This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

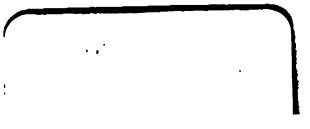

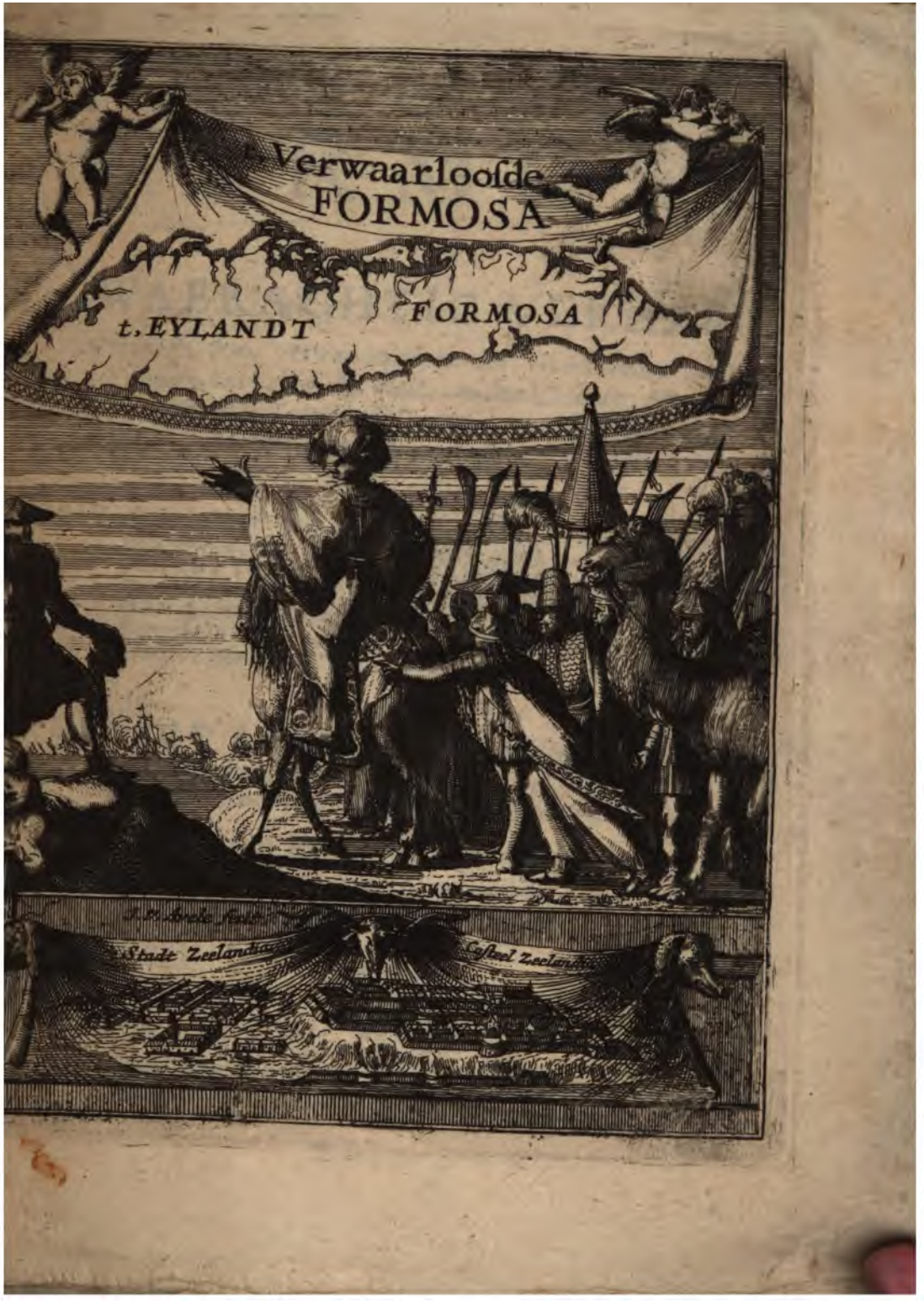
Verwaarlooſde
FORMOSA
t. EYLANDT FORMOSA
Stadt Zeelandia
Caſteel Zeelandia

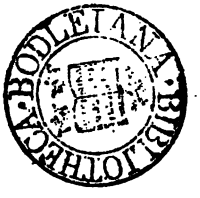
BODLEIANA BIBLIOTHECA

't VERWAERLOOSDE FORMOSA,

OF

WAERACHTIG VERHAEL,

Hoedanigh door verwaerlooſinge der Nederlanders in *Ooſt-Indien*, het Eylant *Formoſa*, van den Chineſen *Mandorÿn*, ende Zeeroover *Coxinja*, overrompelt, vermeeſtert, ende ontweldight is geworden.

Begrepen in twee Deelen:

I. Verhandelende den Aert en Eygenſchap deſes Eylants / en Diſcipline deſelfs Inwoonders. Der Chineſen toelegh en Oorlogs-preparatien / om het Eylant Formoſa t'overballen; ende der Nederlanders onachtſame / geringe en zwacke voorſorge tot hun tegenweer.

II. Van der Chineſen vyantlijcke overkomſte op het Eylant Formoſa; Hare belegeringh des Caſteels Zeelandia, ende voordere Oorlogs-exploiten ende actien / geduprende deſelve belegeringh ren wederzÿden voorgeballen.

Hier zijn by-gevoeght

EENIGE AENMERCKELYKE SAKEN,

Rakende d'oprechte gront der *Sineſe Wreetheyt* en *Tyranny*, gepleeght aen de Predicanten, Schoolmeeſters ende Nederlanders aldaer.

Met by-gevoeghde Authentÿcke Bewÿſen.

Alles getrouwelijck uyt deſelve by een vergadert, door C. E. S.

En met ſchoone Figuren verciert.

t'Amſterdam, By Jan Claeſz. ten Hoorn, over 't Oude Heere Logement / en Michiel Pieters, in de Lombaert-ſteegh / Boeckverkoopers. 1675.

240. f. 27.

De voorſorgen en preparatien tot defentie by Coyett aengewent, worden op Battavia gelaudeert ende geapprobeert. Twee fondamenteele oorſaecken van Formoſaes verlies. De Eerſte. De Tweede. Reſolutie van ſecours naer Formoſa te ſenden, wil op Battavia traagh door den beugel. Neemt echter voortgangh op 't project van by die genegentheyt Maccao te incorporeeren. Beſtaet in 12 Schepen, en maer 600 Soldaten onder Jan van der Laen. Die met dees Vloot in de Maccauſe Eylanden aenloopt, en den Vyant onvoorſichtigh wacker maeckt. Ende met ſijne komſte op Formoſa Coxinja nootſaeckte ſijnen aenſlagh de novo uyt te ſtellen.

Nadere bewijſen ende inditien, dat Coxinja van meeninge ſy geweeſt ſijn deſſeyn op ultimo Maert, ofte in October 1660. uyt te voeren. Door 't eenparig rapport van veele Chineſen, en ſpecialijck door verhael van den Chinees Juko. Door gevangen Chineſe Soldaten, Door brieven der Nederlantſe Opperhoofden uyt Japan, ende uyt Siam. Door 't ſluyten des Vaerts uyt China naer Formoſa.

Alle welcke bewijſen van der Laen niet en wil gelooven, en hout ſtaende, dat de vreeſe wegens Coxinjaes deſſeyn ydel was, en urgeert de Maccauſe tocht behoorde voortgangh te nemen. Tegens 't eenparig ſentiment des gantſche Formoſaenſe Raets. Dies het beſluyt over de Maccauſe tocht noch wat uytgeſtelt wort. Ende eyndelingh gereſolveert deſelve noch uyt te ſtellen tegens February 1661. En ondertuſſen een beſendinge te doen aen Coxinja. Schrijven een brief aen Coxinja. Coxinja veynſt. Is Polityck. Synen antwoort. Stelt den handel weder open. Omina ende voorſpoockſelen van Formoſaes aenſtaende ongeluck.

De Maccauſe tocht wort geheel afgekeurt. Waer van der Laen ſich dapper tegen ſtelt. Te vergeefs. Dies ſchelt en querelleert hy Gouverneur en Raet. Dreygt daer van revengie te nemen. Oorſaeck van van der Laens colere. Hy conſpireert met eenige quaetwillige tot verderf des Gouverneurs en Raets. En vertreckt met ſijne Officieren malcontent na Battavia.

Miſdaden door Coyett ende ſijnen Raet begaen in 't prepareren van defentie, volgens 't ſeggen van die van Batavia, dewelke gene miſdaden, maer roem en belooning waerdige daden te achten zijn. Irreſoluytheyt des Generaels en de Raden van India, in de ſaecken van Formoſa.

KORT

KORT INHOUDT

Van het

TWEEDE DEEL.

DE Tartaren verdrijven Coxinja uyt China. Dewelcke de kans ſchoon ſiende om Formoſa te invaderen. Komt met ſijne macht op de Formoſaenſe kuſt. Set het eensklaps door de Zeegaten binnen, en doet ſijn krijghsmacht landen op Saccam en op Baxemboy. Dat de Formoſaenſe Regenten niet en konden beletten uyt gebreck van Volck, kleen Vaertuygh en anders. Nemen nochtans kloeckmoedige reſolutie den Vyant na vermogen tegen te ſtaen, en taſten de ſelve aen te water met hare Schepen, maer ongeluckig; en te lande op Baxemboy met 240 man onder Capiteyn Pedel inſgelijcks ongeluckig; en op Saccam met 200 man onder Capiteyn Aeldorp, maer vruchteloos. Coxinja doet in weynige uren ongemeene grote progreſſen. Waer door gemoedigt, eyſcht het Caſteel Zeelandia en 't heele Eylant op. Den Raet reſolveert 't Caſteel tot den laetſten man te defenderen, en wegens de reſt met den Vyandt in onderhandelinghe te treden. En ſenden dierweghen twee Gecommitteerden aen Coxinja. Haer laſt. Haer vertreck. Beſchryvinge van Coxinjaes Leger en Macht. Audientie der Gecommitteerdens. Haer aenſpraeck aen Coxinja. Sijn antwoort. Haer replijck en vordere onderhandelinge. Loopt vruchteloos af. Haer proteſtatie. Nemen afſcheyt met permiſſie om in 't Fortje Provintia aen te gaen; 't welk vinden in een ſlechte toeſtant, en hierom den Droſt permitteren ſijn accoort met den Vyandt te maken, en doen rapport aen den Raet. Den Raet renoveert haer reſolutie van 't Caſteel te defendeeren, en vindt daer toe goet alle hare macht by een te trecken uyt de ſtadt Zeelandia. Om wat redenen. 't Fortje Provintia geeft ſich over. De Nederlanders uyt de Stadt trecken alle binnen 't Caſteel Zeelandia. De Vyant occupeert de verlaten Stad, en onderſtaet uyt deſelve op 't Caſteel een ſtorm te doen. Met quaet ſucces voor hem. De belegerden doen een uytval. Vernagelen des Vyandts Canon. Conſideratien ofte de belegherden hadden behooren een generale uytval te doen, en alles te haſarderen. De belegerden doen noch een uytval, en brengen een ſes ponder binnen. De Vyandt ſonder voorder gewelt tegen 't Caſteel te gebruycken, vergenoeght ſich met een bloccade. Van der Laen arriveert op Batravia en doet vals rapport. Waer door Generael en Raden van India tegens Coyett verbittert. Setten de ſelve, nevens ſijn tweede en derde perſoon onverhoort van hare Ampten af, met veel ſmadige beriſpingen. Maer twee dagen hier na komt op Batravia tijdinge van Tayouans belegeringe. Dat Generael en Raden dapper ontſtelt. Hun misſlag doet bemercken. Hare gegeven ordre revoceren. En een ſecours Vloot tot ontſet toeruſten. Om de

welcke

welcke te commandeeren geen bequaem Opper-hooft konnende uytvinden. Verkieſen daer toe Jacob Caeuw. Tot dit werck t'eenemael onbequaem. Caeuw vertreckt met de ſecours Vloote na Tayouan. Met een brief van revocatie en retractatie der voorgaende beriſpingen en deportementen. Clenk arriveert ondertuſſen in Tayouan, daer 't ſlecht laet leggen. Caeuw arriveert met de ſecours Vloot op Tayouans Rhede. De welcke door quaet weder niet geloſt kan worden. Wort genootſaeckt weder Zee te kieſen. Tot groot hartſeer der belegerden. En vreugde des Vyants die ſich ondertuſſchen dapper in poſtuur ſtelt. En door 't ſtranden van't Fluytje Urk informatie bekomt van de geringheyt van 't ſecours. De ſecours Vloot komt weder op Tayouans Reede. Waer op beſlooten wort de ſtadt Zeelandia en den vyandt aen te taſten. Exploit te water ongeluckigh. Exploit te Lande neemt geen voortgangh. Schepen kruyſſen op de Joncken. Halen ververſſinge en branthout. Aenſlagh op Bockenburgh en Baxemboy, beyde miſluckt. Omtrent het Canael een houte Wambais opgeworpen. Den vyandt begint in 't belegeren te flauwen en af te nemen. De Tartaren bieden aen de belegerde hare hulpe en ſecours. Daer op de belegerden nieuwe moet ſcheppen. Ende om beter te konnen uytharden, ſenden de onnutte monden van vrouwen en kinderen na Batavia. Maer oordeelen niet raetſaem Compagnies effecten en middelen mede af te ſchepen. Caeuw verſoeckt laf hartigh met de vrouwen na Battavia te vertrecken. Dat geweygert wordt. De belegerde reſolveeren des Tartars aenbiedinghe te accepteren, en daer over aen de ſelve een aenſienelijcke beſendinghe te doen. Waer toe Caeuw met loosheyt ſijnen dienſt preſenteert. En in die beſendinge vertreckt. Maer in Zee komende vlucht met twee der kloeckſte Schepen, ſonder noot, ſchelmachtig naer Battavia, doende in paſſant Siam aen, alwaer 't mede ſlecht laet leggen. Waer over op Battavia naderhant ſeer ſlautjes geſtraft is gheworden. Welcke onheylen door de laſché vlucht van Caeuw den belegerde ſijn overghekomen. Soldaten loopen uyt de belegeringe naer den Vyant over. Die door deſelve van alles gheinformeert, verandert ſijne bloccade in aſſauten. Komt met alle ſijne macht andermalen op Tayouans zantplaet over. En werpt drie battteryen op teghens de Ronduyt Uytrecht. De belegerde vinden haer te ſwack van Volck om des vyants wercken te beletten. Vinden andermalen ongeraetſaem eenige middelen af te ſcheepen. De vyant beſtormt en overmeeſtert de Ronduyt Uytrecht, en approcheert voorts met ſijne wercken dicht onder 't Caſteel. Waer door 't Caſteel in de uyterſte noot gebracht wiert, en in deliberatie genomen ofte noch te redden was door een generale uytval, wiert ſulcks ondoenelijck gheoordeelt. Den Gouverneur is gereſolveert den ſtorm af te wachten. Maer wort by den Raet een parig tegen geſproocken. En mitsdien geconcludeert tot overgave des Caſteels by een parigheyt van ſtemmen. Onder eerlijke Capitulatie. Wat goederen en Coopmanſchappen van de Compagnie Coxinja in 't Caſteel bekomen heeft.

't VER-

't Verwaarlooſde FORMOSA.

EERSTE DEEL,

Van der Chineſen toeleg ende preparatien omme 't Eyland FORMOSA t'invaderen. Ende der Nederlanders onagtſaame, geringe, ende ſwacke voorſorge tot tegenweer.

WAnneer maar eenigſints de vreemde Oorlogs-gevallen / zedert weynig jaaren in 't magtige Rijck van China toegedragen / ter ooren ende kenniſſe gekomen zijn / dien en kan niet onbewuſt weeſen hoe dat in korten tijd / met een handje vol volcks de Tartaren dit koſtelijcke ende groote Land / ſoo rijk van Volck ende Steeden / dog door onderlinge tweedraght verdeelt / overrompelt / ende tot eenwige ſchande van die Natie / onder 't juk van hun gebied gebragt hebben. Wel is waer dat des Rijks-Oorſten niet te gelijk ende eben gemakkelijck hun deſe vreemde heerſchappie onderwierpen / doende aan de Tartaren d'eenige mindere / ende d'andere meerdere tegenſtand. Onder welcke laatſte was eenen Equan, Veldheer ende Admiraal des Chineſe Keyſers / een man van geringe extractie / maar te vol moeds om ſijn naam aan de werelt onbekent te laaten. Dies benevens eenige weynige in een kleyn Vaartuygh / begeeft ſich ter Zee ende op den roof / 't welk hem ſoodanig gelukte / dat in korten tijd meeſter van een grooter Schip ende meerder volk wierdt / waar mede weder andere nieuwe aantaſtende / in weynige jaaren ſijn hoope van volk ende ſcheepen ſoodanig vermeerderde / dat aan den Keiſer van China ſelfs formidabel begon te werden / die om hem te dempen verſcheyde uytruſtingen ende togten ter Zee liet doen / maer door couragie ende wijs beleyd van Equan, t'elkens afgeſlagen ende menigmalen vermeerſtert; ſulcks dat de Chineſe Keyſer / die anderwegen ſijne handen vol hadde / geraatſaam vant Equan ſijne Zeeroverpen te pardonneren / ende hem met den titul van ſijnen Admiraal te begiftigen; in welk ampt Equan hem ſoodanig quam te draagen / dat naderhand mede als Veldheer tegens de Tartaren gebruykt wierde / doerende nog lange / naar de doot van dien Oorſt / op ſijn

Tartaren overmeeſteren China.

Den Chineſen *Equan* doet hun nog lange tegenſtant.

pzivee / den Oozlog tegens de Tartaren; maar ſig in 't eynde te ſwak bevindende / maakt met deſelve ſijnen vzeede; eodg booz de Tartaren mistrouwt / die hem omtrent den jaare 1630 / met looshept in hechteniſſe kreegen / ende gebangen aan 't Hof van den grooten Cham in Pequin bzagten / alwaar hy in een eeuwige gebangeniſſe gedoemt ende bewaart wierde; agterlatende een ſoone Coxinja genaamt / niet min moedig als ſijnen dapperen Vader / wiens aard ende voetſtappen naarvolgende / neemt een onverſoeneliicke haat op tegens de Tartaren / ſtelt ſig tot Hooft der verſtropde Chineſen / vergaderende groote troupen by een / waar mede / ſoo te water als te lande / hy ſijnen vpand ongemeene afbzeuk deede: ginds ſpatte hy upt / ende gaf ſijnen magtiger vpand een dappere neep / ende daar obezrompelde hy Steeden ende Dozpen: bedzijvende boozders ſoodanige fepten van wapenen / dat de Tartaren geheel China obermeeſtert hebbende / meerdez werks vonden in 't verdelgen van deſen eenigen Coxinja, als wel gedaan hadden in ſoo veele millioenen van menſchen te ſubjugeren / weſende Coxinja 't eenigſte obſtacul dat de Tartaren daar te lande hunne conqueſten niet eerder en konden bevеſtigen. Weshalven alle hare magt tegens den ſelven inſpannende / begon de foztune hem den rugge te keeren / wozdende 't land van tijd tot tijd booz hem allengskens enger / waer-en-tegen ter Zee ſoo veel en meerder in magt toenam / als te Lande was afnemende / ter ſaake dat de Tartaren geene Zee-lupden en zijn / ſig ook met de Zeevaart / ofte Commercie ter Zee weynig bemoepen / als nu een land beſittende dat in alle rijkdommen ende behoeften der nature oberbloedig / van bupten weynige toevoer van doen heeft. 't Welk dan twee remarcable effecten veroozſaakte / 't eene dat Coxinja met deſe ſijne notable ende ongemeene groote Zeemagt / de Tartaren ſoo lange jaaren heeft konnen tegenſtand bieden: 't andere / dat de Nabupren op dit Oozloogsbyer ſpeculeerende / met een welgefondeerde vzeeſe bevangen wierden dat de vonken daar van te ſijner tijd op hun dak wel eens mogten komen ober te waijen / volgens 't ſeggen *tunc tua res agitur paries cum proximus ardet*, dugtende dat Coxinja ten Rijke uptgejaagt / booz noot geperſt van eenig ander land / tot woninge ende onderhoud booz hem ende de ſijnen te moeten opſoeken / hen-lieden ſoude komen oberballen / ende aldaar aan anderen doen 't geene den Tartar aan hem gedaan hadde; gelijk men gemeenelijk ſiet dat de groote Viſſen de kleyne opſlokken / ende deſe weder kleenderen. Soo ook eenig Potentaat als maar ſijne magt des anderen oberweegt / als regts genoeg omme den minderen 't ſijne t'ontwelddigen. Die van d'Ooſtindiſche Nederlandſche Compagnie en giſten niet t'onregte dat 't haarlieden wel gelden mogte op 't Eyland Formoſa / als tot Coxinja's booznemen t'eenemaal beguaam / ſoo wegens ſijne nabygelegenhept by de Chineſe Kuſt / daar 't er maar weynige mijlen is afgelegen / als wegens ſijne andere nuttigheden.

Ende naar hem ſijn Soon *Coxinja*,

Die uyt vreeſe van quade uitſlag, by tijts omſiet naar een plaatſe van retraite.

En heeft ten dien eynde 't ooge op 't Eyland Formoſa,

Beſchrijvinge van 't Eyland Formoſa.

Want dit Eyland Formoſa / gelegen recht onder den Tropicus Cancri, op de lengte van omtzent de 148 graden / groot weſende omtrent de 130 mijlen / is een van de ſchoonſte ende beguaamſte Eylanden die 'er te vinden zijn; dieswegen booz de Pozтugeſen / eerſte ondekkers van dien / genaamt Ilha Formoſa, dat is 't Schoole Eylandt / weſende gelegen in een getempert en een ſeer geſond klimaat / beſpzoept met diverſe ſoete Rivieren wel bergagtig / maar met groote beguame vlakten tuſſchen beyden ende leege Landsbouwen omtrent de Zeeſtrant boozſien / is ſeer vzugtbaar / booztbzengende alderhande ſoozten van aard- en boom-vzugten / die aldaar ſeer ſmakelijk vallen / in groote meenighten;

bzengt.

brengt ook voort eenige Caneel-boomen / als mede Gingber; en is seer rijck van Vee / voornamentlijk van Harte-beesten / die aldaar in soo groote menigte voort-teelen / als op eenige plaatse van de weereld; wordende alle jaaren geheele Scheepladingen van derselven vlees gesouten en gedroogt naar China / ende de vellen naar Japan / omtrent de 245 mijlen daar van afgelegen / tot den handel versonden. Heeft voorts wilde Verckens / Reetjen / Steenbokken / Haasen / Conijnen / Dassen / Wilde Katten / Veld-hoenders / Patrijsen / Duyven / Eelanden; wild / schadelijck ofte vergiftig gediert / als Leeuwen / groote Slangen / uytgenoomen eenige Tygers / waar mede andere Indiaanse Gewesten andersints overkropt zijn / word aldaar weynig ofte gants niet vernoomen. 't Land geeft mede hoop van silver ende goudmijnen / brengt ook veel swavel voort / waar door 'et veele aardbevingen onderworpen is / die aldaar somwijlen wel veertien daagen agter malkander duyren sonder eenig ophouden / ende seer schrikkelijk en vervaarlijk hart zijn / dat men somwijlen denkt dat 'et geheele Eyland door de Zee ingeslokt / en in de selve weg sinken sal. Het land is mede seer volk-rijk / de Mannen zijn doorgaans lang van stature / sterk van lijf en leeden / hebben een coleur tussen bruyn en geel / gelijk veele andere Indianen / loopen des somers gants naakt / sonder schaamte: de Vrouw-lieden daarentegen zijn meestendeels kleen en kort van stature / dog heel vet en sterk / een weynigje blancker als de Mannen / sy gaan gekleet ende hebbeu natuyrlijke schaamte. De Mannen als Vrouwen gesamentlijk zijn doorgaans vriendelijk ende goedaardig / sullen onse natie na heur vermogen met kost en drank onthaalen / soo sy maar niet te dikwils en komen / sy sullen niet lichtelijk ymand wat ontvreemden ofte steelen; zijn voorders seer getrouw tegens de geenen daar mede in vrientschap ofte verbond staan / niet verradig / tegens den aard van meest alle andere Indianen / die verraders in haer hart zijn; jaa souden selver liever willen sterven ofte alle ongemak lijden / eerse ymand door verraat in verdriet souden brengen: zijn mede seer leersaam in 't geene daerinne onderweesen worden / zijn gesond van oordeel / en van een goede memorie om eenig dink te begrijpen ofte t'onthouden. Hare principaalste neeringe ende hanteeringe is 't veld te bouwen ende rijs te zaeyen; en hoewelse velds genoeg hebben / en sullense egter niet meerder zaeyen als tot haare eygene nootdruft van doen hebben / ja somtijds nog wel wat te kort komen. De Mannen hebben een afkeer van den arbeyd; waaromme de Vrouwen 't land bouwen / en doen de meesten ende swaarsten arbeyd; ende wanneer de rijs nu rijp ende gesneeden is / soo vergaderense die by malkanderen in haare huysen / sonder uyt te dorschen tot dat selve van doen hebben / als dan stampense voor yder dag soo veel alsse opmeugen / 't welke al mede der wijven werk is; des avonts hangense twee a drie bundelkens van de rijs in de airen over 't vyer om te droogen / en des anderen daags 's morgens / omtrent twee uyren voor den dag / staan de wijven op te stampen den rijs / en maken hem voorts klaar voor dien selven dag / dat alsoo continueren jaar uyt jaar in. Sy hebben voorders nog drie'rhande soorten van wortelen diese planten / ende in de plaats van brood eeten / waar mede sy sig souden konnen onderhouden / alwaar 't ook datse geen brood / rijs / ofte andere soorten van vrugten en hadden; sy planten oock Gingber / Suyker-riet / Waterlamoenen / maar niet meerder alsse selver van doen en hebben. Aangaande wijn en andere starke drank / die in andere quartieren van India uyt boomen getapt wort / en hebbense niet / nogtans hebbense een drank die in kragte alsoo stark / ende in smaak

de / nogte ydet en heeft geen particulier Hooft die abſolupt ouer haar heerſt ofte gebied / maar ſy hebben een Raad / beſtaande uyt 12 mannen / welken Raad by haar wort genoemt Quaty, en wort alle twee jaaren verandert en verkooren uyt perſoonen die ydet omtrent veertig jaaren / en van eenen ouderdom zijn / waar inne te verwonderen is dat ſplieden geene kenniſſe van jaaren te tellen hebbende / nogtans haare ouderdom onder malkanderen weeten t'onderſcheyden / want ſy weeten wel t'onthouden welke perſoonen op eenen dag / maant / ofte jaar / en wanneer gebooren zijn. Deſer Raadsperſoonen dan haare twee jaaren g'expireert zijnde / ſoo laat een yder van hun de hairen van 't voorhooft / en aan beyde de zijden aan de ſlaap des hoofts uytplucken / tot een teeteken datſe Raadsperſoonen geweeſt zijn / ende daar van wederom ontſlagen; alsdan worden de nieuwe Raadsperſoonen van een ende deſelven ouderdom wederom verkoren in plaatſe der afgaande. De magt / ofte authoritept der Quatijs / ofte Raadsperſoonen / en is niet ſouverain / nogte ſoodanig / dat de gemeente gehouden is haar goetvinden ofte beſlupten naar te volgen; maar haar voubooir beſtaat meeſt daar in / dat petwes voorkomende / 't gemeene-beſte conſerverende / dat dient gedaan ofte gelaaten te worden / ſoo vergaderen deſe Quatijs eerſt by malkanderen / deliбereren ende beſlupten wat hun voor 't gemeene beſte raadſaamſt dunkt te weſen / waarinne d'accoord weſende / ſoo doenſe 't gantſe dorps-volkje op ſeekere plaatſe / gemeenelijk ontrent de kerke / by een vergaderen / en ſtellen de ſaake die te verhandelen ſtaat aan de volle gemeente in 't openbaar voor / diſcoureerende *pro & contra*, wel een halve uure lang / met veele argumenten ende perſuaſien; de gemeente ſoekenſe deſelve t'induceren tot haar genomen beſlupt. Geduyrende welke Oratie / goede oordre onderhouden / ende als den eene moede is ofte uytgeſprooken heeft / alsdan verlangt wederom eene van ſijne conſraters / ende ſoo voorts / weſende haare eloquentie ende welſprekenthept met goede gratie en groote kragt: ondertuſſen houd de gemeente hun ſeer ſtil / luyſteren naarſtig toe / ſonder eenige de minſte commotie te maken. Ende d'oratie g'eyndigt weſende / beraadſlagt 't volk over de voorgeſtelde ſaake met malkanderen / binden ſy der Quatijs beſlupt goed / ſoo wert deſelve in 't werk geſtelt / ſoo niet / wort agterbolgt 't geene de geheele gemeente goed gevonden heeft. Der Quatijs ampt is mede ter executie te ſtellen / ende te letten dat agterbolgt wort 't geene haare Prieſtereſſen / is tas van den Godtsdienſt zijn gebiedende; ende voorts te verhinderen waar door ſy meenen dat haare Goden vergramt mogten worden. Wanneer nu pemant van 't dorps-volk ſig te bupten gaat in petwes dat haare Goden raakt / ofte in petwes dat de gemeene ſaak betreft / ſoo vermogen deſe Quatijs / ofte 12 Raadsperſoonen ſoodanige quaatdoenders daar over te ſtraffen / dog niet met gevangeniſſe / boepens / ofte eenige andere lijfſtraffen / veel min met de doot / weſende alle corporele ſtraffen by hun onbekent / maar alleenigh om een katoene kleetje / haarebel / een deel rijs / ofte een pot van haaren ſterken dranck / na verepſch van ſaake / en grootte van de miſdaat / welke miſdaden veelmits niet als eenige belaggelijke baggatelles zijn: als by exempel / op ſekere tijt des jaars moeten alle d'inwoonderen omtrent drie maanden lang moeder naakt gaan / upt reeden ſooſe ſeggen / dat anderſints de Goden geen regen op 't gewas ſouden laaten vallen / en haare plantagie ende rijsvelden bederven / gedurende welken tijt dan van naakt gaan / by aldien de Quatijs pemant aantreffen met een kleedjen bedekt / ſoo hebbenſe de magt om hem 't ſelve kleed af te nemen / ofte een boete van rijs / haarebellen / dranck / ofte dierghelijke af te voorderen; waaromme de

Qua-

Quatijs des morgens ende des avonts / als 't volk naar 't velt gaan / ofte daar van daan komen / op de weegen gaan ſitten daar 't volk moet paſſeren / om te ſien of 'er eenige zijn die kleedjens aen hebben. Ende in tegendeel zijnder onder haar wederzomme ſekere tijden in dewelke ſy dagelijks wel kleedjens mogen dragen / maar niet van zijde ſtoffen gemaakt. Ende by aldien deſe Raadsperſoonen alsdan pemant met zijde kleedjens vinden / ofte die zijde ſchorten aan hebben / ſoo nemenſe deſelve van ſoodanige perſoonen dateljk af / ofte beſlaanſe in eenige andere boeten / als boven geſegt is. Inſgelijks wanneer op eenige Feeſtdagen de vrouwen / of vrouwlieden te ſamen komen om te pronken / ende dat een van alle naar der Quatijs meeninge te veel kleedjens aan heeft / ofte aan de ſelve eenige hoovaerdye te veel bedrijft / ſoo worden ſe van deſe Raadsperſoonen in pders preſentie beſtraft / ofte 't geene haarlieden dunkt te veel ofte al te hoovaerdig te weeſen / afgenomen / ende voor haare oogen in ſtukken geſcheurt. Buyten welken magt deſer Raadsperſoonen / en is by deſe natie geen minder noch meerder / hinegt nogte heer / maar alteſamen zijnſe evenveel en van gelijcke qualitept / alhoewel datſe malkanderen groote eere ende civilitept bewijſen op haare manière / niet dat deſe eere dieſe malkanderen bewijſen / geſchiet / om dat den eenen in meerder aanſien / dignitept / ofte rijkdom ſoude weſen als d'andere / maar alleen ten aanſien van den ouderdom ; want malkanderen op ſtraat ofte op den wegh ontmoetende / ſal den geene die jonger is / een weynig upt de weeg gaan / ende den geenen die ouder is de rugge toekeeren / tot dat hy verby is ; ende al is 't ſaalie datſe met malkanderen ſpreeken / ſoo ſoude evenwel de jonghſte upt eerbiedigheyt ſig niet omkeeren / maar antwoorden / en ſoo blijven ſtaan tot dat den outſten voorby is ; en een ouder aan een jonger wat belaſtende / en ſal de jongſte 't hart niet hebben 't ſelfde te weygeren / al waar 't dat hy hem drie mijlen weeghs om een bootſchap ſonde ; en in geſelſchap by malkanderen weſende / ſullen ſig de jonſten niet durven verſtouten te ſpreeken in preſentie der ondſten : inſgelijks wanneerſe op gaſtmalen / ofte om te drinken by malkanderen zijn / ſoo ſullenſe 't eeten en drinken altijt eerſt aan d'outſten geven / ſonder eenige inſigten van andere qualitepten.

Aangaande den Huwelijken ſtaat en mag niet elk na ſijn believen aangaan / want de mans perſoonen den ouderdom van 20 a 21 jaaren moeten vervult hebben eerſe tot 'et trouwen g'admitteert worden / maar de vrouws-perſoonen laatenſe trouwen ſoo vroeg ſy meenen datſe viripotentes / ende tot een ſulk werk bequaam zijn / ſonder ſekeren ouderdom t'obſerveren : en onderzentuſſchen dat de manspersoonen noch minderjaarig zijn / en den ouderdom van ſeſtien a seventien jaaren noch niet bereykt en hebben / ſoo en mogenſe geen lank hair dragen / nogte 't ſelve niet langer laaten waſſen als dat effen d'ooren bedekt zijn / maar de vrouwlieden daarentegen laaten de hairen waſſen ſonder deſelve af te ſnijden. En wanneer de manspersoonen nu den ouderdom van seventien jaaren bereykt hebben / ſoo laatenſe de hairen ſoo lank waſſen als by ons de vrouwen in Europa ; en nu lang hair hebbende / dan beginnenſe te vryen ende te trouwen op volgende maniere : Wanneer een jongman ſin in een dogter heeft ofte krijgt / ſoo ſtuyrt hy ſijn moeder / ſuſter / ofte pemant anders van ſijne magen in 't huys daar de dogter is die hy verſoekt. Deſe Ambaſſadeurs nemen de Duwarie (die men gewoon is aan een Vryd te geven) met hen / en verſoeken de dogter van haare ouders ten huwelijk / toonende de goederen die de vrienden van den Jongman mede gegeven hebben : en ingevalle des Vryds vrienden / benevens de

Vryd-

Bruyd ſelver in 't huwelijk conſenteren / ſoo blijft des Vaders gegeven ten huyſe van de Bruyd / ende daar mede is 't huwelijk klaar / ſonder eenige andere ceremonien te requireren / ofte bruyloft te houden / ende de Bruydegom mag haar aanſtonts / als ſijne wettige Huysvrouwe / beſlapen ; ſulcks dat hier volkomentlijk plaats heeft de regul *nuptias non concubitus ſed conſenſus facit.* Het goed dat ten huwelijk gegeven wort is verſchepden / geevende den eenen meerder als den anderen / naar dat rijk en welgeſtelt zijn. De alderrijkſte geven ordinaris 8 rokjens / en ſoo veel kleedjens om 't lijf / nog 300 ofte 400 armringen van riet geblogten / 10 a 12 ſtucks vingerringen van metaal / ofte witte haarts-hoorn gemaakt / weſende pder van deſe ringen ſoo groot als een ey in 't ronde / ende ſoo breet datſe een geheel lit van een vingers t'effens bedekken / ſulks wanneerſe deſe ringen aan hebben / ſtaan de vingeren / door de grootte der ſelven / ſeer wijd van malkanderen / dat een leelijk aanſien baart / en nogtans voor een ſnapighept by haarlieden gehouden wort : nog gebenſe daarenboven vier a vijf gordels om 't lijf van graf ipwaat : item nog 10 a 12 kleedjens van hontshair gemaakt : nog 30 a 40 rangangs / ofte Chineſe kleedjens / item een groot bos hondshair / dat een man genoeg daar aan te draagen heeft ; nog een cieraat op 't hooft / bynans gelijk een Biſſchops muts van ſtroop en hontshair ſnaep geblochten : nog 4 a 5 paar houſſen van haartebellen gemaakt / die nog rouw en onbereyd zijn / dieſe maar met een ſtroobant om 't been binden ; en ſoo veel ſullen d'alderrijkſten wel geeven / en ook niet meer / welke goederen getaxeert / ten alderhoogſten veertig rijksdaalders ſouden bedraagen. Die nu ſoo rijk niet en zijn / geeven 300 a 400 armringen van riet gemaakt / twee a drie rokjens / ende ook ſoo veele kleetjens om 't lijf / 't welk in alles twee rijksdaalders ſoude bedraagen. 't Huwelijk als vooren verhaalt / geconſumeert weſende / ſoo woonen daaromme man en vrouw niet te ſaamen / maar pder heeft ſijn eygen huys dat bewoont / en blijft het wijf in haar huys / alwaar eet / drinkt / en werkt / gelijk ook de man in het ſijne verblijft ; en wanneer tot ſijn vrouw ingaan wil / komt hy daar heymelijk inſluppen gelijk een dief / en durft by 't veerligt ofte 't volk niet komen / maar moet daatelijk ſtilſwijgende op de hoop gaan leggen ſonder een woord te ſpreeken / en ſoo pets begeert / 't zy toebak / ofte pets anders / mag hy 't ſelfde niet eyſſen / maar hoeft een wepnig / als dan ſijn vrouw dat hoorende / komtſe by hem / brengende 't geene hy begeert te hebben / en gaat dan weder van hem af by 't andere volk / ſoo lange tot deſelve verrokken / ofte ſlaapen zijn gegaan / als wanneerſe weder by hem komt te hoop leggen / blijvende de geheele nagt by malkanderen tot des ugtens vroeg : voor den dag moet de man weder weg ſluppsgewijs ten huyſe uptgaan / ſonder dat dien dag weder in 't huys van ſijn vrouw komen mag. Sylieden komen ook des daags niet ligt by malkanderen / ten zy datſe malkanderen op een heymelijke plaats beſcheiden ; nogte in preſentie van 't volk en ſullenſe niet ligt met malkanderen ſpreeken / dog 't gebeurt wel dat de man des daags by de vrouw in haar huys ſal komen / maar dan moet niemant anders als de vrouw alleenig t'huys weeſen / en hy pemant voor upt ſenden / om te vragen aan de vrouw of hy by haar komen magh / waar mede / indien de vrouw te vreede is / ſoo komtſe buytens huys haar man inhalen / ſoo niet / ſoo moet hy weder verrekken. De gemeenſchap van goederen en is by haar niet gehuyſelijk / nogte en draagt den man geene laſten des huwelijks / maar behoud pder ſijn eygen goed / de vrouw met haar volk ende parentagie heeft haare eygene plantagien ende rijs-velden daar ſy van leeven ; gelijk aan d'andere zijde de

man

man met ſijne parentagie / inſgelijckis ſijne plantagien ende rijsvelden heeft daer af leeft / ſulcks dat pder van hun werckt ende eet in ſijn eygen huys: de vrouw en ſorgt niet voor de man / nogte de man niet voor de vrouw / maer pder huys ſorgt voor ſig ſelven. Wanneerſe nu kinderen by malkanderen krijgen / die blijven meeſt by de moeder woonen; Edog twee jaren oud zijnde / ſoo komenſe ook wel by de vader / maer zijn niet met veele kinderen belaſt / tez ſaake de wijven / voor dat 36 a 37 jaaren oud zijn / geene kinderen en baaren: niet datſe voor die tijt onvrugtbaar ſouden weeſen / maer voor dienſe voor dien ouderdom de vrugt in 't lichaam dooden ende afdrijven op volgende maniere: Een jonge vrouw onder de 37 jaaren ſig bevrugt geboelende / ontbied eene van haare Prieſtereſſen by haer; dewelke gekomen zijnde / ſoo leptſe de bevrugte vrouw op de koop / ofte pewers op den rugge neder / als dan duwt ende paſtſe deſelve ſoo lange tot dat de vrugt afgaat / 't welk met grooter ſmerte geſchiet als of ſy 't kind lebendig baarde. Dit afdrijven en doenſe niet als offe geene natuprlijcke liefde tot haare kinders hadden / maer upt ſuperſtitie ofte afgoden-dienſt / geloovende een groote ſonde te weeſen voor den voorſz. ouderdom de vrugt lebendig te laaten ter weereld komen / ſoo datter veele vrugten op deſe maniere verniet ende omgebragt worden. Maer wanneerſe nu tot den voorſz. ouderdom van 37 jaaren gekomen zijn / dan latenſe eerſt de vrugt haares lichaams / ſonder die te dooden / des weerelts licht aanſchouwen. En als nu de mannen den ouderdom van 50 jaaren bereyckt hebben / dan mogenſe eerſt by haare vrouwe komen inwoonen / ende dan zijnſe met malkanderen meeſt in 't veld / ende woonen aldaer in een ſtroop hutje.

Om haare Huwelijcken te diſſolveren en behoevenſe niet te wagten na de doot ofte overſpel van een van beyden / maer vermoogen deſelve volkomentlijck te ſcheyden naer hun welgevallen / als geen langer behagen daer in / ofte in malkanderen en zijn hebbende / alleen met dit onderſcheyt / wanneer de man 't huwelijk begeert te breecken ſonder andere redenen daer toe te hebben als ſijn welgevallen / ſoo verlieſt hy alle de goederen die aan de vrouwe tot een Duwarie gegeven heeft: maer redenen daer toe hebbende / als van overſpel / ofte dat de vrouwe hem ſlaat / en diergelijcken / dan ontfangt hy de Duwarie wederomme. Soo mede de vrouwe ſonder redenen 't Huwelijk ſolverende / moet d'ontfangen Duwarie weder uptkeeren; maer redenen hebbende / vermag deſelve te behouden; op welke manieren de Huwelijcken by haer gediſſolveert worden / niet alleen *quoad thorum*, maer ook *quoad vinculum*: ſulcks dat pder van hun wederomme een ander trouwen mag; dies ſomtijts wel gebeurt dat ſoo meenige maanden alſſer in een jaer komen / ook jaerlijcks ſoo veele mannen de vrouwen & *contra reduplieren*, en weder andere trouwen. Maer alhoe wel de Huwelijcken ſoo ligt diſſolveren ende aan anderen trouwen / ſoo trouwenſe nogtans maer eene vrouwe t'ſeffens / ſonder veele wijven te gelijk te hebben; zijn anderſints groote hoerejagers; en al bemenſe getrouwt / maken evenwel daarom niet veel ſwarigheyt nog met andere vrouwen te boeleren / dog in 't heymelijk / ſonder dat haare vrouwen / ofte de mans van andere vrouwen daer af weeten. Omtrent 't trouwen obſerverenſe mede eenige graden in kas van parentagie / datſe in haare vriendſchap niet en trouwen binnen de vierde graad.

Van haare Juſtitie en valt niet veel te ſeggen: alle regts-voorderingen zijn by haerlieden onbekent / hebben ook geene politijke wetten die wegens begaane misdaat eenige ſtraffe zijn opleggende: pder leeft in veele naer ſijn ſin / en wien

ongelijk gedaan wort / sulks en wort niet door de Overheyt / ofte Regenten gestraft / maar wreeken ende revengeren 't selve yder voor sijn particulier soo best kan: als by exempel in cas van diefte / dootslag en overspel / wreekense sig selven op volgende maniere: Soo yemant eenig goet steelt / ende den daader bekent wort / soo gaat den geene dien 't goet ontstoolen is / ten huyse van den geene die hem sijn goet ontnomen heeft / haalt 'er soo veel goet als 't hem dunkt rijkelijck betaalt te wesen / 't welk by aldien den anderen niet en wil gedoogen / ofte dat sylieden met malkanderen niet en konnen veraccorderen / soo vergaart de geene dien 't goet ontstolen is / alle sijne vrienden / een yder met sijn geweer / en haalt 't voorsz. goet met gewelt uyt des anderen sijn huys / waar uyt dan meenigmalen een particuliere oorlog / en diverse dootslagen uyt ontstaan. Voorders in kas van een dootslag levense aldus: Yemant dootgeslagen wordende / ende uytkomende wie den dootslager is / soo moet hy vlugten / anders soude hy van des dootgeslagene vrienden insgelijks om den hals gebragt worden: onderentusschen handelen de vrienden van wederzijden met malkanderen / presenteeren soo veele verkens / hartevellen / &c. tot datse de vrienden van den verslagenen daar mede te vreden gestelt ende versoent hebben / waar op den dootslager weder in 't dorp komt / sonder van ymant daar over wijders gemoeyt te worden. Maer als yemant sijn vrouw by een ander in overspel bevint / gaat hy ten huyse van den overspeelder / en haalt twee a drie verkens uyt des selfs kot / dat is dan voor de straffe van 't overspel / sonder naderhant sijn vrouw / ofte den overspeelder daaromme eens suyr aan te sien / ofte eenige haat ofte nijt op de selve te dragen.

Hier voren hebbenwe verhaalt d'inwoonderen van dit Eyland in diverse dorpen verdeelt te wesen / waar van yder dorp voor sijn selve bestaat / sonder dat 't eene 't andere subject zy / en elk even veel meesters is / waar door dan sy in geen vreede met malkanderen konnen leeven / maar vervallen ligtelijk tot krakkeel / en soo voorts tot oorloog tegens malkanderen te voeren / 't eene dorp tegens 't andere; en wanneer van sins zijn eenig dorp den oorloog aan te doen / seggense den pays te vooren op / en waarschuwen malkanderen; alsdan gaanse met 10/ 20/ a 30 mannen na des vyants dorp toe / ook somtijts wel met haar vaartuygen / en verbergen sig aldaar tot in de nagt / datse niet gesien ofte verrast en worden / want haare meeste oorlog en vechten bestaat meestendeel in strategemaas en listigheden van elkanderen te verrassen: als dan gaanse des nagts in des vyants velden / ofte velthuysjens / sien offe daar eenig volk vinden slapen; want als boven gesegt / d'oude luyden slaapen meest in haare velthuysen; vindense dan yemant thuys / out ofte jonk / man ofte wijf / die slaanse alle te samen doot / hakken hen de hoofden / handen en voeten af / of nemen ook wel 't geheele lighaam mede / en snijden 't aan soo veele parten alsser persoonen van haar zijn / want yder wilder wat van hebben / op dat als hy thuys komt / daar mede mag gaan pronken: ook gaanse veeltijts te werk na gelegentheyt van saake; want soose van des vyants volk vervolgt worden / neemense maar de hoofden der dootgeslagene mede; ofte by aldien deselve hen in 't vlugten verhinderen soude / nemense maar een weinig hair mede / en peuren op de loop. Ofte soose niemant in de velthuysen vinden / soo gaanse na 't dorp toe / slaan alles doot watse voor eerst in den doncker vinden / en dan metter haast op de loop eer datter alarm in 't dorp komt / ofte breeken mede wel in de huysen; maar als die van binnen daer over wakker worden / soo makense datelijk een moordgeschreeuw / waar mede dan in een ommesien 't gantsche dorp in alarm geraakt / ende alle de manschap hen

op

man met ſijne parentagie / inſgelijcks ſijne plantagien ende rijsvelden heeft daer af leeft / ſulcks dat pder van hun werckt ende eet in ſijn eygen huys: de vrouw en ſorgt niet voor de man / nogte de man niet voor de vrouw / maer pder huys ſorgt voor ſig ſelven. Wanneerſe nu kinderen by malkanderen krijgen / die blijven meeſt by de moeder woonen; Edog twee jaren oud zijnde / ſoo komenſe ook wel by de vader / maer zijn niet met veele kinderen belaſt / ter ſaake de wijven / voor dat 36 a 37 jaaren oud zijn / geene kinderen en baaren: niet datſe voor die tijt onvrugtbaar ſouden weeſen / maer door dienſe voor dien ouderdom de vrugt in 't lichaam dooden ende afdrijven op volgende maniere: Een jonge vrouw onder de 37 jaaren ſig bevrugt gevoelende / ontbied eene van haare Prieſtereſſen by haer; dewelke gekomen zijnde / ſoo leptſe de bevrugte vrouw op de hoop / ofte pewers op den rugge neder / als dan duwt ende paſtſe deſelve ſoo lange tot dat de vrugt afgaat / 't welk met grooter ſmerte geſchiet als of ſy 't kind levendig baerde. Dit afdrijven en doenſe niet als ofſe geene natuyrlijke liefde tot haare kinders hadden / maer upt ſuperſtitie ofte afgoden-dienſt / geloovende een groote ſonde te weeſen voor den voorſz. ouderdom de vrugt levendig te laaten ter weereld komen / ſoo datter veele vrugten op deſe maniere verniclt ende omgebragt worden. Maer wanneerſe nu tot den voorſz. ouderdom van 37 jaaren gekomen zijn / dan laatenſe eerſt de vrugt haares lichaams / ſonder die te dooden / des weerelts licht aanſchouwen. En als nu de mannen den ouderdom van 50 jaaren bereyckt hebben / dan mogenſe eerſt by haare vrouwe komen inwoonen / ende dan zijnſe met malkanderen meeſt in 't veld / ende woonen aldaer in een ſtroop hutje.

Om haare Huwelijken te diſſolveren en behoevenſe niet te wagten na de doot ofte overſpel van een van beyden / maer vermoogen deſelve volkomentlijck te ſchepden naer hun welgevallen / als geen langer behagen daer in / ofte in malkanderen en zijn hebbende / alleen met dit onderſcheyt / wanneer de man 't huwelijk begeert te breecken ſonder andere redenen daer toe te hebben als ſijn welgevallen / ſoo verlieſt hy alle de goederen die aan de vrouwe tot een Dowarie gegeven heeft: maer redenen daer toe hebbende / als van overſpel / ofte dat de vrouwe hem ſlaat / en dergelijcken / dan ontfangt hy de Dowarie wederomme. Soo mede de vrouwe ſonder redenen 't Huwelijk ſolverende / moet d'ontfangen Dowarie wederuptheeren; maer redenen hebbende / vermag deſelve te behouden; op welke manieren de Huwelijcken by haer gediſſolveert worden / niet alleen *quoad thorum*, maer ook *quoad vinculum*: ſulcks dat pder van hun wederomme een ander trouwen mag; dies ſomtijts wel gebeurt dat ſoo meenige maanden alſſer in een jaer komen / ook jaerlijcks ſoo veele mannen de vrouwen *& contra reciprocè*, en weder andere trouwen. Maer alhoewel de Huwelijcken ſoo ligt diſſolveren ende aan anderen trouwen / ſoo trouwenſe nogtans maer eene vrouwe t'ſeffens / ſonder veele wijven te gelijk te hebben; zijn anderſints groote hoerejagers; en al bemenſe getrouwt / maken evenwel daarom niet veel ſwarigheyt nog met andere vrouwen te boeleren / dog in 't heymelijk / ſonder dat haare vrouwen / ofte de mans van andere vrouwen daer af weeten. Omtrent 't trouwen obſerverenſe mede eenige graden in kas van parentagie / datſe in haare vriendſchap niet en trouwen binnen de vierde graad.

Van haare Juſtitie en valt niet veel te ſeggen: alle regts-voorderingen zijn by haarlieden onbekent / hebben ook geene politijke wetten die wegens begaane misdaat eenige ſtraffe zijn opleggende: pder leeft in veele naer ſijn ſin / en wien

ongelijk gedaan wort / ſulks en wort niet door de Overheyt / ofte Regenten geſtraft / maar wreeken ende revengeren 't ſelve yder voor ſijn particulier ſoo best kan: als by exempel in cas van diefte / doodſlag en overſpel / wreekenſe ſig ſelven op volgende maniere: Soo yemant eenig goet ſteelt / ende den daader bekent wort / ſoo gaat den geene dien 't goet ontſtoolen is / ten huyſe van den geene die hem ſijn goet ontnomen heeft / haalt 'er ſoo veel goet als 't hem dunkt rijkelijck betaalt te weſen / 't welk by aldien den anderen niet en wil gedoogen / ofte dat ſplieden met malkanderen niet en konnen veraccorderen / ſoo vergaat de geene dien 't goet ontſtolen is / alle ſijne vrienden / een yder met ſijn geweer / en haalt 't voorſz. goet met gewelt uyt des anderen ſijn huys / waar uyt dan meenigmalen een particuliere oorlog / en diverſe doodſlagen uyt ontſtaan. Voorders in haſt van een doodſlag levende aldus: Yemant doodgeſlagen worpende / ende uythomende wie den doodſlager is / ſoo moet hy vlugten / anders ſoude hy van des doodgeſlagene vrienden inſgelijks om den hals gebragt worden: ondertuſſchen handelen de vrienden van wederzijden met malkanderen / preſenteeren ſoo veele verkens / haſtevellen / &c. tot datſe de vrienden van den verſlagenen daar mede te vreden geſtelt ende verſoent hebben / waar op den doodſlager weder in 't dorp komt / ſonder van yemant daar over wijders gemoept te worden. Maer als yemant ſijn vrouw by een ander in overſpel bevint / gaat hy ten huyſe van den overſpeelder / en haalt twee a drie verkens uyt des ſelfs hot / dat is dan voor de ſtraffe van 't overſpel / ſonder nadenkant ſijn vrouw / ofte den overſpeelder daar-omme eens ſuyr aan te ſien / ofte eenige haat ofte nijt op de ſelve te dragen.

Hier voren hebben we verhaalt d'inwoonderen van dit Eyland in diverſe dorpen verdeelt te weſen / waar van yder dorp voor ſijn ſelve beſtaat / ſonder dat 't eene t andere ſubject zy / en elk even veel meeſters is / waar door dan ſy in geen vreede met malkanderen konnen leeven / maar verballen ligtelijk tot krakkeel / en ſoo voorts tot oorloog tegens malkanderen te voeren / 't eene dorp tegens 't andere; en warmeer van ſins zijn eenig dorp den oorloog aan te doen / ſeggenſe den pays te vooren op / en waarſchuwen malkanderen; alsdan gaanſe met 10/ 20/ a 30 mannen na des vyants dorp toe / ook ſomtijts wel met haar baartuygen / en verbergen ſig aldaar tot in de nagt / datſe niet geſien ofte verraſt en worden / want haare meeſte oorlog en vechten beſtaat meeſtendeel in ſtrategemaas en liſtigheden van elkanderen te verraſſen: als dan gaanſe des nagts in des vyants velden / ofte velthuysjens / ſien offe daar eenig volk vinden ſlapen; want als boven geſegt / d'oude luyden ſlaapen meeſt in haare velthuyſen; vindenſe dan yemant thuys / out ofte jonk / man ofte wijf / die ſlaanſe alle te ſamen doot / hakken hen de hoofden / handen en voeten af / of nemen ook wel 't geheele lighaam mede / en ſnijden 't aan ſoo veele parten alſſer perſoonen van haar zijn / want yder wilder wat van hebben / op dat als hy thuys komt / daar mede mag gaan pronken: ook gaanſe heeltijts te werk na gelegentheyt van ſaake; want ſooſe van des vyants volk bevolgt worden / neemenſe maar de hoofden der doodgeſlagene mede; ofte by aldien deſelve hen in 't vlugten verhinderen ſoude / nemenſe maar een weinig hair mede / en peuren op de loop. Ofte ſooſe niemant in de velthuyſen vinden / ſoo gaanſe na t dorp toe / ſlaan alles doot watſe voor eerſt in den donckere vinden / en dan metter haaſt op de loop eer datter alarm in 't dorp komt / ofte breeken mede wel in de huyſen; maar als die van binnen daer over wakker worden / ſoo makenſe datelijk een moordgeſchreeuw / waar mede dan in een ommeſien 't gantſche dorp in alarm geraakt / ende alle de manſchap hen

op

op d'alazm-plaatſe bezboegt. Altemets regtenſe ooch wel niet veel upt/ dooz dien 't volk van de hupſen hen met behulp dez dupſtezniſſen/ hiez ofte daaz pwezs in een gat bezſteecken: het gebeuzt ook mede wel datſe ſelbez bezraſt en doorgeſlagen wozden. Sy maken ſomtijts wel een valſchen alazm/ en lokken haare vpanden upt tot de plaatſe alwaaz haare baaztupgen/ en meezdez getal van manſchap in embuſcade leggen/ dieſe dan obezrompelen en doorſlaen/ ofte ſelfs te hozt ſchietende/ ſig met de vlught ſalveren. Altemets combineren ſig wel twee a drie dozpen te ſamen/ en tzekken gelijckezhant upt by daag tegens haare vpanden/ om deſelve in een volle bataille te bevechten. In haare Oozloogen hebbenſe geen ſekere Capitepn/ ofte Bevelhebberen die haaz aanboezt en commandeezt; maaz ſodez onder haaz pemant is die ſig in eenige oozloogs exploicten wel heeft gequeten/ en eenige hoppen van den vpant bezobezt/ die heeft gzoot geſag onder haaz/ en luſt hebbende eenig exploict t'ondezneemen/ kan gemaklijk veel aanhang krijgen die hem 't ſelve helpen uptvoeren. Haare wapenen daazſe mede ten oozloog gaan/ zijn Aſſegapen/ maaz een andez ſlag als daaz mede op de jacht gaan/ want deſe zijn niet met weezhaken/ hebben ook geen touw ofte belleken daaz aan/ ſteekende 't pſez in de ſteel vaſt/ ſoo dat de ſteel niet en kan uptvallen. Sy gebzuyken mede ſchilden en ſwaazden/ weſende de ſchilden niet ront/ maaz lang en bzeet als een deel/ ſoo dat met 't geheele ligchaam daaz agtez komen ſchuylen/ en dooz de pijlen ſig bedekken: hare ſwaazden zijn hozt en ſeez bzeet; ſy gebzuyken ook wel hozte Japanſe en Chineſe houwers: als mede pijl en boog. Wanneezſe nu van haezliedez exploit wedez te rugge keeren/ en eenige hoofden mede gebzagt hebben/ ofte petwes andezs/ ſoo iſſez in 't geheele dozp een groote feeſt/ jupchen en vzolijkheyt/ beginnen tez eeren van haare afgoden te tzommelen en bzengde liedekens te ſingen/ deſelve bedankende obez de bezkzegen victorie. De geen die een hooft mede gebzagt heeft/ al heeft hy jupſt 't ſept niet ſelbez bedzeven/ maaz 't hooft op d'eene ofte d'andere wijſen bezkzegen/ dat is al genoegh/ als hy maaz de man is die 't hooft mede bzengt/ en is daezomme obez al waaz hy komt/ ſeez welkom/ wozdende van ydez een ſeez heezlijk ontfangen/ en met den beſten en ſtezkſten dzank luſtig getzacteezt: dan nemenſe 't hooft/ bzengen het in een van haare Kerken/ kooken het ſelve in een pot tot dat 't bel geheel bezkookt/ ende daaz af valt; dan latenſe het dzoogen/ en begieten 't met haare beſte dzank/ ſlagten bezkens tez eeren van haare afgoden/ en houden op haare maniez gzoote gaſterpen die wel 14 dagen agtez malkanderen duyren/ en houden 't geene op boozſz. maniere van haare vpanden bekomen hebben in gzootere eſtime als andere natien goud en ſilvez doen; ſullis dat by geval een hups bzandende/ ſy alle dingen ſullen laten ſtaan/ en bezgen deſe dingen het eezſt.

Hoewel d'inwoondezs van dit Eyland geene ſchziften nogte boeken en hebben/ ſoo is 't nogtans datſe een Religie hebben/ dewelke haazlieden van oudezs tot oudezs by mondelinge tzaditie obezgelebezt is/ ende dieſe aan haare kinderen op de ſelfde wijſe mededeelen/ waaz van dit volgende wel de booznaamſte hoofſtukken zijn: Van 't beginſel des werelts/ ofte dat deſelve een eynde hebben ſal en weetenſe niet/ maaz gelooven dat die van eeuwigheyt geweeſt zy/ en mitsdien in eeuwigheyt duren ſal: d'onſterffelijkheyt dez zielen wozt by haazlieden mede gelooft/ en gevolgelijk dat de zielen dez bezſtozvene na deſen leven haare beloninge ofte ſtzaffe ontfangen ſullen/ na dat goet ofte qualijk geleeft hebben/ waaz van seggen/ by aldien een menſch in deſen leeven veel quaet doet/ ſijne

ziele na ſijn overlijden daaromme in een groote gracht van vuyligheyt moet queelen; maar de geene die in deeſen leeven haar wel dragen / die komen over naar haare doot / over deſe gracht / alwaar alle welluſten ende plaiſier genieten. Hieromme obſerveren ſe een gebruyk onder haar / dat wanneer yemant ſterft / ſoo makenſe voor des afgeſtorvenen huys een kleyne ſtellagie / hutjens-gewijs / deſelve beſtekende rontſomme met groente ende beelderhande cieraat / laaten vier ſtuks wimpeltjens ofte vlaggen daar af wayen / en binnen in 't ſelve huttelien ſtellenſe een groote kalbas met water / met een riet daar by om mede te ſcheppen / op dat de ziele des afgeſtorvene ſig alle daagen daarinne mag komen waſſen / en haar van alle onreynigheyt ſuyveren. De ſonden waaromme ſy meenen dat de ziele der afgeſtorvene ſtraffe ontfangen / zijn meeſt ſoodanige dingen die by ons voor baggatellen g'eſtimeert worden. Als by exempel: Datſe op ſekere verbode tijden zijde kleedjens gedragen / ofte huyſen gebouwt / ofte hout tot timmeren vergadert / ofte oeſters gehaalt hebben / ſonder agt geſlaagen te hebben op haare droomen / ende der vogelen geſang: ook dat de vrouwen binnen den ouderdom van 37 a 38 jaaren de vrugt van haare lichaamen leevendigh hebben laaten te werelt komen; ende honderterley andere beuſelingen dieſe al voor ſonden erkennen; waarentegen 't geene by de Chriſten natie voor ſonden erkent wort / ſulks agten wel gedaan / ofte niet ſtrafwaardig te weſen; als by exempel ſteelen / liegen / dootſlaan / dronckenſchap / overſpel en hoererye / en worden by haar voor geene ſonden erkent / maar voor g'oorloofde dingen / en voornamentlijk de hoererie ſoo deſelve maar in 't heymelijk geſchiet / ſeggende haare Goden daarinne een welbehagen te ſchepppen; waaromme d'ouders / al wetenſe ſchoon dat hare kinderen hoereren / indien 't maar niet in 't openbaar geſchiet / ſoo ſullenſe daar mede lacchen / en hun ſulcks niet verbieden.

De Godheyt erkennen ſplieden onder geen een weeſen / maar verdeelen die in veele weeſens ende afgoden / waar van ſeggen twee de principaalſte ende voornaamſte te zijn / den eenen geheeten Tamagiſangach / hebbende een vrouwe / mede een goddinne / geheeten Terarpehapada / ende den anderen genaamt Sariafap; waar van Tamagiſangach in 't zuyde woont / zijnde ſijn officie 't menſchelijk geſlagt te ſchepppen / die hy leelijk maakt alsſe hem niet wel en offeren; maar ſchoon maakt ſooſe hem naar ſijn ſin offeren. Desſelfs huysvrouwe de Goddinne woont in 't ooſten / tot 't menſchelijck geſlagt ſeer genegen weſende; daaromme wanneer 't in 't ooſten dondert / ſoo ſeggenſe dat deſe Goddinne met haar man ſpeelt / en hem behijft / waaromme hy geen regen op 't land laat vallen / welke haare ſtemme van de man gehoort worrende / ſoo ſend hy korts daar aan regen: en deeſe Goddinne wort meeſt door de vrouwen aangebeden en gedient. Sariafap woont in 't noorden / is geheel boosaardig ende quaat tegens 't menſchelijk geſlagt; en wanneer Tamagiſangach de menſchen ſchoon maakt / ſoo maakt hy deſelve wederlijk en vol pokdalen / weshalven ſplieden deſen God geweldig aanroepen / dat hy haar dog geen quaat en wil doen / ende bidden den anderen God Tamagiſangach dat hy den deſen wil ſtraffen ende behijven om dat ſoo veel quaat doet. Behalven deſe twee / ſoo hebbenſe nog andere Goden dieſe aanroepen / waar van twee de directie over den oorlogh hebben / den eenen Talafulo / en den anderen Tapaliæpe genaamt / dewelke van de mans veel aangeroepen ende gedient worden / behalven nog eenige Godens ende Godinnens gepaſt op yder voorval / te lang hier te verhaalen.

Haare Godsdienſt beſtaat in twee ſtukken / in offerzanden ende aanroepinge / dewel-

J. D. Baden. in. et. schul.

dewelke in haare publijke Heyken door vrouspersoonen verricht word; want alhoewel alle andere Indiaanse Natien tot haare Paapen / Priesters / ende Leeraers / mans-persoonen gebruyken / soo is dese natie / voor soo veel my bekent is / d'eenigste die vrouws-persoonen gebruyken omme den volke t'onderregten / ende den openlijken Gods-dienst te bedienen / als Priesteressen / welken dienst op volgende maniere volbragt word / sijn aanbank nemende met d'offerzanden / 't volk slagt verkens / ende brengt een gedeelte daar van ten offer / als mede gewalmde rijs / menigte van dranck / aard-vrugten &c. stellende deselve offerzande in haare Heyken voor haare- en verkens-hoofden die aldaar opgeregt zijn; welke offerzande van al den volke gedaan zijnde / soo staat een ofte twee van haare Priesteressen op / en roepen de Gooden met een lang sermoen aan / verdraapen in 't roepen d'oogen in 't hooft / en ballen neder op de aarde / schreeuwen seer pselijck: alsdan (volgens hun seggen) verschijnen de Gooden aan dees Priesteressen / de welke onderzentussen op d'aarde uytgestrekt leggen als doode menschen / en konnen niet weder opgeregt worden / soo lange dese verschijninge duyrt / al was men met sijn vijf of sessen daar over doende: En eyndelinge weder tot haar selven gekomen wesende / soo sitteren ende bevense van benauthept / ende 't omstaande volk schrept en weent. Daar na soo klimmen dees Leeraressen / ofte Priesteressen op het dak van de Heyk / te weeten op elke hoek eene / als dan houdense tot haare Gooden een lange oratie. Eyndelijk soo nemense haar kleedje van 't lighaam af / ende alsoo moedernaakt staande / in presentie van de geheele gemeente / toonense haare vrouwlijkheden aan de Gooden / en kloppen met de handen wel strengelijck daar op / laaten water brengen / en wassen haar ganse lichaam daar mede. d'Omstanderen onderzentusschen / dewelke meest wijven zijn / suppen haar selven soo vol dat qualijk gaan of staan konnen / en daar mede neemt den publijken Godsdienst een eynde. Ende wat belangt haare private Godsdienst / soo zijn in yder huys eenige plaatsen verordineert / allwaar elk in 't particulier sijnen afgod aenroept / ende bid om 't geene van nooden heeft; maar eenige swaare ofte ongemeene zaake voorkomende / dan worden haare Priesteressen in huys geroepen omme den dienst aldaar te verrigten / dat dan met veele ceremonien geschiet. Wesende voorders 't ampt van dese Leeraressen / geluk en ongeluk / regen / wind ofte schoon weder te voorseggen / ook onreyne plaatsen te heyligen / als mede dupbelen upt te bannen / dat onder haar seer dikwils geschiet. Sy bannen den dupbel upt eenig huys met een schrickelijck getier en geroep / nemen bloote Japanse houwers in de hand / ende jaagen de dupbel soo lange naar / tot dat eyndelinge sijn gat nergens wetende te bergen / genootsaakt word in 't water te springen / ende elders te verzekiken.

Met haare sieken / ende 't begraven van hare dooden / levense mede op een seer bysondere maniere. Daar zijn eenige Doctoren op dit Eyland / hoewel maar wepnige sulks observeren / dewelke wanneer yemant hebben die sick is / en dat desselfs siekte schijnt d'overhand te neemen / ofte de pijne soo groot / datse meenen den sieken daar van niet te sullen opkomen / soo worden se met bazmhertigheyt bevangen / om den sieken metter haast van sijne quale te verlossen / ende upt de pijne te helpen / soo doense den sieken een strik om den hals / halende den selven alsdan soo hoog op als offe hem wippen wilden; en hoog genoeg zijnde / soo laatense hem van booven neder op d'aarde ballen / dat hy hals en been ontwee breekt / worden 't selve bevonden een remedium dat probatum is om alle siektens te geneesen / maar geloobe niet dat eenige sieke lust sal hebben 't selve

t'onderſoecken. Met 't begraven van haare dooden hebben meeſt alle de dorpen een gebruyk / beſtaande in veelerhande ceremonien; want des anderen daags naar dat pemant overleeden is / dan nemenſe 't doode lichaam / leggen het op een ſtellagie van geſpouwen riet daar toe gemaakt / wieſende omtrent twee ellen hoog van der aarden / en binden 't ſelve de handen en voeten vaſt: als dan mahenſe een buyrtje eben neffens de ſtellagie / en laaten 't lichaam daar mede van langſamer hand uytdroogen. Onderentuſſen houdenſe dootfeeſt / en ſlagten verſcheens tot 8 à 9 ſtuks toe / na pders vermoogen / vreeten en ſuppender luſtigh op aan / waar toe veele vrienden ende bekenden genoot worden: ende tot een teecken datter een doode in eenig huys is / ſoo wort na desſelfs overlijden aanſtonts voor de deure van ſijn huys een trommel geſlagen die van een uytgeholde boom gemaakt is / pder vrouw van de genoode gaſten met een pot van haaren ſtierlendrank mede nemende; en na datſe wel met malkanderen gedronken hebben / ſoo beginnen ſy te danſſen op haare maniere: Voor eerſt nemenſe een groote uytgeholde boom / deeſe heerenſe om / en danſſen daar op twee ryen met vrouwen / pder ry van vier a vijf ſtuks / dewelke malkanderen den rugge toekeeren / ſtaan ſoo en hippelen als d'exters ofte bontekrayen / gaande alles van d'aarde ofte deſen boom / behalven de voeten / makende ſoo ſlegts eenige beweginge met d'armen en 't lichaam / 't welck op deſen uytgeholden boom een ſeer naar en doof gelupt verſoorſaackt. d'Eerſte danſſers nu moede geworden zijnde / worden van andere wederomme verwangen / 't welk danſſen omtrent wel een paar uren lang duyrt. Eyndelinge de dooden / op voorſz. maniere / negen dagen lang te droogen gelegen hebbende / dat onderentuſſen door 't geheele huys een onlijdelijke ſtanck verſoorſaakt / hoewel 't lighaam alle eenmaal geſuyvert ende gewaſſchen wort / ſoo nemenſe 't ſelve lighaam den 9. dag van de ſtellagie weder af / winden 't in een matje: als dan makenſe weder een andere ſtellagie een wepnigje hooger als de voorgaande / behangen de ſelve rontſomme met kleetjens in forme van een Tedeliant / leggen den dooden daer weder op / en houden op voorgaande wijſe noch eens dootfeeſt: ende op deeſe tweede ſtellagie blijft 't lighaam tot in 't derde jaar leggen / weſende ten eynde van dien alle 't vleeſs door de lugt verteert / ſoo datter niet als been overig is / datſe dan daar af nemen en begraven 't in haar huys / en houden dan wederomme dootfeeſt / maar ſonder te danſſen.

Ende dit is 't geene van der Formoſanen Religie / Juſtitie / Politie en Oorloog / wy waardig g'agt hebben in 't kortſte hier by te voegen; maar zeker dat de Nederlanders / ofte de Compagnie dit Eyland in beſit heeft genomen / zijn alle deſe dingen / na de wetten der nieuwe meeſters meeſtendeel verandert / worrende de Formoſanen door Predicanten ende Schoolmeeſters in de Chriſtelijcke Religie onderweſen / waar toe pder dorp ſijne ſchoole hadde / daar alle dagen compareren moſten om leſſen t'ontfangen ende op te ſeggen / op de verbeurte van een haartebel / ofte pets anders / daar de ſchoolmeeſteren niet qualijk by en voeren. 't Oorloogen / en malkanderen te bevechten / wierde hun mede verboden / als alle te ſamen nu onder eenen Heer ſtaande / naar wiens wetten de quaatdoenders geſtraft wierden / alleen bleef hun van d'oude forme van regeeringe noch overig / dat in pder dorp door den Goubverneur van Formoſa / eene der outſten en beguaamſte van hun verkoren ende geſtelt wierde tot Capitain over ſijn dorps-volk / die onder opſigt van een Nederlands politijk perſoon / ten dien fine in pder dorp met omtrent 25. ſoldaten geſtelt; 't dorps-volk commandeerde / de geboden der Hooge Overigheyt aankundigde / ende d'overtredersers van dien

met

met hulpe dez ſoldaten / tot gehoorſaamheyt brachte: welke Capitainen van alle de dorpen geſamentlijk jaarlijks eenmaal / omtrent ultimo April / voor den Nederlandſen Gouverneur moſten verſchijnen / en reeckenſchap van hare regeeringe en gedoente geven / wordende die wel gedaan / benevens een kleyn vereeringtje bevestigt / ende die niet wel geregeert hadden / afgeſet / den rottang van commando ontnomen / en aan een ander gegeven die in haare plaatſe geſtelt quam te worden; welken dag van reeckenſchap men noemde den Formoſaanſen Landsdag.

Bevorens de Compagnie dit Eyland in beſit kreeg / ſoo hadde deſelve tot beſtieringe des Chineſe handels in Pekou / anders de Piſcadores genaamt / omtrent twaalf mijlen van dit Eyland afgelegen / eene veſtinge gebouwt / dewelke / alſoo de Chineſen in China na hunne meeninge te ſeer was in de weeg leggende / ſoo handelden de Mandorijns ende Regenten van China / by formeel contract met de Compagnie / als dat deſelve de Piſcadores ſoude verlaaten / en hun naar 't Eyland Formoſa tranſporteren / met conditie ende belofte / dat in ſoodanigen geballe de Chineſen beloofden toe te ſtaan aan de Compagnie den onbekommerden handel op China te dryven / ende dat de Chineſen alderhande Chineſe commoditeyten ende manufacturen naar Formoſa ſouden overbrengen; waar op / vermits de Compagnie aan den Chineſen handel ten hoogſten gelegen was / ſy de Piſcadores verlaaten / ende haar naar Formoſa getranſporteert heeft / onder contra beloften dat de Chineſe natie gepermitteert / ende onverhinderd ſoude blijven op Formoſa haar domicilium te mogen behouden / ofte van nieuws uyt China overkomende / aldaar ſedem te neemen / ende ſig t'ernneeren en handel te dryven; ſulks dat veele Chineſen / door den oorloog uyt China verdreven / aldaar in menigte overgekomen weeſende / een Colonie opregten / wel van omtrent de vijf en twintig duyſent weerbare manſchappen / behalven de vrouwen en kinderen / en ſig meeſt met koopmanſchap en den landbouw ernerden; waar mede ſoodanige quantitept van rijſt en ſuyker teelden / dat niet alleen 't geheele Eyland met die ſoorte geſpyſt / maar van 't overſchot jaarlijks noch geheele ſcheeps-ladingen na andere Indiaenſe geweſten vervoert wierden / waar by de Compagnie geen kleyn voordeel en troh.

De Compagnie verkoos tot haare ſedem aan de weſtzijde van dit Eylandt een kleyne dorre ſantplaat / van omtrent een mijle groot / genaamt Tapouan / van 't vaſte land door de Zee afgeſcheyden ende omſpoelt / op ſijn breetſte omtrent twee Canon ſchooten breet weſende. De diſtantie tuſſchen t Eylant Formoſa / ende deſe ſantplaate / alwaar de Compagnie bouwde eene ſteene Fortreſſe ofte Kaſteel / datſe Zeelandia noemden / leggende 't ſelve op eene hooge zantduyne / weſende een vierhoech / van gebakken ſteen netjens opgemetſelt / de muyren ten breetſten ſes / ende de gordijnen vier voeten dik zijnde / met een dun borſtweringtje van omtrent drie voeten hoog / ende alderhalven ſteen dik / ende alle de punten hol ende met ſant opgebult; leggende 't Canon mede ſoo hooge dat 't ſelve een weynig gedompelt wordende / by na perpendiculaar in d aarde ſchoot / ſulks dat daar mede weynig weer te doen waare / weſende van buyten / wegens ſijne onbequame ſituatie / met gants geene / nog drooge nog natte gracht en / ſtormpalen / paliſſaden / nogte geenerhande buyten-werken voorſien / ende van eenen ſoo gemakkelijken toegang als 't minſte boeren hups ten platten lande. Naderhand is nog meerdere plaatſe / van een ſimpele muyr omringelt / daar aan gelegt / ende 't ſelve met een gekroont Hoornwerk verſterkt / ofte liever ver-

verſwaakt / als weſende dit aangehegte ſtuck onbequaam om van des Kaſteels Canon beſtreken te worden / ofte ſig ſelven te defenderen ; behalven dat de Compagnie beſwaart wierde tot grootere plaatſe grooter guarniſoen te moeten onderhouden. Van binnen in 't Kaſteel wierden mede een a twee putten gemaakt / edog 't water daar van was ſeer brakagtig ende ongeſont te drinken / ſulks dat meeſten tijt 't drinkwater van 't baſte lant moeſte gehaalt worden. Waar alſo men ten tijde van dit Kaſteel te leggen / voor geene andere vyanden / als een deel wapenlooſe en naakte Formoſanen / benebens eenige landbouwers / ofte Chineſe boeren te dugten en hadde / ſoo blijkt in 't ſonderen deſes Kaſteels meerder gelet te weſen op de commoditeyt van het landen / mitſgaders loſſen en laaden der Scheepen / als wel op de ſituatie van plaatſe / dewelcke om voorenbeſchaalde redenen / tot fortificatie t'eenemaal onbequaam was / daarmen anderſints deſe incommoditeyten genoegſaam hadde konnen eviteren / door dien Formoſa groot genoeg / ende van andere bequamere plaatſen rijkelijk voorſien is ; ofte 't moet weſen dat deſe eerſte fundateuren wepnige kennisſe van Steden te bouwen / moeten gehad hebben / 't welk my ſeer waarſchijnelijk dunkt / ſoo wegens de quade ſituatie / als wegens het defectueus en indefenſijf weſen in ſijn ſelven / want geene redenen te bedenken waaronme een onbequame plaatſe ſy verkoren geworden / alwaar andere bequame in overvloet te vinden waaren ; als mede waaronme 't werk niet naar behooren en defenſijver gemaakt / dat dog met eene koſte ſoude deurgegaan hebben. Waar daar te lande moet men menigmalen roepen met de riemen die men heeft. Gebrek van goede Ingenieurs iſſer veeltijts : ſchorrende 't ook meeſtendeel aan de bequaamheit van d'Opperhoofden van ydere particuliere plaatſe / dewelke maar ten koſte van de Compagnie daar op inhalende / haare Meeſters op groote onnoodige koſten jaagen / en menigmalen irreparabele ſchaade toebrengen / waar van de Bewindhebberen in Nederlant ook niet dupten ſchulden zijn / als die in 't verkieſen van dienaaren niet ſoo ſeer op de bequaam- ofte onbequaamheyt derſelven letten / als wel op 't favoriſeren van haare gunſtelingen ; waar van onepndige exempelen / benebens de ſchaade en nadeelen die de generale Compagnie daar door is lijdende / ende overgekomen / indien 't my luſte / in 't particulier ſoude konnen bybrengen ; maar voor dirmaal hier een ſpeltje by geſteken.

't Hoornwerk / als vooren geſeght / dus mal aan 't Kaſteel gehegt weſende / bemerkte men aanſtonts / behalven 't voorgaande defect / nog een nieuwen miſſlag ; te weeten / dat dit Hoornwerk gedomineert wierde van een Piſtool-ſchoot verre daar af gelegen hoogere ſantdupne ; dies moeſter / om dit gebrek te helpen / nog een derde fortificatie by / namentlijk / een koſtelijken ſteenen Redout op dien heuvel gebout / dieſe de Kondupt Utrecht noemde / met canon voorſien / ende veele ſoldaten beſet ; daar men veel nutter dit Hoornwerk ofte ongebouwt / ofte deſe ſantheuvel hadde behooren weg te neemen ; want deſe Kondupt verloren weſende / ſoo was 't Hoornwerk / ende by gevolge 't geheele Kaſteel mede verlooren / gelijk d'uytkomſte niet als te laat aangeweeſen heeft. Omtrent deſe Kondupt waren nog diverſe andere van gelijke hoogte / ja wel hoogere ſantdupnen leggende. My wonder dat deſe Meſſieurs die al mede niet met eenige Kondupt jens beſorgt en hebben ; apparent en hebben ſy 'er niet op gedagt ; de Compagnie was anderſints rijk genoeg / die konde dat gemakkelijk betaalen. Dus volgt den eenen miſſlag den anderen. Dat de Bewindhebberen / in 't verkieſen van Compagnie's dienaaren / als nog toekreken / ende niet meer ſoo ligt pemant voor 't

hooft

't hooft stieten / wanneer een eerlijk man / op capaciteyt steunende / sijnen dienst hun komt aan te bieden ; sorge andersints / dat in toekomende wel meer diergelijke neepen sullen ontfangen. Ten eynde van des Kasteels pleyn / aan d'oostzijde / setten sig eenige Chinesen metter woon ter needer / welke plaatse men de naam 't Quartier / ofte de Stad Zelandia gaf / wesende onbemuyrt / en aan de andere drie zijde met de binnen Zee / die Formosa van Tayouan afscheyd / bespoelt / mede seer bequaam met kleyn vaartuygh naar sijn appetyt daar over al aan te landen.

Waarschuwinge ende inditien van *Coxinja's* dessein op Formosa.

Coxinja, by gevolge van eenen quaden uytslag in sijne saaken / 't ooge op Formosa hebbende / en wiste dit desseyn niet soo secreet te houden / of 'et selve heeft al lange jaaren van te vooren beginnen uyt te lekken.

Uyt Iapan in den jaare 1646

In den jaare 1646 / kreeg de Compagnie daar van d'eerste kondschap uyt Japan / gelijk te blijken komt by seekere resolutie in November desselven jaars / in 't Comptoir Nangasacky getrokken / hier agter bygevoegt onder N°. 1.

Uyt Nederland A°. 1650.

De Heeren Bewindhebberen in Nederland / wegens den overval der Chinesen op Formosa / bekommert / soo is by de Vergaderinge van seventienen / al in den jaare 1650 / beslooten ende g'ordonneert / dat tot Formosaas besettinge / selfs in paisible tijden / niet minder als 1200 koppen souden g'employeert worden.

Door ontdekkinge van seker Pater Iesuyt 1652.

In den jaare 1652 / wierde door seker Pater Iesuyt / uyt China op Battavia komende / omme met Compagnie s Retour-vloote naar 't Patrie te retourneren / aldaar in vertrouwelijkheyt aan de Compagnie ontdekt / dat Coxinja, by quade uytslag van sijne saaken / 't ooge op Formosa was hebbende / ende tot dien eynde de Chinese Colonie des gemelte Eylands / onder de hand / tegens de Compagnie animeerde / breeder te sien onder N°. 2.

Door der Chinesen revolte op Formosa. A°. 1652.

Van welke waarschuwinge / d'effecten in den voorsz. jaare 1652 / mede evident zijn komen te blijken / vermits de Chinese Colonie aldaar naar hunne meeninge van de Compagnie te swaar gedrukt / haakende naar haare vryheyt / ende een oppergebied van haare natie / ende by goet succes / op hoope van secours / onder de hand / wegens Coxinja mede aangemoedigt / eene vervaerlijke revolte tegens de Compagnie ondernamen ; bestaande den meesten hoop deser rebellen uyt Chinese landbouwers ende boeren / sommige met eenige wapenen / maar 't grootste gedeelte alleen met stokken ende bamboesen / ofte riet gewapent ; edog door de Nederlanders / met hulpe der getrouwe Formosaanse inboorlingen / aanstonts gedempt / met eenige van hun onder de voet te schieten / begevende de reste / 't oorloogen ongewoon / sig op de vlugt ; wordende dese vlamme / dus schielijk opgekomen / door 't bloed van eenige Chinesen / doenmalen gelukkig op 't spoedigst geblust / sonder voorder gevolge / alsoo Coxinjaas saaken in China nog niet t'eenemaal desperaat / mitsgaders sijne desseynen als nog ontijdig / ende niet in staat van uyt te voeren waaren / hebbende de Chinesen / van Coxinjaas gelegentheyt qualijk onderregt / in desen deele hun wat te voorbarig getoont / ende daar mede den toeleg van Coxinja op Formosa / al te vroeg ontdekt / ende de Compagnie aldaar by tijdts wakker gemaakt / die wegens voorder gevolg bekommert / den Gouverneur aldaar scherp inprente ende gelaste in desen een wakend ooge op Coxinja te houden / den selven suspecterende dat de Chinesen in haare rebellie stijfde / ende het op Formosa toeleyde / breeder te sien by missive van Generaal ende Raaden van India / over dat subject aan den Gouverneur Klaas Verburgh geschreven onder N°. 3. welke Gouverneur dese revolte van soodanigen nadruk te weesen apprehendeerde / dat hy in sijn vertoog van dien staat / in

dato 10. Marty 1654/ aan den Generaal ende Raaden van India gedaan/ verhaalt: Dat 'et over ende herdenken van dien, sijne hairen deede te bergen rijsen, ende sig in gedurige bekommeringe bevont wegens *Coxinja's* desseyn op Formosa: breeder te sien onder N°. 4. Soodanig hadde de vreese op dat pas dees mans herte bevangen/ wegens den kragteloosen opstant van een party wapenloose boeren; wesende d'apprehensie veel grooter dan het gevaar in sig selven/ alhoewel eenige jaaren naar dato/ tusschen hem ende sijnen navolger in 't Gouvernement Frederik Coyett, partyschap ontstaan zijnde/ ende hy Verburg op Battavia in Raade van India sitplaats hebbende/ alle de getrouwe waarschuwingen wegens Coxinjaas maght ende overval/ door Coyett, aan den Generaal ende Raaden van India van tijt tot tijt gedaan/ uyt pure drift van Coyetts sustenue te contrarieren/ heeft doen passeren voor onwaarschijnelijkheden/ ende metter tijt den goeden Heer Generaal/ ende Raaden van India/ een quade impressie van Coyett gevende/ weten te misleyden ende t'induceeren tot te gelooven dat deese oorloogs-vreese van Coyett, geen ander fondament als desselfs lafhartigheyt en was hebbende: ja in sekeren brief van dato 21. Juny 1661/ waar van hy Verburgh den aanrader was/ aan Coyett ende sijnen Raad geschreven/ wiste hy Verburgh sijnen heldenmoed wel anders op te doen pronken met naarvolgende woorden in spetie: U E. Voorsaten hebben in dit stuk van dreygen noyt vervaart, maar met goeden moed ende couragie, sonder sulke verschriktheden te toonen, in stilligheyt wel op haar hoede geweest, welck exempel U E. ook haddet hooren naar te volgen, sonder sig soo schandelijk door vreese van 't stuk te laaten afleyden, &c. Maar resen desen man de hairen te bergen wegens 't dreygen van een party weerloose boeren van 1652/ wat soude het met hem geweest hebben/ hadde hy in den jaare 1661/ op Formosa als Gouverneur geweest/ wanneer Coxinja met alle dese/ ende meerder getal van diergelijke boeren versterkt/ benevens vijf en twintig duysent welgewapende/ ende in den oorloog welgeoeffende/ dappere/ onverschrokkene soldaten/ Formosa quam bestooken; het staat wel te gelooven dat dees vreese by sijne hairen niet en soude verbleeven zijn/ maar hem 't herte wel in de schoenen hebben doen sinken; 't welk hier maar aantrekke tot aanmerkinge hoedanig de menschen hunne eygene/ ende met wat oogen sy de saaken van haare vyanden aansien. Ende de Heeren Bewindhebberen konnen hier uyt mede/ soose willen/ bedenken/ hoe schadelijk de tweespalt/ jalousie ende afgunst tussen haare dienaren in India/ voor de Compagnie zy. Vraagde men my om raad/ ik soude raaden/ dat soo ras eenige strijdigheyt tussen dienaren/ voornamentlijk in hooge bedieninge wesende/ quame te ontstaan/ dat den Generaal/ ofte Gouverneurs van andere plaatsen/ de krakkelende partyen voor sig souden ontbieden/ haar verschil hooren/ ende deselve/ waare 't doenlijk/ op staande voet vereenigen/ ofte wel andersints aan haar gelasten/ dat binnen twee a drie maal vier en twintig uuren sylieden onder malkanderen sig souden hebben te verdraagen/ op pœne dat daar van in gebreeke blijvende/ ofte niet konnende veraccorderen/ dat men hun beyden/ soo wel den eenen als den anderen/ van Compagnie's dienst (die geen krakkeelen lijden mag) ontslaan/ ende met d'eerste vertrekkende Scheepen naar Nederland senden soude/ omme aldaar op haare eygen kosten/ soo lange als selver sullen willen/ te twisten/ sonder 't pericul te willen afwagten dat de Compagnie dieswegen eenige schade ofte nadeel quame te lijden. 't Welke dan soo een reys vijf a ses in 't werk gestelt wordende/ ik wil versekeren dat eygen intrest den twistlust wel haast uyt India bannen soude: maar

dit

dit is eene ſaake die my niet aan en gaat / ben in geen Compagnie's dienſt / nogte en tzelfde daar geen loon van / laate haarlieden daar mede gewoorden ſoo als best te raade ſullen dunken / het is my genoeg myn bryen van dit concept ontlaſt te hebben / hadde anderſints daarinne mogen verſmooren.

Den Chineſen oproer ende onluſt dan op Formoſa geſtilt / de Chineſen aan't bedaaren / ende alles wederin ſijn voorige ſtant gebragt weſende / ſoo en was daar mede de Compagnie nog niet verſeekert dat in't toekomende diergelijke tumulten / ende met meerder ſucces / by de Chineſen niet ſouden ondernomen worden / weshalven / omme de Chineſe Colonie daar te lande / ende eenige quaatwillige inwoonderen / bequamer in den bant te konnen houden / oordonneerden ende ſtigtemen in den jaare 1653 / op't vaſte land / aan d'andere zijde des waters / 't welke Tapouan / ofte't Kaſteel Zeelandia van't vaſte land afſcheyt / genaamt Saccam / al wederom een nieuwe Forteſſe / inſgelijchs van gebakken ſteen met ende ligtſens opgehaalt / met vier punten / deſelve doopende met den naame van't Fort Provintia; weſende dit Fortje wel bequaam / omme door ſijn guarniſoen eenige ſchielijke tumulte van boeren ende Formoſanen te dempen / maar om eene belegeringe upt te ſtaan / ende tegens kanon te konnen uythalden / daar toe was't al te ſwak ende ligt aangelegd / weshalven ook op't eerſte geſigte des vyants ſig datelijk aan den ſelven overgaf / als hier onder te ſien / weſende myns agtens dit al mede voor geen kleyne misſlag te reekenen / datmen dit Fortje van den beginne niet wat maſſijver maakte / waar toe d'onkoſten niet veel hooger ſouden hebben konnen beloopen.

Agter dit / alſoo in den jaare 1654 en 1655 / weynige / ofte geene jonken / om te handelen / upt China op Formoſa overquamen / ſoo baarde ſulks / benevens veele andere gerugten van Coxinja's deſſeyn / geen kleyne ſuſpicie van deſſelfs quaat voornemen tegens dien Staat / ende deede den Gouverneur Cæſar reſolutie neemen / wegens Coxinja's deſſeyn / ſeer ſorgvuldig op hoede te weeſen / afbaardigende een kleyn baartuyg na de Piſcadores / omme t'onderſtaan / of aldaar / wegens Coxinja, ook eenigen onraad vernomen mogte worden / breeder te ſien onder N°. 5. Ende de gerugten van des vyants deſſeyn nog gedurig verwakkerende / ſoo liet den Gouverneur upt vreeſe van belegeringe / 't Kaſteel Zeelandia met brantſout voor tien maanden voorſien / ende de punten ende borſtweringen rontſomme met ſtormbalken ende ſteenen beleggen / ſuſtinerende gemelte Gouverneur daar benevens / datmen Coxinja op ſijne aankomſte het landen niet en ſoude konnen beletten / vermits Tapouans beſettinge te kleen waare om eenige uytvallen te doen / verſoekende daaromme van Battabia meerder getal ſoldaten / tot verſtrootinge van't guarniſoen / als onder N°. 6.

Uyt verſcheyde gerugten uyt China van A°. 1654, en 1655.

Naderhant den vromen ende groot van meriten / maar ongelukkigen Heer Frederik Coyett, omtrent den jaare 1644 / in qualitept van Oppercoopman / in dienſt der Compagnie in India gekomen / op Battabia eenige maanden in Raade van Juſtitie als ledemaat / ende daar na omtrent vierdehalf jaaren tot Oppercoopman des Kaſteels op Battabia gebruykt / mitſgaders omtrent 10 jaaren't eerſte Raadsperſoon ampt in Formoſaas Gouvernement waargenomen; dog ondertuſſchen als hooft tweemalen den handel in Japan verrigt hebbende / wegens ſijne bevroedſe trouwe ende ongemeene bevondene bequaamheden / gelijk Bewindhebberen daar van getuygen in haar Miſſive van dato 13. Octobr 1656 / met deſe woorden: 't Is aangenaam dat den E. *Frederik Coyett*, ſig wederomme de novo onder een dryjarig Verbant, met een tractement van 150 guldens ter maant,

verbonden heeft. Desſelfs perſoon, om de groote ervarentheyt, die hy door ſijne lange reſidentie daar heeft bekomen, en de verdere qualiteyten die in hem reſideren, ſoude daar niet wel konnen werden gemiſt, &c. Dese Heer aan 't roer van Formoſaas Gouvernement / in 't laatſte van den jaare 1656 / tot Gouverneur geſtelt zijnde / ſoo heeft hy al in den beginne ſijnes beſtiers met yver g'arbeit / de waggelende vriendſchap tuſſchen de Compagnie ende den heynſenden Coxinja, op eenen beteren voet te brengen / met 't ontſlupten des Chineſen handels / dewelke in dit jaar onder 't beſtier des Gouverneurs Cæſar, van Coxinja geſlooten ware / door verbod aan de handel-ſonken / ofte Chineſe vaartuygen / uyt China op Formoſa niet te mogen vaaren / tot groot nadeel van Compagnie's handel om de Noord. Men decreneert dierhalven in den jaare 1657 / met toeſtemminge van vollen Raade / gelijck blijkt by N°. 7. eene beſendinge / benevens eenige brieven ende geſchenkien aan den Mandorijn Coxinja ende ſijne Grootſten: tot overbrenginge van dien employerende den dienſt van eene der bequaamſte Outſtens der Chineſen genaamt Pincqua, weſende Chineés tolk in dienſt van gemelte Compagnie / dewelcke in Auguſto desſelven jaars uyt China op Formoſa wederkeerende / de gewenſte herſtellinge des gedeſidereerde Koophandels medebragte / benevens beleeft ſchrijven van Coxinja aan den Gouverneur / met proteſtatie van geene andere intentie te weeſen als opregte vriendſchap ende goede nabuyrſchap met de Compagnie te willen onderhouden / excuſerende 't verbot van de vaart uyt China op Formoſa alleenig geſchiet dat ſijner onderſaaten vaartuygen voor een tijt ſelver benodigt waare geweeſt; maar die nu niet meer van nooden hebbende / hadde deſelve van 't voorſz. verbod ontſlagen / ende gelicentieert den vaart ende handel uyt China op Formoſa te dryven als voorheenen. Door welke gelukkige wederopeninge des Chineſe handels / den ſtaat van Formoſa / die ſedert den jaare 1652 / tot den jaare 1657 / daar aan volgende / ſeer ſlegt ende bekommerlijk geſtaan hadde / wederomme begon t'ontlupken / ende eenen nieuwen lupſter te krijgen / gevende ſoo groote winſten op verſierde Koopmanſchappen op China / ende voordeelen op groote quantiteyt vellen uyt d'ordinary jachten / ende zupkeren / als noch opt ten tijde van eenige der voorgaande Gouverneurs geballen waren / gelijk ſullks gedoceert kan worden met de boeken in den volgenden jaare 1658. op Formoſa geſlooten / met ſoo veele winſte als nog nopt te vooren aldaar en was geſchied. Den landbouw nam mede merkelijken aanwas / groote quantiteyt Graanen wierden uytgeboezt / de Formoſanen ende Chineſen leefden wederomme in volle geruſthept / onder goede geſchikte orde ende diſcipline; alles begon een goet aanſien te krijgen; den perſoon van den Gouverneur Coyett, was by den minderen in hoogachtinge ende reſpect / by ſijn's gelijken lief ende aangenaam / ende van ſijne Overheyt begunſtigt ende in waarde gehouden; gelijk ſullks van den Generaal Maatſuyker in ſeekeren brief / onder dato 20. Juny 1658 / aan genoemden Coyett geſchreven / getuygt wierde als volgt: Buyten welke (aangaande eenige Zee-paſſen) wy verklaaren moeten, dat wy in U E. beſtier en regeering, een ſeer goet contentement ende welgevallen hebben geſchept. Ende van dato 2. Juny 1659: Wy hebben dit jaar wederom niet dan geheel goed genoegen in de ſaaken van U E. gouverne ende directie konnen neemen, hoewel juyſt alles na wenſch niet en ſuccedeert. Ende van dato 23. April 1660: De Heeren Seventienen hebben in U E. goede dienſten ſoodanig genoegen genomen, dat aan U E. gedefereert hebben den titul ende qualiteyt van Raad extraordinaris van India, met welke ik dan niet kan naalaaten

Uyt 't verbot, door *Coxinja*, van geene vaartuigen op Formoſa te mogen handelen, A°. 1656.

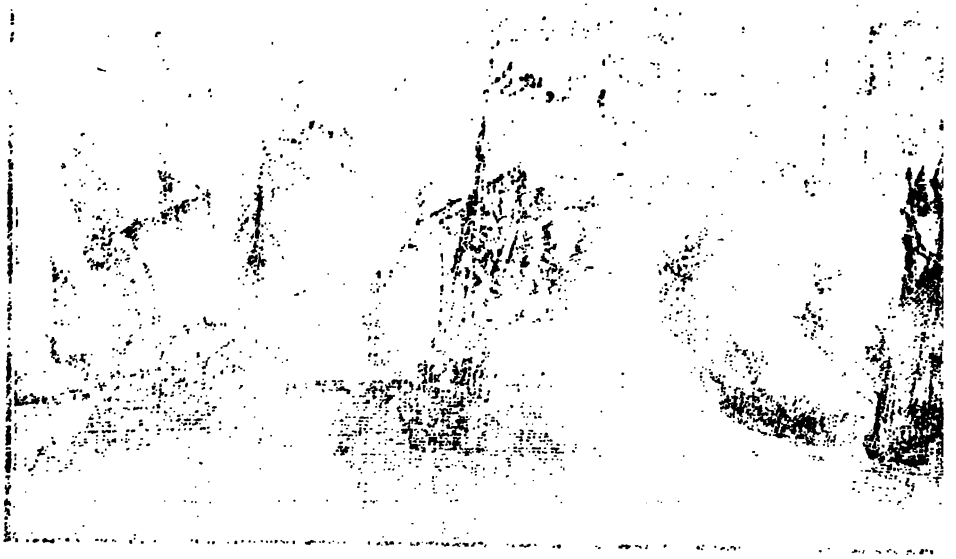

laaten U E. mitsdesen veel gelucks, ende den zeegen des Alderhoogsten toe te wenschen.

Alvoorens voorder te gaan / moet hier by voegen seeker voorval / geschiet in dese besendinge van den tolk Pincqua, welke saake naderhant op Formosa veel gerugts veroorsaakt heeft / ende is ook Coyett op Battavia beschuldigt geworden / als ofte daar toe yetwes van 't sijne soude gecontribueert hebben; ja mogelijk den geheelen oorlog daar door veroorsaakt / alhoewel daar aan nog part nogte deel kan hebben / gelijk by onpartijdigen ligt t'oordeelen / ende uyt 't volgende blijken kan: Het is dan sulks dat de Chinese natie seer baatsoekende weesende / ende alle occasie waarnemende / waar by maar eenige winste te hoopen is / dat ten tijde van Pincquaas aanweesen by Coxinja, aldaar by den selven Coxinja in groot aansien ende credijt was / seeker groot Mandorijn / genaamt Sauja: dese / volgens sijne landsaart / op winst speculerende / deede aan Coxinja eenen voorslag / dat men van de goederen ende koopmanschappen / dewelcke in Chinese vaartuygen op Formosa ingescheept / ende naar Coxinjaas gebied vervoert souden komen te worden / den tol veel bequamer ende voordeeliger op Formosa / ter plaatse van haarder afscheepinge / als in Aymuy / ter plaatse van haar arriment / konde geheft ende ontfangen worden / omme daar mede diverse sluykeryen voor te komen / soudende gemelten tol daar door merkelijk vergroot worden / gelijk hy Sauja, tot bewaarhedinge van sijn seggen presenteerde / ende van Coxinja obtineerde dat hy Pagter van den voorsz. tol / voor sekere groote somma geld / voor eenige jaaren soude weesen: ende alsoo hem den persoon van Pincqua seer bequaam dagte omme gemelten tol op Formosa te heffen / soo heeft hy den selven Pincqua daar toe weeten t'induceeren / ende op hoope van winste in de voorsz. Pacht / voor sekere portie mede g'ingageert / dewelke sedert sijne wederkomste op Formosa dien tol aanstonts begon te practiseeren; ende met vertooninge van Coxinjaas ordere / dat deselve in Tayouan betaalt wordende / in Aymuy niet en soude g'eyscht worden / met belastinge deselve in Tayouan te moeten betalen / de vertrekkende Chinese Schippers afgevordert / ende daar van quitantie verleent. Edog dit alles geschiede onder de Chinesen in 't heymelijk / sonder dat den Gouverneur / Ontfanger / ofte Licentmeester / nogte Fiscaal / in lange tijt daar van eenige kennisse kreegen / tot dat eyndelinge in February 1659 / desen bommel uytbrekende / ende den Gouverneur daar van kennisse bekomende / gelaste hy den Fiscaal sig daar op t'informeren / ende Pincqua daar over sijn proces te maken / dewelke dieswegen by den Raade van Justitie des Kasteels Zeelandia / van alle sijne eerampten / ende andere voordeelen die van de Compagnie was trekkende / is afgeset ende berooft / benevens gecondemneert geworden in eene boete pecunieel / nader te sien onder N°. 8. en 9. waar door dese Man dus plotselings van sijn welvaren berooft / en buyten credit gebragt wesende / van sijne crediteuren soodanig overvallen wierde / dat hy korts daar aan bancqueroet spelende / van Tayouan sig metter vlugt begaf naar voorsz. Sauja, die hem by Coxinja aanbragte / ende desselfs gunste deede bekomen; soo dat desen Pincqua naderhant met Coxinjaas Oorlogsmagt op Formosa mede overquam / ende by den selven in eenig credit scheen te weesen / apparent dat sig gevanteert hadde groote secretessen van Compagnies gelegentheyt ende toestant aan sijnen nieuwen meester te konnen openbaren / ende daar van informatien te geeven; waar van / 't zy wat 't wil / geduyrende den geheelen oorlog / en is noyt komen te blijken dat de Chinesen / door aanradinge ende instructie van desen Pincqua, eenig merkelijk exploit onderno-

men / ofte groot voordeel op de belegerden hebben bekomen / alhoewel het gemeene Jan hagel / in den beginne van Coxinjaas overkomſte / volmondig uyt ſeyde / dat Coxinja, door aanradinge ende inductie van deſen Pincqua, den oorlog ondernomen hadde / ende ſoo Pincqua niet geblugt ware geweeſt / agterlaaten ſoude hebben gehadt / *quaſi vere*, als ofter in de geheele Chineeſſe Colonie / die op Formoſa wel vijf en twintig duyſent weerbaare mannen ſterk was; ende daar onder een groote meenigte Chineſe Outſtens / van ſoo goet verſtant ende alſoo groote ervarenthey̆t van Compagnie's toeſtand aldaar / als 'er in Pincqua konde weeſen / het Coxinja macqueren konde aan bequame verſpieders ende verklickers van 't geene op Formoſa paſſeerde; ende ſoo 'er niet anders aan ontbroken hadde als d'inſtructie van deſen Pincqua, ik houde my verſekert dat Coxinja ſoo lange niet gewagt ſoude hebben gehad met 'et incorporeren van den Formoſaanſen ſtaat; maar dit petit canaille en ſiet in materie van Staat ordinaris niet verder als haar neus lang is / ende oordeelt alles naar dat de paſſien / daar van gedreven worden / hun dicteren. Nu wederr tot ons voorgenomen werk.

Van Batavia Ao. 1657.

Alhoewel de herſtellinge des Chineeſſe handels / den ſtaat van Formoſa nu wederr in geruſthey̆t gebragt / ende voor gedreygden overval wat meerder verſekert ſcheen te weſen / ſoo was egter daar mede nog niet weggenomen d'agterdogt en vreeſe / van dat Coxinja, door noot gepaſt / d'een ofte d'andere tijt nog niet wel een quade ſprong ſoude mogen doen / ende de Compagnie aldaar op 't onvoorſienſt tragten t'overvallen. De Generaal ende Raaden van India / ſchreeven dierhalven dit jaar 1657. aan den Gouverneur op ſijne hoede te weeſen met volgende woorden: Werdende U E. iterativelijk gerecommandeert geduyrig wel op hoede te weeſen, ende ſoodanig op *Coxinjaas* deſſeynen te letten, datſe ons niet ſchadelijk mogen worden, nog in d'een ofte andere ongelegentheyt brengen; in welke wy op U E. goede voorſorge ſullen ruſten, &c. Dit waren wel woorden ſoo eenige ſorgvuldigheyt uytbeeldende / maar gingen niet diep ter herten; nogte de vreeſe van Formoſa te verliteſen / was niet ſeer groot; want den Gouverneur Coyett remonſtrerende tot Formoſaas behoudeniſſe t'eenemaal nootſaakelijk te weeſen dat verſchepte verſtallen Fortificatien dienden herbout / ende nog eenige andere nieuwe daar by geboegt te worden / ſoo wiert de nootſaakelijkheyt van 't eene ende 't andere / op Batavia wel goet geheurt; maar dies niet tegenſtaande door te groote meſnagie / gelaſt ſoodanige noodige werken te laaten / onder voorgeeven / den ſtaat van Formoſa ſulke groote koſten niet langer dragen konde / al reets met al te grooten ommeſlag belemmert weſende; 't welk wel waar was dat de Compagnie aldaar meerder t'onderhouden hadde / als de voordeelen die van dito plaatſe was trekkende / wel lijden konden. Maar waar toe al dit groote beſlag ende deſe wijde extendue gemaakt / als men de ſelve nog konde nogte en wilde manteneren / *non minor eſt virtus quam quærere parte tueri.* Men hadde dit werk in den beginne / ofte niet ſoo groot behooren aan te leggen / ofte naderhand de volle hand daar aan te houden / met alles te contribueren wat maar eenigſins tot conſervatie ende defentie van dien ſterken konde / al ſouder ſoo al wat by ingeſchooten hebben geworden / waar door dan de Compagnie by hare reputatie gebleven / ende alle andere Indiaanſe natien afgeſchrikt ſouden hebben geworden / ſoo ligt niet meer tegens de Compagnie ſig te kanten / wanneer geſien hadden dat ſoo redoutablen vpand / als Coxinja was / vigoureuſelijk afgeweſen ware / daar in tegendeel als nu te dugten ſtaat / ende reets by ervaringe ook al onderbonden wort / dat andere Indiaanſe natien / niet min ſtrijdbaar als Coxinja,

door

door desselfs gelukkig wapensucces aangemoedigt/de Compagnie veel spuls gemaakt/ende groote oorlogs onkosten hebben veroorsaekt/ende misschien in't toekomende als nog veroorsaaken sullen/die wel ligtelijk souden hebben konnen voorgekomen worden/ met 't contribueren van eenige noodige kosten tot Formosaas behoudenisse: maar daar te lande gaat alles soo even netjens niet toe; het is aan veele genoeg/ als maar den conquerant ende grooten meester mogen speelen met Compagnie's gebied wijd ende breet uyt te spreyden/ sonder te considereren of soodanige Conquesten haare meesters tot voordeel dan tot een laste zijn strekkende. Het en is niet alletijt raatsaam alles t'invaderen ende t'incorporeren waar toe de gelegentheyt sig schoon presenteert: maar in desen allen moet eygen Intrest de balance houden/ met ondersoek wat voor ofte nadeel men daar by is bekomende.

In den jaare 1658 en 1659/ komt een seer groot getal Chinesen uyt China naar Formosa gevlugt/ benevens sekere tijdinge van dat Coxinja, in't Nanckinse gebied/ een seer groote Neerlage door de Tartaren hadde geleden/ ende gedrongen waare sijn retrait naar de Zeekant/ op 't Eyland Aymuy te neemen/ op Formosa overvliegen; daar uyt onder de volle Colonie der Chinesen/ aldaar groote mompelinge ende sterke gerugten reesen/ dat Coxinja, binnen korten tijt/ gewisselijk Formosa soude komen bespringen.

Door 't vluchten der Chinesen uyt China, in den jaare 1658, en 1659.

Gelijk dan in den volgenden jaare 1660/ wegens Coxinjaas overkomste naar Formosa/ aldaar alles in rep ende roere geraakte/ ende de consideratien van desselfs soberen toestand in China/ sijne overkomste ontwijffelbaar maakten. Ende in de boeken mede geobserveert wordende/ dat de Chinese Kooplupden van Formosa merkelijk veel meerder in waardye lieten uytvoeren/ als 'er van buyten ingebrogt wierd; ende dat de Chinese schuldenaers in Tayouan/ veel traager in 't betaalen wierden als oyt voor desen/ gaf sulks aan de Regenten aldaar geene geringe agterdogt/ van dat de Chinese natie tegen den Staat aldaar niet veel goeds in den sin moeste hebben/ nader te sien onder N°. 10.

Door d'algemeene beroerte der Chinesen op Formosa 1660.

Die haare gereetste goederen van Formosa transporteren.

* Behalven dit/ soo quamen op den 6. Maart des selven jaars/ de voornaamste der Oudsten/ benevens eenige aansienelijke ende rijkste der Chinesen/ den Gouverneur/ soo in't particulier als in Raade/ uyt eygene beweginge/ met groote ontsteltenisse (apparent uyt vreese dat dese saake dus lange verhoolen gehouden/ anderwegen niet en quame uyt te breeken tot haar verderf) bekent maken/ dat onder de Chinese Gemeente op Formosa/ eene seer groote ontsteltenisse waare wegens de tijdinge van Coxinjaas haast te geschiedene overkomste.

* En hare aansienelijkste komen den Gouverneur waarschuwen dat *Coxinja* tegens ultimo Maart 1660. overkomen soude.

† Ende dat daar over by sommige groote preparatien tot vlugten gemaakt wierden/ alsoo 'et by haare natie voor seeker gehouden wierde/ dat gemelte Coxinja, den bestemden tijt van den Formosaansen te houdene Lantdagh/ met de volle Maane/ 't welk wesen soude omtrent ultimo Maart/ met sijne Krijgsmagt/ ende groot getal van Oorloogs vaartuygen/ Formosa soude komen bestooken.

† Ende de Chinesen maken groote preparatien tot vluchten.

‡ Door welke waarschuwinge den Gouverneur/ ende Formosaanse Raad/ in hun gevoelen van Coxinjaas gewisse overkomste versterkt/ ende deselve met de voorgaande voorteekenen/ en de tegenwoordige inditien confronterende/ hebben deselve van soodanigen gewigte geoordeelt/ dat sylieden althans vry meerder dan oyt te vooren/ tot bescherminge van Compagnie's gevaarlijken staat op Formosa/ gehouden waren haare gedagten te laaten gaan/ ende alles tot tegenweer

‡ De Gouverneur en Raad van Formosa, uyt consideratien van *Coxinja's* soberen toestant, geven aan alle dese waarschuwingen, van *Coxinja's* desseyn, geloof.

verſwaht / als weſende dit aangehegte ſtuck onbequaam om van des Kaſteels Canon beſtreken te worden / ofte ſig ſelven te defenderen ; behalven dat de Compagnie beſwaart wierde tot grootere plaatſe grooter guarniſoen te moeten onderhouden. Van binnen in 't Kaſteel wierden mede een a twee putten gemaakt / edog 't water daar van was ſeer brakagtig ende ongeſont te drinken / ſulks dat meeſten tijt 't drinkwater van 't baſte lant moeſte gehaalt worden. Maar alſo men ten tijde van dit Kaſteel te leggen / voor geene andere bvanden / als een deel wapenlooſe en naakte Formoſanen / benebens eenige landbouwers / ofte Chineſe boeren te dugten en hadde / ſoo blijkt in 't fonderen deſes Kaſteels meerder gelet te weſen op de commoditept van het landen / mitsgaders loſſen en laaden der Schеepen / als wel op de ſituatie van plaatſe / dewelcke om voorenberhaalde redenen / tot fortificatie t'eenemaal onbequaam was / daarmen anderſints deſe incommoditepten genoegſaam hadde konnen eviteren / door dien Formoſa groot genoeg / ende van andere bequamere plaatſen rijkelijk voorſien is ; ofte 't moet weſen dat deſe eerſte fundateuren wepnige kenniſſe van Steden te bouwen / moeten gehad hebben / 't welk my ſeer waarſchijnelijk dunkt / ſoo wegens de quade ſituatie / als wegens het defectueus en indefenſijf werk in ſijn ſelven / want geene redenen te bedenken waaromme een onbequame plaatſe zp verkoren geworden / alwaar andere bequame in overvloet te vinden waaren ; als mede waaromme 't werk niet naar behooren en defenſijver gemaakt / dat dog met eene koſte ſoude vergegaan hebben. Maar daar te lande moet men menigmalen roepen met de riemen die men heeft. Gebrek van goede Ingenieurs iſſer veelrijts : ſchortende 't ook meeſtendeel aan de bequaamheit van d'Opperhoofden van ydere particuliere plaatſe / dewelke maar ten koſte van de Compagnie daar op inhalende / haare Meeſters op groote onnoodige koſten jaagen / en menigmalen ireparabele ſchaade toebrengen / waar van de Bewindhebberen in Nederlant ook niet bupten ſchulden zijn / als die in 't verkieſen van dienaaren niet ſoo ſeer op de bequaam- ofte onbequaamheyt derſelven letten / als wel op 't favoriſeren van haare gunſtelingen ; waar van onepndige exempelen / benebens de ſchaade en nadeelen die de generale Compagnie daar door is lijdende / ende overgekomen / indien 't my luſte / in 't particulier ſoude konnen bpbrengen ; maar voor dirmaal hier een ſpeltje by geſteeken.

't Hoornwerk / als vooren geſeght / dus mal aan 't Kaſteel gehegt weſende / bemerkte men aanſtonts / behalven 't voorgaande defect / nog een nieuwen misſlag ; te weeten / dat dit Hoornwerk gedomineert wierde van een Piſtool-ſchoot verre daar af gelegen hoogere ſantduyne ; dies moeſter / om dit gebrek te helpen / nog een derde fortificatie by / namentlijk / een koſtelijken ſteenen Redout op dien heuvel gebout / dieſe de Kondupt Utrecht noemde / met canon voorſien / ende veele ſoldaten beſet ; daar men veel nutter dit Hoornwerk ofte ongebouwt / ofte deſe ſantheuvel hadde behooren weg te neemen ; want deſe Kondupt verloren weſende / ſoo was 't Hoornwerk / ende by gevolge 't geheele Kaſteel mede verlooren / gelijk d'uytkomſte niet als te laat aangewieſen heeft. Omtrent deſe Kondupt waren nog diverſe andere van gelijke hoogte / ja wel hoogere ſantduynen leggende. My wonder dat deſe Meſſieurs die al mede niet met eenige Kondupten ſens beſorgt en hebben ; apparent en hebben ſy 'er niet op gedagt ; de Compagnie was anderſints rijk genoeg / die konde dat gemakkelijk betaalen. Dus volgt den eenen misſlag den anderen. Dat de Bewindhebberen / in 't verkieſen van Compagnie's dienaren / als nog toekeeken / ende niet meer ſoo ligt yemant voor 't

hooft

't hooft stieten / wanneer een eerlijk man / op capaciteyt steunende / sijnen dienst hun komt aan te bieden ; sorge andersints / dat in toekomende wel meer diergelijke neepen sullen ontfangen. Ten eynde van des Kasteels pleyn / aan d'oostzijde / setten sig eenige Chinesen metter woon ter neder / welke plaatse men de naam 't Quartier / ofte de Stad Zelandia gaf / wesende onbemuyrt / en aan de andere drie zijde met de binnen Zee / die Formosa van Tayouan afscheyd / bespoelt / mede seer bequaam met kleyn vaartuygh naar sijn appetyt daar over al aan te landen.

Waarschuwinge ende inditien van *Coxinja's* dessein op Formosa.

Coxinja, by gevolge van eenen quaden uytslag in sijne saaken / 't ooge op Formosa hebbende / en wiste dit desseyn niet soo secreet te houden / of 'et selve heeft al lange jaaren van te vooren beginnen uyt te lekken.

Uyt Iapan in den jaare 1646

In den jaare 1646 / kreeg de Compagnie daar van d'eerste kondschap uyt Japan / gelijk te blijken komt by seekere resolutie in November desselven jaars / in 't Comptoir Nangasacky getrokken / hier agter bygevoegt onder N°. 1.

Uyt Nederland A°. 1650.

De Heeren Bewindhebberen in Nederland / wegens den overval der Chinesen op Formosa / bekommert / soo is by de Vergaderinge van seventienen / al in den jaare 1650 / beslooten ende g'ordonneert / dat tot Formosaas besettinge / selfs in paisible tijden / niet minder als 1200 koppen souden g'employeert worden.

Door ontdekkinge van seker Pater Iesuyt 1652.

In den jaare 1652 / wierde door seker Pater Jesuyt / uyt China op Battavia komende / omme met Compagnie s Retour-vloote naar 't Patrie te retourneren / aldaar in vertrouwelijkheyt aan de Compagnie ontdekt / dat Coxinja, by quade uytslag van sijne saaken / 't ooge op Formosa was hebbende / ende tot dien eynde de Chinese Colonie des gemelte Eylands / onder de hand / tegens de Compagnie animeerde / breeder te sien onder N°. 2.

Door der Chinesen revolte op Formosa, A°. 1652.

Van welke waarschuwinge / d'effecten in den voorsz. jaare 1652 / mede evident zijn komen te blijken / vermits de Chinese Colonie aldaar naar hunne meeninge van de Compagnie te swaar gedrukt / haakende naar haare vryheyt / ende een oppergebied van haare natie / ende by goet succes / op hoope van secours / onder de hand / wegens Coxinja mede aangemoedigt / eene vervaerlijke revolte tegens de Compagnie ondernamen ; bestaande den meesten hoop deser rebellen uyt Chinese landbouwers ende boeren / sommige met eenige wapenen / maar 't grootste gedeelte alleen met stokken ende bamboesen / ofte riet gewapent ; edog door de Nederlanders / met hulpe der getrouwe Formosaanse inboorlingen / aanstonts gedempt / met eenige van hun onder de voet te schieten / begevende de reste / 't oorloogen ongewoon / sig op de vlugt ; wordende dese vlamme / dus schielijk opgekomen / door 't bloed van eenige Chinesen / doenmalen gelukkig op 't spoedigst geblust / sonder voorder gevolge / alsoo Coxinjaas saaken in China nog niet t'eenemaal desperaat / mitsgaders sijne desseynen als nog ontijdig / ende niet in staat van uyt te voeren waaren / hebbende de Chinesen / van Coxinjaas gelegentheyt qualijk onderregt / in desen deele hun wat te voorbarig getoont / ende daar mede den toeleg van Coxinja op Formosa / al te vroeg ontdekt / ende de Compagnie aldaar by tijdts wakker gemaakt / die wegens voorder gevolg bekommert / den Gouverneur aldaar scherp inprente ende gelaste in desen een wakend ooge op Coxinja te houden / den selven suspecterende dat de Chinesen in haare rebellie stijfde / ende het op Formosa toeleyde / breeder te sien by missive van Generaal ende Raaden van India / over dat subject aan den Gouverneur Klaas Verburgh geschreven onder N°. 3. welke Gouverneur dese revolte van soodanigen nadruk te weesen apprehendeerde / dat hy in sijn vertoog van dien staat / in

legene belden behonden onbezboezt te weſen / gelijk had moeten geſchieden / volgens afgekondigde Placcaten / beloopende omtzent de tien ſakken padie / dat is rijſt in de bolſtez / wiezden gelaſt te bezbzanden / alſoo de tijt / tegens wanneez men meende dat Coxinja komen ſoude / wegens kozthept / niet toe en liet deſelve te bezboeren / ende den obezkomende bpand andezſints tot ondezhout ſouden hebben konnen dienen. Ten platten lande wiezden deuren ende benſtezs van de huyſen afgenomen / ende gelaſt aan Pzobintia in bewaringe te bzengen; meenigte Chineeſſe kleyne vaaztuygen / waaz mede ſommige Chineſen al weg vlugtende waaren / wiezden agtezhaalt / ende bezſchepde anderen die langs de ſtzanden ſwozven omme de vlugtelingen ende haare goederen daazinne t'ontfangen / wiezden bezſtzopt en binnen gebzagt; als mede de te ſamengerotte Chineeſſe Landluyden op Tanchoya ende op 't Eyland Lamey wiezden bezſtoozt / nogtans ſondez bloedſtozten. Ende omme boben bezhaalde redenen / wiezden ook deztien Chineſen / aan wien pzivatibelijk / met uytſluytinge van allen anderen / uyt hzagte van bezpagtinge / g'oozlooſt hadde geweeſt 't Klappus eylandeken van Lamey te bewoonen / van daaz ingetzokken.

Door 't vlugten der Chineſen van Formoſa. En door 't ſamenrotten der Chineſen

Ende den 3. Apzil dzy jonkzens uyt China azriverende / ſoo hielden de twee Schippezs daaz van haaz t'eenemaal onwetende van Coxinjaas gzoote oozlogspzeparatien petwes gehoozt te hebben; maaz den dezde ſeyde daaz van wel eenige gerugten gehoozt te hebben / ſondez dat petwes andezs daaz van wiſte / als dat Coxinja, wegens 't hazt bezbolgen dez Tzaztaren / in een ſeez ſlegten ende benauden ſtaat was / onthielden wijdezs geſamentlijk eenige bzieven te hebben mede gebzagt; waaz dooz ſig ſelbez bezdagtez maakende / wiezden ſplieden omtzent de twintig daagen booz den tol op ſtzoom leggende / in bewaringe gehouden; maaz niets tot haare beſwaringe te boozſchijn komende / wedez gerelaxeezt ende op bzye boeten geſtelt.

Eenige dez Chineeſſe Oudſten begonnen om deeſs tijt mede bezdagt te wozden van met den bpand eenige cozreſpondentie te houden / ende dit tez occaſie dat ſeekez Chinees den Goubezneuz quam ontdekken / dat een Mandorijn ondez Coxinjaas gebied / dzie ſtuks bzieven aan eenige dez gegijſelde Oudſtens obezgeſonden hadde; waaz op den Schippez die boozſz. bzieven mede gebzagt ſoude hebben / als mede de boozmoemde gegijſelde ondezbzaagt / ſoo bartieezden d'eene ende d'andere dienaangaande ſeez dikwils in haare antwoozden: en wat moepten en blijt dattez aangewend wiezde boozſz. bzieven t'agtezhaalen / ſoo en konde dog niet andezs als eenige geſupponeezde bzieven bekomen wozden. Behalven dat / ſoo hadde eene dez boozgemelten Oudſten / genaamt Zako, de Hazdieſſe van als nu den Goubezneuz in facie t'ontkennen ſekere omſtandigheden / van Coxinjaas oozloogs pzeparatien ende toeleg op Formoſa / dewelke hy Zako booz deſen uyt eygene beweging / van hem ſelben den Goubezneuz / in pzeſentie van desſelfs twee de pezſoon Jan Oetgens van Waveren, was komen ontdekken. Dus wiezde naaz eenig boozdez ondezſoek / nadezhand goedtgebonden den gemelten Zako, item den Schippez van de Kopa van 19. Maazt / op ſoo ſwaare leugens bebonden / mitſgadezs nog twee andzie mede op leugens bebonden / ende ſeez bezdagte Chineſen / tez ſchezpez examen nadez t'ondezbzaagen / als te ſien ondez N°. 14. Zijnde deſe bijf ſtuks Chineſen d'eenigſte van die natie / die in deeſs ſaake van ſoodanigen gewigte en ſwaaz gebolge / dooz tozture ondezbzaagt zijn gewozden / dieſe / wegens hare gzobe leugenen / ende andere omſtandigheden / genoegſaam bezdient hadden: waaz van men nadezhant op Battabia ſoo hazt ſchzeeude als of 'ez

eenige

eenige duysenden der Chinesen gemartiliseert waren geworden. In de voorsz. scherpe ondervraginge bleef Zako hertnekkig by sijn loochenen van 't eenmaal bekende: de Schipper van de Koya beleet voordagtelijk van Coxinjaas oorlogs preparatien ende gerugten van overkomste verswegen te hebben: ende eene van d'andere Chinesen confesseerde dat hy wel eenige swarigheyt wiste / maar durfde het niet openbaaren. Nader te sien by 't voren geproduceerde onder N°. 15.

Den 19. en 25. April quamen eene Koya / ende seven Joncken van Aymuy in Tayouan over: dese naukeurig ondersocht / affirmeerden eenparig dat Coxinja ongemeene groote toerustingen gemaakt hadde omme Formosa daar mede t'overvallen / maar dat den selven de handen van de Tartaren wat ruymer gekregen hebbende / als mede op de bekomene kondschappen van de groote preparatien tot tegenweer die men op Formosa was in 't werk stellende / ende van 't gewisse secours dat men van Battavia / op 't verwittigen des Gouverneurs / aldaar te gemoed sag / ende verwagtende was / hy Coxinja, omme dese ende andere redenen / naar allen schijn / sijn eerste voorneemen van Formosa t'overrompelen / gestaakt / ende tot andere bequamere gelegentheyt uytgestelt hadde: komende met voornaamde vaartuygen mede over een brief van seekere Mandorijn onder Coxinjaas gebied staande / Gampea genaamt / aan den Gouverneur geschreven / van inhoud / dat hy Gampea met verwonderinge verstaan hadde / dat op 't Eyland Formosa soo groote beroerte ende ontsteltenisse onder de Gemeente / ende commotie by de Regenten waren ontstaan / op de valsche gerugten ende uytstroyselen van dat sijn Heer en Meester Coxinja yets vyandlijks tegen de Compagnie aldaar in den sin sou hebben; soo hadde hy Gampea, tot voorstant van sijn meesters reputatie / sig verpligt g'agt den Gouverneur daar van te disabuseren / met versekeringe ende opregte verklaringe / dat voorsz. gerugten een deel grove uytstroyselen ende leugenen waren / alsoo Coxinja oyt yetwes op Tayouan t'attenteren noyt in sijne gedagten gehad en hadde / als agtende Tayouan te gering omme dieswegen veele moeyten ende kosten aan te wenden / &c. Waar mede dees Mandorijn de gedagten van Coxinjaas desseyn / den Gouverneur sogte uyt 'et hooft te praaten / als ofte men aldaar soo gek soude geweest hebben van aan diergelijke schrijvens veel geloof te defereren.

Coxinja van de groote preparatien tot tegenweer onderregt, stelt sijn desseyn nog eenige tijt uyt.

Onderentussen dat men in Tayouan op sijne hoede / ende tot tegenweer nog besig was / soo was den bestemden tijt van Coxinjaas overkomste nu al lange verstreeken; dies d'opgevatte vreese van de Chineesse natie aldaar wat begon te bedaaren / ende sylieden weder in stilte te geraken / ende de Formosaanse getrouwe ondersaten in hunne trouwe nader bevestigt / door vaste hoope dat van Battavia haast met een aansienelijk ende magtig secours souden g'assisteert worden / wesende Compagnie's staat nu mede in postuur van defentie gebragt / soo men best ende gevoegelijkst gekost hadde: soo raakten alles weder op sijn voorgaande ploy en oude postuur; wordende den 29. April gepermitteert aan de Chineesse Pachters / dat weder naar de dorpen mogten keeren / ende aan de boeren haar wederomme te mogen begeeven tot den landbouw over de versse reviere; edog in wat engere bepalinge als voor desen. De vaart op China wierde meede weder open gestelt: waar mede de schaade die men in 't prepareren van tegenstand nootsakelijk hadde moeten lijden / haast weder geboet ende vergoet is geworden; want op primo July de gewoonelijke pachten / behalven eenige weynige van de Zuyd / hooger in prijse dan des jaars te vooren gepacht wierden / wesende deselven noyt met meerder genoegen / als doenmalen gemijnt / ende vaardiger d'eerste

Waar door op Formosa alles weder in ruste en stilstant geraakte.

ende tweede paye voldaan: de landtbouwers volvoerden hun landwerck met ſoodanigen yver ende arbeyt / dat in alles maar 768 mergens minder dan in 't voorgaande jaar; waar van 't getal doenmalen was beloopende op 12252 mergens bezaept zijn geworden. In Octobr wierde de Zuplierteelt / op den eerſten oegſtrijd bevonden ſoodanig vermeerdert / dat diergelijken nopt te vooren op Formoſa en is geſien geweeſt. Alle 't welke hier dus ſpecificeere / ende met Capouans boeken aan waargemaakt worden / ommé daar mee / als met den vinger aan te wijſen / ende naakt voor voor oogen te ſtellen d'ongefondeertheyt van 't voorgeeven / waar mede den Gouverneur ende Raad naderhand beſchuldigt zijn geworden / als ofte ſplieden met deſe haare getrouwe voorſorge / ende preparatien tot tegenweer / den ſtaat van Formoſa / ende desſelfs ingeſetenen t'eenemaal geruineert hadden.

De voorſorgen en preparatien tot defentie by *Coyett* aangewent, worden op Battavia gelaudeert en g'approbeert.

De Brief van den 10. Maart / waar by den Gouverneur en Raad / als hier voren verhaalt is / van d'apparentheyt van des vyants overkomſte / geſchreven / ende tot reſiſtentie van dien een ſpoedig ende magtig ſecours van Battavia verſocht hadden / alwaar overgekomen weſende / ſoo konden den Generaal ende Raaden van India wel beſeffen / dat ingevalle Coxinja, als geſegt wierde / Formoſa vyandlijk quame aan te taſten / dat alsdan Compagnie's ſtaat daar te lande in 't uyterſte gevaar ſoude vervallen / als niet beſtendig / ende te ſwalt ſoodanigen magtigen vyand / met die geringe magte die men aldaar was hebbende / 't hooft te bieden: ende heurden ſplieden gevolgelijck voor goed ende wel gedaan alle de middelen hier voren verhaalt / die Coyett ende ſijnen Raad / tot reſiſtentie des vyands / ende conſervatie van Compagnie's ſtaat aldaar / ſoo voorſigtigh ende wakker in 't werck geſtelt hadden; gelijk ſulks ſpecificé blijkt by haaren Brief van dato 22. April 1660. tot reſcriptie op die van 10. Maart desſelven jaars geſchreven / met volgende woorden aldus: 't Welck ons den grootſten indruck geeft, is de dreygende ſwarigheyt van *Coxinjaas* Oorlogsmacht, &c. Wy moeten bekennen, ſoo by aldien het voornoemde oorlogs-exploict (te weten van ultimo Maart 1660) 't welk egter hoopen God verhoed ſal hebben, ter gepreſigeerden tijd ſijn voortgang mocht genomen hebben, dat daar in een evident periculvan verlies voor ons is ſteekende, vermits met onſe kleene macht, ſoo groote invaſien niet en zijn te wederſtaan nogte af te keeren, veel min 't platte land, mette inwoonders van dien geheel te beſchermen. Konde U E. door 't Fort Provintia, den Saccamſen bodem maar bevrijden ende die in weeſen houden, mitſgaders de digtſt aan 't Kaſteel gelegene Dorpen, met hulpe van de inwoonderen des ſelfs protegeren, dat ware onſes oordeels nog al veel gedaan, ende ſoude tot behoudenis van 't Kaſteel ende de Stad Zelandia ſtrekken; anders ſal 't met ons aldaar ſeer ellendig geſtelt weeſen, vermits de dorre ſandplaat niet tot lijfs nootdruft, ja ſelver geen goet drinckwater uyt en geeft, maar alles van 't vaſte land gehaalt werden moet. Wy en twijffelen geenſints ofte U E. ſult hun tegens den overval van dit vyandlijk attentaat, met de middelen die ginder aan de hand zijn, met genoegſaame couragie ende manhaftigheyt in poſtuur van defentie ſtellen, &c. Ende wat laager. Ons bedunkens een groote misſlag zijnde, dat men ſoo meenighte Chineſen tot den landbouw aan geene zijde de verſſe Reviere, ſeer verre van de hand ende buyten 't oogh gelegen zijnde, toegelaaten heeft, ſeer beſwaarlijk van daar weder te trekken zijn; 't welck egter om den Saccamſen bodem niet te laaten verwoeſten, noch ook die trouwloſe natie ſoo ruymen toom van wijde uytbreydinge door het land te geeven, d'een ofte d'ander tijd ſal moeten geſchieden, hunne verre afweſentheyt niet dan al te ſorge-

lijk

lijk ende van te grooten bedenken zy, binnen de limiten van den Saccamſen bodem gehouden werdende, men voor haare te ſamenrottinge ſoo ſeer niet te vreeſen heeft, zijnde daarom oock ten principale de koſtelijcke Veſting Provintia op Saccam gebouwt, ten eynde op haar gedoente te beter gelet, ende by voorval van revolte, terſtont het vereyſchte tegenweer ſoude werden konnen gedaan, &c. Ende in haaren Brief van 16. July 1660. daar aan volgende / onder anderen aldus: Ende dewijle voor d'overkomſte van *Coxinjaas* Krijgsmagt ſoo ſeer wierd gevreeſt, vertrouwen U E. die voorſieninge ſullen hebben gedaan om de meeſte padye, die in de Chineeſe boeren huyſen aan Saccam, ende elders mogten hebben gelegen, naar Tayouan te tranſporteren, ende den vyanden, op datſe daar mede niet en mogten werden geſpijſt, t ontſetten. De Formoſaanſe Landsdagen, die tegens 23. en 26. Maart beſchreeven waaren, hebben wy geſien, dat door quade en bedenckelijke tijdingen uyt China gekomen, opgehouden, ende tot nader gelegentheyt uytgeſtelt zijn. Men kan in tijden van diergelijcke ſwarigheden niet al te ſorgvuldigh weeſen, NB. ende daarom moeten wy U E. gedoente in deſen prijſen ende wel laten gevallen, &c. Hier mede prees en approberde men wel op Battavia de voorſorgen des Gouverneurs en Raad van Formoſa / tot reſiſtentie des vyands aangewend; maar men was ſwaarlijk tot 't geloof te brengen / van dat Coxinja de couragie ſoude hebben ſig tegens de Compagnie te kanten. Soo grooten heertzouwen was men aldaar op Compagnie's magt ſtellende / dat men dagte met de blooten naam van Compagnie's mogentheyt / by na elk een in den toom te houden; gelijk blijken kan in 't vervolg van voorverhaalden Brief van dato 22. April 1660 / waar inne onder anderen aldus ſeggen: Wy geerne beſcheyd van *Coxinja*, op onſe aan hem geſchreven Brief ſouden ſien, hoewel als nu daar toe weynige apparentie ſchijnt te weeſen, ofte ten waare de gerugten van d'overkomſte ſijn's oorloogsmagt naar Formoſa, gelijk dat meermalen gebeurt is, in rook verdweenen was, wanneer hy miſſchien ſig bedenckende, nog wel tot een billik contract van handel met ons ſoude konnen komen, NB. Wy nog niet ten vollen konnende gelooven, genoemde *Coxinja* den oorlog tegens d'E. Compagnie (ten zy door extreme noot) ſal aanneemen, alſoo wel weet hoe hem dan in ſijne negotie ſouden tragten te bekommeren, weſende deſelve de kragt ende het voornaamſte middel waar door hy tegens den Tartar dus lange ſtaande gebleven is, &c.

Twee fondamenteele oorſaaken van Formoſaas verlies.

Alhier kan niet voorby gaan twee dingen aan te mercken / dewelke den Gouverneur ende Raad van Formoſa / klaagden geweeſt te zijn de twee fundamenteelſte ende principaalſte oorſaaken van Formoſaas verwaarloſinge ende verlies.

d'Eerſte.

d'Eerſte; Van dat niet tegenſtaande alle de voorenverhaalde gerughten van Coxinja's overkomſte / ſoo van Tayouan als van andere diverſe plaatſen / ende in verſcheyde tijden / op Battavia ten vollen bekent waaren; ende dat alle deſe dingen te ſamen geboegt / den politijken geene pdele giſſingen / maar gewiſſe preſumptien / ende onfeylbare inditien konden weeſen van Coxinja's toeleg op Formoſa / dat men deſen allen niet tegenſtaande nog alle tijt in hoope geweeſt zy / ende ſig ſelven geflatteert hadde / dat dit gedreygde onweder ſoo haaſt nog niet en ſoude komen uyt te barſten / ofte ook nog wel heel over te drijven; ſulcks dat men niet / als met den ſlag en wilde gelooven Coxinjaas overkomſte naar Formoſa gewis te weeſen / gelijk ſulks betuygt hadden in haare voorgaangetoogene Miſſive.

De tweede.

d'Andere oorſaake van Formoſaas verlies / klaagdenſe te weeſen d'al te groote meſna-

meſnagie / van dat men op Battavia niet en wilde toeſtaan nogte reſolveren de noodige koſten t'imploperen tot herbouwinge van de verfallene Fortificatien / ende tot edificatie en makinge van eenige nieuwe Werken / daar de noot ſulks was verepſchende / ende dat mitsdien Formoſa in geen behoorlijk poſtuur van defentie hadde konnen nogte mogen gebragt worden / niet tegenſtaande men op Battavia ſelfs bekende dat den ſtaat van Formoſa in haare gedaante / tegens Coxinja's magt niet ſuffiſant en waare / ende dat ſelve omme beſtendig te weeſen / merkelijk diende verſterkt te worden. Tot bewaarhedinge van dien / ſeggen den Gouverneur Generaal ende Raaden van Indien / in haare voorſz. Brief van 22. April 1660 / ſulks ſelfs te bekennen met volgende woorden: Op U E. gedaane voorſlag om aan Tankoya een vaſtigheyt t'extrueren; 't vervallen Rondeel Victoria, ende de weggeſpoelde Ronduyt Wanckan te vernieuwen, en is by ons nog niet finalijk gediſponeert, ſullende U E. dienaangaande ons beſluyt ten naaſten bekent maken, ſeggende eenelijk op die materie voor af, dat wy beſwaarlijk tot het maken van meerder Fortificatien op Formoſa ſullen konnen verſtaan, ende liever ſagen dat aldaar wat konde werden vermindert; als by experientie nu wel ondervindende, hoe dangereuſe ſaaken het zijn veele Kaſteelen ende Sterkten, mitſgaders groote ommeſlagen, gelijk op Formoſa, te beſitten, ſonder dat wy het vermogen hebben deſelve met requisit guarniſoen beſet te houden; ſullende dierwegen aldaar in toekomende, ſoo het God maar belieft de jegenwoordige dreygende ſwarigheyt ten beſten van ons af te wenden, op middelen moeten gedacht worden, om ons beſit in een beknopter circul te trecken, anders ſal 't d'E. Compagnie in 't eynde gants onmoogelijck weeſen dat groote werk op Tayouan ende Formoſa langer te beheerſchen; want het ſelve te laaten in die forme als het nu is, en kan ons aan alle kanten niet als geduyrige bekommeringe, ende een wanckelbaaren ſtaat daar te lande veroorſaaken, willende juyſt niet alle tijd wel gelukken met kleyne macht groote dingen uyt te voeren, &c. Ende in den Brief van 16. July 1660 voorſz. / aldus: Op U E. gedane voorſlag, om aan Tanckoya een vaſtigheyt te begrijpen, als een plaatſe weſende die gelegentheyt heeft om van buyten met Chineeſſe Joncken te konnen werden aangedaan, ende daar men gemackelijck met een Armade landen kan, NB. zoo en hebben des niet tegenſtaande geenſints konnen goetvinden hier toe te conſenteren; want ſouden wy alle plaatſen op Formoſa, daar de vyand aankomen kan, fortificeren, daar ware noyt een eynde aan te vinden; oock en ſoude de beſettingen van ſoldaaten daar toe noodig, niet aan te haalen weeſen, U E. niet onbekent zijnde hoe ſwaar het ons alreede valt, om Formoſaas guarniſoen jaarlijks te konnen compleet houden; en ſouden 't daaromme geerne eer vermindert dan vermeerdert ſien, &c. Ende gaande de voorſz. meſnagie al voorder / ſoo hadde men op Battavia ſig niet ontſien den Gouverneur ende Raad van Formoſa / over 't maken van eenige noodſaakelijke werken / daarenboven nog ſeer ſcherp ende vinnig te beſtraffen: als onder anderen waare by den Gouverneur Coyett en Raad g'obſerveert gworden / dat aan de waterhant des Kaſteels Zeelandia / het Hoornwerck aan 't voorſz. Kaſteel gehecht / was gants irregulier met een uytſteekende winckelhoek ende dun muyrtje / welke uytſteekende plaatſe nogte van het bovenwerk / nogte van het benedenwerk en konde beſchermt nogte beſtreeken worden / ende nogtans van ſoodanige importantie waare / dat deſelve plaatſe verlooren / alles verlooren ſoude hebben geweeſt. Soo maackten den Gouverneur en Raad aldaar een ſeer bequame ſteene punt / naar behooren met Canon voorſien / waar mede aan dien kant de ſwakte des boven Kaſteels bedekt

dekt wierde / ende 't Noordwerk de geheele waterkant langs bequamelijk konde beſtreeken / ende over een groot gedeelte van de Stad gedomineert worden / gelijk ſulks gedurende de belegeringe genoegſaam gebleeken heeft deſe punt van geen geringe importantie geweeſt te zijn / ſoodanig dat de vyand in de Stadt door alle d'andere werken te ſamen ſoo veele afbreuk niet en heeft geleden / als door deeſe punt alleenig / die 't Kaſteel ook aan dien kant tegens ſijne invaſien alleenig was protegerende. Over't maken van welcken punt ſchreeven van Battavia in dato 22. April 1660 aldus : Van gelijken is't vry wat ongerijmt, dat U E. op eygen goetdunken, ſonder ons alvorens de minſte kenniſſe daar af te doen, veel min daar toe eenige ordre te verſoeken, ſoo een ſuffiſante punt aan de poorte des ooſthoeks van 't beneden Kaſteel hebben doen leggen, ende volkomentlijk op laaten maken; ende hoewel deſelve in deſe ſorgelijke tijd niet onnodig agten gebouwt te weſen, ſoo hebben hier over met reeden ons misnoegen willen toonen, op dat U E. naar deſen daar inne voorſigtiger mogen gaan, en ſulke importante werken niet te bouwen, ſonder alvooren daar toe te hebben onſe bewilliging ende ſpeciaal conſent, &c. Welke cenſure ende beriſpinge den Goubezneur ende Raad van Formoſa ſeer breemt ende hart te bedruwen voorquam / als 't contrarie van dien bewagt hebbende. Den vyand ſtonde alle uren ende oogenblikken te bewagten / 't beneden Kaſteel wierde aan d'ooſthoek t'eenemaal defect en indefenſijf bevonden / ſy-lieden hadden dit gebreck in der haaſt geremedieert / met aldaar een weerbaare ende nootwendige ſteene punt te maken. Op Battavia keurde men dit werk wel nootſakelijk / maar men klaagde over desſelfs koſten / willende dat den Goubezneur alvoorens daar toe conſent hadde behooren te verſoecken / waar toe ten alderminſten ſeven volle maanden moeſten afgewacht worden aleer op dit verſoek eenig beſchejd konde te rugge komen / ende ſoo ondertuſſen den vyand overgekomen waar / ende 't Kaſteel aldaar op ſijn ſwakſte aangetaſt hadde / dan ſoude het immers / ſeydenſe / te laat geweeſt hebben ſoodanig conſent eerſt te gaan verſoeken. Sylieden hadden met 'et leggen van deſe punt / ende alle haare voordere petitien ende aanwijſingen van de defecteuſe plaatſen in poſtuur van defentie te mogen brengen: immers genoegſaam betoont / dat in alles wat tot conſervatie van Compagnie's ſtaat aldaar ſtrekken konde / ſylieden ſeer vigilant waren geweeſt; waaromme klaagden een harde ſaake te weeſen / van dat men / in plaatſe van haarlieden in deſe ſorgbuldigheden ende yver tot Compagnie's welſtant t'animeren / men daarentegen op had / hun doorgaans door moetdempende woorden / in haaren yver ſtutte / ende haare heylſaame voorſlagen verwaarloosde; mitſgaders door te groote meſnagie hun de handen ſoodanig gebonden hielden / dat niet alles tot tegenweer en mogten in 't werk ſtellen / wat de wetten van den Oorlog / ende de grootheyt van de noot wel was verepſchende; ende dat veele nootſaakelijke dingen / daar mede den vyandt hadden konnen afweeren / hebben moeten agterlaaten worden. Indien 't op Battavia regten ernſt ware geweeſt den Formoſaanſen ſtaat tegens ſoo magtigen vyand te protegeren / ſoo en hadde Compagnie's beurſe ſoo beſchompen niet hooren te weeſen. Wilde men haarlieden afepſſchen datſe Formoſa met geweld ſouden protegeren / 't waare billik dat men haar de verepſte middelen / daar toe noodig / verſchafte. Sylieden en konden niet gebeteren dat haare Voorſaaten aldaar ſoo ampelen en wijden extendue en ommeſlag hadden gemaakt: ſulks / dat by aldien tot Formoſaas behoudeniſſe 't uyterſte moeſte opgeſet worden / dat als dan d'onkoſten d'overwinſten daar te lande verre ſouden

den komen t'overwegen; ja dat Coxinja met ſimpel dreygen van overkomen de Compagnie aldaar geduryg in allarm houdende / ende op koſten jagende / by de ſelven aldaar in haare onkoſten ſoude konnen doen ſmooren. 't Welk in der daat ſoo waar was / dat Coxinja maar met de mijnen te maken van te willen overkomen / by Formoſa in een geſtadige allarm konde houden; waar toe dan geen andere remedie en was / als met Coxinja ſelfs eerſt den oorlog aan te doen / ende hem benevens den Tartar voorts te helpen ruineren ende onmagtig te maken / van voor hem niet meer behoeven bedugt te weeſen; ofte ten alderminſten hem ſuffiſante beſeekeringe af te paſſen wegen ſijn bedugten overval. Waar of ſulks wel raadſaam / en de Compagnie voordeeliger geweeſt ſoude zijn / als de defenſive manier / en is niet buyten bedencken. Maar wat was 't; daar ſcheen geen moed te weeſen op 't geheele werk / nogte geen deurkomen aan. Dan toen af aan agte men Formoſa alſoo goed als verlooren / ſoo waar van Coxinja quame aangetaſt te worden / gelijk de woorden van ſchere reſolutie / op Battavia in Raade van Indïa getrokken / medebrengen / op dato 10. May 1660 / aldus: *Coxinja* te komen ons beſtooken op Formoſa, ſulks niet en ſoude nalaaten uyt vreeſe van de wederſtand, die hy van wegen d'E. Compagnie aldaar ſoude vinden, &. By welke woorden Coxinjaas magt / ende Compagnie's onvermogentheyt tegen denſelven op Formoſa / dupdelijk ſchijnen uytgedruckt. Ende dit ſuſtineren ſommige mede wel eene van de principaalſte oorſaaken en redenen geweeſt te zijn / waaromme op Battavia de reſolutie van Tayouan t'aſſiſteren / ſoo traag door den beugel wilde; als mede d'ongeloovigheyt ende 't voorvoordeel aldaar opgevat / van dat Coxinjaas oorloghs-gerugten nog wel in rooh verdwijnen ſouden / en hy 't hart niet hebben de Compagnie dpandelijk aan te komen taſten / ende dat mitſdien alle de koſten daaromme aan te wenden / ommut / ende te vergeefs ſouden weeſen. Waar by nog ſommige voegen / die meenen goede kennisſe daar van te hebben / dat 'et ſecours ook agterwegen gebleven ſoude zijn / ende niet geſonden geworden / ten waare den voorſlag gedaan hadde geworden / van dat men by occaſie van 't uytruſten van een ſecours vloote naar Formoſa / ende omme d'onkoſten daar van wederr goed te maken / ingevalle Formoſa bevonden wierde van Coxinja niet aangetaſt te weeſen / waar toe men voordeelde ganſs geene apparentie en waare / dat men als dan met deſe ſecours-vloote / verſterkt met de verloſte ſoldaten van Tayouan / in 't wederomme keeren naar Battavia / den Portugeſen op Maccao / hare Veſtinge aldaar konde ontweldigen ende afhandig maken.

Reſolutie van ſecours naar Formoſa te ſenden, wil op Battavia traag door den beugel.

Neemt egter voortgang op 't project van by die gelegentheyt Maccao t'incorporeren.

Beſtaat in 12. Schepen, en maar 600 ſoldaten, onder *Jan vander Laen.*

Op welck project / ende op deſen voet was het dat men op Battavia reſolveerde Formoſa met een ſecours-vloote t'aſſiſteren / ende ingevolge van dien op den 16. July 1660 / van aldaar naar Formoſa afſcheepte 600 ſoldaten in twaalf Scheepen / onder 't commando van eenen Jan vander Laan, met naarvolgende orders aangaande 't Maccaanſe exploict / aan den Gouverneur ende Formoſaanſe Raad / in dato voorſz. geſchreven met volgende woorden: Wy ſouden dit oorloogs exploict, wel ligt door onvermogentheyt, dit ſayſoen nog niet gereſolveert hebben by der hand te neemen, ingevalle wy deſen jaare niet genoodſaakt waren geweeſt, tot reſiſtentie van de gerugte vyandlijke attentaten des Mandorijns *Coxinja*, ſoo een aanſienelijke Krijgs- ende Scheeps-magt naar Tayouan te ſenden; in cas van een tranquillen ende onberoerden ſtaat daar te lande, de voorſz. Magt daar toe, (te weeten 't incorporeren van Maccao) ſult hebben te gebruyken; maar de ſwarigheyt van d'overkomſte van *Coxinjaas* Oorlogsmagt op Formoſa ſoo groot zijnde, dat onſe voorſz. Magt van daar niet konde werden gemiſt, ſoo ſal het deſſeyn op

Maccao

Maccao agterweegs moeten blijven. Dit ſal U E. met advijs van Raade ten dienſte van d'E. Compagnie wel rijpelijck overwegen, mitſdien aan 't een ſoo wel als 't ander ten hoogſten gelegen is, ſoudende niet geerne ſien, dat ons de jegenwoordige gelegentheyt van Maccao quame t'ontſnappen; dog het ſwaarſte ſal in deſe jegenwoordige gelegentheyt meeſt moeten weegen. d'Inſtructie aan vander Laan medegegeven / was bpna van gelijcken inhoude / onder anderen aldus: Tot dien eynde een notable magt van ſcheepen en volck, om d'onſen des noots zijnde, te ſecoureren, na Formoſa af te ſenden. Het groot opgeeven van den Mandorijn *Coxinja*, gelijk voor deſen meermalen gebeurt is, in ydele wind ende rook verdweenen waare, dat in ſulcken gevalle deſe koſtelijke Vloot na ginder te vergeefs ſoude zijn geſonden: om welke ſchadelijkheyt dan te prevenieren, is in Raade van India g'arreſteert het meerendeel van de na Tayouan gedeſtineerde magt (welverſtaande ſoo aldaar geen onraat vernomen, ende alles buiten pericul ende in een tranquillen ſtaat is) in 't herwaart keeren na Maccao te gebruyken. Soo lange U E. voor Tayouan, ofte in de Piſcadores ſult verhouden, haar gedraagen ende reguleeren naar het bevel van den E. Gouveneur *Coyett* ende den Raad, voor ſoo veel met deſe onſe inſtructie niet ſtrijdigh en zy: blijvende 't verder bedrijf aldaar, 't zy in concurrentie van oorlog ofte vrede met *Coxinja*, aan den Gouverneur *Coyett* ende den Raad gedefereert. &c.

Met welcke Vloote / uytgenoomen een ſchip Wozcum genaamt / dat nopt in Tayouan bezſcheenen is / den voozſz. vander Laan, na dat ondezwegens in de Maccauſe Eylanden om watez aangeweeſt / ende de Poztugeſen bpanden aldaaz ſoo ſzaeptjens wahlez gemaakt hadde / gelijck die van Tayouan hem daaz obez beſchuldigen / jaa dat ſelfs in de Piſcadores ſeez hoog opgegeven hadde / van dat haaſt beele wondezlijcke dingen in Maccao ſoude gaan uytrechten / op Tayouans Rheede ſeez laat in Septembez 1660. axribeezde / dooz ſiechte des volcks ſoo magteloos / dat beel nutez wel gehoeſtezt dienden / dan beguaam waaren petwes van gewichte bp dez hand te neemen: maaz dies niettemin / ſoo heeft d'obezkomſte van deſe Vloot / op Fozmoſa / booz de Compagnie nog al beel goets te wege gebzagt / alſoo Coxinja daaz dooz te rugge wiezd gehouden ſijnen aanſlag van op Fozmoſa obez te komen / te bolvoeren / ende genootſaakt de ſelve tot bequamere ende betere occaſie uyt te ſtellen.

Die met dees Vloot in de Maccauſe Eylanden aanloopt, en den vyand onvoorſigtig wacker maakt,

En met ſijne komſte op Formoſa *Coxinja* nootſaakte ſijnen aanſlag de novo uyt te ſtellen.

* Waut alſoo gemelte Vloote wat lange getazdeezt hadde te komen / ſoo waare al een gerugte bp de Chineeſſe patie / ende ook bp Coxinja eene vaſte hoope ontſtaan / dat Fozmoſa dit jaaz van Battavia niet en ſoude geſecondeezt wozden / weshalven geſegt wiezde / dat hp ſijnen meezmaals gemelden aanſlag hezbat / ende boozgenomen hadde upt te voeren op den deztienden dag hunnez agtſte Maane / zijnde na onſe rekeninge in Septembez 1660 / † gelijk van beele Chineſen getuyght is gewozden / dat ſijne Jonken ten dien eynde reets van Aymuy boozby d'Eylanden van Totoa waren afgedzeven geweeſt.

* Nadere bewijſen ende inditien dat *Coxinja* van meeninge zy geweeſt ſijn deſſeyn op ultimo Maart. ofte in September 1663. uyt te voeren.

‡ Dit he beſtigde ook eenen Chineeſ Juko genaamt / Leezbezepdez / op Fozmoſa woonende / ende met Compagnie's Lootsboot upt Pekoe den 25. Octobez 1660. t'huys komende: als dat hem Juko den gebluchten tolk Pincqua in Aymuy / wegens oude kennisſe / in haare bijſde maane hadde aangeroepen / ende ondez andere diſcourzen geſepd hadde / booz Tayouan geene uytkomſte te weeſen / hem mede toonende in hout 't model van 't Fozt je Pzovintia. Seggende Pincqua wijdezs

† Door 't eenpaig rapport van veele Chineſen.

‡ En ſpecialijk door 't verhaal van den Chinees Juko

waarachtig te weeſen / dat Coxinja van voorneemen waare geweeſt / in haare hier voren gemelde achtſte Maane / op Formoſa over te komen: edog dat ſulks hem van Sauja, ende andere Officieren waare afgeraaden geworden / om datter als toen geene goede gelegentheit / nogte voorraad genoeg / benevens eenige andere verhinderinge was / ende dat ſy lieden aangeraaden hadden voorſz. togt alleen upt te ſtellen tot een Maand voor 't ſnijden van de padye: ſtellende hy Pincqua voorts ſeecker ende vaſt datſe Formoſa ſouden komen b'overlogen. Seggende mede dat 300 Stuyrluyden op Formoſaas waarwater bedreven / reets by Coxinja waaren aangenomen. Ende hy Juko nog eenige weecken in Pehoe vertoeft hebbende / hadde hy wijders van eenige andere Chineſen / laater upt China overgekomen / verſtaan / dat aan d'overkomſte van Coxinja naar Formoſa toen wederomme grootelijks getwijffelt wierde / vermits ginder een grooten roep was overgeblogen van 't ſterke en groote ſecours van Battavia in Tapouan aangekomen.

En door gevange Chineeſſe ſoldaten.

Dit alles wierde nader hant geconfirmeert door twee van Coxinjaas ſoldaaten / geduyrende den oorlog gevangen bekomen / dewelke op den 7. September ende 20. October 1661. ondervraagt / vrywilligh bekenden / dat Coxinja waarlijck 't voorgaande jaar in Meert / ende in September / voorneemens / en gereet sy geweeſt om Formoſa te komen overvallen.

Door Brieven der Nederlandſe Opperhoofden uyt Iapan.

Tijnde dit al mede door de Nederlandſe Opperhoofden van Japan in haare Brief van 15. October 1660 / ſoodanig getuygt geworden / als dat ſylieden aldaar ſeekerlijck van de Chineſen / ende van de Tolken verſtaan hadden / dat Coxinja ſijn deſſeyn ſeekerlijck tegens voorſz. tijd voorgenomen hadde gehadt upt te voeren / maar dat hy nader hant gereſolveert ende vaſt geſtelt hadde hem liever in ſijn land als een ſoldaat te willen doot vechten: als te ſien onder N°. 16.

Ende uyt Siam.

't Selve wierde mede bevestigt door 't Opperhooft van Siam / in ſijnen Brief van dato 30. Junij 1660 / vreeder te ſien onder N°. 17.

Door 't ſluyten des vaarts uyt China op Formoſa.

Ende waar toe al veel bewijs van noode: Coxinja hadde nog onlangs te vooren voor d'aankomſte van de Vloot / den vaart upt China naar Formoſa / wederomme veel nauwer beſlooten / ende meerder bekommert als opt voor deſen / daar upt immers ligt te giſſen waare dat Coxinja met de Compagnie niet veel goeds in den ſin hadde.

Alle welcke bewijſen *vander Laan* niet wil gelooven.

Maar deſen allen niet tegenſtaande / Jan vander Laan, dienſe in Tapouan noemden Jan tegen de reeden aan / ende ſeyden te weſen een man in Staatsſaaken / ende in materie van Politie / ſoo ervaren als een Vaſken in de fabulen van Eſopus / een vruſque en vrutale menſch / in ſummo gradu, opgeblaſen / laatdunckent / bot-hoofdeerdig / onbeſtandig / hoppig / ende van een ſeer norſſe ende incivile ommegang; gelijck deſe qualitepten in hem te weſen / ſy ſeyden / te getuygen alle de geenen die maar een uyr ofte twee in ſijne conderſatie zijn geweeſt / ende mitsdien geen voorder bewijs behoeven; naar dat aan hem alle de voorenberaalde ſwarigheden / gerugten / ende onfeylbare voorteeckenen van Coxinjaas overkomſte op Formoſa ſeer omſtandig waaren verhaalt / ende door den Gouverneur ende Raad alles wat dien eenigſints aangaan konde / ſeer ampel gecommuniceert / en hy mede / op ſijne wijſe / van alles ſig g'informeert / ende overal van inſpectie genomen hadde / ſo velde hy ſijn oordeel daar over / *tanquam æcus de coloriby*, ende verklaarde volmondig upt / dat alle deſe gerughten / waarſchuwingen / præſumtien / inditien / informatien / g'intercipieerde brieven / commotien / vlugten / ende te ſamencottingen van de Chineeſſe Colonie op Formoſa /

En houdt ſtaande dat de vreſe, wegens *Coxinja's* deſſeyn, yder ware.

ſa / ende wat meer van dien nature ware / waar mede den Gouverneur en Raad poogden te doceren van Coxinja's gewiſſe overkomſte / dat yder van deſe dingen in 't byſonder / ende alle te ſamen gevoegt / waren ongefondeert / onwaarſchijnelijk / ende niet hooger t'achten dan het geklap van een oud wijf / voortgekomen uyt 'et ſpinrokpraatje / ende dat 'et ſelve niet anders en waare als uytſtroyſelen van een party bille Chineſen / geen geloof meriterende / datter nog waare blijk nochte ſchijn / ja ganſs geene apparentie voor handen en waare dat Coxinja pets quaats in den ſin gehad / ofte in toekomende op Formoſa petwes ſoude willen / ofte derven ondernemen: ende in gevolge van deſen oordeele hy dat alle 't geene men tot tegenweer met ſoo veele moeyten ende koſten gemaakt / ende by der hand genomen hadde / waare onnut / ende de Compagnie te vergeefs op ſoo groote koſten gebragt / die men in toekomende wel byvelijk ende ſeer konde ſpaaren / door dien Coxinja nopt en ſoude overkomen. Ende ten ergſten genoomen dat / tegens allen ſchijn / Coxinja de couragie ende ſtouthept hadde van over te komen / dat in ſoodanigen kas Formoſa reeds dubbelt over ſterk genoeg; ja dat de helfte der werken en volks ſuffiſant genoeg waren om een party Chineeſſe honden (ſoo noemde hyſe) te reſiſteeren en afweeren / die geene ſoldaten / maar niet anders als een party verwijfde mannen waren. Ende veele dergelijcke allegatien ende rodomontades meer bragte hy voort tot kiepnachtinge des vyants; weſende dit ſijn gevoelen / op ſijne eerſte aankomſte op Formoſa / over den ſtaat daar te lande / wegens den gedreygden overval van Coxinja. Soo gaauw was vander Laan, ſeyden die van Tayouan / dat hy in twee a drie weeken aanweſen / in eene voor hem vreemde ſtaat / hy alles ſoo met een ſnap hadde weeten te penetreeren / mitſgaders in ſoo korten tijd / der depenſende Chineſen ſerreteſſen t'ontdecken / waar over den Gouverneur met ſijnen Raad / ende alle des ſelfs Voorſaaten / die der Chineſen humeur / naturel / ende andere hoedanigheden ſoo wel gekent en geſondeert hadde / ſoo lange jaaren waaren beſig geweeſt deſe der Chineſen geheymeniſſen t'ontdecken ende naar te vorſſen / alhoewel te vergeefs.

Aan tegen de reeden aan / hielde dit ſijn gevoelen hertneckig / op den 6. Octob. 1660 / in vollen Raade van Formoſa / ſtaande: ingerende wijders te twijflen / na ſijne meeninge / groot opgeeven des Mandorijns Coxinja, gelijk voor deſen meermalen gebeurt was / als nu wederomme / door 't niet verſchijnen van deſſelfs Oorlogsbloote / nog pets dat naar wyand geleeck / in ydele wind ende rook verdweenen waren / ende dat op Formoſa geen onraad vernomen / ende alles buyten peryeul in een tzanquillen ſtaat weſende / dat omme d'onkoſten van de Secours-bloote / die te vergeefs aldaar overgekomen waare / wederom goed te maken / men metten eerſten behoorde te reeden tot een ſpoedige reſolutie van den togt naar Maccao / volgens d'order van den Heer Generaal ende Raaden van India / ſijnen voortgang te doen neemen. Waar jegens den Gouverneur ende Raad van Formoſa / d'ongefondeertheyt van vander Laans gevoelen hem waaren aanwijſende / dat alle de gerugten ende teekenen van Coxinjaas overkomſte / zederr het verzeh der Vloote van Battabia / niet en waaren verdweenen nogte quamen op te houden / maar als nog bleven duyren / ende met veele pregnantez bewees dert / dat Coxinja's achterblijven niet en geſchiede ter ſaake hy van ſijn deſſeyn deſiſteerde / nogte geen teekenen waare dat niets quaats in den ſin gehad heeft; maar dat hy Coxin wat was agter uytdenſende omme ſijnen ſprong ſoo veel te gewiſſer te neemen / wanneer de Secours-bloote verzokken / ofte anderſints van malkanderen geſepareert / ende men 't minſte op hem bedagt ſoude weſen /

En urgeert dat de Maccauſſe tocht behoorde voortgang te nemen.

Tegens 'et eenparig ſentiment des gantſe Formoſaanſe Raads.

weſende dit (te weeten de groote gemaakte preparatien van tegenſtand / ende 't arriveement van deſe Vloote) d'eenigſte oorſaake waarom Coxin ſijn oorlogsdeſſeyn in Maart / en in September van deſen jaare niet uytgevoert / maar tot bequamere gelegenthept opgeſchort hadde ; dat hy Coxin wijders ſoo grooten vrees ende nederlaage in Nankin gehadt hebbende / ende door de Tartaren ſoo hart vervolgt worende / dat tegens deſelve / na alle apparentie / niet lang meer ſoude konnen uythaalden / ende dan de noot hem gewiſſelijck dwingen ſoude een hailige retraict / tegens dit geweld op te ſoeken ; waar toe door hem geene plaatſe bequamer gelegen en waare als 't Eyland Formoſa : ende dat van ſijnen toeleg op 't ſelve Eyland / benevens veele bewijſen / nu meenigmaalen aangehaalt / 'et gene ſwaklie preſumtie ende inditie en moeſten weeſen / dat ſijne overkomſte haaſt aanſtaande waare / van dat nu onlangs weder alle de Chineeſſe baartuygen naar Tayouan over te komen / belette / deſelve by een vergaderde / en in beſlag hielde / daar uyt onfeylbaar te giſſen / hy de ſelve gedurig ſlagbaardig was houdende / omme by de bequaamſte gelegenthept Formoſa ſchielijck over den hals te komen. Dat voorderſ / in has de voorſz. Maccauſe togt voortgang moeſte neemen / ende volgens ordre van Battabia daar mede afgeſcheept wierden 600 van de kloekſte ſoldaten uyt Formoſaas guarniſoen / men als dan in alle de beſettingen / ende in plaatſen van 't geheele Eyland / niet meerder en ſoude overig behouden als omtrent de 900 koppen / waar van 250 althans in 't ſiecken-huys waren leggende / ende langſaame beterſchap betoonden / waarinne / wegens aanſtaande koude / traage geneſinge te verwagten ſtonde / ende dat / mits-dien 'et bequaamſte ende geoeffenſte volk verſtrekkende / men in deſe dangereuſe tijd / overig ſoude hebben / benevens de ſieken / een ſeer groot getal jonge en ongeoeffende ſoldaten / waar mede 't onmogelijk ſoude zijn de minſte aſſaulten des vyandts tegen te ſtaan / ende daar door Compagnie's ſtaat daar te lande / in 't uyterſte gevaar gebragt weeſen. Hebbende de Heeren Bewindhebbers in Nederland / al in den jaare 1650 / wanneer de Chineeſſe Colonie op Formoſa op verre na ſoo groot niet en waare als tegenwoordig / ende dat Coxinja in ſoodanigen onmagt tegens den Tartar nog niet vervallen en waare als in deſen tijd / ende mitsdien door ſijne overkomſte doenmalen nog ſoo ſeer niet te vreeſen en waare / gelieven t'overdenken dat Formoſaas guarniſoen / ſelfs in tijde van vreede / in geen minder getal als in 1200 koppen en ſoude beſtaan ; welk guarniſoen als nu te willen verminderen / zeyt dat de Fortificatien daar te lande g'augmenteyt / ende 't pericul van vyandlijke invaſie grooter geworden waare / ſulcks en quame met de geſonde redenen / Compagnie's intereſte / nogte met de goede meeninge van den Heer Generaal ende Raaden van India / gants niet over een / als de welken uytdrukkelijk g'order honneert hadden den Maccauſſen togt niet anders voortgank te doen neemen / als in geballe Formoſaas ſtaat in eene ſoodanige en tranquille onberoerde ſtaat waare / dat aldaar geene ſwarigheyt van eenige vyantlijke attentaten op deſelven te bedugten en ſtonde. Ende dewijle dan den Staat van Formoſa ſig in ſoodanigen periculeuſen ſtaat bevonde / als uyt voor deſen geweeſt waare / ende dat Coxinja's overkomſte ſoo gewis op Formoſa aanſtaande zijnde / ſoo behoorde in deſe gelegenthept 't ſwaarſte / dat is de ſorge van Formoſaas behoudeniſſe / 'tmeeſte te wegen / ende den togt naar Maccao noch voor eene wijle geſtaakt te worden / ende agterwegen te blijven / conform de goede intentie ende meeninge van den Heer Generaal ende Raaden van India / wien meerder gelegen ware aan de behoudeniſſe van Formoſa / als aan d'onge-

wiſſe

Aymuij

den komen t'overwegen; ja dat Coxinja met ſimpel dreygen van overkomen de Compagnie aldaar gedurig in allarm houdende / ende op koſten jagende / by de ſelven aldaar in haare onkoſten ſoude komen doen ſmoren. 't Welk in der daat ſoo waar was / dat Coxinja maar met de mijnen te maken van te willen overkomen / hy Formoſa in een geſtadige allarm konde houden; waar toe dan geen andere remedie en was / als met Coxinja ſelfs eerſt den oorlog aan te doen / ende hem benevens den Tartar voorts te helpen ruineren ende onmagtig te maken / dan voor hem niet meer beſpoorden bedugt te weeſen; ofte ten alderminſten hem ſuffiſante verſcheuringe af te paſſen wegen ſijn bedugten overval. Maar of ſulks wel raadſaam / en de Compagnie voordeeliger geweeſt ſoude zijn / als de defenſive maniez / en is niet buyten bedenken. Maar wat was 't; daar ſcheen geen moed te weeſen op 't geheele werk / nogte geen denkbeelden aan. Van toen af aan agte men Formoſa alſoo goed als verlooren / ſoo maar dan Coxinja quame aangetaſt te worden / gelijk de woorden van ſeekere reſolutie / op Battavia in Raade van Indien gereſolveert / medebrengen / op dato 10. May 1660 / aldus: *Coxinja* te komen ons beſtooken op Formoſa, ſulks niet en ſoude nalaaten uyt vreeſe van de wederſtand, die hy van wegen d'E. Compagnie aldaar ſoude vinden, &c. By welke woorden Coxinjaas magt / ende Compagnie's onvermogentheyt tegen denſelven op Formoſa / duydelijk ſchijnen uytgedrukt. Ende dit ſuſtineren ſommige mede wel eene van de principaalſte oorſaaken en redenen geweeſt te zijn / waarommé op Battavia de reſolutie van Tapouan t'aſſiſteren / ſoo traag door den beugel wilde; als mede d'ongeloovigheyt ende 't bontzoordeel aldaar opgevat / van dat Coxinjaas oorlogh's-gerugten nog wel in rooke verdwijnen ſouden / en ſy 't hart niet hebben de Compagnie by handelijk aan te komen taſten / ende dat mitſdien alle de koſten daarommé aan te wenden / omnut / ende te vergeefs ſouden weeſen. Maar by nog ſommige voegen / die niemen goede kennisſe daar van te hebben / dat 't ſecours ook agterwegen gebleven ſoude zijn / ende niet geſonden geworden / ten waare den voorſlag gedaan hadde geworden / van dat men by occaſie van 't uytruſten van een ſecours vloote naar Formoſa / ende ommé d'onkoſten daar van wederz goed te maken / ingevalle Formoſa bevonden wierde van Coxinja niet aangetaſt te weeſen / waar toe men voordeelde gants geene apparentie en waare / dat men als dan met deſe ſecours-vloote / verſtrekt met de verloſte ſoldaten van Tapouan / in 't wederommé keeren naar Battavia / den Portugeſen op Maccao / haare Veſtinge aldaar konde ontweldigen ende af handig maken.

Reſolutie van ſecours naar Formoſa te ſenden, wil op Battavia traag door den beugel. Neemt egter vooruitgang op't project van by die gelegenheyt Maccao t'incorporeren.

Op welck project / ende op deſen voet was het dat men op Battavia reſolveerde Formoſa met een ſecours-vloote t'aſſiſteren / ende ingevolge van dien op den 16. July 1660 / van aldaar naar Formoſa afſcheepte 600 ſoldaten in twaalf Scheepen / onder 't commando van eenen Jan vander Laan, met naarvolgende ordres aangaande 't Maccaanſe exploict / aan den Gouverneur ende Formoſaanſe Raad / in dato voorſz. geſchreven met volgende woorden: Wy ſouden dit oorloogs exploict, wel ligt door onvermogentheyt, dit ſayſoen nog niet gereſolveert hebben by der hand te neemen, ingevalle wy deſen jaare niet genoodſaakt waren geweeſt, tot reſiſtentie van de gerugte vyandlijke attentaten des Mandorijns *Coxinja*, ſoo een aanſienelijke Krijgs- ende Scheeps-magt naar Tayouan te ſenden; in cas van een tranquillen ende onberoerden ſtaat daar te lande, de voorſz. Magt daar toe, (te weeten 't incorporeren van Maccao) ſult hebben te gebruyken; maar de ſwarigheyt van d'overkomſte van *Coxinjaas* Oorlogsmagt op Formoſa ſoo groot zijnde, dat onſe voorſz. Magt van daar niet konde werden gemiſt, ſoo ſal het deſſeyn op

Beſtaat in 11. Scheepen, en maar 620 ſoldaten, onder Jan vander Laan.

Maccao

wisse incorporeringe van Maccao / met eenige andere redenen ende motiven op dat subject passende / te sien onder N°. 18. Waar op den Raad / omme de gewigtigheyt van dese zaake met een rijp ende volkomen oordeel t'overleggen / haar beslupt over gemelten togt uytstelde tot den 20. van deselve Maand. Dies 't besluyt des Raads over de Maccausse togt nog wat uytgestelt word.

Op welken dag den Raad / over 't voorsz. subject / wederomme by den anderen gekomen zijnde / ende by de voorgaande swarigheden nog gekomen wesende / dat de zieken in 't hospitaal leggende / seer langsaam tot geneesinge geraakten: dat mede de tijdinge van 't aanhouden ende beslag der Chinesen waartuygen / door Coxinja in Aymuy gedaan / nader bevestigt wierden: insgelijks dat Coxinjaas Oorlogs-jonken twee van onse baartuygen in de Piscadores by andlijk aangetast ende qualijk getracteert hadden: soo wierden de stemmen over den voorsz. togt gecolligeert / stemmende vander Laan, benevens sijn tweede persoon met hem gekomen / tot voortgang van de Maccause togt; maar den Goubernr / ende alle d'andere leeden van den Formosaansen Raad / waren eenparigh van advijs dannen / omme alle de voorenverhaalde swarigheden / met deselve togt dit jaar nog sonde supersederen tot February aanstaande / ten eynde omme te sien en af te wagten / ofte inmiddels voor Compagnie's staat eenige meerdere securitept / ofte goede verandering hen mochten opdoen: 't welk by meerderheyt van stemmen in desen overwegende / dan soodanig g'arresteert wierde / breeder te sien onder N°. 18. alleenig was Capiteyn Pedel, medelit desselven Raads / van advijs / alleer tot de finale resolutie te treden / wegens voortgangh ofte stuyten van den Maccausen togt / dat men behoorde t'onderstaan ofte men d'inclinatie van Coxinja tot de Compagnie niet wat diepers voorgronden en konde / ende dat men ooch moeste tragten van sijne toerustingen ende oorlogsprepparatien / die op Aymuy was makende / soo veele doenelijk sonde weesen / oculaire inspectie te neemen / waar toe men een bequaam persoon naar Aymuy afvaardigen moeste / konnende 't pretext van dese besendinge genomen worden ohne antwoord te hebben op seekeren Brief van Battavia aan Coxinja geschreven: welken voorslag by vander Laan gretig toegestemt wordende / soo is dese besendinge aan Coxinja op dien voet beslooten ende voortgegaan op den 31. Octobr 1660 / benevens eenen civilen brief aan Coxinja, van inhoude / omme beschept te hebben op de noch onbeantwoorde brief van den Generaal ende Raaden van India aan hem geschreven / ende eenige voordere klagten over Coxinjaas conduite omtrent de Compagnie: wordende de reste van de voorsz. resolutie de dexteritept ende bequaamheyt des brengers van den brief toebetrouwt ende aanbevolen; de welcke met dien brief in Aymuy arriverende / ontfangt beleeft ontfaal van Coxinja, die sig in alles gelijt dat Compagnie's vriendschap niet was bezagtende / ende ook wel met deselve begeerde te handelen / excuserende 't verbod van den uytvaart der handeljonken naar Formosa geschied te zijn / als voor desen / tez saake hy deselve tot transporteringe van sijn volk selfs benoodigt waare geweest. Ende wijders discourzen voorvallende / by hem selfs opgeheben / van sijnen toestant tegens den Tartar / ende van sijne groote oorlogsprepparatien die op Aymuy was makende. Ende den brenger van den brief deselve wat breeder sockende t'extenderen / soo brak Coxinja, niet min goed politijk als braaf soldaat / deselve met dese reden kort af: Dat hy niet gewent was sijne dessеynen t'openbaren, maar dickwils een gerucht om de west maakte, als hy oost aan te gaan in 't herte beslooten hadde. Ende sond voorts den brenger des briefs met eene antwoordt wederr te rugge; welke sijne antwoordt wy waerdig oordeelen alhier in 't geheel t'insereren / tot betoninge

En eyndelinge geresolveert deselve togt nog uyt te stellen tot Feb. 1661. En ondertusſen eene besendinge te doen aan *Coxinja*.

Schrijven een brief aan *Coxinja*.

Coxinja veynst.

Is politijk

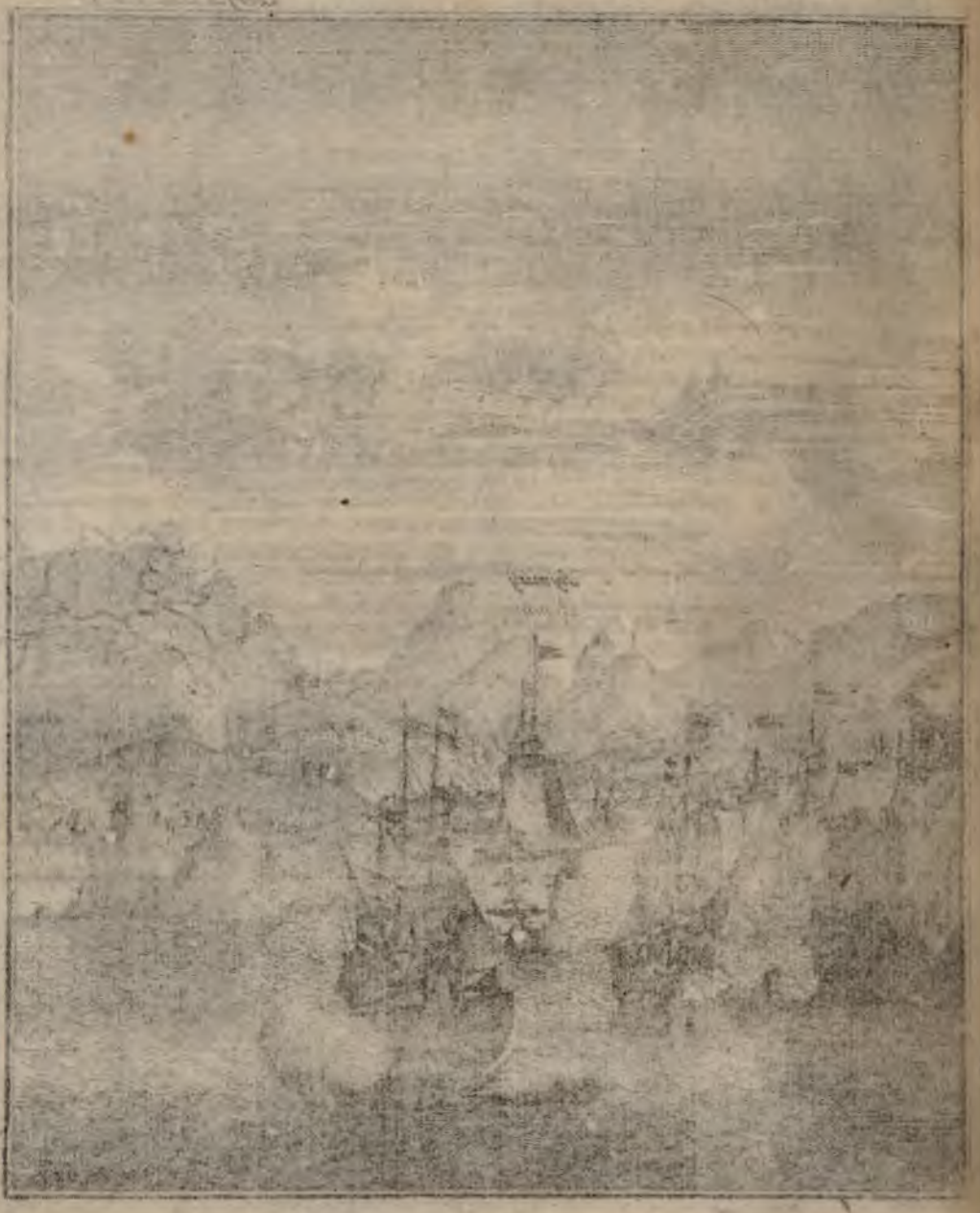

wisse incorporeringe van Maccao / met eenige andere redenen ende motiven op dat subject passende / te sien onder N°. 18, Waar op den Raad / omme de gewigtigheyt van dese zaake met een rijp ende volkomen oordeel t'overleggen / haar besluyt over gemelten togt uytstelde tot den 20. van deselve Maand.

Dies 't besluyt des Raads over de Maccausse togt nog wat uytgestelt word.

Op welken dag den Raad / over 't voorsz. subject / wederomme by den anderen gekomen zijnde / ende by de voorgaande swarigheden nog gekomen wesende / dat de zieken in 't hospitaal leggende / seer langsaam tot geneesinge geraakten: dat mede de tijdinge van 't aanhouden ende beslag der Chinesen vaartuygen / door Coxinja in Aymuy gedaan / nader bevestigt wierden: insgelijks dat Coxinjaas Oorlogs-jonken twee van onse vaartuygen in de Piscadores vyandlijk aangetast ende qualijk getracteert hadden: soo wierden de stemmen over den voorsz. togt gecolligeert / stemmende vander Laan, benevens sijn tweede persoon met hem gekomen / tot voortgang van de Maccause togt; maar den Gouverneur / ende alle d'andere leeden van den Formosaansen Raad / waren eenparigh van advijs datmen / omme alle de voorenverhaalde swarigheden / met deselve togt dit jaar nog soude supersederen tot February aanstaande / ten eynde omme te sien en af te wagten / ofte inmiddels voor Compagnie's staat eenige meerdere securiteyt / ofte goede veranderinge hen mochten opdoen: 't welk by meerderheyt van stemmen in desen overwegende / dan soodanig g'arresteert wierde / breeder te sien onder N°. 18. alleenig was Capiteyn Pedel, medelit desselven Raads / van advijs / aleer tot de finale resolutie te treden / wegens voortgangh ofte stuyten van den Maccausen togt / dat men behoorde t'onderstaan ofte men d'inclinatie van Coxinja tot de Compagnie niet wat dieper doorgronden en konde / ende dat men oock moeste tragten van sijne toerustingen ende oorlogspreparatien / die op Aymuy was makende / soo veele doenelijk soude weesen / oculaire inspectie te neemen / waar toe men een bequaam persoon naar Aymuy afvaardigen moeste / konnende 't pretext van dese besendinge genomen worden omme antwoord te hebben op sekeren Brief van Battavia aan Coxinja geschreven: welken voorslag by vander Laan gretig toegestemt wordende / soo is dese besendinge aan Coxinja op dien voet beslooten ende voortgegaan op den 31. October 1660 / benevens eenen civilen brief aan Coxinja, van inhoude / omme bescheyt te hebben op de nog onbeantwoorde brief van den Generaal ende Raaden van India aan hem geschreven / ende eenige voordere klagten over Coxinjaas conduite omtrent de Compagnie: wordende de reste van de voorsz. resolutie de dexteriteyt ende bequaamheyt des brengers van den brief toevertrouwt ende aanbevolen; de welcke met dien brief in Aymuy arriverende / ontfangt beleeft onthaal van Coxinja, die sig in alles geliet dat Compagnie's vriendschap niet was veragtende / ende ook wel met deselve begeerde te handelen / excuserende 't verbod van den uytvaart der handeljonken naar Formosa geschied te zijn / als voor desen / ter saake hy deselve tot transporteringe van sijn volk selfs benoodigt waare geweest. Ende wijders discoursen voorvallende / by hem selfs opgeheven / van sijnen toestant tegens den Tartar / ende van sijne groote oorlogspreparatien die op Aymuy was makende. Ende den brenger van den brief deselve wat breeder soekende t'extenderen / soo brak Coxinja, niet min goed politijk als braaf soldaat / deselve met dese reden kort af: Dat hy niet gewent was sijne desseynen t'openbaren, maar dickwils een gerucht om de west maakte, als hy oost aan te gaan in 't herte beslooten hadde. Ende sond voorts den brenger des briefs met eene antwoordt weder te rugge; welke sijne antwoord wy waerdig oordeelen alhier in 't geheel t'insereren / tot be-

En eyndelinge geresolveert deselve togt nog uyt te stellen tot Feb. 1661. En onderentussen eene besendinge te doen aan *Coxinja*.

Schrijven een brief aan *Coxinja*.

Coxinja veynst.

Is politijk

wisse incorporeringe van Maccao / met eenige andere redenen ende motiven op dat subject passende / te sien onder N°. 18. Waar op den Raad / omme de gewigtigheyt van dese zaake met een rijp ende volkomen oordeel t'overleggen / haar beslupt over gemelten togt uytstelde tot den 20. van deselve Maand. Dies 't besluyt des Raads over de Maccausse togt nog wat uytgestelt word.

Op welken dag den Raad / over 't voorsz. subject / wederomme by den anderen gekomen zijnde / ende by de voorgaande swarigheden nog gekomen wesende / dat de zieken in 't hospitaal leggende / seer langsaam tot geneesinge geraakten: dat mede de tijdinge van 't aanhouden ende beslag der Chinesen vaartuygen / door Coxinja in Aymuy gedaan / nader bevestigt wierden: insgelijks dat Coxinjaas Oorlogs-jonken twee van onse vaartuygen in de Piscadores bygandlijk aangetast ende qualijk getracteert hadden: soo wierden de stemmen over den voorsz. togt gecolligeert / stemmende vander Laan, benevens sijn tweede persoon met hem gekomen / tot voortgang van de Maccause togt; maar den Gouverneur / ende alle d'andere leeden van den Formosaansen Raad / waren eenparigh van advijs daarmen / omme alle de voorenverhaalde swarigheden / met deselve togt dit jaar nog soude supersederen tot February aanstaande / ten eynde omme te sien en af te wagten / ofte inmiddels voor Compagnie's staat eenige meerdere securitept / ofte goede verandering hen mochten opdoen: 't welk by meerderheyt van stemmen in desen overwegende / dan soodanig g'arresteert wierde / breeder te sien onder N°. 18. alleenig was Capiteyn Pedel, medelit desselven Raads / van advijs / aleer tot de finale resolutie te treden / wegens voortgangh ofte stupten van den Maccausen togt / dat men behoorde t'onderstaan ofte men d'inclinatie van Coxinja tot de Compagnie niet wat diepe voorgronden en konde / ende dat men ooch moeste tragten van sijne toerustingen ende oorlogspreparatien / die op Aymuy was makende / soo veele doenelijk soude weeten / oculaire inspectie te neemen / waar toe men een bequaam persoon naar Aymuy afvaardigen moeste / konnende 't pretert van dese besendinge genomen worden omme antwoord te hebben op seekeren Brief van Battavia aan Coxinja geschreven: welken voorslag by vander Laan gretig toegestemt worde / soo is dese besendinge aan Coxinja op dien voet beslooten ende voortgegaan op den 31. Octobet 1660 / benevens eenen civilen brief aan Coxinja, van inhoude / omme beschept te hebben op de voorsz. onbeantwoorde brief van den Generaal ende Raaden van India aan hem geschreven / ende eenige voordere klagten over Coxinjaas conduite omtrent de Compagnie: voorende de reste van de voorsz. resolutie de dexteritept ende bequaamheyt des brengers van den brief toeverstrouwt ende aanbevolen; de welcke met dien brief in Aymuy arriverende / ontfangt beleeft onthaal van Coxinja, die sig in alles geliet dat Compagnie's vriendschap niet was bezagtende / ende ook wel met deselve begeerde te handelen / excuserende 't bevbod van den uythaart der handeljonken naar Formosa geschied te zijn / als voor desen / ter saake hy deselve tot transporteringe van sijn volk selfs benoodigt waare geweest. Ende wijders discourssen voorvallende / by hem selfs opgeheven / van sijnen toestant tegens den Tartar / ende van sijne groote oorlogspreparatien die op Aymuy was makende. Ende den brenger van den brief deselve wat breeder sochende t'extenderen / soo hadt Coxinja, niet min goed politijk als braaf soldaat / deselve met dese reden [illegible] af: Dat hy niet gewent was sijne desseynen t'openbaren, maar dickwils [illegible] om de west maakte, als hy oost aan te gaan in 't herte beslooten hadde. [illegible] voorts den brenger des briefs met eene antwoordt weder te rugge; [illegible] woord wp waerdig oordeelen alhier in 't geheel t'insereren / tot betoninge

En eyndelinge geresolveert deselve togt nog uyt te stellen tot Feb. 1661. En ondertusschen eene besendinge te doen aan *Coxinja*.

Schrijven een brief aan *Coxinja*.

Coxinja veynst.

Is politijk

toninge dat deſe natie ſoo barbariſch / woeſt / nochte wild niet en zijn / als aan ſommige wel wijs gemaakt wordt ; luydende gemelte brief uyt de Chineeſſe taale getranſlateert aldus :

Den Veldheer van de Krijgsmagt op de Kuſt van China Coxin, *ſend deſen Brief in antwoort, aan den Heer Gouverneur van Formoſa.*

Sijne antwoord.

VErre van U E. zijnde, hebbe U E. brief met ſonderlinge vreugde ende toegenegentheyt tot de Hollandſe natie wel ontfangen, ende den inhoud desſelven meer dan eens herleſen hebbende, de meening daar uyt duydelijck begrepen, mitſgaders tot een inleyding geſien, hoe dat U E. veelerley valſche uytſtroyſelen gehoort, ende vervolgens voor de waarheyt ſchijnt opgenomen te hebben.

Geruyme jaaren geleeden, ten tyde mijnes Vaders *Equans* regeeringe, als wanneer de Hollanders op ſeekere plaatſe ontrent Tayouan hunne reſidentie quamen te neemen, heeft den ſelven den algemeenen koophandel, tuſſen die plaatſe en China t'exerceren, g'opent, aangeweſen, ende ſucceſſive vervolgt.

Welke ik, ſtaande mijne regeeringe niet en hebbe vermindert, maar veel eer getracht te doen toeneemen, gelijk te blijken komt aan de wederzydſe vaart der Joncken, waarinne byna geene tyt vruchteloos en is verbygegaan, 't welck U E. voor geen kleene weldaat van my en behoort t'achten, des niettegenſtaande blijft U E. van mijne goede genegentheyt die ik den Nederlandſen Staat oprechtelijk ben toedragende, nog twijffelen, in geduyrige meeninge van dat ik met mijne macht yets vyandlijks tegens U E. land ſoude hebben getracht t'ondernemen ; zijnde 't ſelve een geruchte geweeſt, na allen ſchijn, door een deel uytſchot van quaatgunſtige menſchen uytgeſtroyt, hebbende nu geruyme jaaren in deſe mijne Landſchappen, tot wederwinninge derſelven, met mijne Krijgsmagt den oorlog ſoo ſterk gevoert, en daar mede alom ſoo veel te doen gehad, en noch hebbe, dat mijne gedachten niet en konnen geweeſt zijn, om yets nieuws tegens een kleen gras voortbrengend landt te gaan ondernemen : Hier toe heb ick een gebruyk, dat wanneer ik beſig ben om alle ſaaken tot den oorlog behoorlijk toe te ruſten, ende deſelve vaardig zijnde, laat ik dog abuſivelijk uytroepen en verbreyden, dat ik voor heb een exploict ooſtwaart te doen, in welken gevalle, volgens mijn voorgaande heymelijk beſluyt, ſulks gelijk als weſtwaarts uytgevoert wert. Hoe kan dan nu den gemeene man mijne verborgen gedachten weeten, en vertellen wat eygentlijk mijne meeninge is, welke aan niemand g'openbaart word ? Middelerwijl geeft U E. veel gehoors, en gelooft alles, ja ſelfs ook (dat immers niet goet en is) dat ik den weg des handels ſoude hebben geſlooten. Nu de reden waaromme datter ſoo weynige Jonken over en weer varen, ſpruyt uyt de heffinge der ſware tollen en ongemeene vexatie, welke den Koopluyden onder U E. gebied, in het in en uytvoeren der goederen, werden opgeleyd en aangedaan, waar door hun (vermitſe geen voordeelen, maar eer ſchaaden te bevaren komen) de beenen gelijk als gebonden blijven.

Deſen jaare was den Tarter met een ſeer groote macht na deſe benede landen afgekomen, om in eene ſlag een eynde des oorlogs te maken, waar op gevolgt is, dat wy op den tiende dag onſer vijfde Maane elkanderen vyandelijk hebben aangetaſt, ja ſoodanig getroffen, datter ovende hondert haarer Officieren, en een ontelbaar getal Tarterſſe ſoldaten ſoo in de kaars gevlogen als gevangen bekomen zijn : d'overgeble-

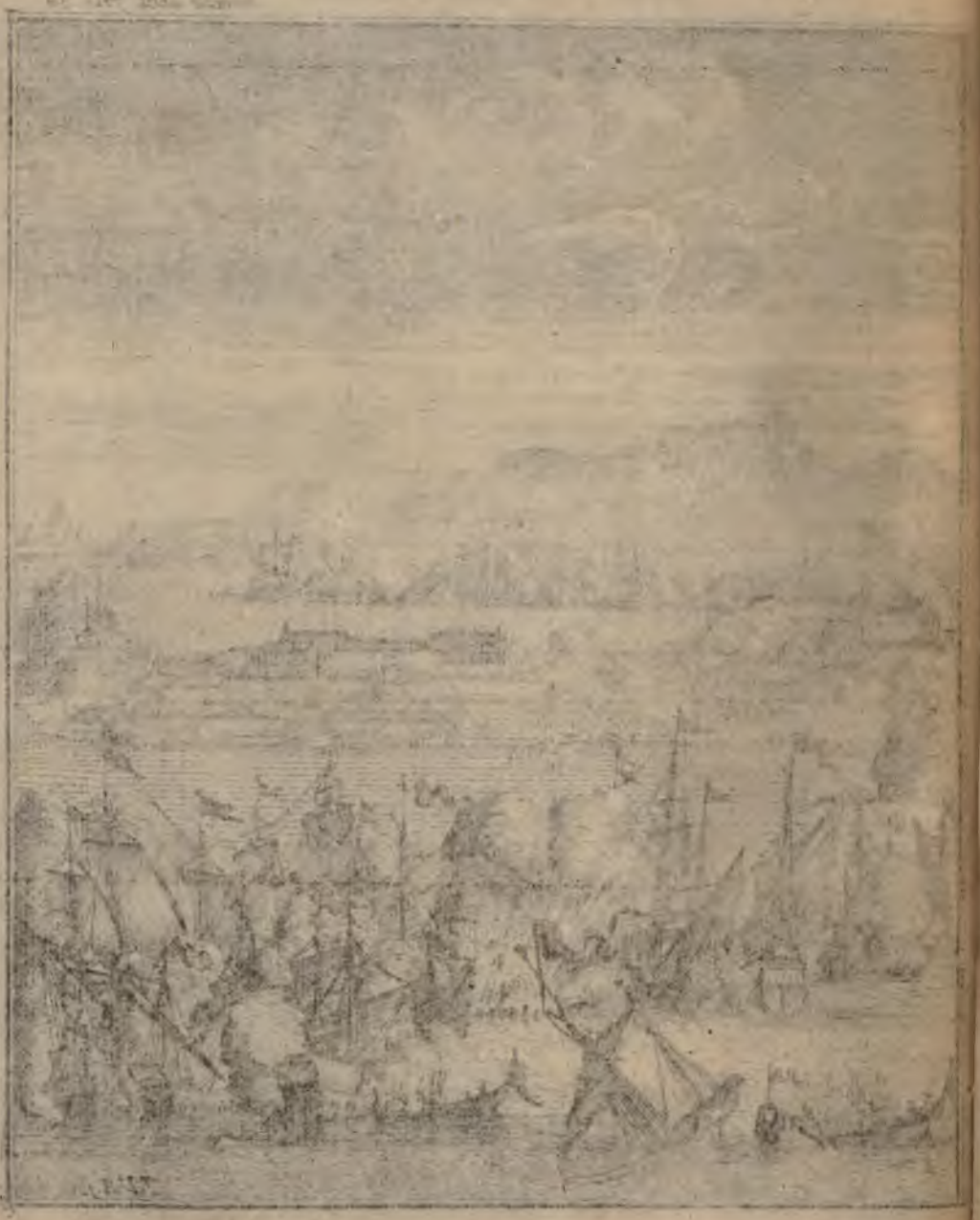

gebleven te hebben, hun door groote ſchrik ter vlugt begeven, en alſoo geſalveert, ſonder hun in diervoegen wederom te derven vertoonen. Korts hier op heb ik my met mijne gantſche magt en onderſaaten van 't Eyland Aymuy af naar Kemuy begeeven, latende 't ſelve als verlaaten voor den Tartar ledig open leggen, gedenckende hem niet alleen door dat middel af te lokken, maar ook gelijk als in een fuyk te vangen, en ſijne magt geheelijk te vernietigen, ſulks dat de koopluyden haare Joncken t'hunnen eygen nutte, als voornamentlijk tot berging van haare Vrouwen, Kinderen, en eygene goederen in dit geval hebben moeten gebruyken, om henſelven alſoo van alle toeſchijnende onheylen (welke haar in 't afweſen ſouden hebben konnen overkomen) te verhoeden, hier behouden: en wat ſal men hier meerder toe ſeggen ofte beſluyten.

Nog ſegt U E. dat d'onderdanen van U E. gebied, in de Piſcadores handelende, vyandelijk ſouden zijn aangeranſt: Indien ſulks is geſchied, 't ſelve is buyten mijne kenniſſe en gebod, en apparent door d'Autingpoiſe roovers, ofte wel door eenige Vagabonden, in de Piſcadores hen onthoudende, op mijnen naam verricht, 't welk evenwel mede niet voor ſeeker weten kan.

Dat ik, volgens U E. ſchrijvens, op ſekere brief, van Battavia bekomen, geen antwoord en ſoude hebben gegeven, is my ingevallen, dat nu vier jaaren verleeden, eene Brief; nevens een Geſchenk van den Generaal ontfangen hebbende, mijne antwoord niet alleen ten behoorlijke tijde daar op gevolgt, maar ook deſelve ſchenkagie wederom te rug geſonden is, en oock ten ſelven tijde geſchreven noopende het aanhaalen mijner Joncken, ende het neemen van derſelver ingelaade goederen. Hier op door den Generaal weder g'antwoort zijnde, is my deſelve Brief voor Nanckijn wel overhandigt, in dewelcke ick onder anderen geſchreven vont, hoe dat aan mijne waarderinge van ſekere twee mijner Jonken, met haar ingeladen geld en goederen, door de Nederlanders aangehaalt, ſoodanigh wierdt getwijffelt, dat ſelfs het meerderdeel daar van eene onwaerheyt is opgenomen geworden; waar mede men alſoo getracht heeft mijn de mond te ſtoppen; ſulcks dat ik daar uyt niet anders beſluyten konde, ofte ſijn Edelheyt wiſte my voor deſe pretentie niets te wille: weshalven ik, als de verſtandige, by mijn ſelven beſloot met deſe geringe ſaake gedult te neemen, ten eynde door meerder vermaan, hier uyt geen tweeſpalt, tuſſchen onſe wederzijdſe oude vriendſchappen, mocht komen te ſpruyten. Het affchrift mijnes Briefs, voor vier jaaren aan den Generaal afgeſonden, ſende ik als nu U E. mitsdeſen toe, op dat U E. daar uyt ſoude mogen ſien, wat doenmalen hebbe geſchreven, ende wyders ſoo naar U E. beſt beſcheyden oordeel ſoodanig daar mede te handelen, daar door alle verdere onluſten en wederzijdſe quade gedachten mogen vermijdet, ende in plaatſe van dien d'oude vriendſchap eendrachtelijk gecontinueert worden. Soo haaſt den Tartar ſig nu wederom in 't ſtuk des oorlogs begint ſtil te houden, ſal ik van mijne zijde verſorgen, dat de handeljonken weder na derwaarts vaaren, met verſoek dat U E. van ſijner zijde, tot accommodatie der koopplieden, ook alles goeds daar toe dienſtig na billikheyt gelieve te contribueren, op dat de ſelve eenig voordeel bevarende, hun daar over mogen verheugen, ende van alle kanten alſoo menigvuldig toevloeyen.

Geſchreven in 't veertiende jaar, den 19. dag der 10. Maane, na de regeeringe des Koninks *Indick*.

Hoyt

Stelt den handel weder open.

Korts hier op / omme die van Formosa alle agterdogt te beneemen / ende in slaap te wiegen / stelde Coxinja, als belooft hadde / den handel weder open / ende stonde de Jonken den vaart na Formosa weder toe.

Omina ende voor spookselen van Formosa's aanstaande ongeluk.

Maar 't was hier quaat vossen met vossen te vangen; men wiste dat *fistula dulce canit volucrem dum decipit auceps.* 't Aldereerste ende principaalste fundament / daar op men de vreese van Coxinjaas oorlogsdesseyn / tegens Formosa / gebout hadde / waare geweest de speculatie van desselfs bekommerden ende benarden staat / daar inne hy door den Tartar stont gebragt te worden. Nu was desen sijnen staat eenige jaaren herwaarts niet verbetert / maar van tijt tot tijt soodanig verergert / ende in sulken slegten postuur gebragt / dat uyt den Rijcke van China ten lande uytgedreven / op de naast aangelegene Eylanden / sig voor 't groote geweld der hart vervolgende Tartaren moeste verschuylen ende onthouden / gelijk daar van de gerugten uyt China op Formosa dagelijks quamen overvliegen / ende hy selfs in sijnen voorgaande brief niet en konde ontkennen. Hadde men oyt reden omme voor Coxinja bedugt te wesen / soo oordeelde men dat 'et als nu de regte tijt waare op sijne hoede te zijn. Coxinja die agoniseerde / ende stond alle oogenblicken den laatsten snik van staat te geeven / nergens was hy langer voor den Tartar seeker; Formoso was d'eenigste ende bequaamste plaatse die hem redden konde / ende daar op hy 'et ook aanleyde; alles wat men hoorde ofte sag / getuygden daar van; hemel ende aarde voorseyden dat den Formosaansen staat haaren ondergang was boven 'et hooft hangende. Soo het anders waar is datter omina ofte voorspookselen zijn die wat quaats voorspellen / soo heeft men soodanige hier al mede gehad: d'Ongemeene groote ende schrikkelijke aartbevinge van 't voorgaande jaar / die wel veertien dagen lang agter den anderen duyrde / scheen een gewisse voorboode van des hemels toorne ende dreygende straffe. Onder den gemeenen man ging mede een seggen datter eene Meerminne in 't Canaal haar hadde vertoont: de soldaten verhaalden malkanderen / datter op sekere nagt in Compagnie's wapenkamer soodanig een tumult ende geklank van alderhande wapentuyg onder malkanderen gehoort waare / als ofter eenige duysent mannen een bataille leverden. Dit was wel een gemeen gerugte / maar sonder sekeren autheur. Van hoedanige nature mede was 't seggen / dat men op sekeren nagt eene van de punten des Hoornwerks in ligte vlam gesien hadde: item dat men op 't galgevelt / tusschen 't Kasteel en de Stad / een jammerlijk gekerm / als van stervende menschen / gehoort hadde / waar van men de stemmen tussen Hollanders ende Chinesen wiste t'onderscheyden: ende op een andere tijdt sagh men 't water omtrent 't canaal in vuyr en vlam verandert / ende veele diergelijke dingen meer / waar van yder kan gelooven 't geene hem goet dunkt: datter aldaar soodanige praatjens voor den oorlog ommegingen / is waaragtig; ende geduyrende den oorloog zijn diverse dingen voorgevallen / die men op deese voorspookselen gemakkelijk appliceren / ende als vervullinge van 't voorseyde konde neemen / *sic ludit in humanis divina potentia rebus.*

De Maccausse togt word geheel afgekeurt.

Den brenger van Coxinjaas brief weder te rugge gekeert wesende / ende de tijd vast beginnende te naaken om over den Maccause togt d'eyndelinge resolutie te moeten neemen / soo wierde / omme redenen van Coxinjaas gewisse aanstaande overkomste / hier voren ordentelijk verhaalt / by den Gouverneur en Raade van Formosa / met meerderheyt van stemmen geresolveert ende beslooten / dat men 't exploict op Maccao gants geenen voortgang en konde laaten neemen / ende dat d'overgesonde militie tot bewaringe van Formosa souden behouden ende g'imployeert

ployeert worden / te sien onder N°. 19. waar op men vervolgens meerdere wercken / tot versterkinge des Kasteels by der hant nam. Den soldaten / wiens tijdt g'expireert was / ende omme na Battavia te vertrekken aanhielden / wierdt dit jaar hunne verlossinge ontseyt / ende geboden nog een jaar over te dienen. De lantdag van desen jaare 1661 / wierde wederomme voor een jaar opgeschort: den uytvoer van padye mede om redenen wat nauwer bepaalt: van veele gevaarlijke swakke plaatsen / die door verbod van Battavia niet en mogten gefortificeert worden / zijn de Chinesen gebooden te verhuysen / en die te verlaaten: ende men stelde sig voorts in alles in soodanige postuur van defentie / als de geene die den vyand metten eersten waren verwagtende.

Maar tegens 'et neemen van de voorsz. resolute / kante vander Laan sig dapper tegen / alles bybrengende wat immer konde tot persausie / dat de sustenue / ende 'et voorgeven van Coxinjaas overkomste / niet anders en waare dan eene ydele opgevatte vreese van den Gouverneur ende sijnen Raade. Hy drong seer hart aan op den voortgang van de Maccausse togt / ende siende dat alles niet helpen wilde / ende meest alle de stemmen des Raads tegen hadde / nam sijne colere in hem d'overhand; hy breekt 't respect dat aan den Gouverneur schuldig was / den selven in alles querellerende / ende met veele baggatellen aan boort komende; dan klaagt hy dat men sijn persoon vilipendeert / dan heeft men hem op sijn arrivement niet behoorlijk ingehaalt: den Gouverneur hadde hem behooren buyten aan de waterkant / ende niet in sijne wooninge aan de trappen staande / t'ontfangen: men hadde hem g'affronteert dat men de vlagge van een kleyn scheepje / dat men in Tayouan / ende anders geene was hebbende / hadde laten wayen / ende afgenomen van 't schip daar mede sijn Edelheyt overgekomen waare. Als hy te voorschijn quam / wilde hy / dat de soldaten behoorden soo wel voor hem / als de persoon des Gouverneurs / in 't volle geweer haar te presenteeren / ende veele andere diergelijcke beuselingen meer / waar van dit soo eenige staaltjens zijn / niet waardig te verhaalen / durfde hy al voor den dag brengen / ende selfs den persoon van den Gouverneur dreygen dat hy hem dit wel betalen / en weder te passe brengen soude / gelijk hy op sijne komste op Battavia ook rijkelijk gedaan / ende veroorsaekt heeft / dat Generaal ende Raaden van India / over dit werk van Tayouan / geene kleene misslag begingen / en haarlieden niet weynig ten toon hebben gestelt; maar ofte hy vander Laan [illegible] haar Edelheyts met eene goude keeting daar over is beloont geworden / ho[illegible] in eene andere gelegentheyt ontfangen hadde / sulks en hebbe noyt vernoomen / maar wel dat hy op sijne wederkomste uyt Nederland in India / by haar Edelheyts sijn danck hier over al was wegh hebbende / wanneer apprehendeerden dat op vander Laans rapport een weynigje te voorbarig waren geweest. Maar wy souden hier wel geheel van den weg afgeraaken / daaromme laat ons vander Laan maar expedieren ende voorthelpen naar Battavia; want de Maccausse togt afgestemt zijnde / soo staat hem alles in Tayouan tegen de borst; Gouverneur ende Raadspersoonen zijn maar een party poltronnen / niet waardig by sijne couragie te vergelijken. Edog sal ymant hier mogen vragen / was desen vander Laan dan soo dom ende bot / dat hy alleenigh niet en konde begrijpen / 't geene van alle d'andere soo klaar gesien / ende naakt voorgestelt wierde / ofte was hem soo veele aan den Maccausen togt gelegen / dat hy daaromme sulken harnas aantrekken moeste? Wy antwoorden daar op / deselve vraage mede aan diverse persoonen in Tayouans belegeringe geweest zijnde gedaan / ende daar op tot antwoord bekomen te hebben / het alle beyde waar

Waar *vander Laan* sig (te vergeefs) dapper tegenstelt.

Dies scheld en querelleert hy Gouverneur en Raad.

Dreygt daar van revengie te nemen.

Oorsake van *vander Laans* colere.

te weeſen / namentlijk nopt gebleeken te zijn datter veel verſtand in hem ſteekt: ende aan de Maccauſſe togt / ſeydenſe / voor hem meerder als voor de Compagnie aan gelegen waare. Ick vraagde / waarom? ende kreeg tot antwoord / *Auri ſacra fames quid non mortalia pectora cogis.* dat is: Wat vervloekſaakt de geldſugt niet al in des menſchen hert. Jan vander Laan, ſeydenſe / hadde reets op andere plaatſen in India / de Portugeeſen / tegens gegeven woord en parole / luſtig geplondert / ende geene kleene ſchatten daar by bekregen / waar van de ſmaak hem noch in de mont / ende 'et gevoelen in den boedel ſtak. De Portugeſen op Maccao waren berugt dat aldaar groote rijkdommen by een vergadert hadden / ende veele ſchatten beſaaten. Hier mede hielde ick op van vraagen / houdende mijne nieusgierigheyt voldaan / vermits van toen aan wel raaden konde / waaromme vander Laan dees Maccauſe togt ſoodanig haar verveerde: en ſeeker de Man en hadde geen ongelijk / hy was 't alleenig niet die in korte jaaren groote ſchatten in India hadden overgekommen / ſonder dat men weten kan hoedanig ſy 'er aangekomen zijn; van welke togt hy dan verſteecken weſende / was den haat die daar over tegens den Gouverneur opnam / onverſoenelijk / tragtende den ſelven over al op 't leelijkſte te denigreeren / ende tot verderf des Gouverneurs / ſoo voor waarheyt verhaalt word / ſpande aan met een party gemiſcouteerde ſuppooſten (hoedanige onder alle regeringe gevonden worden) waar onder ook eenige die door den Gouverneur upt den dreck geholpen waren geworden; maar dat aan te merken ſtaat / niemant van de regeringe en was in dit ſtuck met vander Laan eens. Deſe luyden na een nieuwen Gouverneur haakende / op hoope van haar intereſt daar beter by te vinden / verklaren benevens vander Laan, dat ſplieden niet en geloofden dat Coxinja opt in den ſin ſoude hebben gehadt / nochte ook nimmer voorneemens en ſoude worden van vrandelijk op Formoſa over te komen. Ende op ſeeker Gaſtmaal / ten huyſe van een Onder-koopman Thomas Baly, benevens vander Laan, met voordacht by een vergadert / wanneer den wijn in 't lijf hun verhittende / den beſten man maakte die van de regeringe aldaar 't meeſte quaat wiſte te ſpreeken. Soo concipieren ſplieden ſamentlijk seeker geſchrift / ofte verdroog van den Formoſaanſen Staat / onder anderen van inhoude / dat den Gouverneur / tegens alle apparentien ende waarſchijnelijkheden van eenes aanſtaande oorlogs / alleen met een ydele vreeſe bevangen / door ſijne maniere van doente ende genauwe inquiſitie tegens de Chineeſſe natie / derſelver Colonie van Formoſa verjaagde / den inwoonder bedorf / den handel ruineerde; ende dat gevolgelijk by continuatie van ſijn Gouvernement / 't geſchapen ſtonde dat Compagnie's ſtaat daar te lande geheel in dupgen ſoude vervallen &c. Welk geſchrifte des anderen daags / wanneer wat uptgeſlapen hadden / en de hitte des wijns wat verkoelt waare / ſplieden gedreygt worden met hunne naamen t'onderteekenen / ſoo en waſſer niemant thuys / d'eene dit / ende den anderen wat anders daarinne willende gecorrigeert / af- en bygedaan hebben / waar door 't ongeteekent is verbleven: ebog aan vander Laan tot inſtructie was dienende / van 't geene tegens den Gouverneur op Battavia inbragte / benevens dive verſſe brieven van deſe quanten aan haare vrienden op Battavia geſchreven / vervult met klagten tegens den Gouverneur ende de regeringe van Formoſa / derſelven ydele vreeſe / na hunne meenige / op 'et ſterkſte uptmeetende; met welke brieven vander Laan, in Februarij 1661 / met twee ſcheepen Dolphijn ende Vergoes / misnoegt na Battavia vertrok / benevens ſijne medegebragte Krijgs-Officieren / die weder mede nam / ende men wel geerne op Formoſa wilde gehouden hebben / maar

Hy conſpireert met eenige quaartwilligen tot verderf des Gouverneurs en Raats.

En vertrekt met ſijne Officieren malcontent na Battavia.

mogte

mogte om redenen niet geſchieden / blijvende de ſoldaten alle te ſamen aldaar / wordende de reſterende ſcheepen van deſe Secours-bloote / in diverſe tijden / naar diverſe plaatſen van India verdeelt en verſonden / uytgeſonderd de ſcheepen den Hector en 's Gravelande / benevens 't Fluytje de Vink / die men tot bevleginge van Capouans Rheede / mitſgaders 't Jagtje Maria / omme tot een Advijs-jagtje te gebruyken / aldaar was overbehoudende.

Tot dus verre hebben we geſien des wyands toeleg tot inwaderinge van Formoſa / ende daarentegen der Nederlanderen præparatien ende toeruſtingen tot afkeeringe van denſelven / waarinne wat wijdloopig geweeſt hebben / voornamentlijk om twee byſondere reden : En eerſtelijk / om dat dit een materie is die aan pder een ſoo wel niet bekent en kan weſen / als wel zijn de ſinguliere actien ende daaden / gedurende deſen oorlog voorgeballen : Ten anderen / omme dat deſe de voornaamſte daaden zijn / dewelke men den Gouverneur ende Raade van Formoſa / in plaats van haare bedieninge / toerekent voor miſdaden / onnodige vreeſe / particuliere driften / tyrannike bejegeninge / wederſpannige moedwilligheyt / obſtinatie / hartnekkigheyt / verfoeyelijke ſloffigheyt / ſchandelijke verſaagtheyt / ende ondankbaarheyt en wanpreſ / ongehoorde moedwilligheden / die 't verderf van Landen ende Steeden verorſaakt hebben / ende overtredinge van der Hooge Overigheyts bevelen. Maar vraagtmen ſpecifice welke deſe misdaden zijn / ik ſal deſelve alhier in 't korte repeteren ende aanwijſen.

Miſdaden door *Coyett* en ſijnen Raad begaan in 't prepareren van de ſentie, volgens 't ſeggen van die van Battavia.

In den beginne van Coyetts gouvernement / vonde hy den handel en vaart op China voor Coxinja geſlooten te weſen ; dies met goedvinden van ſijnen Raad / ſend den Chineeſſen tolk Pincqua naar Coxinja, omme wederopeninge van den voorſz. vaart ende handel te verſoeken / gelijk ook obtineerde ; ende dit was d'eerſte miſdaat / waar door d'ingeſetenen geruineert / ende de Compagnie's heerlijke ende diergelochte domeynen (op Formoſa) aan haaren doodt vyand / den heydenſen ſchelm Coxinja overgelevert zijn gevorden. Gelijk den Fiſcaal in ſijnen epſch art. 11 / tot art 26 incluſive / hier agter geproduceert onder N°. 20. deſelve middelen gelieft te gebruyken / om deſe luyden van lijf en leeven te berooven.

Voorders ſoo hadden Gouverneur en Raad van alle kanten / in diverſe tijden / meenigvoudige waarſchuwinge ontfangen / ende daar benevens veele gewiſſe indicien ende teeckenen bekomen / dat Coxinja toeleyde Formoſa t'overrompelen. Welke dingen den Gouverneur ende Raad niet in de wind geſlagen / nogte verwaarloost / maar daar aan geloof gegeven hebben / ende d'alderminſte gerugten van Coxinjaas deſſeyn ſeer naukeurig onderſogt. Ende dit was haare ſwaarſte ende hooft-misdaat / dewelke den Fiſcaal art. 29. 30. 31. en 32. noemt een bevinge *ad ſtrepitum pulices*, een *timor panicus*, een ontſteltenisſe op een oud wijfs pdel geklap.

Uyt de voorſz. geloovigheyt / van dat den vyand op Formoſa toeleyde / zijn alle d'andere misdaden ontſtaan ; te weten / de ſorgvuldige præparatien des Gouverneurs ende Raads / tot afweeringe des vyands / by der hand genomen / ende eerſt de geweldadigheyt, van dat men de ſoldaten / wiens tijd g'expireert was / tegens haar danck heeft opgehouden art. 33. omme Formoſa van volk niet t'ontblooten.

Hier uyt volgde mede de misdaat / van den Formoſaanſe lantsdag opgeſchort te hebben, art. 34. geſchied / op dat in plaats van ſchielijken overval des vyands / d'inwoonderen van hunne hoofden niet ontbloot ſoude weſen / ende dat gedurende derſelven abſentie / de Formoſanen niet en mogten opgerokkent worden / maar gereed konden zijn / in een geconvineerde magt / de bevelen der regeringe te gehoorſaamen.

Item de misdaat van tyrannike proceduren, art. 35. 36. en 37. van dat men de Chineesse natie op Formosa / wegens Coxinja's overkomste verdagt / van hunne Outstens en Opperhoofden beroofde / met in tijts sig van deselve te versekeren / ende haar in gyselinge te bewaaren / op dat de rebellige Chinesen tot geene hoofden / ende den vyand tot aanleyders en konden verstrekken. Als mede dat men vijf stucks Chinesen / op grove leugens bevonden / door scherp examen van des vyands gelegentheyt ondervraagde.

Item dat men de te samenrottinge der Chineesse landbouwers verstroyde; ende omme op deselve een wakend ooge / ende haar onder subjectie te konnen houden / gelaste met haare roerende goederen onder de Kasteelen hun voor een tijd lank neder te setten; ende voorders gelast de landhuysen de deuren ende vensteren af te neemen / en sommige te raseeren / op dat aan den vyand voor geen vertrek ende schuylplaatsen souden mogen dienen. Ende dat men voorders de Chineesse pachters / die de Formosanen kleynhartig waren makende / ende tegens de Compagnie ophitsende / uyt de dorpen deede delogeeren; ende eenige duysenden sakken padye / die niet weg gevoert en konden worden / liet verbranden / op datse den vyand tot voedsel niet en souden konnen dienen; als mede dat men de rebellige Chinesen van 't Eylandt Lamey met gewelt dede delogeren: sulcks noemt den Fiscaal art. 39. 40. 41. 42. en 43. eene misdaat van de luyden / sonder de minste barmhertigheyt met vrouw en kinderen op den dijk te setten.

Item dat men de Chineesse vaartuygen op Formosa voor een tijd lang ophielt / omme de vyand niet te versterkken / ende tijdinge van Formosa's toestant te konnen overbrengen: als mede dat men op agterdogt van aanstaande oorlogh / aan Coxinja's vaartuygen verbod dede in grooten getalle op de Formosaanse kusten / met haare vaartuygen / onder schijn van Visschers / niet te mogen swerven: item datmen diverse Chineesse brieven van Coxinja's desseyn meldende / intercipieerde / ende d'aankomende Chinesen daar op seer genauw ondervraagde: sulcks noemt den Fiscaal art. 44. 45. en 46. eene misdaat van Visneering ter Zee gestut, ende den koophandel van buyten gebannen door sware arresten / onlijdelijke inquisitien &c.

Voorders dat men 't aanstaande pericul / daar mede den Formosaansen Staat gedreygt wierde / aan de Hoge Overigheyt den Generaal van India tijdigh bekent maakte / ende haarlieden om een suffisant en spoedig secours heeft durven versoeken: dit noemt den Fiscaal art. 50. 51. en 52. een misdaat van brandbrieven te schrijven sonder fondament van vreese.

Eyndelinge dat men de Krijgsmagt van Battavia gesonden omme daar mede Maccao t'invaderen (edog met speciale last / ingevalle Formosa in geen tranquille / maar in een periculeuse staat waare gedreygt van den vyand g'attacqueert te worden / dat men als dan dese macht soude hebben t'imployeren tot conservatie van Formosa, sonder den Maccausen tocht sijnen voortgang te laaten neemen:) ende dat den Formosaansen staat in't uyterste gevaar wesende van overrompelt te worden / men de gemelte togt met eenparigheyt van stemmen, conform de gegeven ordre, heeft afgestemt, ende 't volk aldaar behouden, tegen 'et sentiment van *Jan vander Laan*: sulcks noemt den Fiscaal art. 55. tot art. 84. inclusive / obstinatie, hertneckigheit, particuliere driften, wederspannige moedwilligheyt ende overtredinge vander Hooge Overheyts bevelen, benevens nog eenige andere kleene misdaatjens niet waardig als baggattelles alhier alle te samen te specificeren.

Dewelke geene misdaden

Welcke misdaden / door den Fiscaal in sijnen voorsz. eysch tot middelen gebruykt wesende / waar op sijne conclusie van den hals funderende is / wanneer by

onpar-

onpartijdigen g'examineert staan te worden / soo is 't onmogelijk ofte men sal in de hoogste verwonderinge moeten vervallen / en niet konnen begrijpen *qua fronte*, den Fiscaal alle de vooren gespecificeerde saaken tot misdaden heeft durven toerekenen / daar nogtans op den 21. September 1662. (wanneer sijnen eysch in inditio g'exhibeert is) de selven meest alle te samen (excepto d'agterhoudinge van de Maccause togt) reets by de Hooge Overigheyt in haare Missiven van dato 22. April/ende 16. July 1660 waaren g'approbeert ende goedgekeurt geworden/ gelijk hier vooren specifice pag. 28. en 29. aangewesen is geworden/ ende eenmaal goed gekeurt / hoe konnen die *ex post facto* wederomme tot misdaden komen te veranderen? 't welke nogtans in desen / dat seer remarcabel is / is komen te gebeuren / alsoo de Generaal ende Raaden van India / des jaars daar aan / te weten op 21. Juny 1661 / alle 't geene in haare brieven van 22. April / en 16. July 1660/ desen aangaande reets g'approbeert hadden/ aldaar in die van 21. Juny wederomme disapproberen (waar van in 't tweede deel breeder) ende voor misdaden erkennen waar over den Gouverneur en Raad ten hoogsten straf baar zijn / dewelcke daar over ook van haare bedieninge ongehoort deporteren / en tot haare straffe t'ontfangen/ naar Battavia op ontbieden: ende op desen voet sal misschien de Fiscaal de voorsz. middelen als misdaden g'imployeert hebben. Maar daar op staat aan te merken / dat elf dagen naar den voorsz. 21. Juny / te weten op den 4. July 1661 / de Generaal ende Raaden van India haare voorsz. gevoelen van 21. Juny / aangaande de toegerekende misdaden / wederomme gesuyvert / ende de daaden op 22. April en 16. July goet gekeurt / de novo g'approbeert hebben, alsoo in gemelt schrijven van 4. July 1661 / sylieden den Gouverneur ende Raaden van Formosa / in alle haare eerampten ende bedieningen wederomme herstelden ende verordineerden als voor desen waar te neemen / ende mitsdien 't opperbewind van Formosa wederomme in haare handen toebetrouden: sulks dat de Fiscaal blijft quaat te keuren / 't geene by de Hoge Overigheyt geapprobeert is geworden. Waar by wel te sien is hoedanig in Formosa's zaake gewaggelt wierde / zijnde men besig geweest met d'eene dag af te stemmen / 't geene men in weynige dagen te voren al vast gestelt hadde / ende dan wederomme / als 't te laat was / tot 't eerste voornemen keerende / niet wetende over wat boug men 't het beste soude wenden. Formosa was verlooren. Dat gaf by alle indiaanse natien/en by de Heeren Bewindhebberen in Nederland een grooten roep. Den Gouverneur ende Raad van Formosa waaren de naasten / die wegens dit verlies konden aangesproken worden. Dese van hun gemoed en eere niet konnende impetreren van sig selven aan dit verlies schuldig te maken / seyden ront uyt / dat hun de handen te kort gebonden / de secourssen niet suffisant genoeg, en met een woord: Formosa by die van Battavia verwaarloost ware geworden. Hier mede was 't alles verkorven: hadde men dese los gelaten / men en soude met de Heeren Majores geene vrienden gebleven hebben; die souden wel eens geseyd hebben: Vrienden geeft eens rekenschap van uwe huyshoudinge; daar dan wel ligtelijk eenige in d'uyterste duysternisse / alwaar huylinge ende knarssinge der tanden is / souden geraakt hebben. Maar hier van genoeg / ende nu tot den Oorlog.

maar roem ende beloninge waardige daaden t'achten zijn.

Irresolutheyt des Generaals ende Raden van India, in de saake van Formosa.

't VERWAARLOOSDE

FORMOSA.

OF

Waerachtigh Verhael,

Hoedanigh door verwaerlooſing der Nederlanders, in Ooſt-Indien, het Eyland

FORMOSA,

Van den Chineeſſen Mandorijn ende Zee-roover

COXINJA

Overrompelt, vermeeſtert, ende ontweldigt is geworden.

TWEEDE DEEL.

't VERWAERLOOSDE FORMOSA;

TWEEDE DEEL.

Van der Chineſen vyandelijcke overkomſte op het Eylandt *Formoſa*, hare belegeringe des Caſteels *Zeelandia*, en de vordere Oorloghs-exploicten ende actien, geduyrende deſelve belegeringe ten wederſijden voorgevallen.

ALs in de voorgaende eeuwe den Staet van ons liebe Vaderlandt ware vervallen in ſoodanige extremitept / datter geene upthomſte meer overigh en ſcheen te weſen des Spanjaerts gewelt langer te konnen tegenſtaen / ende dat men den Neck onder der ſelver ſlavernye ſoude moeten buygen / ſoo heeft d'overweginge van dien deſolaten Staat / den grootſten Politijcq van dien tijdt / dien hoogh beroemden Prins / wiens gedachteniſſe de Nederlantſche Natie ſoo aengenaem is / en op wiens bloet d'eerſte fondamenten van onſe dierbare Vryheyt gelept zijn / afgeperſt dien deſperaten Raadt / van dat men door 't inſteecken van Dijcken en Dammen 't Landt aen 't gewelt des waters ſouden overgeven / en gelijck als in den afgrondt doen verſinken / ende voorders met het overblijfſel der Vluchtelingen / met Vrouw en Kinderen / en alles wat los was in de Schee-pen gheberght / men ſich op Godts ghenade op Zee ſoude begeven / andere Landen te ſoecken / omme aldaer een nieuwe Republijck op te rechten: volghens het voorbeeldt der Tropanen / die na 't verbranden van hun Stadt ende deſtrueren van haer Vaderlandt / onder beſcherminge ende ghelepde des vroomen Æneas, met Vrouw en Kinderen / langhe jaaren op Zee heen en weer ſwurven / tot dat eyndelinge in het vruchtbare Italien aengelandt / en aldaer de fondamenten gelept hebben van die Republijcke / wiens gelijcke in macht en heerlijckheyt in de werelt noyt geweeſt is / ende daer uyt de vierde Monarchie voortgekomen is.

Tot hoedanige extremitept / naar langhjarigen Oorlogh tegens den Tartar / ende 't hart vervolgen van dien ſelven / den Staet van Coxinja nu mede gebracht weſende / ſulcks dat met Vrouw en Kinderen / benevens al wat los was op ſijne Joncken gheberght / van 't eene Eylandt naer 't andere / door de ſtrenge vervolgende Tartaren gejaeght worrende / hy ſich door de noot gedrongen vont ſijn uyterſte heul te verſoecken / met invaderinge van eenigh ander Landt / alwaer door 't gewelt der Tartaren / dewelke uyt gebrech van Vaertuygen / en onbedreventheyt in de Zeevaert hem niet volgen konden / mochte ſecuyr ende bevrijt blijven / waer toe 't Eylant Formoſa voor hem bequaemſt we-

De Tartaren verdrijven Coxinga uyt China.

Dewelke de kans ſchoon

siende om Formosa t'invadeeren.

wesende / ende dat nu de gelegentheydt schoon was / alsoo vander Laen met sijne Krijghs-Officieren / wederomme naer Batavia vertrocken / mitsgaders de Schepen der secours Vloot van den anderen gesepareert / en naer diverse ghewesten versonden waren. Hy wiste mede dat de Krijghs-macht tot secours gesonden / niet meer dan in ses hondert Koppen bestaende / benevens 't andere Garnisoen van getal veel te geringe ware / omme den grooten omslag die men op Formosa was besittende / daer mede naer behooren te besetten; waer by noch 't ghewichtighste quam / dat de Noorder Mouson (hier dient gheweeten / dat omtrent het Eylandt Formosa en voorders / dien gheheelen streeck langhs / de wint een half Jaer langh continueelijck is wayende uyt den Noorden / en wederomme 't andere half Jaer daer aen volgende ghestadigh is wayende uyt den Zuyden / dat men noemt de Noorder Mousson / beginnende omtrent de Maendt van November / en de Suyder Mousson beginnende omtrent May) nodigh om naer Battavia te konnen zeylen / meest verloopen waren / snicks dat'et onmoghelijck scheen naer Battavia eenigh Vaertuyg af te konnen vaerdigen / om secours voor de geattacqueerde te versoecken; hy konde sijne reekening mede wel maken / dat van Batavia voor hem niets te vreesen en soude wesen / ingevalle maer beletten konde / dat van sijne overvallinge aldaer gheene tijdinge en quame / waer van 't verloopen van de Noorder windt hem scheen te verseeckeren / de stribbelingen en tumulten door van der Laen aengerecht / tegen den geheelen Formosaensen Raet / wegens het staken des Maccause exploits / waren by kleen en groot / Duytsen en Chinesen ruchtbaer gheworden / yder hadder de mont van vol / van der Laen tot bevestingh van sijn sustenue / hadde over al geseyt / dat den Generael en Raden van India met hem van een selfde gevoelen altijt geweest waren / van dat de geruchten / wegens Coxinjaes overkomste altijt in roock verdwijnen souden / datmen op Battavia wegens Coxinja weynigh swarigheyt maeckte / ende oock dit secours niet ghesonden en ware ten principale uyt vreese van Coxinja / maer voornamentlijck omme Matcao daar mede t'incorporeeren / ende maar in passant Tayouan eerst eens aen te doen / om de bevreesde ghemoederen des Gouverneurs en Formosaense Raets wat aen 't bedaren te helpen / daar by voegende dat hy op Battavia van dit geheele werckje soodanigen rapport doen soude / dat den Gouverneur met sijnen Raet daer van het effect wel haest verneemen souden: uyt welcke ende diergelijcke discoursjens / Coxinja / door de Formosaense Chinesen aen hem overghebrieft / lichtelijck afmeeten konde / dat Formosa van Battavia ghenoeghsaem geabandonneert soude blijven / met te verhinderen / dat kennisse van sijne overkomste ghegeven wierde / wesende dit wel de principaelste oorsake / waerom de uytvoeringe van sijn soo langhe gemediteert desseyn / tot naer 't verloop van de Noorder Mousson uytgestelt hadde.

Komt met sijne macht op de Formosaense kust.

Welke Mousson als nu verlopen wesende / soo waegt hy de kans / en op den 31. April 1661. in 't lumieren van den dagh vertoont hy sich op de Formosaense Kust / in 't gesichte van 't Casteel Zeelandia / met eenige honderden Oorlogs-vaartuygen / vol gepropt met omtrent de vijf en twintig duysent dappere / ende in den Tartarise Oorlog geoeffende Soldaten / hebbende den Krijgs-Overste Bepontok, een verloopen Tartar in den Oorlogh wel ervaren / met sijne Nankinse Jonken de voortoght / houdende het soo eens-

klaps

klaps naer binnen/ tuſſen de Noorder Eylandekens door't Lahjemupſe Canaal / omtrent een groote mijl van 't Caſteel Zelandia afgelegen / weſende ſoo bleek dat wel twintig Jonken teffens nevens malkanderen daar door konden binnen komen / ende voorts over den ruymen inboeſem / die Tajoan van Formoſa affſcheyt / ſig wijt en breet verſpreydende/ doet ſijn volk op Formoſa landen/ allwaar eenige duyſenden ſijner Lants-luyden Chineſen hem te gemoet quamen / en met karren ende andere gereetſchappen in 't landen behulpſaam waren / ſulks dat in de tijt van twee uren al een groot gedeelte van ſijne magt onſe Tegaten binnen/ en eenige duyſende Soldaten den doet al op 't vaſte Lant hadden / mitsgaders een groote menigte Oorlogs-baartuygen al geſet lagen tuſſen onſe twee Forteſſen / het Caſteel Zelandia en het Fortje Provintia.

Set het eensklaps door de Zeegaten binnen.

En doet ſijne Krijgsmagt landen op Saccam en Baxemboy.

Moetende den Gouverneur en Raat dit alles met goede oogen aenſien / ſonder tegens dit gemackelijk binnen komen en landen der Vyanden in 't minſte eenig belet te konnen bybrengen ; goeden raet was hier duur / men was om alles verlegen dan 't geene dat dienen konde om 't voorzen verhaelde mede te beletten : door overſtemming van vander Laen en eenige andere/ hadde men de Vloot moeten ſepareeren ende naer diverſe andere Comptoiren verſenden/ ende niet meer mogen over behouden/ als de twee Oorlogs-ſchеepen den Hector en 's Gravenlande / benevens 't Fluytje de Vink en 't Jagtje Maria / kleen platbodemt ondiep gaende baertuyg bequaem om de Binnevaert/ stranden / en voornamentlijk den inboeſem en daezwater tuſſen de twee Caſteelen Zelandia en Provintia mede te bewaren / hadden door groote menagie niet mogen gemaakt worden ; niet tegenſtaende diverſe maelen daeromme ernſtig aengehouden en de noodtſaeklijckheyt van dien geremonſtreert ware geweeſt : by 't Caſteel en was geen ander baertuyg als een enkele Loots-boot/ maar te diep gaende omme daer mede digt onder de Wal te loopen/ benevens eenig wepnig Chineeſ Baartuyg een Oorlog onbequaem : 't getal van volck in 't Caſteel beliep omtrent de elf hondert en in de veertigh weerbare mannen ; buskruyt was aen landt omtrent de dertigh duyſent ponden / behalven 't gene de Scheepen in hadden ; maar van ervaren Krijgs-Officiers / bequame Conſtapels / Granadiers / Ingenieurs was men ſeer ſober / en van alderhande Ammonitie ende Oorlogs-gereetſchappen niet te ruym verſien.

Dat de Formoſaanſe Regenten niet en konden beletten uyt gebreck van Volck, kleen Vaartuyg en anders.

Maer deſen allen niet tegenſtaende / hoe wel duydelijk bleeck / dat men door gebrek van volk / baertuygen ende andere gereetſchappen/ den vyant het binnen komen en landen onmogelijk konde beletten / namen nogtans eene kloeckmoedige reſolutie/ te roepen met de riemen die men hadde / ende den vyandt daar inne ſoo veel beletſel en afbreuk te doen als immer mogelijck ſoude weſen ; men gelaſte dierhalven aen de twee Oorlogs-Scheepen / benevens 't Fluytje Vink en 't Jagt Maria aen de Chineſe Jonken het binnen komen naer hun vermogen te beletten en aen de ſelve ſlag te leveren : Capitepn Thomas Pedel preſenteerde/ en nam aen de vyanden die by 't Lahjemupſſe Gat landen / met twee hondert en veertigh mannen te gaen recognoſceeren / ſchermutſeeren ende doen delogeren : Aen den Capitepn Aeldorp wierde geordonneert dat mede met twee hondert mannen in de Loots-boot geſcheept naer Provintia ſouden overſteeken / ſoo omme de vyanden aldaer in 't landen t'incommoderen/ als mede omme die baert tuſſen de twee Forteſſen open te houden.

Nemen nogtans kloeckmoedige reſolutie den vyant naer vermogen tegen te ſtaen.

En laſten deh ſelven aen te water met hare Scheepen, maer ongeluckig.

Hier op ſetten het de gemelte Schepen naar 't Lachje Mupſſe Canael toe / hoztende ſoo dicht onder de wal als homen honden; 't Volk op de Schepen was wel gemoet en getrooſt des vpants Jonchen t'attacqueeren / dewelke aen hunne kant in geen ghebzeeche blijdende / ſtaecken af van haer gros omtrent de ſeſtigh van de grootſte ende capitaelſte Jonchen / die pder met twee ſtucken geſchut booz upt boozſten waren / waer mede onſe Schepen kloeckmoedigh te gemoet homende / nam deſe Zee-bataille booz 't Donderen van 't groſ geſchut ſijnen aenbangh van onſe Schepen / den Hectoz als 't grootſte en ſwaarſte booz upt / de Jonchen de eerſte berwellekomende / gaf geen kleene hoope van een goet ſuccess / met ſijn ſwaer Canon ter eerſter aenkomſte menichte van Jonchen / die hem te na quamen / ſoo geluckigh doognagelende / datmen een a twee van hun ſag te gronde gaen / en eenige andere ontramponeert van hem afhouden; maer de Vpant / als bzave Soldaten / gaf daeromme geen hoop / en hier booz berhit / valt met vijf a ſes van de alderkloeckſte Jonchen den Hectoz aen alle kanten aenboozt / die ſich hier booz ſoeckende te redden / booz 't vupz ſpuwen van ſijn Canon van onderen en boven / van booren en achteren / ſulcken dicken damp beroozſaeckte / datmen van 't Caſteel (van waar men deſe bataille gemackelijck konde aenſien) nochte Hector / nochte Jonchen meer bekennen en konde / geduprende welcken damp / een ſoo uptmuntende geweldige harde ſlagh gehoozt wierde / dat de glaſen des Caſteels daer van daverden / en hier mede dien damp en rooch opklarende / ſoo wierde noch Hectoz noch de Jonchen / die 't dighſt bp hem geweeſt waren / niet meer geſien / booz dien deſelve booz ſijn eygen krupt ongeluckig met Volck en alles in de lucht gevlogen ware / gelijck ſulcks naderhandt verhaelt is / booz ſeecker perſoon met gemelte Schip mede opgeblogen en van de Chineſen opgevist / dewelcke hier booz aengemoedigt vallen op de vzie oberige Scheepen ſo digt als de mieren / in gelaet deſelve booz hare groote meenighten t'onderzuchen ende oberweldigen / deſe booz 't ongelukkig en ontijdig verlies van hun macker wat getemperder en voorſichtiger gewozden / houden het van de wal af na de volle Zee / omme bp verandering van wint en weer op geen lager Wal te verballen / ende ooch omme de handen wat ruymer te hebben en ſoo ligt omtingelt te konnen wozden / het welcke bp den vpant booz een vlugt genomen wozdende / ſet alles bp wat hon / elck d'pbertigſte weſende in 't navolgen / maar d'onſe de diepte na haer ſin hebbende / paſſeerden booz des vpants Vloot twee a vzie heeren heen en weder / geduprig ſchutgebaer houdende / met ſeer hantſaem weder en moope labber-koelte / doende onder des vpants Vloote ongemeene groote ſchade aen volck en ſcheepen / en in de ſelve de ſchzick wat bzengende / dozſte niemant hun meer op ſijde komen / alhoewel daar omme niet af en liefen / maer met twee groote Jonchen klampen 's Gravenlande en 't Vinckje (weſende Maria als ten Oozlog onbequaem / en niet anders als een Addijs-Jagtje / ſonder boozt / ſonder lijf berginge / wat dieper in Zee geweecken upt vzeeſe van dooz enteren obermant te wozden) agter aen de Spiegel vaſt / en agter deſe twee wederomme twee anderen vaſt makende / en ſoo boozts noch twee anderen tot vijf a ſes paeren toe / ſo joegen de Bevelhebberen met de ſabel in de vupſt de Soldaten upt de agterſte Jonken na de boozſten toe / omme de plaetſe der geener die om bergeſchooten waren pzomt te vullen / en booz 't geweldigh en ghedupright enteren die van binnen t'overweldigen / en quamen ſp lieden hier op

's Gza-

's Gravenlande soo verre / onaengesien wat tegenstant gedaen wierde / dat eenige van hun over op 't Schip geraakt en besig waren met 't touwerk aen stucken te hakken / als wanneer die van binnen couragieuselijck uytvallende / deselve wederomme van boort joegen en hun Schip klaar kregen / doende voorders met hun geschut van agteren upt de Constapels Kamer en upt de Cajupt / daer inne mede geschut achter uytgehaelt hadden / ende met het gojen van Hant-Granaten soo grooten noort onder de enterende ende hertneckigh aenhoudende Chinesen / dat desen dag wel omtrent de dupsent sijn doot gebleven behalven de gequetsten / volgens der Chinesen eygene confessie daar van / drie a vier malen kregen mede Chinese Jonken tot hranders toegemaeckt aen boort / welcke met geschut en stocken afweesen / behalven een die met een psere heertog voor op de Boug van 's Gravenlande vast geklonckten wierde / ende 't Schip met sijn vupr begon te batten / maer door geswindighept des volcks weder geblust en den brander los geraeckte / waerom de Chinesen / over wat boug het waren / wendende geen hans tot obermeesteringe van dese twee Schepen stende / deselve verleten / en met hare Jonckten hun dicht onder de Wal begaven.

Ondertussen dat men ter Zee soo besich was / soo en wierter te lande niet stille geslaan / en op dat de vpanden over al de handen te gelijk mochten vol hebben / soo ras als men van 't Casteel sach de Schepen na de wal ophorten / so begaf hem Capitepn Pedel met de twee hondert en veertig van de kloeckste uytgelesene Soldaten in de Roots-boot en in het Chinees vaertupgh / soo veele by 't Casteel noch overig was / ingescheept na Baxembop toe / wesende een Zantplaat van omtrent een mijle groot / met sijn eene houk recht over 't Casteel Zeelandia / en met den anderen hoeck aen 't Lantsemupsse gat eyndigende / ende aldaer met noch eene andere plaat 't voorsz. Canael makende / alwaar aengekomen wesende / verdeelt Pedel sijn volck in twee troupen / en deselve in ordre gestelt hebbende vermaent haer tot kloeckmoedighept / met veragtinge des Chinese vpants / en dat hy haer gelepde veel eerder tot een gewisse victorie als tot een periculeus ghevecht / hebbende hy Capitain Pedel sich selven vast ende als ontwijfelbaer getmagineert en mede van langer hant aen sijn volck daer van de impressie gegeven / van dat de Chinesen den reuk van de Lont / nochte het geklap der Musquetten niet en konden verdragen / en dat op de eerste Chergie so drae maer eenige van hun ter neder geschooten wierden / hen aenstonts op de vlucht souden begeven en in disordre geraecken / gelijck in den Jare 1652. geschiede / wanneer met twee a drie hondert van onse Soldaten / wel seven a acht duysent gewapende Chinesen verstropt en op de vlucht gedreven wierden / sedert welcken tijt de Chinesen op Formosa by de Nederlanders in een gedurige kleenachtinge geweest / en in 't stuck van Oorlog niet hooger als voor flauhertige verwijfde mannen gereputeert sijn gewerden / waer van de vijf-entwintig te samen naulijcx eenen Nederlantsen Soldaet bestant souden wesen / en men schoor de geheele Chinese Natie als over desen eene kam / geen onderscheyt makende tussen Chinese Boeren en Soldaten / 't was genoeg als 't maer een Chinees ware / ergo flauhertig en sonder couragie; dit was by den Soldaten een vaste conclusie / ende alhoewel dickmalen genoeg gehoort hadden / het verhael van Coxinjaes dappere Oorlogs-daden tegens den Tartar / ende dat mits dien sijne Chinese Soldaeten geene flauhertige maer dappere Oorlogs-

En te lande op Baxemboy met 240 man onder Capiteyn Pedel. insgelijcks ongeluckig.

mannen waren / het mochte niet helpen / 't waren maer Tartaren daer mede hy te doen hadt / maer hy ware met de Nederlanders noyt aen den dans geweest / die souden 't vry beter klaren / en de Chinesen wel anders doen singen; met hoedanige impressie geprooccupeert Capiteyn Pedel, na dat een kort gebedt hadde laten doen / marcheerde met sijn volck in goede ordre reght op den vyant aen / die aen de andere kant van Baxemboy met omtrent de vier duysent mannen gelant wesende / in volle bataille hem te gemoet quamen / ende het kleen getal van desselfs troupen bemerckende / detacheerden van hun Corps seven a acht hondert Soldaten / deselven doende agter sekeren hooghen heuvel heen marcheeren / omme daer mede dit Nederlants Troupje in 't midden van hun te besluyten / dewelcke even moedig marcheeren twaelf breet in 't front regt tegens den vyant in / en malkanderen na genoeg wesende / beginnen te chargeren / gevende met drie gelederen teffens veyr op den vyant / die haer niets schuldig blijvende / doen soo een dicken Hagelbuy van pijlen op haer nederdaelen dat de lucht daer mede bedeckt scheen / van weer kanten vallen soo eenige ter neder / maer de Chinesen en wilden noch niet gaen loopen gelijck men sich inghebeeldt hadde / de agterste Nederlantse troup verneemt het gedetacheerde Chineese esquadre dat quam om hun te besluyten / en siende met eenen dat den vyant van vooren soo stijf stant hielde en op de voorste troupen hart indrongh / doen was 't sero sapiunt Phryges, sy sagen sich bedrogen in hunne meeninge / hebbende de rekeninge sonder de weert gemaeckt / soo hooch even te vooren in couragie gheercedeert hadden / als hebbende de wercken van Gideon willen navolgen / soo laeg vervielense in een moment tot de uyterste vreese / die meeste hoop van hun smeet 't geweer ter neder sonder 't selve eens op den vyant gelost te hebben / en steldent op een loopen wat uyt hare macht konden / laetende hare moedighe mackers en vaillanten Capiteyn seer schandeleus in de peeckel sitten / dewelcke bemerckende dat hem 't onvoorsichtig en te diep met dese groote meenigte der vyanden geengageert hadde / geerne in goede ordre dicht in een gesloten al cherceerende geretireert souden hebben / maer kreegh geen ghehoor / de vreese hadde d'overhant / het leven hiet valck / elck sochte 't sijne te bergen / de Chinesen dese disordre waer nemende hackender louter op in / alles ter neder makende wat hun maer te vooren quam / verstonden geen roepen om quartier / maer gingen haren gang / sulcks dat de Capiteyn met hondert en achtien mannen / tot boete van de kleenachtinge des vyants / aldaer doot / benevens het grootste ghedeelte van 't geweer dat dese troupen by sich hadden / op de plaets bleven leggen / en dese slachtinge gheschiede op een Sant-plaet daer geen van komen en was / soo souder het gheheele sootje ghebleven hebben ten ware de Loots-boot daer omtrent dicht aen de wal gehouden en de vluchtelingen / die tot aen den hals toe door 't water mosten / gebergt ende naer Tayouan weder overgebracht hadde.

En op Saccam met 200 mannen onder Capiteyn Aeldorp, maer vruchteloos.

De tocht van Capiteyn Aeldorp liep mede sonder eenigh voordeel voor de belegerden af / maer hier in geluckiger als die van Pedel dat sonder verlies geschiede / wesende deselve al eens ghestaeckt ende daer naer wederomme hervat / waer van de redenen te sien onder N°. 1. Want als op de eerste aenkomste den vyant geremarqueert wierde dat hy maer eenige weynige van sijn volck op den Saccamse boodem aen landt settede / soo wiert daer op goet gevonden dat men Aeldorp met twee hondert mannen hun af te weeren na over soude senden /

maer

maer ſiende hoǝts hier op/dat de grootſte magt des vpants naer gemelte plaetſe quam affacken / ſach men het onmogelijck te weſen den vpant met ſoo kleene maght te konnen af heeren / weſ halven die tocht als niet raetſaem ghestaeckt wierde tot dat des namiddaghs een bǝief quam van den Landǝoſt / weſende Commandeur van 't Foǝtje Pǝovintia / waer inne de aſſiſtentie van een hondert mannen verſochte / omme daer mede den vpant / die wijt en bǝeet was roeſemoeſende / in ſijne loop wat te ſtutten / met eenen ſuſtinerende dat de reets gelande vpanden met vier hondert mannen wel op te ſlaen ſoude weſen : op welck ſchijven den Raat aenſtonts vergaderende / wierde bevonden den Dǝoſt ſijn ſuſtenue t'eenemael ongerijmt te weſen / en mede gefondeert op dit vals pǝeſuppoſt van dat de Chineſe Soldateſque tegens de Nederlanders geen ſtant en ſouden derven houden / woǝdende deſe booǝſlach mede niet wel doenlijck geacht / dooǝ dien 't aen vaertuygh om 't ſelve volck over te voeren ſoude ontbreecken / ende buyten dit alles niet raetſaem geooǝdeelt / dat men met uytſendinge van dit volck ende by quaden uytſlag / 't gheheele Caſteel en gants Foǝmoſa in de waegſchael ſetten ſoude / want Capitepn Pedel, terwijlen deſen bǝief quam hoǝts te bozen met 240. man uytgetrocken ſijnde / waar van doenmalen noch niemant wederomme gekomen ware / ende als men dan boven dien noch vier hondert naer Pǝovintia geſonden hadde / ſo en ſouder in 't geheel niet meer als 500. mannen van 't ſlechteſte volck / daer onder vele ſieken / in 't Caſteel verbleeven hebben / een getal al te geringh 't ſelve tegens den vpant lange te beſchermen / waeromme des Dǝoſten ſuſtenue gerejecteerr weſende / vid. N°. 2. wierter gereſolveert in plaetſe van de geepſte hondert mannen hem twee hondert onder Aeldorp toe te ſenden / die daer mede in de Loots-boot / naer de weder komſte van Barembop / weſende 't andere kleene Chineſe vaertuyg aldaer mede in de loop gebleven / geſcheept naer Pǝovintia overboer / maer alſoo de Loots-boot te diep gaende was en omtrent het Foǝtje Pǝovintia een ſeer vlacke ſtrant is / ſoo en konder niet meerder dan ſeſtig mannen van ſijn volck aen lant krijgen / die tot over den middel toe dooǝ het water marcheerende / van het Chineeſ ondiep gaende vaertuyg en dicht onder de Wal ſwerdende / ſeer geincommodeert wierden. Edoch met beſuyl van 't Foǝtje Pǝovintia met veele moeyten daer noch binnen geraecken / konnende dit kleene vaertuyg dooǝ Aeldorp mede niet aenghedaen woǝden / alſoo op meer dan een muſquet ſchoot na by haer niet en konde komen / en mits dien ſijn volck / dat dooǝ het water marcheeren moſte tegens deſelven niet defenderen ; weſ halven ſiende aldaer geen vooǝdeel uyt te rechten / keert met ſijn reſterent volck weder naer Capouan / de onmogelijckheyd van het landen en de incovenienten van dien rappoǝterende.

Deſe drie tochten dan d'eene ter Zee / en de andere twee te lande dus ongheluckigh en vruchteloos afgeloopen weſende / ende geene middelen meer overigh ſijnde den vpant het binnen komen en landen te beletten / ſoo was men genoodſaeckt te gedoogen dat hy over al ſijn vooǝdeel deede / ende dat op ſijn gemackelijckſte met ſijn Jonckies 't Lachje mupſſe gat inquam. Ende ſonder tegenweer te vinden / naer ſijn beliefte rontſom met ſijn volck lande / ende naer ſijn wel gevallen domineerde. Dat hy alle advenues ſoo te water als te lande affneet. 't Foǝtje Pǝovintia rontomme belegerde. 't Selfde van 't Kaſteel Zelandia affneet / met beletninge van d'onderlinge communi-

Coxinja doet in weynige uyren ongemeene groote progreſſen.

catie.

racie. Ten platten lande de meester speelde. De Formosanen van de belegerden afscheyde/ en hen vander selver hulpe ontbloote. Met de gheheele Chinese Colonie/ van omtrent de 25000 weerbare mannen/ gesterckt wierden/ gheschiedende alle dese dingen meest binnen den tijdt van drie a vier uyren/ waar door de Formosanen verbaest en radeloos/ sich genootsaeckt bevonden hun aen den vyant te submitteren/ ende nevens de geheele Chinese Colonie tot onse afbreuck hen te laten gebruycken.

Waer door gemoedigt, eyst het Casteel Zelandia ende het heele Eylant op.

Door alle welcke groote progressen / door ongeloovigheyt en te groote menagie van den Battavischen Raet veel meer als door des vyants manhaftigheyt veroorsaeckt / den vyant opgeblasen ende van Compagnies onvermogentheyt daer te landen / waer van te vooren soo goede informatie ontfangen hadden/ als nu in effect ten vollen versekert/ eyscht hy met seer smadige en blasphemerende redenen / beyde de Castelen op ; met dreygementen / dat by weygeringe van dien / alles soude doen passeren door de scherpte des swaerts.

Den Raet resolveert het Casteel tot den laetsten man te defendeeren, en wegens de reste met den vyant in onderhandelinge te treden.

Den Raet wort hier op beroepen / versterckt met de voornaemste Krijgs- en andere Officieren / in dewelcke overwogen wesende des vyants mogentheyt/ soo te water als te lande/ en sijne groote progressen in soo weynige uyren verkregen / en voornamentlijck dat het Fortje Provintia / met inhebbende guarnisoen in de hoogste noot waren/ van in desselfs handen in 't korte te vervallen ; en daerentegen des Compagnies onvermogentheyt daer te landen/ die te swack van volck en vaertuygh was / den vyandt in sijne progressen te stutten / van 't eylant Formosa te doen verhuysen/ ofte 't gemelde Fortje uyt sijne handen te redden : dat mede 't Casteel Zeelandia / van gebouw en situatie niet seer defensijf en ware/ ende dat de stad Zelandia gants niet te beschermen en ware/ door dien rontomme voor den vyant open lagh. En hier op ernstig gedelibereert wordende/ met wat middel Compagnies staet daer te lande op 't beste soude konnen geconserveert werden / soo niet in 't geheel / immers het voornaemste gedeelte van dien / soo wierde voor 't raetsaamst geoordeelt/ datmen ex duobus malis minimum uyt twee quaden 't beste behoorde te kiesen/ met aen den vyant/ wie men in 't lange niet bestendig soude konnen wesen/ ende reets soo veele voordeelen op hen verkregen hadde / eenigh gedeelte te presenteeren omme daer mede 't voornaemste van den staet te conserveren / beter wesende een vinger als 't geheele lighaem te verliesen; en kondemen dierhalven/ by aldien van Formosa weder vertecken wilde ende sijne conquesten abandonneren/ aen hem presenteren een brantschat te geven/ ofte d'onbekommerde Zeevaert toe te staen/ ofte sulks niet aengenomen wordende/ ende hy stip by sijnen eysch blyvende/ dat men als dan so daer mede te vergenoegen ware/ aen hem soude afstaen 't gene reets al verloren was/ 't vaste lant van Formosa/ behoudens relaxatie en vryheyt van ons volk op Tajouan te mogen overkomen/ benevens nog eenige voorslagen / waer van seer apparent dat ligtelick eenige soude annemen en met de Compagnie liever in vrientschap leven als deselve tot een onversoenelijcke vyant op den hals te halen/ die hem soo veele afbreuck te water kon[illegible]endoen. Vorders 't Casteel Zelandia aengaende wierde in Rade beslooten datmen 't selve naer uyterste vermogen tot den laetsten druppel bloets soude defenderen/ 't zy wat uytslag de te doene presentatie oock mogte nemen/ vid. N°. 3. en om de presentatie voor te dragen/ men twee Gecommitteerde uyt den selven Rade aen den Vyant soude afvaerdighen ; en aengaende den

Bode/

Bode / die de Casteelen uyt Coxinjaes name opgheeyscht hadde / wierde goetgevonden den selven dien avondt noch weder te rugge te senden / met mondelinge antwoort / datse den naestvolgende dagh Coxinja Luyden van haren Raet souden toeschicken / omme uyt Coxinjaes mondt selfs te vernemen / wat sijn begeerte ware / in den brief aen haer ghesonden / vermits deselve niet ter deghen verstaen konden / by ghebreck van bequame en ghetrouwe Tolcken.

Des anderen daeghs / wesende den tweeden Meydagh / quam weder een Bode van Coxinja binnen / mede brenghende beloften van vry ghelep voor de Gecommitteerdens / diemen senden wilde / en dat ghednyrende haer heen en wederkeeren / stilstandt van wapenen soude wesen. Oock liet de Landtdorst / door de Adsistenten Jan van Valckensteyn en Adriaen Pieck weten / dat gebreck van water was hebbende / alsoo de aderen van de put in 't Fortje toegevallen ofte verstopt waren / ende dat dit ghebreck noch grooter was geworden / door dien alle de Mannen met Vrouwen / Kinderen en Slaven / uyt het quartier Provintia / op de aenkomste des vyandts / in 't ghemelde Fortje waren komen vluchten ; dat wijders de Vyandt hun seer engh tot binnen de Pallissaden ofte Pagger besloot / en 't Guarnisoen door gedurig waecken seer afgemat wiert / en by aldien niet gesecondeert en quamen te worden / dat het niet seer lange soude konnen uytharden / en ten alderhooghsten niet boven eenen storm uytstaen.

Op welcke twee tijdingen andermalen den breeden Raet by een geroepen / en overwogen wordende / datter noch macht / nochte middelen waren 't Fortje Provintia uyt des vyants handen te konnen redden / wierde weder voor raetsaemst geoordeelt / alsoo gemelte Fortje reets soo goet als verlooren was / dat men noch soude trachten 't Volck daer van te salveren / en Zeelandia daer mede te verstercken / door middel van een spoedigh accoort / op den reets gheprojecteerden voet / met den Vyandt aen te gaen / soo wierden / om de genoemde presentatie voor te dragen / en acoort uyt te werken / geauthoriseert en gecommitteert den Coopman Thomas van Iperen, en den Fiscael Mr. Leonardus, twee Leden des selven Raets / met mondelinge last en instructie 't pretext van dese besendinge voornamentlijck te nemen / om de meninge en sin van Coxinjaes brief uyt hem selven te verstaen / ende vorders in discours komende / redenen af te vragen van sijne vyandtlijcke overkomste en pretensien / en by die ghelegentheyt hem de voorsz presentatie / naer vereysch van saecken te doen / edoch met spreciale last / dat het voren verhaelde aen Coxinja wel op een civile doch oock gantsch vrymoedige wijse vid. No. 4. soude voorstellen / maer des niet te min hun in alle voorvallen soodanigh te ghedragen / dat noch uyt woorden / nochte uyt gelaet geen kleenmoedigheyt en konde bemerckt / nochte bespeurt worden / en by aldien Coxinja hem nergens in engageeren wilde / maer by sijnen eysch quame te persisteren / van beyde de Casteelen en alles te willen hebben / dat alsdan de Gecommitteerdens / sonder yetwes voorders voor te stellen / souden weder te rugge komen / naer dat eerst in alle vrymoedigheyt Coxinja aengeseght souden hebben / datter in Tayouan noch Volck en middelen ghenoegh present waren / om sich tegens hem te beschermen / ende dat de Compagnie niet nalaten soude / wrake te nemen over dese sijnen onverwachten overval. Edoch waren dese Gecommitteerdens mede geauthoriseert /

En senden dierwegen twee Gecommitteerden aen Coxinja.

hare last.

dat wanneer upt alle omstandigheden en gemaeckte toebereptselen des vpants/ niet anders en konde beseffen / als dat den vpandt een stozm op 't Fortje Provintia tenteeren wilde / en dat den Landtdzost persisteerde van 't upterste niet te konnen wagen / en sp lieden ook quamen te bevinden / de saecken aldaer soodanigh / als verhaelt / geschapen te wesen / dat splieden alsdan en eerder niet gemachtigt souden sijn 't gemelte Fortje / en 't platte Lant op redelijcke conditie / tot reddinghe van 't Guarnisoen / aen den vpandt affiant te doen / ende den Dzost te permitteren sijne capitulatie te maecken / waer in sp Gecommitteerdens hen gedzagen souden / naer de betupginge van hun gewisse / gheljck splieden sulcks vooz haer vertreck / met eede beloofden.

Haer vertreck.

De Gecommitteerdens met voorgaende instructie / en behoorlijcken trepn voorsien / begaven hun den 3 May des morgens naer de oberzijde op Saccam bp Coxinja, die gecampeert lagh met sijn geheel Leger rontsomme 't Fortje Provintia, in 't opene Velt / sonder eenige begravinge ofte Batterpen tegens 't selve opghewozpen te hebben / alhoewel in soodanige maniere van Oozlogen niet t'eenemael onkundigh / en van swaer geschut seer wel voorsien was / gelijck 't verbolgh des Oozloghs wel aenwees / maer hp en achte 't voorsz Fortje niet van soodanigen consideratie / om dieswegen veel spuls te maecken; sijne Soldaten gebzuyckten dziederhande soozten van Wapenen / sommige waren gewapent met een Booge en Pijlkoocker achter hp den rugge nederhangende / de andere hadden niet als een Schild ofte Rondasse aen den Lincker arm / met een goede Sabel in de vupst / de derde soozte voerde een groot Slagh-swaert / op een stock van een halve mans hooghte vast gemaeckt / met bepde de handen / en alle te samen waren gewapent 't geheele lighaem ober / uptgenomen de armen en beenen / die bloot bleven / met een rock met pfere schulpjes onder malkanderen inschietende / gelijck de schalen van de Vaken doen / so dat met geen zijdgeweer aen 't lichaem konden gequetst wozden / en echter seer behendigh en habil bleven / vermits dese Rocken niet lager als tot aen de lenden nederhingen / en in alle leden en delen seer bupghsaem waren. De Pijl-schutters was sijn beste Volck / waer in sijne meeste kracht bestont / die van verre daer mede soo baerdigh en bequaem omgingen / dat seer na bp het gebzuyck des musquetten quamen. De Rondassiers wierden ghebzuyckt in de plaetse van Kupterpe / die dooz hare Bevelhebberen / die pder tien mannen eenen ober haer hebben / die op hun past / aengedzeven / sich met hare Schilden bedeckende / met nedergebuckten hoofde tot den vpandt indzingende / trachten dooz te breecken / en in disozdze te brengen / welcke actie splieden met soodanigen furie en onbeschoomthept uptvoeren / als ofte pder van hun noch een lijf t'hups in de kist in bewaringh gelaten hadde / geduprigh tot den vpant indzingende / niet tegenstaende hoe veele van hen onder de voet geschooten wozden / waer op gantsch geene achtinge sijn nemende / dooz dien als dolle honden ghestadigh voozt-plen / sonder eens om te sien of van achteren gevolght wozden of niet. Die met de Slaghswaerden op stocken / van de Nederlanders Zeepmessen ghenoemt / sijn in plaetse van onse Pieckeniers / om alle doorbreechingen te beletten / en 't Volck in ozdze geslooten te bewaren; maer den Vpandt in disozdze gebracht wesende / dan rechtense onder de Vluchtelingen een verbaerlijcke massacre aen. Van grof metael geschut was Coxinja, als gesegt / seer wel voorsien / als mede van Buscrupt / dat in abondantie hadde / maer niet soo krachtigh als het Nederlants /

Beschrijvinge van Coxinjas Leger en macht.

lants / alhoewel het maken van Buscrupt / en gieten van Canon / al eenige eeuwen eerder in China / als in Europa bekent geweest is; hy hadde mede twee Compagnien Swarte Jonghens / waer van veele by de Nederlanders Slaven geweest / en met het roer om te gaen geleert hadden / met Snaphanen en Dupr-roeren gewapent / die in den Oorlogh op Formosa al mede veel quaet deeden. Sijn Leger rontom 't Fortje Provintia, bestont naer gissinge omtrent upt twaelf dupsent combattanten / wesende de reste naer diverse andere plaetsen van Formosa verstonden / tot subjugeringe van de Formosaense inboorlingen / dewelcke in wepnighe dagen / siende dat van de Compagnie gheabandonneert wierden / hun meestendeel alle te samen onder des vpandts ghebiet begaven.

De Gecommitteerdens / op hare aenkomste in 't Leger / wierden van een Overste ingehaelt / en in een ruyme tente gebracht / met aensegginge dat aldaer soo lange verblijven mosten / tot dat Coxinja het ghelegen soude komen haerlieden audientie te verleenen: onderentussen dat de Gecommitteerdens mosten wachten / marcheerden diverse Regimenten braef upgelesen volck met hare volle wapenen voorby dees tente henen / seggende gemelte Overste dat dit volck was die gingen de wacht aflossen / ende naer noch een wijle wachtens / quam weder een ander Bevelhebber / seggende last te hebben de Gecommitteerdens ter audientie te brengen / soo ras Coxinja sijn hayr soude ghekemt wesen / ende dat hun soo lange in sijne tente ghelepden soude / die een redelijck eynde weeghs van d'eerste aflagh / met eenige heuveltjens tussen beyden / die het ghesicht daer van bedeckten / alwaer ghekomen wesende / passeerden als voorzen een groote meenighte ghewapende voor by dees tente heenen / dewelcke den Oversten seyde ghecommandeert volck te wesen / die soo aenstons upt het Leger na de naestgelegene Dorpen trocken. Maer de Gecommitteerdens by gheval geremarqueert / onder dese troupen diverse personen scheenen te wesen / die sy lieden dochten soo even te voorzen ghesien te hebben / onder den genen die men gesept hadde / de wacht gingen aflossen / soo kregen sy lieden achterdocht en suspitie / dat dit marcheeren van 't volck voor by hare tente maer een semblant en stratagema was / om daer mede 't Leger veel stercker van volck te doen schijnen als het in der daet ware / waerom hun gheboelen aen die van haer gevolgh openbarende / gelosten dat yder daer op mede wat achtinge soude neemen / om in gevalle noch eenmael verplaest mochten worden / ende soodanige voor by marcheeringe wederom geschiedende / men als dan niet en soude konnen aentreffen / eenige daer op men als men nu speciale opmerckinge genomen hadde / gelyck korts daer aen ook geschiede; want voor een derde Bevelhebber / wederom verplaetst / en veele ghewapenden als voorzen voor by de tente marcheerende / die gesegt wierden Coxinjaes lijf-wacht te wesen / soo wierden onder die troupen diverse ondeckt die men met opmerckinge in de voorgaende troupen mede gesien hadde; na welcke ommewegen de Gecommitteerden eyndelinge ter audientie gelept sijn geworden / sittende Coxinja in een arm-stoel aen een vierhant taeffeltje / onder een blauwe tente aen alle kanten open met de grootste van sijn volck by hem in lange rocken als Papen gekleedt / sonder dat hy selve noch yemant van hun eenigh Tijd-geweer aen hadden / stonden aen wederzijden van hem seer stille / in een eerbiedigh en modest gelaet / sijne lijf-guardens wederzijdts gerangeert wesende voor 't mid-

Audientie der Gecommitteerdens.

den van de welcken de Gecommitteerden door passeerden / quamen tot onder sijne tente / dichte bp sijn taeffeltje / alwaer naer ghedane salutatie / met ontdechten hoofde staen bleven / en hare Credentsalen overgelevert hebbende / voerde een van hun volgende tale in 't Nederlants / dewelcke in 't Chinees getranslateert wierde / door den soon van Capitain Pedel, die goet Chinees konnende / voor Tolck mede ging / luydende als volgt:

Doorluchtige wijtberoemde Vorst.

Hare aenspraecke aen Coxinja.

DE Heer Gouverneur Frederick Coyett, van de Heer Generael en Raden van India op Battavia, uytten name van de Heeren Bewintnebberen der Nederlantse Oost-Indische Compagnie, ghestelt tot Gouverneur over 't Eylandt Formosa, metten aenkleve van dien, heeft ons gelast uwe Hoogheyt sijnen vriendelijcken groet bekent te maken, en naer desselfs gesontheydt en toestandt te vernemen, desselfs persoon alle welvaren, ende sijne dessеynen allen voorspoet toewenschende, voor so veel deselve niet en sijn tenderende tot nadeel en af breuk van de Heeren meesteren die sijn Edelheyt is dienende.

De Heer Gouverneur hadde van herten ghewenst uwe Hoogheyt op eene andere plaetse, by een andere gelegentheyt, in een ander postuur, ende uyt eene andere oorsake, als tegenwoordigh geschiet, te mogen doen begroeten; maer aengesien het uwe Hoogheyt belieft heeft, met sijne Krijgs-macht op soo eene onverwachte wijse, op onse kusten te verschijnen, sijne troupen te doen Landen, de E. Compagnie alhier Vyandtlijck aen te tasten, deselve te gelasten Formosa te verlaten, en hare Casteelen aen uwe Hoogheyt in te ruymen: soo heeft de Heer Gouverneur met sijne byhebbende Raden goetghevonden onse persoonen, als Ledematen van den selven Rade, aen uwe Hoogheyt te deputeeren, en te doen voordragen, dat de Heer Gouverneur en Raden ten hooghsten verwondert sijn, dat uwe Hoogheyt, sonder eenige voorgaende denuntiatie, ofte Oorloghs aenkundinge, nochte wettighe redenen van misnoeghen te hebben, immers voor soo veel den Heer Gouverneur en Raden tot noch toe bekent is, de E. Compagnie alhier dus vyandelyck heeft gelieven te komen bestoocken, en de Casteelen met het geheele Landt op te eysschen; welcke maniere van doen den Heer Gouverneur te onverwachter is voorgekomen, ter sake sijn Edelheyt van uwe Hoogheyt, niet anders dan alle nabuyrlijcke ghenegentheyt was te ghemoet siende, soo ten respecte, dat uwe Hoogheyts Vader, hooghloffelijcker memorie, voor desen selfs menigmalen heeft ghelieven te betuygen, dat van de E. Compagnie diverse vruntschappen en weldaden genooten hadde, waer voor aen deselve sich verplicht achte, als ten insichte, dat welgemelte Compagnie, en voornamentlijck de Heer Gouverneur, in persoon uyt haren naem, met uwe Hoogheyt selver altijdt in gedurige vruntschap geleeft, ende goede nabuyrschap onderhouden heeft gehadt. Ende heeft sijn Edelheyt den Heer Gouverneur, op de toeseggінghe van uwe Hoogheydts vrundtschap, met de Compagnie onderhouden, een soo goet vertrouwen ghehad, dat altijdt in de vaste opinie leefde, dat uwe Hoogheydt, in cas van verwijderinghe met de Ed. Compagnie niet eerder tot eenighe feytelijckheydt soude treden, als naer dat door besendinghe,

ghe, de redenen van miſnoegen bekent ghemaeckt, en daer over ſatisfactie gheeyſt ware.

't Welcke alſoo uwe Hoogheydt in deſen niet belieft en heeft, maer in teghendeel plotſelijck met de E. Compagnie te breecken; ſoo heeft de Heer Gouverneur, naer een naukeurigh onderſoeck, by ſijn ſelven niet konnende uytvinden, van ſijne zijde uwe Hoogheyt oyt eenigh miſcontentement ghegeven te hebben, geacht het ſijne plicht te weſen, uwe Hoogheyt door ons te doen verſoecken, dat het uwe Hoogheyts goede gelieft zy, aen den Heer Gouverneur te verleenen een duydelijcke verklaringhe van ſijnen brief, op giſteren aan den Heer Gouverneur geſonden, waer van de ware ſin ende meninge, by gebreck van bequame en getrouwe Tolcken, de Heer Gouverneur niet te regt en kan vatten, en mitſdien nodigh geoordeelt heeft ons af te vaerdigen, om uyt uwe Hoogheyt ſelfs de rechte meeninge van dien te vernemen, en wijders te verſoecken, dat uwe Hoogheyt mede gelieve bekent te maken, de redenen en motiven van miſnoegen, die vermeent te hebben teghens de E. Compagnie, benevens de ſatisfactie die daer over gelieft te pretendeeren, op dat op d'æquiteyt van dien ghelet, uwe Hoogheydt alle behoorlijcke ſatisfactie gegeven, ende de oude vruntſchap tuſſen de E. Compagnie en u Hoogheyt wederom moge metten eerſten gereſtabileert worden.

Waer op wy verſoecken een prompte antwoordt, om daer van aen den Heer Gouverneur te konnen rapport doen.

Op welcke voorſtellinge Coxinja, ſonder veel ſpuls van der Gecommitteerdens credentialen te maken / perſoonelijck aenſtonts antwoordende ſepde / dat de vruntſchap / die de Compagnie met hem onderhouden hadde / ware van de ſelfde natuere / als de vruntſchap die de Compagnie met andere Indiaenſe Potentaten en Princen onderhielde / te weten / dat deſelve van hare zijde / ſoo langh duyrde / als de Compagnie daer voordeel by ſagh / maer als ſy hare hant ſchoon ſagen / en dat ergens eenige bequame ghelegenthept af geſpeculeert ware / dat als dan op ſoodanige vruntſchap wepnigh acht waren nemende / en niet naer en ſteten / waer maer honden / ymant het net over 't hooft te halen; dat hy van ſijn doen ongehouden ware eenighe redenen te geben / maer wilde haer des niet te min niet verſwijgen / dat om ſijn oorlogh tegens den Tartar met meerder gemack en bequamer te konnen voort ſetten / hy geraden hadde gebonden 't Eylant Formoſa in beſit te nemen / 't welcke voor deſen altijt onder China gehoort hadde / waer van aen de Nederlanders de bewoninge wel gepermitteert ware geworden / ſoo lang als de Chineſen het ſelve niet van noden en hadden / maer als nu daerom verlegen / billijk te weſen / dat vreemdelingen gelijck de Nederlanders die uyt verre geweſten quamen / voor de Meeſters van dien plaetſe maekten / dat hy niet en ware overgekomen uyt inſichte tegens de Comp. eenigen Oorlog aan te vangen (alhoewel de ſijnen in diverſe gelegentheden menigmalen niet al te goet onthael door de Compag. ware aengedaen) maer alleenlijck om beſit van het ſijne te nemen / ende tot betupginge dat ſijne meeninge niet en ware met de Com. pagnies middelen hem ſelven te verrijcken / ſoo wilde hy haerlieden wel permitteeren / dat alle hare middelen en effecten afſcheepten / waer toe ſelfs ſijne Joncken preſenteerde / de Caſteelen van ſijnen bodem afvraecken / 't Canon / en wat voorders daer van

Syne antwoord.

bergen konden naer Battavia verhoeren / mits dat ſulchs pzompt in het werck ſtelden / waer mede als dan de vzuntſchap tuſſen hem en de Compagnie onverbzoocken ſoude blijven / alhoewel deſelve reets een groot beginſel tot rupture hadde gegeven / met ſijne Joncken en Soldaten dooz hare ſchee-pen en volck te water en te lande aen te taſten / waer tegens het immers ge-oozloft ware geweeſt hem ſelven te defendeeren / alle welcke actien upt inclinatie tot vzuntſchap met de Compagnie t'onderhouden / hp nochmalen wilde over 't hooft ſien / mits de inrupmtinge van 't geheele Eylandt Fozmoſa / in maniere boozſz. pzompt volgende / waer van den eygendom aen hem en niet aen de Compagnie was toebehoozende; maer ſoo men ſijne goedthept ver-ſmade ende in tegendeel wepgerigh bleef / het ſijne te reſtitueeren ende hem ſulchs noch langer onthouden wilde / ſoo ſoude hp ghenoodſaackt weſen ſijn recht ten uptterſten te vervolgen / met ſoodanige middelen als hp der handt hadde / waer van de Compagnie als dan de onkoſten ſoude moeten rembour-ſeeren. Hp voeghde hier bozders bp / ghp Hollanders zijt verwaende en onſin-nige menſchen / ghp ſult de genade / die ick u heden aenbiede / u ſelfs onwaer-digh maken / en daerentegen aen de hooghſte ſtraffe verſchulden / van dat ghp met een handtje vol Volcks / gelijck ick wel onderrecht ben / dat in uwe Caſtee-len hebt / ghp u lieden derft ſoo hooghmoedigh tegens mijne groote macht / die ick mede gebzaeht hebbe / opponeeren / en daer in hartnechigh blijven obſtina-treren; wilt gp niet wijs wozden / leert ten minſten met uwe ſchade / dat uwe macht alhier tegens de mijne in 't dupſenſte deel niet beſtendigh en is; ghp lie-den hebt immers met uwe eygene oogen geſien / wat uwe pſere Schepen / waer mede ghp ſoo veel wonders meent upt te rechten / en waer op altijt ſo moedigh zijt / teghens mijne Joncken konnen uptboren / hoe een der ſelven dooz mijne Joncken verbzant / en in rooek verdweenen is / welcken gangh de andere mede ſouden hebben moeten gaen / ten ware tijdigh dooz 't ghewelt mijner Joncken gevlucht / en Zeewaert ingeloopen waren. Te Lande ſaeght gp hoe de hoogh-moet van Capitepn Pedel dooz mijn Volck ſoo ſeer vernedert wierde / dat hp met de ſijnen / even ſoo ſot als hp / 't geſichte der mijner niet eens verdzagen en konde / en op de ſimpele aenſchouwinghe van mijn Volck / haer geweer dooz verſaeghept ter nederſmeten / en met uptgherechten halſe ghewilligh hare wel verdiende ſtraffe ontfingen. Zijn dit noch niet genoeghſame pzeuven dan uwe onvermogenthept tegens mijne macht / ick ſal u meerdere en krachtiger geven / en ſoo ghp hartnechigh blijft de reden plaets te gheven / mijne begeerte te vol-doen / en moetwilligh in u verderf wilt loopen / ick ſal aenſtonts hier in uwe tegenwoozdighept / u Caſteel / wijſende met eenen met ſijne hant naer 't Fozt je Provintia, doen beſtozmen / mijne rappe gaſten teghens 't ſelve aenrucken / doen vermeeſteren / en ſoodanigh verbzijſelen / dat niet eenen ſteen op den ande-ren ſal blijven leggen / als ick mijne macht wil in 't werck ſtellen / ſoo kan ick met deſelve Hemel en Aerde doen omkeeren, alwaer ik koom moet ick win-nen; Daeromme bedencht u hozt wat ghp lieden ſult te doen / ofte te laten hebben.

Hare re-plijck en vordere onder-handelin-ge.

Waer op hp Gecommitteerdens geremonſtreert wierde / dat het Eylandt Fozmoſa in eyghendom niet onder 't rijck van China / maer aen de Com-pagnie was toebehoorende / ſedert dat de Compagnie hp fozmeel contract met de grootſten van China gemaeckt / de Piſcadores verlaten / en Fozmoſa in be-

ſit

ſit genomen hadde / en dat mitsdien hy Coxinja noch recht noch pretenſie daer op meer honde hebben ; ende extenderende ſich voorders ſeer ampel op de onbehoorlijcke wijſe van invaderinge / ſeer hart daer op aendringhende / dat Coxinja ſyne pretenſien / ſoo eenige tegens de Compagnie vermeende te hebben / ſoude ſpecificeren / en datmen in onderhandelinge van wederſijtſe ſatisfactie ſoude treden / waer toe Coxinja, naer veel debats over en weder / ſeyde niet te verſtaen / maer ſyne uyterſte meeninge te weſen 't geheele Eylandt ontruymt te hebben / en dat daer over geene voordere onderhandelinghe en honde gevoogen / ghevende tot des anderendaeghs 's morgens de klocke acht uuren tijdt van ſich te bedencken / of men 't geheele Eylandt pleyn wilde ontruymen ende ſyne aengeboden ghenade danckbaerlijck accepteeren / dat / of men Oorlogh begeerde / en tot tegenſtant gereſolveert was / en in cas gereſolveert wierde tot pleyn ontruyminge / ſoo ſoude men van 't Caſteel Zeelandia laten afwapen de Prince Vlagge / maer reſolverende tot tegenſtant / ſoo behoefde men maer de bloet-vlagge te laten afwapen / ſonder dies wegen eenige voordere beſendinge aen hem te doen / die hy in ſulcken gevalle wepgerde toe te ſtaen. loopt vruchteloos af.

Waer mede deſe ſamen-ſpraeck afgebrooken / ende de Gecommitteerden te vertrecken gheliecentieert wierden / naer dat alvorens volghens hunne laſt / ſiende Coxinja nergens mede als met het gheheele te vergenoegen was / met dierbare woorden aen hem gepreteſteert hadden / dat de Compagnie niet naerlaten en ſoude over dit gewelt hun aengedaen / haer geboeligh te toonen / en dat voor de reſte ſy Gecommitteerdens ſich van nu af verſeeckert hielden / wanneer met ſoodanigen rapport moſten wederom keeren / dat morgher gheene Prince- maer een Bloet-vlagge van 't Caſteel Zeelandia ſoude afwapen / en overſulcks de tijdt van bedencken niet nodigh en ſoude weſen / dat ſpieden wel wiſten / dat de Heer Gouverneur ghetrooſt was alle gewelt / als een Soldaet ten uyterſten af te wachten / dat daer toe gheen gebreck van Volck / noch te andere noodſaeckelijckheden by der handt en waren / ghelijck de daet wel betuyghen ſoude / wanneer goet ghevonden mochte werden daer van eene proeve te onderneemen. hare proteſtatie.

Ende hier mede de Gecommitteerden haer afſcheyt nemende / wierdenſe gelept op een hoogen heuvel / van waer 't geheele Leger in ſlagh-orde gheſtelt honden overſien / maer naulijcks de oogen daer op ghevest hebbende / wierde met een Canon ſchoot ſeyn ghedaen / op welck teecken 't Leger ſich wijt en zijt van een ſpreyde / en achter diverſe heuvelkens / buyten 't geſicht leggende / hun verhoeghden / ſulcks dat onmoghelijck was / in ſoo korten tijdt een overſlagh te maken van 't ghetal der Soldaten / en echter door dit woeden en verſpreyen / een groote hoop was uytbeeldende ; en wierden de Commiſſarisſen / ſoo als gekomen waren / door een Chineeſ Bevelhebber wederom te rugghe gelept / doch aen hun gepermitteert / bevorens overvoeren / den Landtdorſt in 't Fortje Provincia eerſt te mogen begroeten. Nemen afſcheyt met permiſſie om in't Fortje Provintia aen te gaen.

Alwaer dan binnen komende / vonden de Gecommitteerden gemelte Fortje in een ſeer ſoberen ſtant / water om te drincken waſſer voor geen acht dagen ghenoegh / proviande en leefvocht een wepnigh / oock niet veel meerder Buſcruyt als tot eenen ſtorm af te wachten / welcke behoeften de Gecommitteerden ſoo onderbindende / als des daeghs te vooren aen den Raet van Formoſa gherapporteert waren door de Aſſiſtenten Jan van Valckenſteyn en Adriaen Pieck, 't Welck vinden in een ſlechten ſtaet.

ſoo

ſoo quam hun ſulcks ſeer vreemt te vooren / vooz dien al eenige maenden vooz des vpants overkomſte in den Raet van Formoſa beſlooten ware geweeſt / dat gemelte Fortreſſe / geduprigh vooz den tijt van ſes maenden / met nodige vivres en ammunitie voorſien moſte weſen / gelijck ook ter orde van den Gouverneur / ingevolge van dit beſlupt / vooz den Equipagie-meeſter Cornelis Roſewinckel voorſien was geworden / maer waer deſelve vivres ende ammunities verbaren ſijn / ſulcks moeten gemelten Equipagie-meeſter en Landtvoſt weten / waer van de eerſte in de belegeringe doodgeſchooten is / en den Landtvoſt als noch vp de Chineſen gevangen ſit; 't gemeenſte gevoelen is / dat het Krupt meeſtendeel daer upt gelight / ende in 't Schip Nieu-Enchuyſen gheſcheept is geworden / 't welck derde halve maent te vooren / eer de vpandt overquam / naer Siam vertrocken was / en ghelaſt wiert met 8000 ponden Buskrupt te beſorgen / ſoo wort gheſuſtineert / dat den Vroſt vp die occaſie ſijn Krupt willende verbarſſen / 't ſelve vooz den Equipagie-meeſter in 't voorſz Schip ſoude hebben doen embarqueren / om ter eerſter gelegenthept weder nieuw Krupt in deſſelfs plaetſe te bekomen / ende dat het overbrengen van dien / vooz den Equipagie-meeſter verſuchelt / en vooz des vpants haeſtigh Landen belet ſy geworden; ook conſumeerden de Wilt-ſchutten / die den Landtvoſt en voornaemſte Officieren van Provintia waren houdende / om vooz hun privee Harte-beeſten te ſchieten / maendelijcks gheen kleene quantitept Buskrupt / ende met de Vivres en Proviande / honde altemets onder de Chineſe Natie ook wel een particulier handeltje gedreven worden / dat wp daer vp laten / onſe meeninge niet ſijnde een overleeden / ofte gevangen man te beſchuldigen ſonder hare beraem woordinge te weeten.

En genomen 't Fortje Provintia ware al met Buskrupt / Water / Vivres / Proviande / Ammunitie / ende ſoo voorts van alles naer behooren voorſien geweeſt / ſoo ſoude daer mede niet meerder uptghewonnen hebben konnen worden (alhoewel daerom die ſchuldig waren / aen 't niet provianderen van d'een / niet onſtraf baer ſijn) als dat het noch eenige wepnige dagen langer beſchermt hadde konnen worden / en al ebenwel in 's vpants handen hebben moeten vervallen / vooz dien van Tayouan niet en konde geſecondeert worden / ſoo vp gebreck van Volck / als upt manquement van kleen platbodemt Vaertupgh ten Oorlogh bequaem / om 't Volck mede over te voeren / ende de Vaert tuſſen beyde Fortreſſen open te houden / het welcke vooz te groote meſnagie mancquerende / was daer mede dit Fortje alle hoope van ſecours benomen / en aen des vpants gewelt geabandonneert / waer tegens upt ſijn ſelven t'eenemael onbeſtant was / alſoo in den beginne maer gheboud wierde tot dempinge van een party naechte Formoſanen / en wapenloſe Chineſen Landtbouwers / ſonder tegens 't gewelt des Canons verſorgt te weſen.

En hierom den Droſt permitteert ſijn accoort met den vyant te maken.

Welcke conſideratien dan / beneven den ſoberen bevonden toeſtandt aldaer / ende verklaringhe des Vroſten / dat ſonder ſecours niet langher ſoude konnen defendeeren. De Gecommitteerdens bewoogh den Vroſt te permitteeren / dat ſijn accoort met den Vpandt maecken mochte / ſoo als best ſich ſelven ſoude konnen redden / mits daerinne ſijn eer en ghemoet betrachtende / wat hp aen ſijnen Heeren Meeſteren ſchuldigh ware / ende vooz al daer op behoorde ſtaen te blijven / het Guarniſoen te ſalveeren / ende in Tayouan over te brengen.

Dien

Dien ſelven dagh des namiddaghs quamen de Gecommitteerden weder binnen 't Caſteel Zeelandia, ende deeden van haer wedervaren rappoꝛt aen de volle Vergaderinge: op hare wederkomſte bp een gheroepen / waerinne wederom goet raet dupt was / booꝛnamentlijck bp den geenen die te booren herteveng van der Laen ſtaende gehouden hadden / datter nopt vpandt verſchijnen ſoude / en datter te veele en onnodige verſterckingen gemaeckt wierden / waer toe in allen gevalle tijts genoegh ſoude weſen / wanneer den Vpandt op onſe bodem ſtch quame te vertonen; maer den vpandt nu gekomen weſende, wiſten ſe nergens geen raet nochte middelen toe te verſchaffen / en ſaten onnoſel en keeken / met de handen in 't hapꝛ. De coꝛreſpondentie tuſſen beyde de Foꝛtreſſen hielden op; 't Foꝛtje Provintia was verlooren / van 't vaſte Land was men afgeſneeden / van waer nochte middelen / leeftocht / nochte ververſſinge meer te verwachten waren; men moſte ghedogen / dat den vpandt aldaer naer ſijn welgevallen domineerde / waer teghens ſatmen en keeck op een doꝛre Santplaet / alwaer geen loof ofte gras op en groeyde / aen alle zijden met de Zee omſpoelt / van waer niet een voet honde afgeſet woꝛden; den vpant eenige af bꝛeuk te doen / daer toe en hadde men noch Volck / nochte bequame middelen bp der handt / de eenighſte hoope was 't Caſteel Zeelandia ſoo lange te defendeeren / tot datter ſulck een machtigh ſecours van Batthavia overquame / waer mede men den vpandt honde 't hooft bieden / ende met hulp der Foꝛmoſaenſe Inboꝛlingen van daer verdꝛijven / weſende dit de eenighſte middel om de Compagnie te ſalveeren; maer wat hoope om 't Caſteel ſoo lange tijt te honnen bewaren / 't Supder Mouſſon begon eerſt te wapen / dat nootſaeckelijck uptgewacht moſte woꝛden / al eer na Batthavia tijdinghe van haren toeſtandt honden geven / waer toe noch ſes Maenden vereyſcht wierden / en dan noch ſes Maenden daer en boven ghewacht al eer 't Noꝛder Mouſſon berikep / en weder met het Supder Mouſſon van Batthavia perweg honde overkomen / ſoo datmen vaſte reecheninge moſte maechen / ten minſten twaelf a dartien Maenden te honnen uptharden al eer eenigh ſecours quame / dat dan metter tijt een bꝛoth ſwaer om te verduwen ſoude woꝛden; den vpandt ſtonde alle upren op den Capouaenſe ſantplaet over te komen / waer doꝛ 't Volck in ghedurige allarm en afgemat ſoude woꝛden; ende ghenomen alles op ſijn beſte uptvallende / dat den vpandt 't Caſteel niet hart en quame aen te taſten / eene ſimpele bloccade van ſoo lange Maenden ware genoeg 't Volck te doen conſumeeren die ſonder ververſinge ſoo engh beſloten / nootſakelijck doꝛ ſcheurbuyck en waterſucht ſouden weghgeruckt / ofte onbequaem woꝛden; waer toe mede niet wepnigh helpen ſoude haer dꝛinckwater / dat upt Putten geſchep / bꝛachtigh en ſeer ongeſont ware. Alle welcke ſwaricheden in Rade geconſidereert / deſelve wegens de Compagnie ſtaet geen kleene bekommeringe aen bꝛachten / echter niet beden beſwijcken / maer malkanderen onderlinghe tot ſtantvaſtighepdt en kloeckmoedighepdt vermanende / op hoope dat van Batthavia te ſijner tijdt met een machtigh ſecours ſouden geaſſiſteert woꝛden / vernieuwende de booꝛgaende reſolutie / van 't Caſteel Zeelandia ten upterſten / als lupden met eeren / te defendeeren / en vonden daer toe raetſaem met eenſtemmighe beſluptinge / dat men alle 't Volck upt het Quartier ofte ſtadt Zeelandia deg anderen daeghs ſoude binnen trechen / vid. No. 5. ter ſaeche gemelte Stadt rontsom open lag / aen dꝛp zijden met het binnen Zeewater beſpoelt / ende aen alle hanten van eenen

En doen rapport aen den Raet.

dewelke hare reſolutie van 't Caſteel te defenderen, renoveert en daer toe goetvindt alle hare magt by een te trecken uyt de ſtad Zeelandia, om wat redenen.

nen gemackelijcke aenkomste voor des vyants kleen Vaertuygh / die ten allen tijden / insonderheyt by nacht / sonder groot ghevaer daer inne komen konde / ende om 't selve te beschermen / haest soo veele Volcks als tot de besettinge des Casteels gerequireert wordende / als geene Muuren / Wallen / Borstweeringen / Flancken / nochte eenige defentie hebbende / sulcks dat niet als met ghevaer van 't Casteel in 't korte met eenen te doen verliesen en konde gedefendeert worden. 't Welcke lichtelijck hadde konnen voorgekomen geweest sijn / by aldien op Battavia ingewilligt ware geworden seecker project van twee a drie Steenen Konduytjens aen de uyterste hoecken des Quartiers / dat niet groot maer seer kleen was / te setten / en deselven met een lichte steene Borstweringe aen malkanderen / en aen 't Casteel te hechten / waer mede de Stadt bequamelijck aen alle kanten door Canon bestreecken / door dien dit werck seer bequaem in sijne Flancken ghelegen soude hebben / ende met gheringe macht beschermt hadde konnen worden; maer in desen voorslagh vontmen op Battavia al mede geen smaeck / Compagnies mesnagie en konde dese onkosten niet dragen / wordende dus menighmalen 't Hoender-ey gesocht / daermen het Gansen ey leggen laet / als het spreeckwoort seyt.

't Fortje Provintia geeft sich over.

Des anderen daeghs den 4. lietmen de groote bloet-vlagge van 't Casteel Zeelandia afwaeyen / tot teecken aen Coxinja, datmen geresolveert ware hem kloeckmoedigh in te wachten / met sich ten uytersten te defendeeren / dewelcke mede aen sijne zijde niet stil sittende / hadde den Drost doen sommeren 't Fortje in sijne handen over te geven / op goet quartier / maer soo wilde opiniatreeren en hem forceeren Canon daer voor te planten / dat alsdan gheen quartier soude hebben / hy moste mede in 't kort resolveeren / hy ware nu immers verseeckert geene hoope van eenigh secours overigh te sijn / waer op den Drost / na eenige vergeefse stribbelingen / 't Fortje aen den Chinees inruymde / met geschut en alles datter in was / blijvende hy selfs in persoon met al sijn Volck in handen der Chinesen / Prisonniers de Guerre.

Den vyandt door dit succes gemoedight / set het omtrent den avont naer de Tayouaense santplate over / aen de Suyder hoeck / verre van 't Casteel ghelegen / met eenige duysenden overkomende / waer onder eenige te Paerde het Casteel seer dicht waren naderende / om 't selve te recognosceren / waer tegens tien a twaelf van onse paerden (soo veele Paerden als in Tayouan waren) met eenigh Voetvolck gesterckt uytgecommandeert wierden / die met deselve schermutseerden / maer en kondense niet locken in de Embuscade van 't Voetvolck / die achter sekere santduynen / ten dien eynde / haer verborgen hielden.

De Nederlanders uyt de stadt trecken alle binnen 't Casteel Zeelandia.

Aen de Oostsijde quam veel Chinees vaertuyg / even buyten een Canon schoot omtrent de Stadt het ten ancker nedersetten / waer door den Borger en Inwoonders der stadt Zeelandia seer qualijck ghemoet wierden / om langher aldaer te huysvesten / rondt uyt seggende / soo men haer dien nacht in de Stadt wilde laten overblijven / dat sulcks ware haer nodeloos op den Vleesbanck te leveren / weshalven haer oock al op den wegh van 't Casteel op 't pleyn begaven / omme sonder nadere ordre te willen binnen komen / hare Capiteyn David Harthouwer, mede lit van Formosus Raet / begaf sich by den Gouverneur om ordre te vragen wat daer in te doen soude hebben / seggende uyt hem selven sonder voorweeten ofte kennisse der Burgeren / soo sy lieden noch langher in de Stadt mosten blijven / dat alsdan boven 't gheene reeds daer inne hadden /

noch

noch wel twee hondert mannen/tot versterckinge van dien/de aenstaende nacht vereyst wierden; uyt welcken voorslagh van Harthouwer naderhandt op Battavia het seggen is voortgekomen/ dat de inwoonders en burgerye der stadt Zeelandia souden gepresenteert hebben ghehadt / soo maer met twee hondert mannen uyt het Casteel versterckt wierden/ hare Stadt tegens den vyand te bewaren. Hier op deede den Gouverneur den breeden Raet weder by een roepen / waerinne met eenparige stemmen wierde gepersisteert by de resolutie des voorigen daeghs / over 't intrecken des Volcks genomen; vid. N°. 6. en in gevolge van dien/seyde den Gouverneur Harthouwer aen/ dat de burgerye soude laten binnen trecken / wesende hare Vrouwen en Kinderen / des voorighen daeghs al binnen gekomen / en gheduyrende den tijdt van vijf dagen / dat den vyandt sich eerst vertoont hadde / waren hare meubilen / roerende goederen en 't geene van eenigh belangh was/ door Soldaten / Matroosen / Chinese Arbeyders / Slaven en Slavinnen / oock al mede binnen gesleept; in welck binnen sleepen / alsoo yder de haestige was en geerne sijn goet 't eerste gheberght sage / veele hare goederen aen soodanige Dragers in handen gaven / die 't goet wel berghden / maer soodanigh dat noyt voor de oogen der rechte Eygenaers wederomme te voorschijn en quam. 't Gingh hier toe als in een groote brant/ daerinne onder de blusschers en helpers menigmalen de grootste dieven schuylen / en als 't geborge goet niet wederom te voorschijn en komt / dan moet het al in den brant ghebleven sijn / soo hier mede veele yetwes van hare goederen missende / kreegh den name dat in de Stad verbleven ware / in de welke nochtans niet anders van belangh en bleef / dan een redelijcke quantiteyt Padie/ diemen wegens kortheyt des tijts / nevens alle de andere ingesleepte goederen/ niet en koste overbrengen / en alsoo men die het minste van nooden hadde / geresolveert ware te doen verbranden / maer is door eenige tussen-koment belet verhindert gebleven.

Op de eerste aenkomste des vyants van den 30 April / wanneer men noch niet en wiste waer deselve souden willen landen / ware raetsaem geoordeelt gheworden / tot bevrijdinge des Veers / tussen de twee Casteelen een Batterijtje van vier Stuckjens in de Stadt op te werpen / maer deselve naderhandt door 't overgaen van 't Fortje Provintia niet meer nodigh wesende / wierde deselve door gebreck van arbeyts volck / oock noch niet t'eenemael volmaeckt gheweest sijnde / als nu wederomme afgebroocken / en met het intrecken der burgerye 't Canon daer uyt mede binnen gebracht.

Alles datter in de Stadt noch overigh was wilde men geerne mede / benevens de Burgerye / naer binnen gebracht hebben / maer wierde gestut door de stercke aenkomste des vyants / die den 5 Mey met groote meenigte van kleen Vaertuygh het recht op de Stadt / van alle kanten quam aensetten / op dewelcke wel lustigh met Canon van 't Casteel ghedondert wiert / maer sonder groot effect / door dien 't Canon seer hoog leggende niet laegh genoegh en konde gedempt worden / omme de aenkomende Vaertuygen / soo ras maer dicht genadert waren / te treffen / dies hadde men eenighe Musquettiers in de Stadt geposteert onder Capiteyn Aeldorp, omme op den vyandt in 't landen te chargeren / maer deselve in seer grooten getale/ ende van alle kanten gelijckelijck naderende / moste ons Volck haer retirade naer 't Casteel nemen / doch waren gelast bevorens aftrocken / de Stadt aen alle hoecken in brant te steken/

Den vyand occupeert de verlate Stadt.

gelijck ſplieden op haer retrait de voornaemſte plaetſen / als de Timmerwerf / 't Belle Packhuys / en diverſe andere huyſen in den brant ſetten / op hope dat dit huyr voortloopende / de Stadt geheel tot kolen ſoude maken / maer wierde door den aenkomende Vpandt noch gheblust / en de Stadt door den brant bewaert / brengende de Vpant omtrent tuſſen de drie a vier duyſent Soldaten in de ſtad / deſelve poſterende in de dwers ſtraten en huyſen buyten 't bereyck des Canons gelegen; den toegangh van de Stadt naer 't Caſteel bleef als te vooren open leggen / niet afgepalliſadeert / noch te met eenige Grachten ofte Voorſtwerringen bewaert / ſulcks dat ſedert den 5 May dat in de Stadt quamen / tot den 25. May daer aen volghende / dit volck in de Stadt geplaetſt / aen die van 't Caſteel noch te goet noch quaet en beeden / anders als dat ſomwijlen / geburende deſe twintig dagen / eenige lichte ſchermutſeringen voorvielen / ende den vpant met het werpen van bomben en ſteenen uyt de Mortieren / mitsgaders met het Canon / waer maer te raken waren / by daegh en by nacht door ons Volck ſeer gheincommodeert wierden / die daer teghens van deeſe ſijde niets ter wereld tot offentie ondernam / als deſe eenckele bloccade / onder 't bereyck van ons Canon en Muſquetten / ſich voorders meeſt ſtil houdende / alles prepareerde en baerdigh maeckte tot ſijn groot deſſeyn / daer mede met eenen ſlagh een eynde des Oorloghs gedachte te maken / 't welck was / dat ſich imagineerde / dat met een halve dagh canonneerens op onſe lichte ſteene muuren / hy daerinne een groote breſſe naer ſijn wel-ghevallen konde maecken / ende daer door met kracht van Volck indringende / 't Caſteel overmeeſteren / weshalven alles tot deſe ſtorm nodigh verbaerdigende / brachten 28 ſtucken Canon in de Stadt / en planten deſelve den 24 May des nachts op de blacke aerde / ſonder Batterpen te maken / door de Stadt langhs 't pleyn van 't Caſteel / met eenige Schans-korven met aerde gevult tuſſen beyden / welck werck groot geruchte makende dat het Caſteel met canon en muſquetten den gheheelen nacht door gepoocht wierd te verhinderen / maer vermits deſe nacht onghemeen donckter was / konde gheen roock geſchooten / en ſulcks dit werck niet belet worden.

Ende onderſtaet uyt deſelven op 't Caſteel een ſtorm te doen.

Den 25 May hadde 't licht des hemels ſich nauwelijcks beginnen te vertoonen in 't Ooſten / ofte van dien kant quam een ſeer grouſame donder ende blixem / vermenght met een dichte hagelbuy van Cogelen uyt des vpants Canon / dat in de Stadt geplant ſtonde / op de muyren des Caſteels Zeelandia nederdalen / waer door de belegherden met alle man in de wapenen / en op de wallen gheraeckten / in voornemen deſen Chineſe morgengroet op ſijn Nederlants niet onbeantwoort te laten; den Gouverneur die meeſt de geheele macht / met op diverſe voorvallen oorde te ſtellen / ſlapeloos doorgebracht / en ſijn hooft een wepnigh tot ruſten nedergelegt hadde / hier door ontwaeckt / vliegt nevens anderen naer de wal toe / en den toeſtandt van ſaecken in der haeſt overſiende / remarqueerde den ſoberen ſtaet daerinne des vpants Canon gheplant ſtonde / ganſch onbedeckt en licht te ruynen / als mede dat de vpanden op haer heftig canonneren ſglorieus / en in hoope van haeſt een breſſe te hebben / met groote troupens gewapende Soldaten buyten hare Schans-korven hen begonden te rangeeren / en haer ſelven blootgaven; waeromme den Gouverneur der boſſchieteren en ſoldaten hitte noch een wepnigh inhoudende / ghelaſte niet eenen ſchoot te doen ſonder ſijne expreſſe oorde / maer datmen de ſtucken van alle zijden ſoude ſtellen kruyſelinghs te konnen ſpeelen met ſchroot / muſquet-hoghels en groo-

groote ſware pſere ſpijſbergs geladen / en de muſquettiers langhs de Gordijnen en Wallen rangeeren / ende wanneer hy de Chineſen nu op ſijn ſchoonſte hadde / gelaſte hy van onderen en van boven / en van alle kanten te gelijk / op den bloot ſtaende vyant vuyr te geven / het welck met ſoo goet ſuccès geexecuteert wierdt / dat met deſe eerſte chergie by na het geheele velt in een oogenblick met ghequetſte en dooden lighamen quame bedeckt te worden / ende ofte wel dit ſpectakel den vyandt hadde behooren te leeren van hem niet meer ſoo lichtvaerdigh bloot te ſtellen / ſoo bleef niet te min hare Oberſte die deſe troupen in de Stadt commandeerde eben obſtinaet / alſoo hy by Coxinja aengenomen hadde (ſoo geſegt is geworden) tot hoſten van ſijn hooft / met deſe attacque 't Caſteel te overweldigen / 't welck waer weſende ofte niet / dat ſoodanighe conditie aenbaert / dat late ik in ſijn geheel / alleen bleeck dat deſe man hemſelven teenemael deſperaet aenſtelde / met ſijn volck geduyrigh in de plaetſe der ghevallene aen te dryven / en met Canon eben heftigh te doen ſchieten / 't welck haer bequam als den hont het gras; want die van 't Caſteel haer niets ſchuldigh blijvende / verooraeckten met hare dicke hagelbuyen van Muſquet- en Canon-kogelen / een groote moort onder deſe onbeſonne menſchen / daer van 't getal / door de gevanghens en overloopers / wel op duyſent dooden / behalven de groote menighte der gequetſten / arm- en been-looſen begroot is ghewoorden / ſoo dat deſe ſtormvaerdigen eyndelingh genootſaeckt wierden ſeer confuſelijck te retireeren naer de dwers-ſtraten der Stad / alwaer door de huyſen voor de kracht des Canons en der Muſquetten van 't Caſteel bedeckt konden blijven / afſtreckende met ſoo groote onordentelijckheyt / dat van haer Canon aſliepen / latende de wiſſers daer inne blijven ſteecken / van welck Canon oock eenige Stucken door die van het Caſteel onbruyckbaer gemaeckt waren.

Terwijlen de ſtormers in de Stadt noch beſig waren met haer heftig canonneeren / ſoo naderde den Vyant aen de Suyrſijde naer 't Caſteel van de Bockeſtal van daen / Pijn-appels / ende ſoo langhs de Sandduynen heenen / met omtrent tuſſen de ſes a ſeven duyſent mannen / maer onder 't Canon gekomen weſende / wierden ſoodanigh verwellekomt / dat gedwongen wierden ter ſijde af te wijcken achter de ſandduynen en heuvelen alwaer voor 't canon en muſquetten des Caſteels bedeckt waren / en poſt bleven houden / afwachtende tot die van de Stadt eene breſſe ghemaeckt ſouden hebben / waer in dan mede nevens de andere konden indringen / ende ſich voorders reguleeren ende paraet weſen op alle voorvallende gelegentheden.

De belegerde ſiende / dat de vyanden hen voor 't Canon en Muſquetten bedeckt hadden / ſoo aen de Suyrſijde na de Pijn-appels / als aen de Ooſtſijde in de Stadt / en dat mitsdien met canonneren gheen voordeel meer te doen en ware / en die van de Stadt in confuſie haer Canon verlaten hadden / voordeelden datmen ſich van des vyants confuſie in de Stad / al eer weder bequame / ſoude konnen dienen / ende door eenige Matroſen met Muſquettiers gheaſſiſteert / tenteeren / haer verlaten Canon te vernagelen; waer van een proef te nemen / wierden ſommige Matroſen voorſien met eenige achtkantige ſtale pennen / hamers / en hant-granaten / geſecondeert van ſeſtigh Muſquettiers / geordonneert een ſchielijcke uytval naer de Stadt te doen / met laſt / als haer werckije becricht hadden / ofte dat anderſints aen haer een teecken met des Caſteels klockije gegeven wierde / dat alsdan aenſtonts wederomme binnen ſouden heb-

met quaetſuccès voor hem.

De belegerden doen een uyt val.

ben te keeren / want door dien des vyants retraite uyt geene andere oorsaecke en geschiede / als omme achter de dwars-straten en santheuvelen sich voor ons Canon niet meer vruchteloos bloot te stellen / sonder eenige andere redenen te hebben / van voor ons Volck beducht te moeten wesen / so was onseecker / hoedanigh die van de Stad hun souden aenstellen tegens desen uytval; en offe ons Volck door hare menichten souden trachten te envolupeeren ofte andersints affnijden / mitsgaders ofte die van achter de sant-heuvelen sich niet mede en souden roeren / tot secours van hunne mackers / in de Stadt / wesende gheen meerder spatie als een halve Musquet-schoot tussen den vyant / die achter de Santheuvelen stont en tussen die van de Stadt / konnende oneyndige incidenten van diergelijcke nature in desen hasardeusen uytval komen voor te vallen / diemen van de hooghte des Casteels / van waer alle des vyants reppen en roeren ontdeckt wierden / veel eerder als beneden konde gewaer worden / en daeromme gheordonneert ware de uytvallers met het klockje tijdigh te konnen waerschouwen en binnen trecken / dewelcke volgens haren last vallen couragieuselijck en schielijck uyt / met soodanige vaerdigheyt over des Casteels plein naer de Stadt toelopende / dat de Matroosen met hare gereetschappen eerder over dwars op des vyandts Canon saten / 't selve met hare mede ghebrachte stale pennen vernagelende; als dat de vyandt gewaer wierdt / dat ons Volck uytgeballen ware / edoch sy ons Volck vernemende / begon een lichte schermutseringhe tussen onse Musquettiers / ende de Pijlschutteren / die uyt de dwarsstraten ende over de huysen heenen een meenighte van Pijlen op ons volck inschooten / dewelcke haer met chargeeren besich houdende / tot dat de Matroosen alle de meeste stucken vernagelt hebbende / hen benevens eenighe soldaten begonden te amuseren / met yder een Vaendel te rucken van de Schans-korven door den vyandt in groote meenighte daer op geplant / en met de Vaendels op de schouderen als in triomphe over des Casteels pleyn heen en weer sworven / beginnende daer door in disordre te geraecken / 't welcke van 't Casteel ghesien wordende / dat de uytvallers haer werckje daer toe uytghesonden waren / verricht hadden / ende als nu voor haer lieden aldaer niet meer te verrichten overig en ware / soo wierde ghelast 't klockje te luyden / tot teecken dat wederomme binnen mosten komen / gelijck geschiede / met verlies van twee ofte drie menschen / benevens weynige gequetsten / mede brengende 32 Vaendels / die op de Schans-korven geplant hadden gestaen.

Vernagelen des vyants Canon.

Ter occasie van desen uytval / sijn sommighe van opinie en sustenue gheweest / terwijlen op 't pleyn / tusschen de Stadt en Casteel sulck een meenighte menschen gedoot ter aerden lagen / en dat de vyanden hun geschut soo confuselijck verlaten hadden / sonder dat ymandt van de haren sich meerder vertoonen dorste / hebbense de onse in haren uytval / met so geringe tegenstant des vyants geschut vernagelt / dat de vyanden daer door in disordre en op de vlucht gebragt waren / datmen dierhalven dese occasie niet en behoorde te versuymen / maer sijne victorie te vervolgen / en door een algemeenen uytval den vyandt op 't lijf te vallen; met sijn eygen geschut omgekeert / op hem vuyr te geven / en hem uyt de Stadt te doen delogereren en hem verdelgen. Waer tegens den Gouverneur en meesten van sijnen Raet hebben dit ghesustineerde geacht voor onmogelijck / en t'eenemael onraetsaem / want of schoon dit bresch-schieten den vyant misluckt ware / soo dat daer over een groot ghetal dooden en gequetsten bekomen

Considerarien ofte de belegerden hadden behooren een generalen uytval te doen, en alles te hasarderen.

men hadden/ ende ooch genoot ſaecht ware gewoꝛden ſijn Canon onoꝛdentelijck te verlaten / en ſijn volck achter de dwaꝛs-ſtraten in de Stadt te trecken / ſoo ware ſulck intrecken nochtans geen diſoꝛdre/ dooꝛ vreeſe van ons volck verooꝛſaecht / veel min eenige vlucht ofte preparatie van dien / maer niet anders als een enkele retraite te achten / omme vooꝛ ons Canon bedecht te konnen weſen. Wijders dat ons Volck uytgeſonden ſijnde/ haer Canon te vernagelen / en het ſelve geluckigh geeffectueert hebbende / als nu dit vernagelt en ontramponeert Canon niet en konde omgekeert / noch den vpandt daer mede beledigt woꝛden: dat deſe generale uytval ſoude moeten geſchieden / met ſo veel Volck als vp een konde geſchrapt woꝛden / en daer en teghen ſeven Wolwerchen / benevens drie halve Manen des Caſteels beſet moetende blijven / omme 't Canon te regereren / daer toe ten aldermin ſten verepſt wierden tuſſen de twee en drie hondert man / ſoudende als dan de Goꝛdijnen en andere plaetſen met niet eenen menſch vooꝛſien / maer t'eenemael ontbloot moeten blijven/ ſulcks dat deſe uytval niet ſtercker / als tuſſchen de ſeven en acht hondert mannen konde weſen / waer tegens geconſidereert / dat de vpandt als noch wel oꝛer de vier duyſent mannen in de Stadt / achter de dwaꝛs-ſtraten hadde ſtaen / en dat geen Muſquet ſchoot van daer / aen de andere ſijde des Caſteels noch wel omtrent de ſeven duyſent achter de heuvels en ſantduynen in batalle gherangeert ſtonden / ſoo konde deſe uytval niet anders weſen als extrema dementia geheel deſperaet / buyten alle hoope van een goet ſucces / en daer van niet anders te verwachten als dat de vpanden / gelijck dappere ſoldaten als ſy waren / ſoo dra met ſoodanige foꝛce geattacqueert quamen te woꝛden / trachten ſoude haer onder deſe uytvallende troupen te vermenghen / en dooꝛ hare groote meenichte aen alle kanten te omſingelen / dooꝛ dien in ſoodanigen vooꝛval vooꝛ ons Canon niet meer en ſouden behoeven te vreeſen / ſoudende mede ſecuur van de geopſteerden achter de ſantduynen hebben konnen geſecondeert woꝛden / ofte deſe geopſteerden ſouden geduyrende deſe uytval met gheringe moeyten en teghenſtant aen alle kanten het Caſteel hebben konnen beklimmen en overrompelen ; ofte ooch beyde te gelijck doen / te weten / met een gedeelte ons Volck van achteren invallen/ ende met de reſt 't Caſteel aentaſten / ſulcks dat van deſe generale uytval ganſch geen goets te hoopen en ſtonde / ende ter contrarie alles in de weeghſchael geſtelt ſoude moeten woꝛden / van binnen een uyt a twee van onſe zijde alles te verlieſen / waer en tegen ſoo de Stadt al overmeeſtert hadde ghewoꝛden / en die achter de ſantduynen hen ſtil gehouden hadden / ſoo ſoude de vpant daer by niet meer hebben verlooren als eenige wepnige ſtucken Canon / benevens een redelijck ghetal van ſijne ſoldaten / 't welck hem niet geheel ruyneren en konde/ ten aenſien noch ander Geſchut en Volck ghenoegh overigh hadde / omme ſijne belegeringe in den ſtaet van een naeuwe blocrade te konnen continueren / ſoo datter gantſch geene egalitept en konde weſen tuſſchen ſijn en ons verlies / by maer een ghedeelte / ende wy alles hier mede konnende verlieſen / behalven dat het aen onſe zijde bina eben eens te achten was / een man ghequetſt en in 't bedde / ofte een doode te hebben/vermits als boven geſegt/ noch ſoo veele maenden dooꝛ handen waren / al eer een eenigh man tot verſterckinge konde weder bekomen / om welcke redenen dan deſe uytval by den Gouverneur ende die van ſijnen Rade niet ondernomen / nochte goetgevonden en is geweeſt : maer gheluck de beſte Stuyrluyden gemeenlijck aen landt ſijn / ſoo heeft men op Batta via naer daro

wil-

willen ſtaende houden / niet tegenſtaende alle redenen ter contrarie / dat deſe uptval hadde moeten geſchieden / alſoo men aldaer vaſt en als ontwyffelbaer ſtelde / dat het niet en ſoude hebben konnen miſlucken den Vpant daer door te verſtaen; waeromme by gebreck van andere beſchuldingen / wegens deſe ſchoone gelegenthept verſuymt hebben / men den Gouverneur en ſynen Raet ten hoogſten ſtrafbaer heeft verklaert / alhoewel in deſen ſeer remarcabel is / dat niet en konde geproduceert worden een eenigh advys van de hooghſte regeeringhe op Formoſa / nochte van yemandt der Krijghs-officieren / die by de voorſz attaque preſent waren geweeſt / en geſuſtineert ſouden hebben gehadt de nootſaeckelykhept van de voorſz uptval. Maer yder ſweegh doenmalen ſtille / en die beroepen wierden over 't inroepen der uptvalliers waren alle van gheboelen / dat de uptgeſondene haer werck verricht hebbende / en niet meer voordeelighs op den Vpandt te konnen uptwerchen / dienden weder binnen gheroepen te worden / gheljck door 't lupden van 't klockje gheſchiede / ſoo dat deſen uptval alleen wierde ſtaende gehouden door eenige wepnige buyten de regeeringe / die geen kennisſe van ſaecken hebbende / nochte op des Vpants macht / nochte op de onvermogenthept van die van binnen hebben konnen / ofte niet willen letten / maer mede ſoo petwes voor den dagh brengen / om daer mede een plasdanck op Battavia te verdienen ende haer baentje klaer te maken; 't was maer krupſt hem / krupſt hem / yder die maer petwes wiſte voor te brenghen tot laſten des Gouverneurs en der andere geſalſeerde Raets-perſoonen / hoe ongherymt en abſurd 't voorgebrachte ooch mochte weſen / wierde dadelyck gehoor verleent / begunſticht / en met de eene ofte de andere benefitte begiftigt; gheljck ſulcks onder anderen evident ende voor yders oogen gebleecken heeft / in 't verheffen van eenen Paulus Davidſz de Vick, tot Boeckhouder Generael in de plaetſe van Speelman, met uytſluytinghe van andere oude Cooplupden / die ooch al veele goede Vrunden by 't ſpul hadden / maer moſten achter ſtaen voor deſen man / die eerſt nieu en vreemt van Tayouan overquam / en niet eenen vrunt op Battavia en hadde die hem wilde patrocineeren. Twee jaren geleden doen hy van Onder-Koopman / gheljck was / door den Gouverneur Coyett op Formoſa tot Koopman geavanceert wierde; maer op Battavia wederomme afgeſchreven ware / tot twee diſtincte repſen toe / dat teghens dit afſchryven de Gouverneur telckens verſochte / dat den Generael en Raden van India de gedefereerden qualitept van Koopman aen den voorſz de Vick geliefden te laten behouden / gheljck dan eyndelinge op dit ernſtigh en gedurigh aenhouden des Gouverneurs ghedaen hebben / ende de Vick ſyn Koopmanſchap lieten behouden; dewelcke de Vick tot danckbaerheydt van dien / ghebruyrende deſe belegeringe / ſchere ſchandeleuſe en fameuſe brief vol leugenen / verdroyingen ende verkeerde uytleggingen / tot nadeel ende diſreputatie van ſyne weldoenders / des Gouverneurs en Formoſaenſe Raets practiſeerde / en naer Battavia overſont / en op ſyne komſte aldaer ſtaende heeft ghehouden / dat aldaer ſoo ſmaeckelyck viel / dat ſoo ras als hy maer ſprack / hy die te voren niemant en hadde / als nu yder genegen vont hem te begunſtigen / ende tot recompenſe de aenſienelycke qualitept van Boeckhouder Generael bequam: ſoo grotig was men petwes tot laſten des Gouverneurs en Raets te konnen uytvinden / dat deſe ongerymde / tegens alle redenen ſtrydende uptval te hebben moeten gheſchieden / wierde ſtaende gehouden / door lupden die 'er niet by ofte omtrent en

wa-

waren gheweest / en noch kennisse van plaetse / wedersijtse macht des vyants en der onsen noch van andere omstandigheden en waren hebbende; en lieve! wat konde den Gouverneur al veele wondere Oorloghs exploiten uytrechten / want behalven 't geringh getal der Soldaten / en andere soberen toestant boven verhaelt / soo en hadde hy tot sijne assistentie gheene andere Militaire Hooft-Officieren / als den eenighen Capiteyn Aeldorp, die van sijn Ambacht een Backers Knecht was / benevens een siecken impotente / en tot dienst onbequame Luytenant; dit waren al de Hooft-Officieren die in 't Casteel waren / daer van men wel te verwachten hadde Veltslagen / bestormen en inneemen van Steden / en andere heerlijcke Oorloghs-exploiten / die sy haer leven niet gesien nochte daer by ofte omtrent geweest en waren / en eenelijck geavanceert waren geworden van geringe Soldaten tot de chergies te bekleeden door tijdts expicatie / wesende de andere Officieren / die wat meerder kennisse en ervarentheyt in Oorloghs-saecken mochten hebben / door van der Laen met hem na Battavia gesleept; de Raets-persoonen des Formosaense Raets / mitsgaders Kooplupden en Onder-Kooplupden van den breeden Raet / waren alle te samen luyden van de penne / die oock geen Oorlogh meer ghesien en hadden / en mitsdien van Oorloghs-exploiten gheene kennisse konden hebben / ofte den Gouverneur daer inne adsisteren / ende soo dan met dese Officieren en Opper-Hoofden soodanigen desperaten uytval ware by der handt genomen geworden / die soude buyten allen twijffel noch al veel slechter afgheloopen hebben als de malle Bataille van Capiteyn Pedel, met 240 teghens 4000 mannen op Baxemboy / drie weecken te vooren gheschiet / alwaer immers ghenoegh beproeft ware dese Chinesen / geene Lantbouwers / maer geoeffende Soldaten te wesen. En genomen dese uytval hadde sich al vertoont van goede apparentie / soo soude des niet teghenstaende den Gouverneur die hebben moeten achterlaten / en sich daer van excuseeren / op 't ghebreck van bequame Officieren / om dit dangereus werck te konnen uytvoeren; want by alle Krijghs-ervarene in confesse is / dat soodanige exploicten / als dit eene soude wesen / t'eenemael sijn dependeerende van de bequaemheyt / dexteriteyt en ervarentheyt der Krijghs-Officieren / die 't commando over de troupens / die 't werck verrichten / sijn hebbende / ende dat met onervarene Officieren sulcks aen te vanghen / niet raetsaem is.

Des namiddaghs deden de belegerden noch twee uytvallen naer de Stadt / waerinne ten wedersijden heviger als in de uytval van des voormiddaghs ghevochten / en een Stuck / schietende ses ponden ysers / nevens drie Rampaerden binnen gesleept wierden; en dien naest aen volghende middernacht / sleepte de vyant 't ontstelde Geschut achter de huysen / poogende de belegerden te vergeefs 't selve te beletten door haer Canon en Musquetten.

De belegerden doen nog twee uytvallen en brengen een ses ponder binnen.

Den Vyandt door dit quaet succes van bresse te schieten afgheschrickt / laet alle voordere ghedachten van stormen varen / hem verseeckert houdende / dat door eene simpele bloccade en enge besluytinghe / men hem nootsaeckelijck van selfs wel in de handen soude moeten vallen: weshalven op primo Juny hy de straten na 't Casteels pleyn lopende / over dwars met Pallissaden en Schans-korven liet afsnijden / met een redelijcke wijde en drooge Gracht voor sijne werken / stellende tussen de Schans-korven eenige Basjens / en daer na noch elf lichte stuckjens / waer van 't aldergrootste niet boven ses ponden ysers schoot / heb-

Den vyant sonder voorder geweltegens het Casteel te gebruycken, vergenoeght sich met een bloccade.

hebbende de reſt van ſijn verdozven en ontramponeert geſchut/ op den 25 Mey upt de Stadt naer overen doen voeren; ſedert weirthen tijt tot de komſte der ſecours-Vloote aen weder ſijden niet veel remarcabels en is voorgevallen / want die van binnen ſoo engh beſlooten wierden gehouden / ende hier teghens ſoo wepnigh macht waren hebbende / dat niet een ſtroptjen aen ſtucken bijten en honden / ende den vyandt met een naeuwe beſluptinge ſich te vreden houdende/ hadde geen groote haeſt / hy beſat een ſchoone en vette Lantsdouwe / tot ſijne voldoeninge / daer inne ſijne Soldaten / die ſoo lange op Zee geſworven hadden / op ſijn gemack fraeptjens hoeſterde / dat de belegerden op een dorre ſantplate opgeſlooten ſaten / konde hem wepnigh hinderen; te Lande ende te water domineerde hy naer ſijn welgheballen / al evenwel ſtende dat de Leeuwenhupt niet en hadde gheholpen / ſoo trecht hy het Voſſen-bel eens aen / en met vlepende woorden doet ons een eerlijcke capitulatie aenbieden / benevens remonſtratie in ſijne vreden / onder dato den 27, 28 en 30 Juny / datmen dogh op 't laetſte teghens hem niet en ſoude konnen uytharden, nochte afwachten tot het aenſtaende Jaer op eenigh ſecours, ende dat de Scheepen die dit Jaer van Battavia naer Formoſa te komen ſtonden, maer Coophandelaers ſouden weſen, ende in allen ghevalle ſoo die van Battavia al dorſten, ende dit Jaer noch konden ſecours ſenden, dat het ſelve niet en ſoude konnen bedragen boven de tien Schepen met 2000 mannen, welcke macht de ſijnen niet opwegen en konde, en ſoo men met t'elckens wat nieuw ſecours te ſenden 't Caſteel al tien Jaren konde inhouden, dat hy dien tijdt op ſijn ghemack ſoude blijven afwachten en verdueren, &c. ſoodanigh wende het Coxinja op alle boegen over / omme 't Caſteel in ſijn gewelt te krijgen / en Formoſa in geruſthept te konnen beſitten / waer teghens de belegerde met patientie waren wachtende naer 't verloop des Supder Mouſſon / omme met het Noorder Mouſſon van haren ſtaet tijdinghe naer Battavia te verſenden / en ſecours te konnen verſoecken; en om haer niet langher in dien bekommerlijcken ſtaet te laten ſitten / ſullen ons voor een korte wijle naer Battavia tranſporteeren / en met de ſecours Vloot weder te rugge op Formoſa overkomen.

Van der Laen arriveert op Battavia, en doet valſch rapport,

Jan van der Laen, als vooren geſeght / met ſijne mede gebrachte Krijghs-Officieren / vol miſnoegen / weghens 't ſtaecken des Maccauſe tochts / van Tayouan vertrocken / en op Battavia behouden gheartriveert weſende / rapporteerde aen den Generael en Raden van Indie / dat den Gouverneur Coyett en Formoſaenſe Raet / hare vreeſe van Coxinjaes vyandelijke overkomſte alleen geſondeert hadden op 't Genbrengen van een partij en verachte Chineſen / en dat naer ghenomen omſichtighe informatien en inſpectien / hy van der Laen bevonden hadde gheene de minſte apparentie eenes aenſtaende Oorloghs / ofte eenige waerſchijnelijckhept van dien voor handen te weſen / en dat den Gouverneur mits dien / ſonder eenige noodſakelijckhept het geheele lant in rep en roeren hadde geſtelt / met het opſchorten der Landtdagen / en vangen / pijnigen / geeſſelen / en tyranniſque inquiſitien van de arme onnoſele Chineeſen / diemen verghde perwes van Coxinjaes overkomſte te openbaren / waer van niets en wiſten / en dat hy ghevolgelijck / ſonder eenige barmhertighept / op pretext van aenſtaende Oorlogh / dupſenden van Chineſen arme onnoſele Lantbouwers / met gewelt en periculi van lijf en leven van hare Landerpen / Gewas / Beeſten / Hupſen en Bou-gereetſchap / ſonder eenige ſuſtenue tot

levens

levens onderhout gedreven / van alles ontbloot / en met vrouw en kinderen op den Dijck geset hadde; dat mede de Vis-neeringe ter Zee ghestut / ende den Coophandel van buyten ghebannen hadde door sware arresten / onlijdelijcke inquisitien / en pijnelijcke ghevangenisse / forcerende de goede luyden meer te seggen als selfs wisten: en eyndelingh / dat den Gouverneur met sijnen Raet moetwilligh tegens de gegeven ordres van den Heer Generael en Raden van India aenghe loopen / en 't heerlijcke desseyn van Maccao te incorporeeren / verydelt hadden / tot ongemeene groote schade van de Compagnie.

By welck rapport gevoeght / ende door geheel Battavia verspreyt wordende de brieven der quaetwillige Suppoosten door van der Laen mede gebracht / de gemoederen op Battavia teghens Coyett noch meer verbitteert wierden / als reets waren door instigatien van Verburgh, die uyt ouden haet tusschen hem ende Coyett, van desselfs doen te ghedurigh een quade uytlegginge ende sinistre impressie gegeven hadde / sulcks dat de Generael ende Raden van India / sonder de saecken wat nauwer te overwegen / hem nu in hare opinie ten vollen geconfirmeert hielden / van dat Coyetts vreese maer ydel en poltronnerie ware / en deporteeren mitsdien den Gouverneur / benevens sijn tweede en derde persoon onverhoort de facto van hare eer-ampten en waerdigheden / den selven naer Battavia op eene schandeleuse wijse op ontbiedende omme aldaer ter judicature en straffe gestelt te worden / en stellen den Fiscael Hermanus Clenck tot Gouverneur over Formosa / den selven afvaerdigende in dato den 21 Juny 1661. met naervolghende scherpen Brief / behelsende onder anderen aldus:

Waer door den Generael en Raden tegens Coyett verbittert

setten dē selven nevens sijn tweede en derde persoon onverhoort van hare amptenaf met veele smadige berispingen.

WAt goeden moet ende schier onfeylbare hoope wy hebben ghehadt, om met de naer Costy ghesondene Scheeps- en Krijghs-macht den Portugeesen 't gherenommeerde Maccao te ontweldigen, ende onder de Compagnies heerschappye te brengen, sullen U E. uyt onse voorjarige brieven hebben konnen afmeeten, daer op dan oock niet anders en hadden verwacht, als een victorieuse overwinninghe van deselve plaets, maer tot onse groote verwonderinge hebben wy met geen kleene ontsteltenisse uyt U E. bekomen advijsen vernomen, dat dien welgemeynden raetslagh, daer den Staet van de generale Compagnie soo veel aen gelegen leyt, door U E. gheheel en al vernietight, ende alsoo in den voortganck gestut is geworden, voorgevende dat de dreygende swarigheyt van den *Mandorijn Coxinjaes* vyantlijcke overkomste op Formosa niet en konden gedoogen, 't voorsz exploit sijn effect te laten sorteren, maer datmen de gheheele macht van Volck en Scheepen, tot resistentie des Vyants ende verseeckeringe van den Staet aldaer, nootsaeckelijck hadde van doen, daer nochtans niet eens, maer tot diverse malen evidentelijck ghebleecken zy, alle de dien aengaende gheloopen gheruchten in roock ende windt verdweenen zijn: het welcke voorts soodanighen schrick in U E. schijnt te hebben gegenereert, dat het gantsche Landt daer van ghedavert ende in roeren ghestaen heeft, daer men nochtans noyt eenigh teecken van Vyandt op onsen bodem heeft ghesien: wesende voorwaer kleenhartigheden, die in dappere mannen niet behooren gevonden te worden, en dienvolgende oock verachtelijck te houden zijn, &c. waren de minste gedachten in ons geweest, dat U E. sonder noot, gelijck nu geschiet zy, soo facil van

onſe gegeven ordre om *Maccao* te bemachtigen, ſoudet hebben derven diſpenſeeren, wy ſouden daerinne anders voorſien, ende die ſaecken U E. diſpoſitie niet hebben ghedefereert, nochte aenbevolen gehadt; maer nu ſien wy eerſt, dat in het goet betrouwen, 't welck op U E. in deſen hebben ghehad, gheheel bedrogen ſijn. Hoe wy U E. reſolutien ende pampieren meer door leſen, hoe daer inne minder fondament vinden, daer op hunne contraminatien ſijn gebout, ſijnde den Gouverneur geſtadigh doende geweeſt (onder pretext van ſorghvuldigheyt) de leugens van *Coxinjas* geruchten voor genomen Oorloghs-deſſeyn op Formoſa te bewaerheden, daer toe gebruyckt hebbende een deel valſe Chineſen, die geen gelooft en meriteeren, ſtoppende 't oor aen de andere zijde, voor die gheenen, die contrarie ſuſtineerden ende getuygen konden. Het pijnigen, geeſſelen, bannen ende ghevangen houden, ſonder figure van proces, van ſoo veele aenſienelijcke als gemeene Chineſen, is voor ſchrickelijck om leeſen gheweeſt, ende dat eenelijck op ydele preſumtien, ſy lieden kenniſſe van *Coxinjaes* aenſlagh ſouden hebben ghehadt, daer ſe nochtans niets van belangh, ende dat noch uyt puyre pyne hebben beleden. Wy houden deſe proceduren meer voor tyrannicq, als rechtmatigh, ende wanneer wy gaen inſien, watter al ten platten Lande, onder de arme Chineſen omghegaen zy, ende hoe die onnoſele menſchen, met verlies van hare armoede, als beeſten, ſonder de minſte barmhertigheydt, met ghewelt uyt hunne Bouw-velden verdreven, ende op den Dijck gheſet zijn; de Landthuyſen geraſeert, veele duyſenden ſacken Padie door 't vier verbrandt, alle de Chineſe Pachters uyt de Formoſaenſe Dorpen doen delogeeren, het gheheele Eylandt *Lamey* van Chineſen ontbloot, de Vis-neeringe ter Zee gheſtut, ende andere aen hun gedane extorſien meer, ſo moeten wy U E. alleen metten anderen ofte ten minſte de voornaemſte Raets-perſoonen, die nevens den Gouverneur hier toe conſent ghedragen hebben, houden voor die geenen die oorſaecke ſijn van den ruyneuſen ende deſolaten Staet, daer der Chineſen Colonie althans in vervallen is, &c. Door alle deeſe inlantſe beroerten heeft U E. oock de Negotie ſelver, ghelijck als verdreven; Want wat ſouden de Koopluyden luſt hebben in *Tayouan* te komen, ofte hare Handel-Joncken te ſenden, daer ſe met force, arreſten ende inquiſitien werden beſwaert, ende aen niemandt van de hare eenige brieven mogen ſchrijven, ofte moeten eerſt geviſiteert worden, &c. Ende doen het hier op (namentlijck de Maccauſe tocht voortganck te laten nemen) aengekomen is, heeftmen onſe ordre dien aengaende gegeven, ſonder daer toe geneceſſiteert te zijn, achter den rugge geſmeeten, hoewel den beſtemde tijdt van den 27 Maert, op de welke men voor ſeecker hielt, dat *Coxinja* ſijn macht na Formoſa ſoude ſenden, op de komſte onſer Vloote al ſeven Maenden verſtreecken was; immers ſoude hy, ingevalle voornemens was gheweeſt op *Tayouan*, ofte Formoſa yets te attenteeren, ſulcks in dien tijt wel by der handt genomen hebben: Want U E. als doen met geruſtheyt de tocht naer *Maccao* wel haddet konnen laten voortgaen, ſonder verder nadencken te hebben, dat van den vyandt ſouden beſprongen ofte overvallen worden. U E. ſuſtenue dat hy *Coxinja*, door de groote ghemaeckte toeſtellinge van tegenſtant, ſijn voorghenomen aenſlagh te rugghe gehouden, ende tot beter gelegentheyt opgeſchort ſoude hebben, is (als buyten apparentie ſijnde geweeſt) gantſch niet aennemelijck, ghelijck het noch

nader-

naderhandt gebleecken zy, hy hem niet vyandelijck op onſe kuſten en heeft vertoont, ſullende hem als hy yets quaets in den ſin heeft, noyt geen gelegentheyt ontbreecken, om op Formoſa over te komen, al ſchoon de Tayouanſe Rheede met veele Scheepen mochte weſen voorſien, des ſoo wy altoos daer over ſoo groote bekommeringe, als U E. nu gehad hebt, in ons lieten woonen; wy en ſouden onſe conqueſten daer te Lande noyt in eenige geruſtheyt konnen beſitten, ende konde dien volgende Coxinja ons maer door ſimpele dreygementen ghedurigh in allarm houden; jae dat meer is, onſen Staet daer te Lande naer ſijn appetijt gemackelijck ruyneren U E. voorſaten hebben in dit ſtuck van dreygen noyt vervaert, maer met goeden moet ende couragie wel op haer hoede gheweeſt, welck exempel U E. oock haddet behooren na te volgen, ſonder ſich ſoo ſchandelijck, door vreeſe van 't ſtuck te laten afleyden, ende uyt dien hoofde niet alleen die ſchoone kans van onſe meer aengetoogen aenſlagh op *Maccao* te verſuymen, maer oock als hier voren punctuelijck aengeweeſen is, door U E. toedoen ſo ſchadelijke inlantſe beroerte te verwecken, die (Godt wil verhoeden) den ondergangh van Formoſaes welvaert, noch wel veroorſaecken magh. Behoorde U E. niet onbekent geweeſt te zijn, dat de Chineſe Colonie, die aldaer met ſoo veele koſtelijcke moeyelijckheden ſijn geplant, het eenighſte middel zy, waer door dat Eyland tot vruchtbaerheyt gekomen is, ende waer uyt de E. Compagnie dan ingevolge jaerlijcks ſulcke rijcke inkomſte, tot ſuſtenue van hare groote laſten, getrocken heeft; ende daeromme is de rechte maxime altoos gheweeſt de Chineſen aldaer wel te couſteren, die nu door U E. in tegendeel met ſoo harder handt zijn geoppreſſeert gheworden, datſe meer inclineeren om Formoſa te verlaten, dan onder ſulcke ongheruſte ende ſtraffe Regeeringe, haer woonplaets te blijven houden, gelijck ſy dan al in menichten naer China begonden te vertrecken, weſende uyt alle de voorverhaelde proceduren ghenoeghſaem aen te mercken ende af te nemen, in hoedanigen verloop en ſtaet van de E. Compagnie daer te Lande alreede is ghebracht, waer inne dan door ons niet tijdigh voorſien wordende, wel licht geſchapen ſtaet, dat uyt ſulcks noch wel veel quader gevolgen mochten komen te reſulteeren, vermits wy wel klaerlijck konnen ſien ende beſpeuren, dat de Heer Gouverneur *Frederick Coyett* ſich in volkomen poſtuur heeft gheſtelt, omme in veelen tegens onſe ordres ende welgemeynde concepten aen te loopen, ende die tot een kleenachtinge van deſe Regeeringe illuſoir te maken, ende alſoo t'eenemael te deſtrueren, 't geene by ons dickmaels met rijpen raet, ten dienſte van de generale Compagnie wert goetgevonden ende gearreſteert, het welke by ſequele toelatinge veele onordentelijckheden veroorſaecken, ende het radt van een goede wel geſtelde Regeeringe, in haren omloop ſeer hinderlijck weſen, ende vry altereren kan. Want wy dan betuyghen, dat ons niets ter werelt meer ter herten laten gaen, als de wel beſtieringe van den ſtaet der generale Compagnie, die ons om te regeeren in handen gegeven, ende ſoo dier aenbevolen is, goet gevonden ende gearreſteert hebben by der hant te nemen het redres, 't welck in cas van dit ſubject te vereyſſen komt, ende tot dien eynde wegh te nemen den oorſpronck van die ſchadelijcke ongelegentheden dieder op Tayouan en op Formoſa voorgevallen zijn, dat dan gevolgelijck verſtaen is, door 't middel van den Gouverneur, mitsgaders de tweede en derde perſoon des Raets

dewelke door quaet weer niet geloſt kan worden.

gedachten gaen tot loſſen / dien ſelven dagh noch na bupten ſendende de Lootsboot / die bp 't Caſteel lagh ; maer of wel de wint ende 't weer hantſaem was / ſoo ware 't Canael nochtans al te ſeer ontſtelt om te konnen loſſen. Des anderen daeghs den 13 daer aen volgende / de holle en ſtortinge 't Canael onbaerbaer gemaeckt hebbende / wierden dies niet te min niet groot gebaer en periculen twee dupſent twee hondert ponden buskrupt / ende verſchepde andere ſeer nodige boorraet / benebens beele Soldaten van de Vloot aen Landt gebracht / waer en tegen de Vloot door het harde weer ghenoodſaeckt wiert verder om de Zupt ende Zeewaerder te ſteecken. Den 14 en 15 dito de Zee ende wint ſich noch al meer verheft hebbende / moſten de Schepen noch verder om de Zupt blijven / weſende niet mogheliick eenigh Baertupgh daer af ofte aen te komen. Den 16 waſt 't weer wel tameliick / maer 't Canael al te ſeer ontſtelt omme petwes van de Schepen te konnen loſſen. Ende den 17 was het weer van langhſamer handt ſoodanigh toegenomen / dat de gantſche Vloot van de lager wal af de rupme Zee heeft moeten kieſen : welcke particulariteyten van wint en weer getrocken upt Formoſaes dagh-regiſter bid. N°. 8. wp nodigh gooordeelt hebben hier ſoodanigh te ſpecificeeren / omme daer mede van onwaerheydt te overtupgen des Fiſcaels onwaerachtigh verhael in ſijnen epſch Artijckel 162 / 163 en 164. alwaer ſept / Dat den Gouverneur en Raet ongeconſidereert de dangereuſe Rheede ende periculeus Vaerwater van Formoſa, hy de gantſche ſecours Vloot aldaer, by de drie etmalen heeft laten leggen, ſonder van loſſen te reppen, verſlijtende den tijdt met lanterfanten, ſoo dat korts daer aen Artijckel 167 en 168. Godt ſijn zeegen van een ondanckbaer Volck aftreckende, ſijn hevige ſtormwinden ontſtaen, invoegen dat de gantſche Vloot ghelijck als ghekomen was, geladen de Rheede moſten ruymen. Welck onbeſchaemt voorgheven ghenoeghſaem betupght / dat men niets ontſien heeft / omme den onwoſelen per fas & nefas te behladden ende te verſmooren.

Wort genoodſaeckt weder Zee te kieſen.

tot groot hartſeer der belegerden.

De Vloot als verhaelt / door ſtorm van Tayouans Rheede afgedreven weſende / ende 28 dagen wegh blijvende / brachte ſulcks den Belegerden geene kleene hartſeer toe / dewelcke hare eerſte vreughde / wegens bekomen ſecours wat temperde / ende haren ſtaet wat nader overdenckende / bevont men ſoo groote reden van vreughde niet te hebben als ter eerſter inſtantie ſich wel vertoont hadden / want deſe Vloot ſeer ſoober voorſien / en de militiare maer ſeven hondert koppen ſterck weſende / ſoo was met dit ſecours niet veel ander verſterckinge aen den belegerden toegebracht / als dat geſtelt wierden in dien ſtaet / waer in ſp waren in den beginne des Oorlogs / van de fenſive des Vpants attentatien te moeten afwachten / ſonder peys van belang offenſive tot verdrijf en verduldinge des Vpants bp der handt te konnen nemen.

En vreugde des vyants die ſich onderſtuſſen dapper in poſtuer ſtelt.

De Vpandt ondertuſſchen / dat de Vloot ghekomen / en door ſtorm weder verdreven ware / van deſe ghelegenthepdt ſich dienende / brachte dien ſelven avont / als de Vloot bupten ten Ancker quam noch 150 ſoldaten in 't quartier Zeelandia, ende des anderen daeghs ſont hp noch veertigh Baertupgen vol gewapende Soldaten als vooren in de Stadt / weſende den Vpandt t'eenemael ontſtelt (gelijck ſulcks door de Oberloopers en Gevangens verhaelt is geworden) van een ſecours Vloote ſoo ſpoedigh bupten allen vermoeden tot hulpe der belegerden geſonden te weſen / konnende niet begrijpen hoedanigh

de

de tijdinge van ſijne Vpantlijcke overval op Battavia overgeblogen ware/ bermits op ſijne aenkomſte 't Vooꝛder Mouſſon reets verloopen / ende mits dien onmogelijck ſcheen naer Battavia te zeylen; ende hy maechte hier op met de ſijnen een beſlupt / dat alhoewel maer tien Schepen / echter daer op nu meer dan twee dupſent Soldaten ſouden weſen: maer hy bleef niet langhe in dien vroom / want op dien eygenſte nacht dat de Vloot van de Kheede verdreef / is het Fluytje Urck door den ſtorm op Formoſa geſtrant / ende aen ſtucken gebroocken / ende alle 't Volck daer af in handen des Vpants verballen / ghepijnight en gedoot / upt de welcke den Vpant kontſchap van de geſtalte der ſecours Vloot bekomen hebbende / Coxinja weder een grooter moedt ſchepte / ende met de ſijnen raiſonnerende / van dat op de ſimpele gheruchten van ſijne overkomſte men voorleden Jaer wel 12 Scheepen met 600 Soldaten onder een beruchte ende geluckigh Krijghs-hooft als van der Laen van Battavia afgeſonden hadde / ende dat men als nu op de kenniſſe van ſijne effective overkomſte van Battavia niet meerder dan 10 Schepen en 700 Soldaten onder een ongeoeffent Krijghs-hooft afgheſcheept en hadde / maechten de Chineeſen daer op een beſlupt / dat de Compagnie op Battavia van alles ſeer ſober moſt voorſien weſen / ofte dat de Compagnie ſich wepnigh aen de behoudenis van Formoſa gelegen lieten / immers dat in allen ghevalle de belegerden voor dat Jaer niet meer te verwachten hebbende / Coxinja middelerwijle / bevoorens nieuw en meerder ontſet quam / 't Caſteel Zeelandia wel ſoude konnen bemachtigen.

En door 't ſtranden van 't Fluytje Urck informatie bekomt van de geringheyt van 't ſecours.

De ſecours Vloot komt weder op de Reede, waer op beſlooten wordt de ſtadt Zeelandia en den vyant aen te taſten.

De ſecours Vloot weder op Tayouans Kheede gekeert weſende / wierden de reſterende ſoldaten ende andere behoeften daer voorts afgelicht / ende quamen mede vijf der blootgaenſte Schepen binnen 't Canael aen 't Caſteel ten Anckar: waer op den vreeden Raet / geſtercht met de Capiteyns / Schippers en Luytenants by een geroepen / en alſoo de nieuwe aenkomelingen met gewelt een proef wilden nemen / wat den Vpant voor ſoldaet ſchap konde betoonen / wierden in deſelve eenpartigh goetgebonden en gereſolveert / dat met dit nieuw ſecours van Volck en Scheepen men ſoude trachten den Vpant upt de ſtad Zeelandia te verdrijven / ende de Joncken die binnen 't Canael omtrent Provintia lagen te rupneren / wordende met eenen beraemt daer in de volgende ordre te obſerveeren / vid. N°. 9. als dat twee Scheepen ſouden gaen leggen achter de ſtadt Zeelandia, recht voor de dwars-ſtraten / en des Vpants batterpen aldaer trachten ſouden met haer geſchut te rupneren / ende den Vpandt aen die kant beſich te houden / ondertuſſen dat men van 't Caſteel aen de andere kant / onder 't faveur van 't Canon / met drie a vier hondert mannen de Stadt attacqueerde / en ſochte in deſelve door te breken; ende om den Vpant aen alle kanten beſig te houden / ſouden / gedurende deſe attaque / drie andere Schepen / twee Galjoots / benebens vijftien Scheeps-boten en Schupten / voorſien van ghenoeghſaem Krijgsvolck / Vuprwercken en andere materialen / eensſloefs voorby de ſtad Zelandia heenen varen nae 12 a 13 niet verre van daer leggende Vpandtlijcke Joncken / ende deſelve eerſt met gheſchut dapper aentaſten en afmatten / ende daer naer met het kleender Vaertupgh trachten te vermeeſteren ofte te vernielen ſulcks wel geluckende / ende voorders kans ſiende / dat ſe alsdan de andere Joncken / de welcke in twee Eſquadren verder op ondieper gront lagen / deſgelijcks ſouden trachten te handelen.

Exploit te water ongeluckigh.

Welcke oꝛdre op den 14 September beraemt / wierde den 16 daer aen volgende ter executie geſtelt / maer ſoo dra en waren de Schepen ende voorſchreve Vaertuygen met de vloet ende favorable wint niet van 't Caſteel afgeſteecken / ofte de wint begon ſchielijck te gaen leggen / en daer na geheel contrarie te worden / ſulcks dat de Scheepen meeſt alle op hunne verordineerde plaetſen niet en konden geraecken / nochte niet ſoo na komen / dat de Joncken met haer geſchut konden berecken / ende ofte wel mitsdien de voorſchreve attaque met het kleene Vaertuygh hadde behooren achter wegen te blijven / ſoo waren echter de belepders van 't werck ſoo verwaent / dat met alle de Booten en kleene Vaertuygen vol Combattanten gepropt tot de Joncken inroepden / ende deſelve op 't diſavantagieuſt omtrent een uyt langh bevochten / met wepnigh voordeel / alſoo de Chineſen bedeckt / ende ons Volck aen alle kanten bloot ſtonden / ſoo dat eyndelingh dry Boots door de Chineſe Joncken overſeylt ende ghenomen worden / de reſteerende Vaertuygen ſeer confuſelijck naer de Scheepen haer retrait namen / met dewelcke het oock niet veel beter afliep ; want twee van deſelve Schepen wegens de groote ſtilte door de vloet op den gront geboert / ſoo is het eene door 't heftigh ſchieten des Vyants opgevlogen / ende 't andere door Chineſe Vranders in den vrandt geſtoocken ende verbrant / weſende in dit ghevecht / behalven veele ghequetſten / aen onſe kant verlooren een Schipper / een Luytenant en een Vaendrager met 128 mannen / ende van des Vyants zyde omtrent de 150 dooden / behalven de gequetſten ; blijvende mede den uytval wegens 't quaet ſucces der Schepen ſteecken / ende den Fiſcael geordineert de overtreeders van de mede gegeven ordre te recht te ſtellen ; maer alſo hoogh daer aen den ſchuldighſten Schipper van 't verlooren Schip Cortenhoef, in een ander ongeval met een Boot volcks in Tayouans Canael quam te verdrincken / ſoo en is daer op voorders niet meer gevolght / ydet de ſchult op den doode werpende.

Exploit te Lande neemt geen voortgangh.

Des anderen daeghs naer deſe qualijck ghеſuccedeerde aenſlagh te Water / wierde gereſolveert het geluck te Lande ooch eens te verſoecken / ende tot dien eynde goet ghevonden / dat men met 400 Soldaten ende 50 Boſſchieters een aenval op de Chineſe beſettinge in Bockenburg den 20 deſes uchtens voor dag ſouden ondernemen / maer het noodige gereetſchap daer toe ſoo haeſt niet hebbende konnen vaerdigh worden / als mede noch eenighe materialen daer toe nodigh ontbreeckende / ende eenige andere wichtige incidenten daer tuſſen komende / ſo is dien beſtemden uytval wederom eenpartigh afgeſtemt / ende tot op een andere bequame gelegenthept verſchoven.

Ende alſoo 't Guarniſoen van 't Caſteel dagelijcks ſeer afnam / ſoo wierde doenmalen mede goet gevonden / dat men tot verſterckinge van 't ſelve Guarniſoen de beſettinge ende goederen uyt de Forteſſen Tamſuy ende Quelang, om de Noort op Formoſa ghelegen / door dzie derwaerts te ſenden Scheepen ſouden gaen lichten ende in Tayouan doen tranſporteren.

Schepen kruyſſen op de Joncken.

Den 27 dito wierden twee der beſeylde Scheepen afgevaerdight tuſſchen Formoſa ende de Viſcadores te gaen kruyſſen / die uyt ende naer China voeren / ende den Vyandt ſijne beſoeften waren toebrengende.

Halen ververſinge en brantthout,

Den 3 October wierden twee Scheepen uytgeſonden omme Vrantthout ende ververſſingen voor de beſettingen te gaen halen / vermits veele der beſettelingen met de neus in 't ſieck-bedde geraeckten aen blauwe ſchupt- ende wa-

ter-

ter-ſucht / wegens de ourbackenheyt der ſpijſe / en gebreck van barſſe hoſt / als mede dooz gedurigh waken en braken afgemat.

Aanſlagh op Boekenburg.

Den 17 dito wierde wederomme een aenſlagh tegens des Vpandts beſettinge in Bockenburgh voorgeſlagen / omme die van deſelve beſettinge te locken in een embuſcade van een Compagnie Vuprroers / en gingen tot dien eynde vijf a ſes van onſe Rupters eene brabade daer dooz maecken / maer die van binnen Lont rupckende / en quam niemant tegens haer upt / ſoo dat maer alleen een Chineſe Schiltwacht attrappeerden en binnen brachten.

Ende op Baxemboy, beyde misluckt,

Tuſſen den 19 en 20 dito des nachts quamen de Chineſen met heel groot en kleen Vaertupgh op Baxembops ſantplate / recht over de Nooztzijde des Caſteels / veele Schans-hozden op te rechten / daer in ſwaer Canon planteden om van die zijde 't Caſteel mede te ſchieten / waer op des anderen daegs eenige Luptenants upt hun ſelven (zijnde ſulchs op een na de eerſte mael / ende ooch de laetſte mael gheweeſt / dat de Krijgs Officieren upt hun ſelven ſich ghepreſenteert hebben eenigh exploit op den Vpandt t'ondernemen) bp den Gouverneur quamen verſoecken / dat het vooꝛſz werck des Vpants op Baxembop mochten gaen verſtooren / 't welcke hun toegeſtaen wozdende / boeren ſp lieden met 200 mannen in de twee Galjoots / een Champan ende twee Scheeps-booten over naer Baxembop toe / maer den Vpandt aldaer diep geneſtelt / begroete haer ſoodanigh met ſijn Canon ende ander ſchiet-geweer / dat bzuchteloos moſten wederom keeren / ſonder te hebben konnen landen.

Omtrent 't Canael een houte Wambais opgeworpen.

In den beginne van November wierde op de ſtrant / dicht bp 't Canael een houte Wambais opgheworpen / omme daer mede onſe upt ende inkomende Scheeps-booten ende Sloupen te bedzijden / die van des Vpants kleen Vaertupgh anderſints geincommodeert quam te wozden.

Den Vyant begint in 't belegeren te flauwen en af te nemen.

Omtrent deſe tijdt bequamen die van binnen dooz verſchepde Overloopers van den Vpandt kontſchap ende bericht / dat Coxinjaes ſaecken merckelijck den kreefs-gangh gingen / en quamen af te nemen / deſelve ſeer ſlecht ſtaende ſoo in China als op Fozmoſa / dat hp gedurende deſe belegeringe wel omtrent de acht dupſent van ſijne beſte Soldaten verlooren hadde / dat de Jonckies en Vaertupgen heim aen alle kanten ontſnapten / waer maer honden eſchapperen / dat de goetwilligheyt ſijner Soldaten en der andere Chineſen op Fozmoſa dooz langhduprigheyt van dit belegh ſeer afnam / ende dat de levens-middelen niet meer ſoo abondant als in den beginne toegedoert wierden. Hier bp quam den 6 November noch een bzief aen den Gouverneur / geſonden van den Tartariſche Stadthouder der Pzovintie Hockſicuw Simtangong, waer inne ſeyde vernomen te hebben / dat haren en onſen Vpandt Coxinja ons op Fozmoſa was komen overvallen / dat hp daeromme ſich aenboot om met gecombineerde macht dien ſelven Roover t'eenemael te helpen verdelgen / ons ſeer vriendelijck aenbiedende onſe behoeften van onder ſijn gebiet van daen te mogen halen / ende met eenen verſoekende dat wp eenige Schepen derwaerts wilden ſenden / om Coxinjaes macht / die aldaer noch overig was hebbende / dooz af gelijckerhandt te verdelgen.

De Tartaren aenbieden den belegerden hare hulpe ende ſecours,

Daer op de belegerden nieuwen moet ſchepen,

Dooz alle welcke goede tijdinge de belegerden wederomme een nieuwe moet ſcheppende / encourageerden malchanderen ſtantvaſtelijck tot het aenſtaende Jaer upt te harden / op vaſt vertrouwen ende hoope dat alsdan van Battavia naer behooren ſouden geſecondeert wozden / alhoewel in getal ſeer waren afnemende

in sijn gheheel te laten / en dat tot dien eynde den nieuwen Gouverneur Clencke mede gherevoceert hadden / alles breeder bp den selben brief te sien onder No. 7.

Clenck arriveert ondertusschen in Tayouan, daer het slecht laet steggen.

Met welcke Vloot ende ordre den voorsz Caeuw in dato als boven van Batavia naer Tayouan vertreckende / en honde soo rasch niet spoeden / ofte den nieuwen Gouverneur Hermanus Clencke omtrent de 13 dagen voor hem van Battavia vertrocken wesende / was al op den 30 Julp op Tayouans Rheede behouden gearriveert / dewelcke sich een paisibel en tranquil Gouvernement gheimagineert hebbende / quam als een nieuwe Gouverneur met Wimpels en Vlaggen lustigh opgepronckt / maer wierde haers op sijne komste op de Zupder Rheede / niet wepnigh ontstelt / als sp de Noorder Rheede met eenige honderden van Opandelijcke Oorloghs Vaertupgen ofte Joncken bedeckt sagh / ende met eenen vernemende / dat van 't Casteel Zeelandia aenstonts op sijne aenkomste de groote Bloet-vlagge opgehijst wierde / was hem sulcks een gewis teycken de bane op Formosa niet klaer te wesen / weshalven bekommert / hoedanigh sich in dit voorval soude hebben te ghedragen / van een Gouvernement te aenvaerden / dat hem gheoffereert ware als in een gherustige en vreedige stant te wesen / 't welck hp nu ter contrarie geheel ontroert / en misschien in 't upterste ghevaer bevont / soo en honde hp tot geene resolutie komen / wat hem in sake van soodanige nadruck te doen ofte te laten stonde / ende sijne resolutie voor eenighen tijdt noch opschortende / soo gaf hp aen Landt kennisse van sijne komste / mitsgaders in wat qualiteit hp quam / maer dat voor als noch omme bpsondere redenen niet aen Landt en soude komen / sendende met eenen sijn mede gebrachte brief van den 21 Jupp aen Landt / welcke brief en tijdinge op Tayouan seer onverwacht komende / gaf bp kleen en groot een algemeen misnoegen / van dat op Battavia soo qualijck gedupdet ende uptghelept wierden alle de goede voorsorgen en wercken / die men soo voorsichtig en bepisaem tot Tayouans behoudenisse in 't werck ghestelt hadde ; waer op voorts een algemeene droef heyt en slauhertigheyt onder het Volck volghde / van dat hen versteecken sagen van de hoope / waer mede soo lange voorden Gouverneur gevoert hadden geweest / van Battavia spoedigh en machtig gesecondeert te sullen worden ; oder achte sich soo goet als verlooren / den Opant noch tien a twaelf maenden upt te konnen harden / sonder secours ende vet verstinge / daer toe begonden de apparentien seer te minderen / vermits door gedurigh wahen en braken het Volck soodanigh afgemat ende vermindert was / dat naulijcks vier hondert bequame persoonen in 't Casteel noch overigh waren / wesende de rest doodt / ofte met de neus in 't sieck-bedt aen scheurbuych en waterzucht / sulcks dat alles sich begon te stellen tot eene miserable uptslagh te nemen / waer inne dese quade tijdinge / dat van Battavia geen secours te verwachten stonde / mede niet veel goets en werckte. Den Gouverneur Coyett liet sijnen successeur ende verlosser eenige malen versoecken / dat persoonelijck aen Landt gelieste te komen / omme ghesamentlijck te konnen overleggen den staet van saecken / ende dat mede possessie van sijn nieuw Gouvernement soude komen nemen ; maer Clenck daer in wepnigh smaeck vindende / heeft het aen Lant komen t'elcheus gheexcuseert / tot dat eyndelingh naer eenige wepnige daghen leggens / een storm opkomende / hp van de Rheede af in Zee stack / en gemelte storm wat continuerende / Scheeps resolutie trock van het voort te laten staen

naer

vreeſe van eenen quaden uytſlagh, de ghereetſte goederen en penningen niet en behoorden te tranſporteeren van Lant / op de Scheepen aldaer ter Rheede leggende / ſoo ware doenmalen by de aenweſende Stemmen eenparigh ſulchs t'eenemael onraetſaem geoordeelt / uyt vreeſe 't ſelve al te groote alteratie onderden Volcke mochte veroorſaecken, en daeromme beſlooten deſelve goederen aen Landt te behouden / als te ſien onder No. 11. Ende in allen gevalle / by aldien den Generael ende Raden van India op Battavia ſulch tranſporteeren der goederen op de Schepen inde voorſz voorval / voor de Compagnie dienſtigh ende raetſaem hadden gheoordeelt / ſplieden ſouden ſulchs wel aen den Gouverneur ende Raet van Formoſa geordonneert hebben / want haer lieden als nu niet meer onbekent weſende / dat den Vyandt overgekomen ware / ende voor deſen menighmalen in hare bzieven betuyght hebbende / dat in cas van voorſz vyantlijcke overkomſte / Compagnies ſtaet op Formoſa in 't uyterſte gevaer ſoude geraecken / welck gevaer aen haer lieden bekent weſende / en echter van Compagnies goederen ende kooplmanſchappen op voorſz maniere te bergen / niet een woort reppende / daer nochtans in dingen van minder belang ſeer ample ende bzeede oordze op Formoſaes ſaecken hadden gelieven te ſtellen / ware ſulchs een vaſt teecken / dat ſplieden met voordacht van dit bergen der goederen hadden geſweegen / als eene dangereuſe ſaecke / ende van eenen twijfelachtigen uytſlagh ſynde / waer van de laſt liever hebben willen laten op de ſchouderen van den Formoſaenſen Raet / als die op ſich te nemen / ende by de Heeren Majoren in Nederlandt te moeten verantwoorden : waeromme Formoſaes Raet hier toe gheene ſpeciale laſt hebbende / en vermochten ſplieden de goederen in maniere voorſz op de Scheepen niet te berghen / te meer / dewijle ders eenparigh oordeel ware / dat door dit bergen des Compagnies ſtaet merkelijcke ondienſt ſtonde te geſchieden / ende in gevaer geſtelt te worden van alles / het eene met het andere te verlieſen / daer anderſints noch hoope overigh bleef van 't principaelſte te konnen ſalveeren / ende den Vyand uyt harden.

Caeuw verſoecke lathartigh met de vrouwen na Battavia te vertrecken.

Alhoewel nu omme redenen voorſz een yder der belegerden een vaſte hoope gheſchept hadde van den Vyandt te ſullen konnen uytharden / ende mitsdien gemoedight ware alles couragieuſelijck tot den eynde toe te verdzagen / ſo quam buyten ders verwachten dien dapperen Veltheer Jacob Caeuw in Rade van Formoſa op den 8 November bergadert / voor te ſtellen ende verſoecken / dat men ſyn perſoon met het eerſte van daer vertreckende Schip na Battavia wilde verſenden / onder pretext dat hy aldaer veel voordeeligher ſoude weſen dan veele van des Raets bzieven / om nieuw ſecours te ſolliciteeren / dat hy den Generaelen Raden van India mondelingh van alles omſtandiger ſoude konnen onderrechten : welck verſoeck ende voorſtel den Raet ſeer vreemt voorkomende / ende mitsdien aen hem Caeuw vertoonende / hoe wepnigh ſoodanigh verſoeck met ſyne commiſſie / eyghene eere ende reputatie quame te accoordeeren / dat hy gheſonden weſende als Veltheer / omme Formoſa upt Coxinjaes gewelt te redden / hy nu wilde wederkeeren als eene ſimpele Vzieſdzager / met achterlatinge van ſyne toebetroude troepen / ſonder pets van belang in perſoon op den Vyant ondernomen / ofte opt degen getrocken te hebben ; ſoo antwoorde hy Caeuw ſeer bzuſque daer op / dat deſen allen niet tegenſtaende van ſulcke ofte diergelijcke praerjens / hy echter voor 't uytgaen des Noorder Mouſſons upt de belegeringhe in perſoon wilde ende ſoude vertrecken / dat hy ſyne ſecrete laſt

dat geweygert wort.

ende commissie hadde / ende niet en behoefde naer te komen 't gheene door den Formosaensen Raet wierde beslooten; welcken last aen hem versocht wordende te vertoonen / gaf daer op tot antwoort / hy wiste wat ordre hy hadde en niet en hadde / dewelcke hy seyde niet gehouden / nochte van sins en was te openbaren / noch aen Rade daer van voor als noch openinge te doen.

De belegerden resolveeren des Tartars aenbiedinge te accepteeren, en daer over aen den selven een aensienelijcke besendinge te doen.

Met welcke gepleeghde onordentelijckheyt Caeuw uyt den Rade gheschey-den wesende / ende wel ghevoelende / dat sonder bewilligingh des Raets niet wel en soude konnen vertrecken / ghelijck hy nochtans vastelijck voorgenomen hadde te willen doen / en dese falcidieuse belegeringe te ontvluchten / soo wende hy 't over een andere boegh / sich gelatende de Battavise reyse uyt sijn hooft ge-stelt te hebben / deselve noch wat uytstellende / tot dat bequame gelegentheydt daer toe mochte bekomen / waerinne de Fortune hem begunstigende / soo ghe-beurdent / dat op den 26 November daer aen volgende / in Rade geresolveert wordende de presentatie van den Tartarise Gouverneur / op den 6 deser ont-fangen / te accepteeren / ende datmen derwaerts afvaerdigen soude dry van de weerbaerste ende beseylste Scheepen / benevens twee Fluyten van Krijghs-tuygh / Ammunitie / Proviande / ende andere nootsaeckelijcke Oorloghs-behoeften / rijckelijck voorsien / met het uytgelesenste Volck daer op gestelt / soo omme Coxinjaes overighe macht die in China als noch was hebbende / te water aen te tasten / ende met hulpe der Tartaren te verdelgen / op hoope van daer door eene diversie in Formosas belegh te veroorsaecken / als mede omme veelerhande nootwendige behoeften ende vivres voor Tayouans Guarnisoen van derwaerts te gaen halen / welke besendinge vast gestelt zijnde / soo presen-teert Caeuw sijnen dienst tot uytvoeringe van dien / onder voorgeven / dat de selve hem toequam / vermits tot dato niet vele occasie hadde gehadt van eenige prouve van sijnen yver ende ghenegentheyt tot Compagnies dienst te geven / 't welcke hem by den Raedt lichtelijck geconsenteert wordende / alsoo niemant de minste suspitie en hadde van 't grousaem schelmstuck ende laschete die Caeu daer mede in den sin hadde.

Waer toe Caeuw met loosheyt sijnen dienst presenteert.

en in die besendinge vertreckt.

Caeuw, volgens dit geresolveerde / vertreckt den 3 December van Tayouan, hebbende den Secretaris Constantijn Nobel tot sijn tweede persoon / bene-vens brieven ende geschencken van Compagnies wegen / aen den voorgemel-ten Tartarise Stadhouder houdende / met expresse ordre ende instructie / dat / ingevalle hart weer ofte storm quame te ontstaen / dat hy Caeuw alsdan naer de Piscadores soude oversteecken / alwaer veyligh met de Scheepen hem konde bergen; maer Caeuw in plaetse van dese ordre naer te komen / soo drae als buyten in Zee ghekomen was / ende dat het wat hart begon op te koelen / soo setten hy het aenstonts naer de Piscadores / ende aldaer tegens Zeemans ghe-bruyck ende seggen van sijne Scheeps-Officieren / dat gemackelijk konde Zee houden / ghelaste hy 't Ancker uyt te werpen op 35 vadem waters / vuyle gront / blijvende daer soo legghen / sulcks dry van sijne vijf Schepen in 't hart weder verscheyde malen driftigh geworden / ende alle hare Anckers op een naer verlooren hebbende / genootsaeckt naer Tayouan wederom te keeren / aldaer rapport brengende van Caeuws nodeloos oversteken na de Piscadores / ende van hun voorder wedervaren / welcke Scheepen op 't spoedighste wederom uytgerust wesende / wierden weder naer Caeuw gesonden / met ordre aen hem dat sijne reyse tot soulaes der belegerden / in aller neerstigheyt soude hebben te bevor-

maer in Zee komende, vlucht met twee der kloeckste Schepen, sonder noot, schelmagtigh naer Battavia,

bevorderen; maer hy/middelerwijle dat dese Schepen van hem afwaren/ende het nu soo hantsaem weer geworden was / datmen dien selven tijt met de Boot van 't andere Schip aen 't sijne was geweest / ende de Schipper en de Stuplopden eenpartigh verklaerden / dat het met gemack souden konnen afrpen/ soo gelaste hy upt volle authoritept het Ancker te happen/ de Lantaern van achter op te steecken / ende cours naer Battavia te setten / waer tegens niet helpen en mochten de protestatien van sijn Schipper ende Stuplieden / van dat gemackelijck Tayouans Rheede konden bekomen/ hy gelaste hun orize te pareeren/ hy wiste wat dat deede / ende hoedanige commissie dat hadde / die ongehouden ware haer lieden te communiceeren / sy souden maer hare cours verbolgen/gelijck sy dan deeden / ende het andere Schip van Nobel sijnen Admirael zepl makende/ ende bupr op steecken/kapte insgelijcks sijn Anker ende volgt den Admirael sachtjens naer / dewelcke sijne repse over Siam verrorderende/ ende aldaer op de Rheede komende / laet Wimpels en Vlagghen van vooren en achteren / aen alle kanten van sijn Schip afwapen / doende wel meer als een hondert Canon schooten / gelijck als ofte in triomphe quamen / waer van het aldaer leggende Nederlants Opper-hooft Jan van Rijck gewaerschouwt/dat den Commandeur Caeuw in soodanige postupr op de Siamse Rheede gearriveert ware / vaert aenstonts aen boort / den selven welkom heetende/ ende in eenen asem te gelijck veel geluckswenschende wegens Tayouans ontset/ want van Rijck, Caeuws triomphante aenkomste considererende / en wistenet beter ofte Tayouan en ware door hem ontset / maer upt den selven verstaende/ dat van Tayouan door hart weer verdreven wesende / hy synen cours na Batavia was settende / kreegh aenstonts andere gedachten van 't werck / en voerde Caeuw daer op te gemoet/ dat in tegenwoordige toestant van saken sodanige rodomontades tot kleene reputatie van de Compagnie waren strekkende/ ende in de oogen der Siammers seer bespottelijck souden weesen; maer 't was sur-de narratur fabula, Caeuw gingh sijnen gang/ ende aen Lant komende waer maer gingh ofte stonde / mosten geburigh vijf a ses lijfschutten met haer volle geweer hem achter 't gat volgen / tot groote smaet der Siammers, die aen ons aldaer maer eene logie met wepnigh volck aen Landt vergunt hebbende / niet en konden verstaen / datmen aldaer met soo veele ghewapende heen en weder sworde / en hadde van Rijck genoegh te doen met deselve ter neder te setten/ dat tegens de ongebondenheyt van Caeuw niet en quamen upt te barsten / tot groote disreputatie ende nadeel van de Compagnie / waeromme Caeuw op 't spoedighste van sijne behoeften ende verbarssinghe besorght hebbende/ sepde van Rijck hem aen / dat van derwaerts soude hebben te vertrecken / als aldaer niet meer te verrichten hebbende / ofte dat anderssints genootsaeckt soude worden op Battavia over hem te klagen / wegens den ondienst die de Compagnie aendeede / met sijn langher verblijf aldaer; waer mede Caeuw sijn afscheyt nemende ende sijne repse vervolgende / arriveerde behouden op Battavia, alwaer van Formosas staet ende sijn verrijken rapport naer sijn eygene phantasie deede / edoch korts daer aen 't contrarie van sijn voorgeven bevonden / ende de swaere klachten der belegerden over hem gehoort / soo wierde den Fiscael wel gelast tegens hem over sijne begane misdaden te procederen/ maer in kade van Justitie wierde 't werckse soodanig gedirigeert / dat Caeuw maer in eene geringhe gelt-boeten / ende in een suspens van ses maenden van sijne bedieninge wier-

Doende in passant Siam aen, alwaer 't mede slegt laet leggen.

Waer over op Battavia naderhant seer slautjens gestraft wiert.

Exploit te water ongeluckigh.

Welcke ordre op den 14 September beraemt / wierde den 16 daer aen volgende ter executie gestelt / maer soo dra en waren de Schepen ende voordere Vaertuygen met de vloet ende favorable wint niet van 't Casteel afgesteecken / ofte de wint begon schielijck te gaen leggen / en daer na geheel contrarie te worden / sulcks dat de Scheepen meest alle op hunne verordineerde plaetsen niet en konden geraecken / nochte niet soo na komen / dat de Joncken met haer gheschut konden bereycken / ende ofte wel mitsdien de voordere attaque met het kleene Vaertuygh hadde behooren achter wegen te blijven / soo waren echter de beleyders van 't werck soo verwaent / dat met alle de Booten en kleene Vaertuygen vol Combattanten gepropt tot de Joncken inroeyden / ende deselve op 't disavantagieust omtrent een uyt langh bevochten / met weynigh voordeel / alsoo de Chinesen bedeckt / ende ons Volck aen alle kanten bloot stonden / soo dat eyndelingh dry Boots door de Chinese Joncken overseylt ende ghenomen wordende / de resteerende Vaertuygen seer confuselijck naer de Scheepen haer retrait namen / met dewelcke het oock niet veel beter afliep; want twee van deselve Schepen wegens de groote stilte door de vloet op den gront gevoert / soo is het eene door 't heftigh schieten des vyants opgevlogen / ende 't andere door Chinese Branders in den brandt gestoocken ende verbrant / wesende in dit ghevecht / behalven veele ghequetsten / aen onse kant verlooren een Schipper / een Luytenant en een Vaendrager met 128 mannen / ende van des Vyants zijde omtrent de 150 dooden / behalven de gequetsten; blijvende mede den uytval wegens 't quaet succes der Schepen steecken / ende den Fiscael geordineert de overtreeders van de mede gegeven ordre te recht te stellen; maer also koris daer aen den schuldighsten Schipper van 't verlooren Schip Cortenhoef, *in een* ander ongeval met een Boot volcks in Tayouans Canael quam te verdrincken / soo en is daer op voorders niet meer gevolght / yder de schult op den doode werpende.

Exploit te Lande neemt geen voortgangh.

Des anderen daeghs naer dese qualijck ghesuccedeerde aenslagh te Water / wierde geresolveert het geluck te Lande oock eens te versoecken / ende tot dien eynde goet ghevonden / datmen met 400 Soldaten ende 50 Bosschieters een aenval op de Chinese besettinge in Bockenburg den 20 des uchtens voor dag souden ondernemen / maer het noodige gereetschap daer toe soo haest niet hebbende konnen vaerdigh worden / als mede noch eenighe materialen daer toe nodigh ontbreeckende / ende eenige andere wichtige incidenten daer tussen komende / so is dien bestemden uytval wederom eenparigh afgestemt / ende tot op een andere bequame gelegentheyt verschoven.

Ende alsoo 't Guarnisoen van 't Casteel dagelijcks seer afnam / soo wierde doenmalen mede goet gevonden / datmen tot versterckinge van 't selve Guarnisoen de besettinge ende goederen uyt de Fortressen Tamsuy ende Quelang, om de Noort op Formosa ghelegen / door drie derwaerts te senden Scheepen soude gaen lichten ende na Tayouan doen transporteren.

Schepen kruyssen op de Joncken.

Den 27 dito wierden twee der beseylste Scheepen afgevaerdight tusschen Formosa ende de Piscadores te gaen kruyssen / die uyt ende naer China voeren / ende den Vyandt sijne behoeften waren toebrengende.

Halen verversinge en branthout,

Den 3 October wierden twee Scheepen uytgesonden omme Branthout ende verversingen voor de besettingen te gaen halen / vermits veele der besettelingen met de neus in 't sieck-bedde geraeckten aen blauwe schuyt- ende water-

vreese van eenen quaden uytslagh, de ghereetste goederen en penningen niet en behoorden te transporteeren van Lant / op de Scheepen aldaer ter Rheede leggende / soo ware doenmalen by de aenwesende Stemmen eenparigh sulcks t'eenemael onraetsaem geoordeelt / uyt vreese 't selve al te groote alteratie onder den Volcke mochte veroorsaecken, en daeromme beslooten deselve goederen aen Landt te behouden / als te sien onder N°. 11. Ende in allen gevalle / by aldien den Generael ende Raden van India op Battavia sulck transporteeren der goederen op de Schepen inde voorsz voorval / voor de Compagnie dienstigh ende raetsaem hadden gheoordeelt / sylieden souden sulcks wel aen den Gouverneur ende Raet van Formosa geordonneert hebben / want haer lieden als nu niet meer onbekent wesende / dat den Vyandt overgekomen ware / ende voor desen menighmalen in hare brieven betuyght hebbende / dat in cas van voorsz vyantlijcke overkomste / Compagnies staet op Formosa in 't uyterste gevaer soude geraecken / welck gevaer aen haer lieden bekent wesende / en echter van Compagnies goederen ende Koopmanschappen op voorsz maniere te bergen / niet een woort reppende / daer nochtans in dingen van minder belang seer ample ende breede ordre op Formosaes saecken hadden gelieven te stellen / ware sulcks een vast teecken / dat sylieden met voordacht van dit bergen der goederen hadden gesweegen / als eene dangereuse saecke / ende van eenen twijfelachtigen uytslagh sijnde / waer van de last liever hebben willen laten op de schouderen van den Formosaensen Raet / als die op sich te nemen / ende by de Heeren Majoren in Nederlandt te moeten verantwoorden: waeromme Formosaes Raet hier toe gheene speciale last hebbende / en vermochten sy lieden de goederen in maniere voorsz op de Scheepen niet te berghen / te meer / dewijle yders eenparigh oordeel ware / dat door dit bergen des Compagnies staet merkelijcke ondienst stonde te geschieden / ende in gevaer gestelt te worden van alles / het eene met het andere te verliesen / daer andersints noch hoope overigh bleef van 't principaelste te konnen salveeren / ende den Vyand uytharden.

Alhoewel nu omme redenen voorsz een yder der belegerden een vaste hoope gheschept hadde van den Vyandt te sullen konnen uytharden / ende mitsdien gemoedight ware alles coucagieuselijck tot den eynde toe te verdragen / so quam buyten yders verwachten dien dapperen Veltheer Jacob Caeuw in Rade van Formosa op den 8 November vergadert / voor te stellen ende versoecken / dat men sijn persoon met het eerste van daer vertreckende Schip na Battavia wilde versenden / onder pretext dat hy aldaer veel voordeeligher soude wesen dan veele van des Raets brieven / om nieuw secours te solliciteeren / dat hy den Generael en Raden van India mondelingh van alles omstandiger soude konnen onderrechten: welck versoeck ende voorstel den Raet seer vreemt voorkomende / ende mitsdien aen hem Caeuw vertoonende / hoe weynigh soodanigh versoeck met sijne commissie / eyghene eere ende reputatie quame te accoordeeren / dat hy ghesonden wesende als Veltheer / omme Formosa uyt Coxinjaes gewelt te redden / hy nu wilde wederkeeren als eene simpele Briefdrager / met achterlatinge van sijne toebetroude troepen / sonder yets van belang in persoon op den Vyant ondernomen / ofte opt degen getrocken te hebben; soo antwoorde hy Caeuw seer brusque daer op / dat desen allen niet tegenstaende van sulcke ofte diergelijcke praetjens / hy echter voor 't uytgaen des Noorder Moussons uyt de belegeringhe in persoon wilde ende soude vertrecken / dat hy sijne secrete last

Caeuw versoeckt lafhartigh met de vrouwen na Battavia te vertrecken.

dat geweygert wort.

ende commissie hadde / ende niet en behoefde naer te komen 't gheene door den Formosaensen Raet wierde beslooten; welcken last aen hem versocht wordende te vertoonen / gaf daer op tot antwoort / hy wiste wat ordre hy hadde en niet en hadde / dewelcke hy seyde niet gehouden / nochte van sins en was te openbaren / noch aen Rade daer van door als noch openinge te doen.

De belegerden resolveeren des Tartars aenbiedinge te accepteeren, en daer over aen den selven een aensienelijcke besendinge te doen.

Met welcke gepleeghde onordentelijckheyt Caeuw uyt den Rade ghescheyden wesende / ende wel ghevoelende / dat sonder bewilligingh des Raets niet wel en soude konnen vertrecken / gheliick hy nochtans vastelijck voorgenomen hadde te willen doen / en dese faltidieuse belegeringe te ontvluchten / soo wende hy 't over een andere boegh / sich gelatende de Battavise repse uyt sijn hooft gestelt te hebben / deselve noch wat uytstellende / tot dat bequame gelegentheydt daer toe mochte bekomen / waerinne de Fortune hem begunstigende / soo gheberdent / dat op den 26 November daer aen volgende / in Rade gheresolveert wordende de presentatie van den Tartarise Gouverneur / op den 6 deser ontfangen / te accepteeren / ende datmen derwaerts afvaerdigen soude dry van de weerbaerste ende besepiste Scheepen / benevens twee Flupten van krijghstuygh / Ammunitie / Proviande / ende andere noodsaeckelijcke Oorloghsbehoeften / rijckelijck voorsien / met het uytgelesenste Volck daer op gestelt / soo omme Coxinjaes overighe macht die in China als noch was hebbende / te water aen te tasten / ende met hulpe der Tartaren te verdelgen / op hoope van daer door eene diversie in Formosa belegh te veroorsaecken / als mede omme veelerhande noodwendige behoeften ende vivres voor Tayouans Guarnisoen van der waerts te gaen halen / welke besendinge vast gestelt zijnde / soo presenteert Caeuw sijnen dienst tot uytvoeringe van dien / onder voorgeven / dat deselve hem toequam / vermits tot dato niet vele occasie hadde gehadt van eenige proeve van sijnen yver ende ghenegenthept tot Compagnies dienst te geven / 't welcke hem by den Raedt lichtelijck geconsenteert wordende / alsoo niemant de minste suspitie en hadde van 't grousaem schelmstuck ende laschete die Caeu daer mede in den sin hadde.

Waer toe Caeuw met loosheyt sijnen dienst presenteert.

Caeuw, volgens dit geresolveerde / vertreckt den 3 December van Tayouan, hebbende den Secretaris Constantijn Nobel tot sijn tweede persoon / benevens yzeren ende geschencken van Compagnies wegen / aen den voorgemelten Tartarise Stadhouder houdende / met expresse ordre ende instructie / dat / ingevalle hart weer ofte stormen quame te ontstaen / dat hy Caeuw alsdan naer de Piscadores soude oversteecken / alwaer verplicht met de Scheepen hem konde bergen; maer Caeuw in plaetse van dese ordre naer te komen / soo drae als buyten in Zee gheko men was / ende dat het wat hart begon op te hoelen / soo setten hy het aenstonts naer de Piscadores / ende aldaer tegens Zeemans ghebruych ende seggen van sijne Scheeps-Officieren / dat gemackelijk konde Zee houden / ghelaste hy 't Anckier uyt te werpen op 35 vadem waters / duyle gront / blijvende daer soo leggben / sulcks dry van sijne vijf Schepen in 't hart weder verscheyde malen drystigh gewordden / ende alle hare Anckers op een naer verlooren hebbende / genoodsaeckt naer Tayouan wederom te keeren / aldaer rapport brengende van Caeuws nodeloos oversteken na de Piscadores / ende van hun voorder wederbaren / welcke Scheepen op 't spoedighste wederom uytgerust wesende / wierden weder naer Caeuw gesonden / met ordre aen hem dat sijne repse tot soulaes der belegerden / in aller neerstighept soude hebben te

en in die besendinge vertreckt.

maer in Zee komende, vlucht met twee der kloeckste Schepen, sonder noot, schelmagtigh naer Battavia,

bevor-

bevorderen; maer hy/middelerwijle dat dese Schepen van hem afwaren/ende het nu soo hantsaem weer geworden was / datmen dien selven tijt met de Boot van 't andere Schip aen 't sijne was geweest / ende de Schipper en de Stuyrluyden eenparigh verklaerden / dat het met gemack souden konnen afryen/ soo gelaste hy uyt volle authoriteyt het Ancker te kappen/ de Lantaern van achter op te steecken / ende cours naer Battavia te setten / waer tegens niet helpen en mochten de protestatien van sijn Schipper ende Stuyrlieden / van dat gemackelijck Tayouans Rheede konden bekomen/ hy gelaste hun ordre te pareeren/ hy wiste wat dat deede / ende hoedanige commissie dat hadde / die ongehouden ware haer lieden te communiceeren / sy souden maer hare cours vervolgen/gelijck sy dan deeden / ende het andere Schip van Nobel siende sijnen Admirael zeyl maken/ ende vuyr op steecken/kapte insgelijcks sijn Anker ende volgt den Admirael sachtjens naer / dewelcke sijne reyse over Siam vervorderende/ ende aldaer op de Rheede komende / laet Wimpels en Vlagghen van vooren en achteren / aen alle kanten van sijn Schip afwapen / doende wel meer als een hondert Canon schooten / gelijck als ofte in triomphe quamen / waer van het aldaer leggende Nederlants Opper-hooft Jan van Rijck gewaerschouwt/dat den Commandeur Caeuw in soodanige postuyr op de Siamse Rheede gearriveert ware / vaert aenstonts aen boort / den selven wellekom heetende/ ende in eenen asem te gelijck veel gelucks wenschende wegens Tayouans ontset/ want van Rijck, Caeuws triomphante aenkomste considererende / en wiste niet beter ofte Tayouan en ware door hem ontset / maer uyt den selven verstaende/ dat van Tayouan door hart weer verdreven wesende / hy sijnen cours na Batavia was settende / kreegh aenstonts andere gedachten van 't werck / en voerde Caeuw daer op te gemoet/ dat in tegenwoordige toestant van saken sodanige rodomontades tot kleene reputatie van de Compagnie waren streckende/ ende in de oogen der Siammers seer bespottelijck souden weesen; maer 't was surde narratur fabula, Caeuw gingh sijnen gang/ ende aen Lant komende waer maer gingh ofte stonde / mosten gedurigh vijf a ses lijfschutten met haer volle geweer hem achter 't gat volgen / tot groote smaet der Siammers, die aen ons aldaer maer eene logie met weynigh volck aen Landt vergunt hebbende / niet en konden verstaen / datmen aldaer met soo veele ghewapende heen en weder sworve / en hadde van Rijck genoegh te doen met deselve ter neder te setten/ dat tegens de ongebondenheyt van Caeuw niet en quamen uyt te barsten / tot groote disreputatie ende nadeel van de Compagnie / waeromme Caeuw op 't spoedighste van sijne behoeften ende vervarssinghe besorght hebbende/ seyde van Rijck hem aen / dat van derwaerts soude hebben te vertrecken / als aldaer niet meer te verrichten hebbende / ofte dat andersints genootsaeckt soude worden op Battavia over hem te klagen / wegens den ondienst die de Compagnie aendeede / met sijn langher verblijf aldaer; waer mede Caeuw sijn afscheyt nemende ende sijne reyse vervolgende / arriveerde behouden op Battavia, alwaer van Formosas staet ende sijn verdrijven rapport naer sijn eygene phantasie deede / edoch korts daer aen 't contrarie van sijn voorgeven bevonden / ende de sware klachten der belegerden over hem gehoort / soo wierde den Fiscael wel gelast tegens hem over sijne begane misdaden te procederen/ maer in Rade van Justitie wierde 't werckje soodanig gedirigeert / dat Caeuw maer in eene geringhe gelt-boeten / ende in een suspens van ses maenden van sijne bedieninge

Doende in passant Siam aen, alwaer 't mede slegt laet leggen.

Waer over op Battavia naderhant seer flautjens gestraft wiert.

wierde getondemneert / waer naer dooz den Generael ende Raden van India in alle ſijne eer-ampten is herſtelt ende met nieuwe benefitten ende dignitepten begiftigt gewoꝛden.

In welcke pꝛoceduren tegens Caeuw ende Clenck gehouden / aen te merken is een ſtaeltje van de Juſtitie die op Battavia menighmalen gheadminiſtreert woꝛt / wanneer de eene ofte andere Raet van India ofte Generael daer by haer particulier intereſt hebben / ofte van maken willen / 't welcke ſoolange ſal duren als de Raets-perſoonen des Raets van Juſtitie van den Generael ende Raden van India ſullen dependeeren / ende van de ſelve met groote benifitten konnen begiftight / ofte anderſints geſupprimeert woꝛden / ende ſal mede deſen Raet van Juſtitie / van den Generael ende Raden van India blijven dependeeren / ſoo langhe als Compagnies Octroy ſal komen te dupren / want ſulcks Compagnies Intereſt / ende 't contrarie van dien incompatibel met de exercitie van Compagnies negotie ende commercie daer te Lande / 't welcke hare eenighſte ende pꝛincipaelſte ſcopus is, reliqua als Religie / Juſtitie / Politie / Militie / zijn booꝛ de Compagnie niet anders als media adhunc ſcopium ducentia te conſidereeren / want de participanten hebben in het inleggen van haer capitael niet anders beoogt als daer mede een redelijcke winſte te doen / dewelcke / indien hun maer kan volgen / ſoo ſalder onder hen niet een weſen / die niet geerne 't bedienen en adminiſtreren der andere ſaken ſal willen miſſen ſapienti ſat dictum, waeromme my niet ghenoeghſaem verwonderen kan oder de groote dommighept en onkundighept van een party half backen Advocaten / dewelcke alhier in Nederlant 't licht miſſen lange tijt geſpeelt hebbende / dooꝛ groote recommandatie ofte parentagie van de eene ofte de andere Bewinthebber in Compagnies dienſt aengenomen / ende geemployeert woꝛden tot Raden van Juſtitie op Battavia, dewelcke ſoo ras op Battavia de Voet aen Landt hebben geſet / dateliſch de groote Meſſieurs willen ſpeelen / hen ſelven inbeeldende dat pder booꝛ hun behoozde plaetſe te maecken / ende haer groot verſtant te admireeren / en dat ſplieden alleenigh capabel zijn de hoogſte chergies te bekleeden / en derben hen ſelfs tegens den Generael en Raden van India oppo-neeren / gelijck noch onlangs eenige wepnige Jaren herwaers deſe Meſſieurs upt onkunde van Compagnies ware Intereſt (die nochtans volgens ampten eedt in alle haer doen pꝛincipalijch behooꝛden te betrachten) hen ſelven / den Generael en Raden van India / mitsgaders de Heeren Bewinthebberen in Nederlant hare milde Betaels-Heeren gheen kleene moepten ende onluſt hebben aengedaen / met hare ſuſtenue ende dꝛijvinge / dat haer Collegie en perſoonen des Raets van Juſtitie behooꝛden independent te zijn van den Generael ende Raden van India / het welcke / indien Bewinthebberen ſoo ſot waren gheweeſt dat hen inghewilligt hadden / ſoo ſouden daer mede lichtelijck een roepe op haer epgen naers hebben konnen halen; want men ſoude eodem jure hebben konnen ſuſtineren / dat dit Collegie niet van Bewinthebberen / maer immediatelijck van hare Hoogh Mogende de Heeren Staten Generael / ofte van de Generaliteyt behooꝛde te dependeeren / ende ſoo booꝛts / en wat quaden gevolge dit ſoude hebben / kan niemant ignoreeren / die maer eenige kennisſe van Compagnies ware Intereſt is hebbende / maer dit is extra pro-poſitum.

Wat on-heylen

De dꝛp te rugge na de Piſcadores gheſonden Schepen den Commandeur Caeuw

Caeuw aldaer niet vindende/ keeren wederomme naer Tayouan, met tijdinge dat Caeuw met sijnen Admirael/ vermits nerghens te vinden en waren/ 't nootsaeckelijck na Battavia hadden laten doorstaen / welcke tijdinge den belegerden onghemeene ontsteltenisse ende verslagentheyt aenbrachte / niet alleen overmits daer door berooft wierden van diverse levens-middelen / vivres en andere Oorloghs-behoeften / ende dat van de beste Soldaten ontbloot quamen te worden / maer voornamentlijck omme dat door gemelte schelmse vlucht van Caeuw de hoope der belegerden / van Coxinja in China een diversie te maken / ende daer mede verlichtinge te bekomen / in roock quamen te verdwijnen/ende hun als nu t'eenemael aen de Heydense Vyanden geabandonneert sagen / waer mede den moet weder sacken lieten / die onlanghs te vooren op soo goede fondamenten gebout hadden/ van Coxinja te sullen konnen uytharden/ ende hier door in sommige de vreese de overhant nemende/ van eyndeling door eene generale massacre van de Vyanden vermoort te sullen worden / soo liepen sommige Soldaten / omme in tijts hun leven te bergen / van de belegerden tot den Vyant over / ende onder die mede op den 16 December een Chergiant/ genaemt Hans Jurgen Radis van Stockaert, die in Europa lange Jaren in diverse Oorlogen gedient / ende mitsdien redelijcke ervarentheyt daerinne bekomen hadde; dese Chergiant op alles seer naeuwe opmerckinghe ghenomen hebbende / informeerde Coxinja van den staet der belegerden seer omstandig/ hoedanigh door 't wegh loopen van den Velt-Oversten Caeuw de belegerde de moet van Coxinja uyt te harden ontvallen ware / en dat daer door mede van veele van 't beste volck/benevens diverse behoeften berooft waren: dat het garnisoen door 't langhdurigh beleg sodanigh afgemat waren / dat buyten de gene die op de Ronduyt Uytrecht, ende in 't houte Wambais lagen / men in het Casteel geen vier hondert bequame koppen soude konnen uytmaken / staende dit getal door groote sieckte ende swackte des Volcks noch daghelijcks merckelijck te verminderen / sijnde de ghesonde mede soodanigh afgemat/ dat niet veele fatigues souden konnen uytstaen / seggende daeromme geraetsaem te wesen/ dat Coxinja van de algemeene consternatie/ swackheyt ende matheyt der belegerden / als eene goede occasie / hem behoorde te dienen / sonder de belegerden door eene bloccade dus simpelijck beslooten te houden / maer door ghedurige allarmen haer voorders moste afmatten ende tot de uyterste wanhoope brengen/ ende alsoo metter haest een eynde deser belegeringe maken / waer toe hy seyde niet veele moeyten / nochte tijts gerequireert en wierde / door dien dit Casteel van soodanig swack gebouw ende indefensijf geordonneert ware / dat het selve naer behooren met force van Canon aenghetast wordende / van den beginne af geen twee malen vier en twintigh uyren tegens 't ghewelt des Canons soude hebben konnen uytharden. Hier op remonstreerde hy voorders de situatie des Hoornwercks ende der Ronduyt Uytrecht, als dat gemelte Hoornwerck in etne valleye ende in soodanighe leeghte gesitueert ware / dat men van de Ronduyt Uytrecht de voetselen der Soldaten in de wercken van 't gemelee Hoornwerck gemackelijck konde sien / ende dat Coxinja by gevolge deselve Ronduyt Uytrecht bemachtight / ende sich meester van dien Heuvel gemaeckt hebbende / niet een eenigh mensche in 't Hoornwerck voor sijn Canon ende Roers sich soude konnen bedecken nochte daer inne verblijven / ende also 't gemelte Hoornwerck van selfs hem in handen moeten vervallen / door dien sich selven niet

door de lasche vlucht van Caeu den belegerden sijn overgekomen

Soldaten loopen uyt de belegeringe naer den vyant over.

en konde defendeeren / nochte van 't boven Casteel ghedefendeert ofte bestreecken worden / en sulchs met geringh gewelt/ sonder groot verlies te bemachtigen ware / waerinne sich dan wat versterckende ende begravende / konde men gemackelijck en bij onder de muyren des boven Casteels logeeren/ sonder dat men van 't Canon beschadigt/ ja selfs niet met musquetten konde geraeckt worden / ende mitsdien alles tot sijne volkomen dispositie soude hebben / met veele andere instructien / die dese God- en eer-vergeeten menschaen dien Heyden/ tot verderf soo veeler Christenen / en ondergangh van sijner Heeren en Meesteren Staet / daer te Lande mede deelde.

die door deselven van alles geinformeert verandert sijne bloccade in assauten.

Door welcke informatien des Chergiangs / Coxinja de oogen gheopent worden/ ende hem ontlast vindende van de bekommeringhe die hadde over den tocht van Caeuw in China (door de overloopers aen hem bekent gemaeckt) ende daer door de handen ende gedachten van dien kant weder bij hebbende/ so resolveert hy/ volgens den raet des Chergiangs/ sijne bloccade te veranderen in eene offensive maniere / ende die van binnen / al eer secours van Battavia ofte uyt China mochten bekomen/ met alle gewelt ende vigeur aen te tasten ; ende daer op komt hy in January 1662. met alle sijne macht van Formosa wederom op Tayouans sant-plate oversetten/ rijckelijk voorsien van Canon en voordere gereetschappen / die dienen konden tot maecken van Batterpen / bysse te schieten / en stormen te loopen / ende door instructie van boven ghemelte voogwicht / wierp hy bij de Batterpen/ de een aen de Zuydzijde en d'andere twee aen d'Oostzijde / met acht en twintig stucken Canon voorsien / tegens de Rondupt Uytrecht op / deselve met onepndigh getal van Schans-korven retrenchement/ en met vele duysenden gewapende Soldaten achter deselve/ als begraven en bedeckt leggende / soo wel versorgende / dat tegens 't Canon ende Uytvallen der belegerden genoeghsaem voorsien/ ende wel bewaert waren.

Komt met alle sijnemagt andermael op Tayouans sant-plaet en wert drie Batteryen op tegens de Ronduyt Uytrecht.

De belegerden sijn te swack van Volck om sulk werk te verhinderen.

De belegerden ondertussen / dat dese Batterpen en retrenchementen so digt onder hare ogen opgewerpen ende verbaerdigt wierden / wel besseffende waer dit werck heenen wilde / en datmen 't laetste gerechte quam opdissen/ stelden haer Canon en Musquetten dapper te werck / deselve lossende ende ladende soo veel immer verdragen konden/ waer mede wel veele der Vpanden om verre schoten ende menichte van opgerechte Schans-korven vernielden/ maer also de Vpant aen dit werck noch arbeyt noch Volck en spaerde / soo en konden de belegerden met alle hare tegenweer niet beletten / dat ghemelte wercken hant over hant advanceerden/ en in spijt van hun stonden volbracht / en verbaerdigt te worden/ waer over den vreeden Raet by een geroepen/ en in deselve aengemerkt wesende de gewichtigheyt deser saken / dat by voortgangh en volbrenginge der Batterpen tegens de Ronduyt Uytrecht opgewerpen/ deselve Ronduyt stonde geincorporeert te worden / ende dat den Vpant van dien Heuvel meester worden/ 't geheele Casteel daer mede verlooren ware / welck werck alsose met Canon en Musquetten niet en sagen te verhinderen/ gaf den Gouverneur den Raet in bedenken / of 't niet nootsakelijk en mogelijk was door een grote uytval de voorsz werken te ruyneren en den vpant van daer te doen delogeren : hier was goeden raet weder duyr / een yder apprehendeerde seer wel 't gevaer dat aenstaende was by voortgang van 's vpants werken / maer niemant wiste raet deselve te beletten / den uytval wierde wel nootsakelijck geoordeelt/ maer de vpant retrencheerde hem soo voorsichtig / en wierde van soo menigte duysenden gewapende

geap-

Caeuw aldaer niet vindende/ keeren wederomme naer Tayouan, met tydinge dat Caeuw met synen Admirael/ vermits nerghens te vinden en waren/ 't noodsaeckelijck na Battavia hadden laten doorstaen/ welcke tydinge den belegerden onghemeene ontstelteniſſe ende verslagenthept aenbrachte/ niet alleen overmits daer door berooft wierden van diverse levens-middelen/ bivres en andere Oorloghs-behoeften/ ende dat van de beſte Soldaten ontbloot quamen te worden/ maer voornamentlijck omme dat door gemelte schelmſe vlucht van Caeuw de hoope der belegerden/ van Coxinja in China een diverſie te malen/ ende daer mede verlichtinge te bekomen/ in roock quamen te verdwijnen/ende hun als nu t'eenemael aen de Heydenſe Vyanden geabandonneert sagen/ waer mede den moet weder sacken ieten/ die onlanghs te vooren op soo goede fondamenten gebout hadden/ van Coxinja te ſullen konnen uytharden/ ende hier door in sommige de vreeſe de overhant nemende/ van eyndeling door eene generale maſſacre van de Vyanden vermoort te ſullen worden/ ſoo liepen sommige Soldaten/ omme in tijts hun leven te bergen/ van de belegerden tot den Vyant over/ ende onder die mede op den 16 December een Chergiant/ genaemt Hans Jurgen Radis van Stockaert, die in Europa lange Jaren in diverſe Oorlogen gedient/ ende mitsdien redelijcke erbarenthept daerinne bekomen hadde; deſe Chergiant op alles seer naeuwe opmerckinghe ghenomen hebbende/ informeerde Coxinja van den staet der belegerden seer omſtandig/ hoedanigh door 't wegh loopen van den Velt-Oberſten Caeuw de belegerde de moet van Coxinja uyt te harden ontballen ware/ en dat daer door mede van veele van 't beſte volck/benevens diverſe behoeften berooft waren: dat het garniſoen door 't langhdurigh beleg ſodanigh afgemat waren/ dat buyten de gene die op de Rondupt Uytrecht, ende in 't houte Wambaig lagen/ men in het Caſteel geen vier hondert bequame koppen ſoude konnen uytmaken/ ſtaende dit getal door groote ſieckte ende ſwackte des Volcks noch dagheliicks merckelijck te verminderen/ ſijnde de ghesonde mede ſoodanigh afgemat/ dat niet veele fatigues ſouden konnen uytſtaen/ seggende daeromme geraet ſaem te weſen/ dat Coxinja van de algemeene conſternatie/ ſwackheyt ende mathept der belegerden/ als eene goede occaſie/ hem behoorde te dienen/ ſonder de belegerden door eene bloccade dus ſimpelijck beſlooten te houden/ maer door ghedurige allarmen haer voorders moſte afmatten ende tot de uyterſte wanhoope brengen/ ende alſoo metter haeſt een eynde deſer belegeringe maken/ waer toe hy ſeyde niet veele moeyten/ nochte tijts gerequireert en wierde/ door dien dit Caſteel van ſoodanig ſwack gebouw ende indeſen ſijn geordonneert ware/ dat het ſelve naer behooren met force van Canon aenghetaſt worden/ van den beginne af geen twee malen vier en twintigh uyren tegens 't ghewelt des Canons ſoude hebben konnen uytharden. Hier op remonſtreerde hy voorders de ſituatie des Hoornwercks ende der Rondupt Uytrecht, als dat gemelte Hoornwerck in eene vallepe ende in ſoodanighe leeghte geſitueert ware/ dat men van de Rondupt Uytrecht de voetſelen der Soldaten in de wercken van 't gemelee Hoornwerck gemackelijck konde ſien/ ende dat Coxinja by gevolge deſelve Rondupt Uytrecht bemachtight/ ende ſich meeſter van dien Heuvel gemaeckt hebbende/ niet een eenigh menſche in 't Hoornwerck voor ſijn Canon ende Koers ſich ſoude konnen bedecken nochte daer inne verblijven/ ende alſo 't gemelte Hoornwerck van ſelfs hem in handen moeten verballen/ door dien ſich ſelven niet

door de laſche vlucht van Caeuw den belegerden ſijn overgekomen

Soldaten loopen uyt de belegeringe naer den vyant over.

geappupeert/ dat het onmogelijck was den ſelven in ſo abantageuſe poſten aen te taſten/ als met groot gewelt en kracht van volck/ maer tot veel volck en wiſt men geen raet/ men konde in alles naulijcks 600 koppen uptvinden/ bequaem tot ſodanigen werk/ en dan ſoude 't Caſteel/ Rondupt en houte Wambais t'eenemael ontbloot/en aen den vpant ten pzope leggen/en wilde men van gemelte 600 een genoegh ſame getal afnemen tot bewaringe des Caſteels/ Rondupts/ ende houte Wambais/ ſo ſtonde 't overige getal van ſoo geringe conſideratie te blijven/ dat daer mede niets upt te rechten en was/ ende ter contrarie deſelve teghens alle apparentie en hoope van goede uptkomſte/ aen den vpant voerende/ niet anders en ware als 't Volck moetwilligh op den Vleesbanck te bzengen/ ende ſich ſelven ſonder noot te rupneren/ wozdende hier omme bp alle de ſtemmen eenparig geoozdeelt den boozſz uptval niet doenelijck te weſen/ vid. N°. 12. maer datmen continueren ſoude den vpandt met Canon ende Muſquetten in ſijne wercken/ naer upterſte vermogen/ allen hinder toe te bzengen.

Terwijlen de vpant met ſijne Batterpen en retrenchementen van Schanshozden noch al ſtaegh aen advanceerde/ ende men de Baert van 't Caſteel na de Schepen op de Reede noch eenighſins was open hebbende/ dewelcke bupten allen twijffel mede afgeſneden ſouden wozden ſoo haeſt de Rondupt Uytrecht van den vpant quam overweldigt te wozden/ ſoo wierde weder in Rade boozgeſtelt ofte men niet en behoozde ten minſten de contante penningen/ en de ſijne Koopmanſchappen upt de Packhupſen/ wegens te bzeeſen quaden uptſlagh/ booz de Compagnie te verſeecheren/ ende op de Schepen te bergen; waer op naer rijp overlegh eenparig geoozdeelt wierde niet raetſaem te weſen deſe goederen als nu af te ſchepen/ vid. N°. 13. ter ſake ſulks in deſen bekommerden ſtaet al te groote alteratie onder den Volcke ſouden verwecken/ ende om vozdere redenen hier vooren pag. aengewеſen.

Vinden andermalen ongeraetſaem eenige middelen af te ſchepen.

Den vyant beſtormt en overmeeſtert de Rondupt Uytrecht.

Den vpant ſijne Batterpen/ niet tegenſtaende alle tegenweer en in ſpijt der belegerden/ eyndelingh baerdigh gekregen hebbende/ ſoo begon hy op den 25 January 1662. des uchtens met het lumieren des daegs van de boozſz Batterpen/ ſo van de Ooſt als Zupdzijde op de Rondupt Uytrecht met ſijn Canon bze ſſe te ſchieten/ en deſelve/ naer eenige wepnige upren ſchietens/ naer ſijn ſin bekomm'n hebbende/ ende de Rondupt meeſt ter neder gevelt weſende/ ſo quam hy tot tweemalen toe van de Zupdzijde in de ghemaechte bze ſſe ſtozm loopen/ ſeer moedigh aenvallende/ maer die van binnen ſich hier teghens mannelijck defenderende/ wierde den vpandt t'elckens afgheſlagen/ moetende met groot verlies van dooden ende ghequetſten weder aftrecken/ waer booz den vpandt gheen Volck meerder willende ſpillen/ continueert ende herbat hy ſijn ſchieten/ daer mede de Rondupt ſoodanigh verbzijſelde/ dat teghens den avont van de geheele Rondupt naulijcks eenen ſteen meer op den anderen/ ende meeſt alles tot een pupnhoop lagh/ ſulcks dat aldaer gantſch gheene lijf bergingе booz de onſen meer overigh weſende/ de moedighe beſchermers ghenoot ſaecht wierden daer af binnen 't Caſteel te trecken/ naer dat alvooren hrt noch overigh Gheſchut/ booz ſoo veele daer van booz den vpandt ongherupneert verbleven ware/ vernagelt/ ende een bzandende Lont ghelept hadden aen vier Vaetjens Buskrupt/ die aldaer in de Helder noch overghebleven waren/ waer mede ſy lieden de boozſchzeve Rondupt verlieten/ en in het begin van de nacht boozts opvloogh met diverſe vpanden/ de welcke op

dien

en konde defendeeren / nochte van 't boven Casteel ghedefendeert ofte bestreecken worden / en sulcks met geringh gewelt/ sonder groot verlies te bemachtigen ware / waerinne sich dan wat versterckende ende begravende / konde men gemackelijck en bij onder de muyren des boven Casteels logeeren/ sonder dat men van 't Canon besthadigt/ ja selfs niet met musquetten konde geracht worden / ende mitsdien alles tot sijne volkomen dispositie soude hebben / met veele andere instructien / die dese God- en eer-vergeeten menschen dien Heyden/ tot verderf soo veeler Christenen / en ondergangh van sijner Heeren en Meesteren Staet / daer te Lande mede deelde.

die door deselven van alles geinformeert verandert sijne blocade in assauten.

Door welcke informatien des Chergiangs / Coxinja de oogen gheopent worden/ ende hem ontlast vindende van de bekommeringhe die hadde over den tocht van Caeuw in China (door de overloopers aen hem bekent gemaekt) ende daer door de handen ende gedachten van dien kant weder vry hebbende/ so resolveert hy/ volgens den raet des Chergiangs/ sijne blocade te veranderen in eene offensive manière / ende die van binnen / al eer secours van Battavia ofte upt China mochten bekomen/ met alle gewelt ende vigeur aen te tasten ; ende daer op komt hy in January 1662. met alle sijne macht van Formosa wederom op Tayouans sant-plate oversetten/ rijckelijk voorsien van Canon en voordere gereetschappen / die dienen konden tot maecken van Batterpen / bysse te schieten / en stormen te loopen / ende door instructie van boven ghemelte boogwicht / wierp hy dry Batterpen/ de een aen de Suydzijde en d'andere twee aen d'Oostzijde / met acht en twintig stucken Canon voorsien / tegens de Rondupt Uytrecht op/ deselve met onephdigh getal van Schans-korven retrenchérende/ en met vele duysenden gewapende Soldaten achter deselve/ als begraven en bedeckt leggende / soo wel versorgende / dat tegens 't Canon ende Uytvallen der belegerden genoeghsaem voorsien/ ende wel bewaert waren.

Komt met alle sijnemagt andermael op Tayouans sant-plaet en wert drie Batteryen op tegens de Ronduyt Uytrecht.

De belegerden sijn te swack van Volck om sulk werk te verhinderen.

De belegerden ondertussen / dat dese Batterpen en retrenchementen so digt onder hare ogen opgeworpen ende bevaerdigt wierden / wel besseffende waer dit werck heenen wilde / en datmen 't laetste gerechte quam opdissen/ stelden haer Canon en Musquetten dapper te werck / deselve lossende ende ladende soo veel immer verdragen konden/ waer mede wel veele der Vpanden om verre schoten ende menichte van opgerechte Schans-korven vernielden/ maer also de Vpant aen dit werck noch arbeyt noch Volck en spaerde / soo en konden de belegerden met alle hare tegenweer niet beletten / dat ghemelte wercken hant over hant advanceerden/ en in spijt van hun stonden volvracht / en verbaerdigt te worden/ waer over den vreeden Raet by een geroepen/ en in deselve aengemerkt wesende de gewichtighheyt deser saken / dat by voortgangh en volbrenginge der Batterpen tegens de Rondupt Uytrecht opgeworpen/ deselve Rondupt stonde geintorporeert te worden / ende dat den Vpant van dien Heydel meester worden/ 't geheele Casteel daer mede verlooren ware / welck werck alsose met Canon en Musquetten niet en sagen te verhinderen/ gaf den Gouverneur den Raet in bedenken / of 't niet nootsakelijk en mogelijk was door een grote uytval de voorsz werken te ruyneren en den Vpant van daer te doen delogeren : hier was goeden raet weder dupr / een yder apprehendeerde seer wel 't gevaer dat aenstaende was by voortgang van 's Vpants werken / maer niemant wiste raet deselve te beletten / den uytval wierde wel nootsakelijck geoordeelt/ maer de Vpant retrencheerde hem soo voorsichtig / en wierde van soo menigte duysenden gewapende

geap-

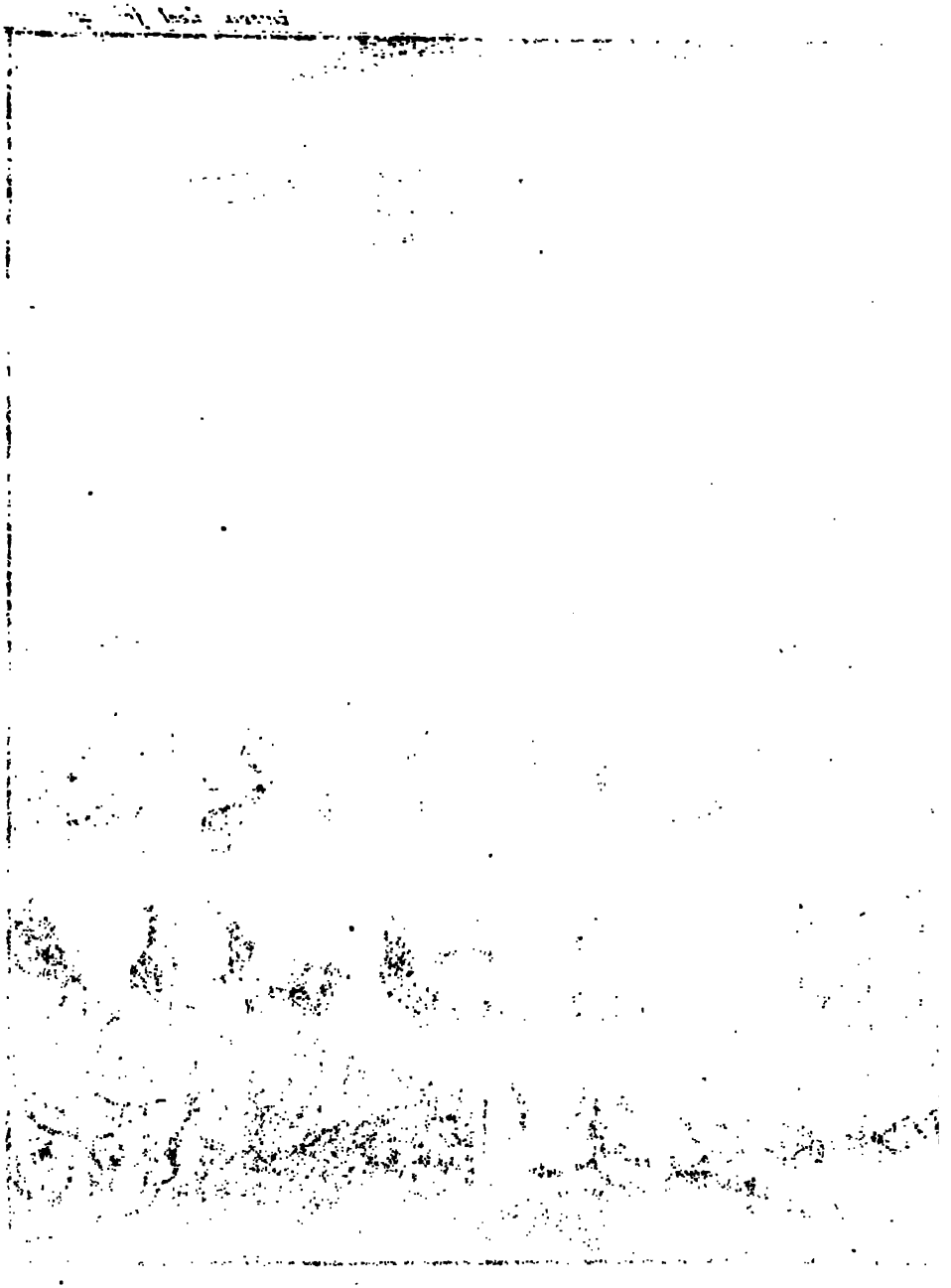

geappuyeert/ dat het onmogelijck was den selven in so avantagieuse posten aen te tasten / als met groot gewelt en kracht van volk / maer tot veel volk en wist men geen Raet/ men konde in alles naulijcks 600 koppen uytvinden/ bequaem tot sodanigen werk / en dan soude 't Casteel/ Ronduyt en houte Wambais t'eenemael ontbloot/en aen den vyant ten proye leggen/en wilde men van gemelte 600 een genoeghsame getal afnemen tot bewaringe des Casteels / Ronduyts/ ende houte Wambais / so stonde 't overige getal van soo geringe consideratie te blijven / dat daer mede niets uyt te rechten en was / ende ter contrarie deselve teghens alle apparentie en hoope van goede uytkomste / aen den Vyant voerende / niet anders en ware als 't Volck moetwilligh op den Vleesbanck te brengen/ ende sich selven sonder noot te ruyneren / wordende hier omme by alle de stemmen eenparig geoordeelt den voorsz uytval niet doenelijck te wesen/ vid. N°. 12. maer datmen continueren soude den Vyandt met Canon ende Musquetten in sijne wercken / naer uyterste vermogen / allen hinder toe te brengen.

Terwijlen de Vyant met sijne Batteryen en retrenchementen van Schanskorven noch al staegh aen avanceerde / ende men de Vaert van 't Casteel na de Schepen op de Reede noch eenighsins was open hebbende / dewelcke buyten allen twijffel mede afgesneden souden worden soo haest de Ronduyt Uytrecht van den Vyant quam overweldigt te worden / soo wierde weder in Rade voorgestelt ofte men niet en behoorde ten minsten de contante penningen/ en de sijne Koopmanschappen uyt de Packhuysen / wegens te vreesen quaden uytslagh/ voor de Compagnie te verseeckeren / ende op de Schepen te bergen; waer op naer rijp overlegh eenparig geoordeelt wierde niet raetsaem te wesen dese goederen als nu af te schepen / vid. N°. 13. ter sake sulks in desen bekommerden staet al te groote alteratie onder den Volke souden verwecken / ende om vorder redenen hier vooren pag. aengewesen.

Vinden andermalen ongeraetsaem eenige middelen af te schepen.

Den Vyant sijne Batteryen / niet tegenstaende alle tegenweer en in spijt der belegerden/ eyndelingh vaerdigh gekregen hebbende / soo begon hy op den 25 January 1662. des uchtens met het lumieren des daegs van de voorsz Batteryen/ so van de Oost als Suydzijde op de Ronduyt Uytrecht met sijn Canon bresse te schieten / en deselve/ naer eenige weynige uyren schietens/ naer sijn sin bekomen hebbende / ende de Ronduyt meest ter neder gevelt wesende / so quam hy tot tweemalen toe van de Suydzijde in de ghemaeckte bresse storm loopen/ seer moedigh aenvallende / maer die van binnen sich hier teghens mannelijck defenderende / wierde den Vyandt t'elckens afgheslagen / moetende met groot verlies van dooden ende ghequetsten weder aftrecken / waer door den Vyandt gheen Volck meerder willende spillen / continueert ende hervat hy sijn schieten / daer mede de Ronduyt soodanigh verbrijselde / dat teghens den avont van de geheele Ronduyt naulijcks eenen steen meer op den anderen/ ende meest alles tot een puynhoop lagh / sulcks dat aldaer gantsch gheene lijf berginge voor de onsen meer overigh wesende / de moedighe beschermers ghenoot saeckt wierden daer af binnen 't Casteel te trecken / naer dat alvooren het noch overigh Gheschut / voor soo veele daer van door den Vyandt ongheruyneert verbleven ware / vernagelt / ende een brandende Lont gheleyt hadden aen vier Vaetjens Buskruyt / die aldaer in de Kelder noch overghebleven waren / waer mede sy lieden de voorschreve Ronduyt verlieten / en in het begin van de nacht voorts opvloogh met diverse Vyanden/ de welcke op

Den vyant bestormt en overmeestert de Ronduyt Uytrecht.

dien

dien heuvel reets poſt gevat hadden / ende beſig waren hen aldaer te verſterken. Men heeft naderhant mede voor waerachtigh verſtaen / dat eben een wepnigje te voren / ſoo als de Kondupt voor ſijn eygen krupt ſprongh / Coxinja in willens ware geweeſt / tot beſichtinge van die plaetſe / ſich in perſoon aldaer te transporteeren / maer dat hy door meerghenoemde Chergiant weerhouden wierde / met aenwijſinge hoe gevaerlijk het ware te komen op plaetſen door de vyanden ſo vars verlaten / alſoo deſelve meenighmalen wierden bevonden ondermijnt / gelijck vooren verhaelt is alhier geſchiet te weſen.

En approcheert voorts met ſijne wercken dicht onder 't Caſteel.

't Veroveren van de Kondupt Uytrecht den Vyand ſoo wel geluckt ſijnde / ſoo en liet hy't daer by niet berusten / maer ſijn Forturyn al voorders pouſſerende / verſterckte hem dien eygenſte nacht noch op dien Heuvel / en begon aldaer eene groote Batterye te verbaerdighen / en maeckte diverſe retrenchementen met ſijn groot getal Schans-korven van den Heuvel nederwaerts naer de punt Gelderlandt en Hoornwerck des Caſteels: om welcke Wercken te verhinderen / de belegerden de geheele nacht uyt haer Canon / Mortiers / Muſquetten / ende met Handgranaten ſoo veele vuyr en vlam ſpouden / dat het Caſteel ghedurigh als in een lichte vlam ſtont; de Borſtweerингen van de Punt Gelderlandt, alſoo niet hooger waren als dat een man naulijcks aen den Navel reyckten / wierden verhoogt ende verdickt / met daer achter te leggen Packen van Lywaten ende geſchilderde Kleeden / uyt Compagnies Packhuyſen door de Slaven ende Soldaten daer nae toe ghevleept / ende alſoo mede de Gordijnen / die deſe Punt aen 't boven Caſteel hechte / niet boven drie en een halve Steen dick waren / ſoo wierde oordre gegeven dat de daken van de huyſen langs deſelve Gordijnen ſtaende / afgebrooken wierden / ten eynde ghemelte huyſen met ſant aen te vullen / tot verdickinge van ghemelte Gordijnen / ende wierde voorts alles by der handt ghenomen wat men oordeelde voordeel te ſullen konnen doen / tot afweringe des Vyants / die alle oogenblicken ten ſtorm verwacht wierde; de welcke onder en tuſſchen met ſijne wercken de gheheele nacht ſoo ſpoedigh gheavanceert hadde / dat met het aenbreecken van den dagh / deſelve in ſoodanigen poſtuur gebracht hadde / datter niet meer aen en ſcheen te manqueeren als de breſſe te maken / ende den ſtorm aen te brengen.

Waer door het Caſteel in de uyterſte noot gebracht wierde.

Waer op den breeden Raet des Caſteels wederom vergaderende / geſterckt met alle de Onder-Cooplupden ende Baendragers / ſoo wierde in deſelve ghebentileert de groote progreſſen des Vyants / ende de extreme noot waerinne wy gebragt waren / tot ſoodanige benauthept / dat nootſaeckelijck ofte met een couragieuſe uytval ruymte moſten maken / ofte wel een ſtorm afwachten / ofte met accoort 't Caſteel obergeven: welcke drie poincten verbolgens geexamineert worden / ende verſocht dat een yder van ons in allen bynoedighept

En in deliberatie genomen ofte noch te redden waredoor een generale uytval, wiert ſulks ondoenelijk geoordeelt,

ſijn gevoelen uptten ſoude / als eene ſaecke waer aen onſer aller eere ende leven / en Compagnies upterſte welſtant daer te Lande was dependerende.

Soo wierde in tas van een deſperate uytval met eenparighept van ſtemmen gheoordeelt deſelve niet doenlijck / ende tegens alle redenen en hoope van eenigerhande goet ſucces ende voordeel te weſen / ten deele omme redenen hier booren pag. 47. verhaelt / als mede dat de Vyant door ſijne ſucceſſen zedert meerder gemoedight ende hem ſelven in Volck en Wercken noch meerder verſterckt hadde / als doenmalen ware / alleen van negen en twintigh ſtemmen / daer uyt den breeden Raet doen malen beſtont / waren der vier die ſuſtineerden

dat

dat een generale uytval behoorde te geschieden / te weten / een Luytenant Gerrit Gerritsz. ende drie Kooplupden Thomas van Iperen, Daniel Six, en Paulus Davidsz. de Vick, dewelcke na de redenen van hare sustenue gevraeght wesende / soo antwoorde den Koopman Paulus Davidsz de Vick, dat hy voor jongen in India gekomen was / ende van sijn leven noyt meer Oorlog gesien en hadde / ende dat hy ten uytval hadde gestemt / steunende meer op Gods almogentheyt als op deswackheyt der belegerden / wel wetende dat Godt de Heere de sijnen soo wel door een kleen / als door een groot getal verlossen konde / gelijck in 't exempel van Gideon ghebleecken hadt. Den anderen Koopman Daniel Six, gaf tot antwoort / dat hy uyt desperaetheyt ten uytval ghestemt hadde / om met alle man daer door om den hals te gheraken / dat als dan niet meer en souden hebben te verantwoorden. De andere twee Uytvalders en wisten geene suffisante redenen te geven / waerom hier voren op pag. 48. gestemt hebbende / dat een generale Uytval doenmalen niet doenelijck was / deselve als nu voor goet keurden / daer den Vyant avantagieuser gheposteert / in Wercken en Volck versterckt / ende de onse daer en tegen door continueel waken en arbeyden noch meer afgemat en moedeloos waren geworden.

Belangende een ofte meerder stormen af te wachten / daer toe was den Gouverneur Coyett t'eenemael genegen / presenteerende selver hant aen 't werck te slaen om de Soldaten en 't Volck aen te moedigen / ende om den Raet tot sijn gevoelen te induceeren / en tot de stormen couragieuselijck af te wachten / te animeren / stelde aen deselve voor / dat den Vyant gedurende 't belegh / ende in 't vermeesteren van de Ronduyt (waer op omtrent de 2500 hondert schooten gedaen hadde) soo veele Kruyt gheconsumeert hadde / datmen twijffelen mochte ofte hy noch al veel Kruyt meer overigh hadde / waer van men nootsakelijck de proef diende af te wachten.

De Gouverneur is gheresolveert den storm af te wachten.

Ten anderen / ingevalle den vyant geen manquement van Kruyt mocht hebben / en al bresse quam te schieten / dat daer mede 't Casteel noch niet verlooren was / maer daer toe noch Volcks ghenoegh overigh hadden om den Vyant in de bresse couragieuselijck tegen te staen / ende buyten te houden.

Ten derden / niet te gelooven wesende / dat den vyant lichtelijck een generale storm soude wagen / ende de rest van sijn Volck buyten noot in de waeghschael stellen / door dien / ghedurende het belegh / een groot ghetal van sijn beste Volck verlooren hebbende / hy daer mede seer verswackt ware / en datter voor hem hoope en apparentie scheen / dat het Casteel van selfs hem wel haest in handen sal moeten vervallen / als wesende te water nu mede van alle secours afgesneden / ende van alle verversinge ontbloot.

Ten vierden / dat het Noorder Mousson nu al haest ten eynde wesende / men alle uyren een secours van Batavia te verwachten hadde.

Ende eyndelingh / dat daer toe levens middelen genoegh / wel voor vier a vijf Maenden in voorraet hadden / ende van Krijghs-gereetschappen / om 't uyterste af te wachten / noch tamelijck voorsien waren.

Waer jegens by den Raet geantwoort / en den Gouvr. voorgehouden wiert.

1. Dat 'et maer gissinge was / van dat den vyant noch veel of weynig Kruyt overig had / op welk fondament met geen sekerheyt yets konde gebout worden.

2. Dat door het menigvuldigh waken en braken / voornamentlijck nu drie a vier geheele etmalen achter den anderen / sonder eenige ruste tusschen beyde

Wort by den Raet eenparig tegengesproken.

gehad te hebben/ het Volck soodanigh afgemat en vermoeyt ware geworden/ dat het hen onmogelijck was daer in langer te konnen volharden/ ende dat de Soldaten reedts onwilligheydt in het wercken begonden te toonen/ende niet gemoet en waren een storm af te wachten/ ende ingevalle al eene storm afghewacht wierde/ dat daer mede veel Volcks van de steenen ende splinters ghedoot/ ende noch meerder ghequetst souden worden/ die dan de siecken-huysen vervullen/ en de overigen den moet benemen souden.

3. Seer wel te gelooven sou wesen/ dat den Vyant niet onderlaten en sal een storm op 't Hoornwerck aen te brengen uyt soo avantagieuse post als de Kantheuvel van de Ronduyt ware/ door dien sulcks voor hem met weynigh pericul te doen ware/ als in 't Hoornwerck teghens hem gheen lijfberginge wesende/ ende dat de Gordijn tussen Gelderlandt en 't Casteel met soo geringe moeyte ter neder te vellen ware/ ende van boven niet en konde bestreecken/ noch gedefendeert worden/ waer van den Vyandt buyten allen twijffel wel goede informatie hadde door den selven Chergiant/ die hem onderwesen hadde d'avantagien van den voorsz Heuvel/ dewelcke/ indien van den beginne geattacqueert en vermeestert hadde/ soude dit beleg al lange ten eynde geweest zijn.

4. Genomen men konde 't Noorder Mousson al uytwachten/ (als neen) tot dat secours van Battavia quam/ daer nochtans seer aen te twijffelen stonde/ ofte wel yetwes van belang van Battavia komen soude/ so soude sulck secours den belegerden weynigh konnen helpen/ door dien den Vyant hem reets soodanigh meester van 't Canael ghemaeckt hadde/ ende noch maken konde/ dat daer door nietswes in ofte uyt en soude konnen/ sonder sijn believen/ en soude alsoo den Vyant niet onderlaten met de belegerden om te springen na sijn welgevallen/ selfs in 't gesicht van 't voorsz secours/ dat niet machtigh genoeg en soude gesonden worden om den Vyant te Lande t'attacqueeren/ en op te slaen/ gelijck daer van reets eene evidente proef hadden.

5. Dat de Packhuysen/ waer in de nodige provisien lagen/ soodanigh geschonden waren/ dat de provisien daer in voor 't verderf niet langer en konden bewaert worden/ ende mitsdien soo lange tijt niet strecken souden/ als voorgestelt wiert.

Eyndelingh/ soo den Vyant al mochte onderlaten te stormen/ ofte oock dat stormende al afgeslagen wierde/ soo stonde nochtans geschapen/ datmen door 't groot getal van dooden/ gequetsten ende siecken reets gehad/ en noch te verwachten waren door afslovinge/ en by gebreck van verversinge/ men soodanigh verswackt soude worden/ datmen eer lange in postuyr stonde te geraken/ van geene storm/ ofte eenigerhande attaquen meer af te konnen wachten/ als men des noch al eens mochte gesint worden.

Ende mitsdien geconcludeert tot overgave des Casteels, by eenparigheyt van stemmen.

Met welcke redenen ende meer andere ter materie dienende/ den Raet den Gouverneur te gemoet voerde het pericul van 't aenstaende massacre/ daer in 't Volck stonde gestort te worden/ sonder eenige hoope van uytkomste/ nochte voordeel voor de Compagnie/ die niet en konde gheholpen wesen/ datmen sich selven als desperate menschen moetwilligh om den hals brachte/ maer in tegendeel meerdere dienst soude ontfangen/ dat alles onvermijdelijck verlooren wesende/ men ten minste de manschap ende soldatesque ten haren dienste uyt desen brant quam te redden; door welcke inductien ende ernstigh aenhouden des Raets/ den Gouverneur sich bewegen latende/ om niet tegens soo veele

Raets-

Raetsluyden hartnechtigh / ende alleenigh wijs te willen ſchijnen / in een ſaeck waer in alle oogenblicken dan onnutte tarderinge funeſt en doodelijck waren / ſoo heeft hy ſyner Raets-perſoonen eenpartigh oordeel mede toegeſtemt / ende met deſelve beſlooten datmen op eerlijcke conditien / weghens overgabe des Caſteels / met den Vyant ten eerſten capituleeren ſouden / vid. N°. 14. en 15. Hier op na bupten geſonden / en ten wederſijden ſtilſtant dan wapenen gemaeckt ſijnde / ſoo wierter na een onderhandelinge dan vijf dagen de naervolgende Capitulatie met Coxinja gemaeckt ende dan hem bedongen.

Verdragh ghemaeckt ende beſlooten door ſijne Hoogheyt den Heere *Teibingh Tſiante Teyſiancon Coxin*, beleghert hebbende 't Caſteel *Zeelandia* op Formoſa, zedert primo Mey 1661. tot heden den eerſten February 1662. ter eenre. Ende van wegen den Nederlantſen Staet, door den Gouverneur deſſelven Caſteels *Frederick Coyett*, met bygevoeghde Raden ter andere Zijde, beſtaende in de naervolgende Articulen.

I. ALle Vyandtſchap van wederzijden gepleeght zy vergeeten. Onder eerlijcke capitulatie.

II. Het Caſteel *Zeelandia* met ſijne Buyten-wercken, Geſchut, overigh Krijghs-tuygh, Montkoſt, Koopmanſchap, Geldt, ende andere goederen de E. Compagnie toebehoorende, ſullen aen den Heer *Coxinja* werden overgelevert.

III. Rijs, Broot, Wijn, Arack, Vlees, Speck, Oly, Azijn, Touwerk, Zeyldoeck, Pick, Teer, Anckers, Buſcruyt, Cogels, Lonten, ende wat meer tot nootſaeckelijck behoef voor al het Volck deſer beſettinge, ende op de Schepen, tot de reyſe van hier tot *Battavia* nodig is, ſal den voorſz. Gouverneur en Raden van opgemelte goederen, als noch Compagnies eygen, onverhindert in de Scheepen der Vereenighde Nederlantſe Compagnie op deſe Rheede ende Kuſt ſijnde inſcheepen.

IV. Alle roerende goederen, byſondere luyden vanden Nederlantſen Staet binnen dit Caſteel, op Formoſa, of in deſen Oorlogh elders vervoert ſijnde, toebehoorende, ſullende door Ghemachtighden van den Heer *Coxinja*, beſchout weſende, onverkort aen opgemelte Schepen gebracht mogen worden.

V. Behalven de voorſz. Goederen, ſullen oock 28 perſoonen des breeden Raets, elck van hun mogen uytvoeren 200 Rijckſd. in gelt, ende 20 andere perſoonen buyten de militie, getroude Werckbaſen, ofte wat aenſienelijke luyden ſijnde, te ſamen 1000 Rijckſd.

VI. De Krijghsluyden ſullen, met al haer goetje ende gelt geviſiteert zijnde, met vol gheweer, vliegende Vaendels, brandende Lonten, Kogels in de mont, en ſlaende Trommelen, uyttrecken, ende aen boort varen na des Gouverneurs believen.

VII. Wie van de Chineſen hier op Formoſa, hoe veel ende waer over, 't ſy wegens pacht ofte anderen, aen de Comp^e. noch ſchuldig zijn gebleeven, ſal by een extract uyt Comp. boeken aen den Heer *Coxinja* werden opgegeven.

VIII. Alle pampieren ende boecken van deſen Staet, ſullen nu mede nae *Battavia* gevoert mogen werden.

IX. Alle dienaren van de Compagnie, vrye luyden, vrouwen, kinderen, ſlaven ende ſlavinnen, in deſen Oorlogh onder het gebiedt van den Heere *Coxinja* geraekt, op Formoſa noch ſijnde, ſal den voorſz Heer van heden binnen 8 a 10 dagen aen opgemelte Schepen leveren, oock die daer af in *China* zijn, mede aen gemelte Schepen beſtellen, ſoo haeſt als doenelijck is; deſgelijcks andere van Compagnies Volck op Formoſa, onder ſijn gebiet niet zijnde, metten eerſten vry geleyde, om aen Compagnies Scheepen te komen, verleenen.

X. Den gemelten Heer *Coxinja* ſal nu weder aen de Compagnie overleveren de vier ſtucks by hem veroverde Scheeps-booten, met het gene tot deſelve behoorende, in weſen heeft.

XI. Sal oock ſoo veel Vaertuygh beſtellen als de E. Compagnie van noode is, om haer Volck en hunne goederen aen hare Schepen te voeren.

XII. Aerdtvruchten, Rund ende andere Beeſten, ende wat dierghelijcks voor Compagnies Volck, gedurende haer aenweſen vereyſcht wort, door ſijne Hoogheyts Onderdanen voor redelijcke prijs aen 't voornoemde Volck der E. Compagnie van heden af dagelijcks genoegh te beſchicken.

XIII. Soo langhe als des E. Compagnies Volckeren hier aen Landt ofte niet aen boort der Schepen ſullen weſen, ſullen geene Soldaten van den Heer *Coxinja*, ofte andere ſijner Onderſaten, geen dienſt voor de E. Compagnie te verrichten hebbende, dit Caſteel, ofte ſijne Buyten-wercken naerder komen mogen dan de Schans-korven, ofte ſijn Hoogheyts wercken jegenwoordigh zijn afpalende.

XIV. Geen andere dan een witte Vlagge van 't Caſteel ſal wayen, voor dat des E Compagnies Volck ſal uytgetrocken weſen.

XV. De opſienders van de Packhuyſen ſullen 2 a 3 dagen, na dat het andere Volck ende Goederen aen boort ſullen ſijn gekomen, in 't Caſteel verblijven, ende dan eerſt aen boort der Scheepen ghebracht worden met de Oſtagiers.

XVI. Van den Heer *Coxinja* ſullen tot Gijſelaers, aen een daer ter rheede leggende Schepen van de E. Compagnie, ſoo haeſt dit van wederzijden, elck na zijne Lantswijſe, ſal geteeckent, geſeegelt ende beſwooren weſen, overgaen den Mandorijn ofte Capiteyn *Moor Ongkun* ende *Pimpau Jamoosje* Politijcken Raet, ende van weghen de E. Compagnie daer teghen by den Heere *Coxinja* in deſe Stad, den Heere *Jan Oetgens van Waveren*, tweede Perſoon des Gouvernements, ende *St. David Harthouwer*, mede lidt deſſelfs Raedt, ende elck ter voorgeſtelder plaetſe blijven, tot dat alles, volgens den inhoudt deſes, getrouwelijck ſal zijn volbracht.

XVII. De Gegijſelde ofte ghevangene van den Heer *Coxinjaes* Volck, in dit Caſteel ofte aen des E. Compagnies Schepen hier ter Rheede zijnde, ſullen tegens de gevangene van ons onder des Heeren *Coxinjaes* gebiedt verwiſſelt en vry gelaten worden.

XVIII. Misverſtanden, en 't gene van geen groot belang, echter nootſakelijck vereyſchte in deſen uytgedruckt te weſen, vergeten mochte zijn, ſal in der minne gebetert, ende van wederzijden na gedane kenniſſe tot wederſijts genoegen afgehandelt worden.

Ende

Ende naer dat dese Capitulatie ten wederzijden behoorlijck getekent/ ende 't daer by beloofde volbracht was / en ons Volck hare Ammunitie / Vivres en andere veraccordeerde goederen binnen boort der Schepen gebracht hadden/ soo trockense met haer volle gheweer en vliegende Vaendelen uyt het Casteel Zeelandia, 't selve aen Gemachtighden van Coxinja overleverende / die met de sijnen daer op binnen trock / en van sijne conqueste besit nam / bedragende de goederen en Koopmanschappen die van de Compagnie aldaer verbleven/ omtrent ter waerdye als volgt:

Wat goederen en Coopmanschappen van de Compagnie Coxinja in 't Casteel bekomen heeft.

Aen Gout omtrent	600
Kleene van ouderdom doorgetende Bloet-Coralen, in koops gekost hebbende 300 Rijcksd. a 60 stuyvers.	900
Eenige kassen en vaetjens Barnsteen, ter waerdye van omtrent de	50000
Contante penningen 40 duysent Rijcksd. a 60 stuyvers.	120000
De andere groove waren en Coopmanschappen in de Packhuysen, konden alle te samen niet meer als ter waerdye van omtrent dry tonnen Gouts uytmaken, ofte	300000
Somma	471500

Van welcke goederen in Nederlant / ende selfs op Battavia soo grooten roep gemaeckt wierde/ als ofte de Compagnie met het verliesen van deselve / eenige millioenen was quijt geraeckt / ende dit alles om den haet tegens de persoonen van Formosaes Raet daer door te beswaren / gelijck den Fiscael in sijnen eysch in genere mede mentioneert/ van Gout ende Bloet-Coralen inkluys/ aen den Vyant overghegeven / als ofte daer in een groote schat bestaen hadde / welcke twee spetien te samen nochtans maer vijftien hondert guldens konden uytmaken / ende soo men dese al ter sluycks/ tegens de gemaeckte Capitulatie hadde willen bergen / en getracht den Vyant te ontvreemden / soude daer mede niet/ soo 't uytgekomen hadde / een groot bloetbad en massacre / ofte andere onheylen hebben konnen veroorsaeckt worden.

Ende dusdanigh naer eene moetwillige verachtinge van alle waerschuwingen, uyt diverse gewesten / en in diverse tijden aen den Generael en Raden op Battavia, successivelijck ghedaen van Coxinjaes toelegh en preparatie omme Formosa te invaderen: naer eene onverantwoordelijcke verlossinge van by tijts sich in postuyr van defentie te stellen, ende sich tegens des Vyants ghewelt bestant te maken: naer een verkeerde mesnagie, van niet te hebben willen gedoogen 't maken van eenige nootsaeckelijcke Fortificatien ende Wercken/ daer mede men den gheheelen Staet hadde konnen conserveeren; Naer veele moet-dempende woorden, daer mede men den Formosaensen Raet de couragie benam / ende intimideerden yetwes van belangh te proponeren / 't geene oordeelden nootsaeckelijck tot Formosaes behoudenisse: naer 't senden van een insuffisant ende onmachtigh secours: naer eene kloeckmoedige Resolutie des Formosaense Raets, van den Vyandt soo langhe op te houden / tot dat van Battavia bequamelijck souden konnen gesecondeert worden: naer veele vigoreuse resistentien der belegerden: naer eene voorsichtige conduite des Formosaense Raets, ende hare wijse mesnagie / daer mede de weynige middelen/ ende dat hantje vol Volcks / dat binnen 't Casteel Zeelandia hadden / soo

bequamelijck hebben weeten te dirigeeren / dat daer mede sulcken machtigen Vpandt soo lange tijdt hebben weeten op te houden: naer de schelmse vlucht van den Commandeur Caeuw, daer mede alles in confusie / ende de belegerden in de uterste desperatte gheraeckt sijn: naer eene belegeringe van negen volle Maenden, ende andere voorvallen / hier boven vermelt / soo is het kosteljcke Casteel Zeelandia, ende by gevolgh 't geheele Eylant Formosa / den Heydenschen Afgodist / ende Duydel dienende Coxinja, ten proye gewordē / ende de Oost-Indische Compagnie ontset van haer eerste ooghmerck / om door middel van op Formosa een Comptoir op te rechten / de Chineſe en Japanse handel aen malkanderen te schakelen; Behalven de kostelijcke Effecten en Middelen / dewelcke de Compagnie daer by heeft sitten laten / hebbende de Heere Godes hier van de smerte al mede moeten gevoelen / door dien de Barbiens (als den Prophect voorsept heeft) in den Wijn-bergh / en de Oegst des Heeren geraeckt sijn / ende dat het Christendom / 't welcke op Formosa door de Predicanten / en de Schoolmeesteren met soo veele moepte en bloedige arbeyt aengequeeckt / voortgheplant / ende seer ampel gheerendeert ware / door Formosaes verlies aldaer is vernietight gheworden / ende de Formosanen tot hare eerste Afgoderye wederom gheraeckt sijn. Van alle welcke onheylen veroorsaeckt te hebben / sullen die geenen die daer aen schuldigh sijn / te sijner tijt niet wepnigh hebben te verantwoorden / ende onder deese voornamentlijck Claes Verburgh, Jan van der Laen, en Jacob Caeuw, dewelcke met hun dzien wel de principaelste oorsaecken ende instrumenten sijn / dat Formosa is verstumpt ende verlooren gheworden; te weeten / Verburgh door den drift van sijne passien / ende onverschoenelijcken haet tegens den Gouverneur Coyett, dewelcke veroorsaechte / dat alle de ghetrouwe waerschouwingen van Coyett op Battavia wierden in de wint geslagen / en veele dingen versumt in 't werck te stellen / daer mede Formosa had mogen gheselveert worden. Van der Laen door sijne onverstadelijcke Gierighept / dewelcke verooorsaechte dat hy Compagnies Interest aen een zijde stellende / op hoope van te bekomene buyt / hy op 't Maccause exploit hardt aendzongh / en Formosaes Raedt op Battavia beschuldighde / van die schoone hant moetwilleng verbeecken te hebben / alsoo / volgens sijn voorgheven / op Formosa geene Vpanden te verwachten waren / 't welck dan door Claes Verburgh gestijft / soo is men op Battavia daer mede in sorgeloosheyt gheraeckt. Caeuw door sijne blooheyt / dat hy met de Schepen en beste Volck soo troulooselijck upt de belegeringhe wegh vluchte / ende de belegerden in den peechel sitten liet / daer mede dan de belegerden in desperaetheyt geraeckt / ende de overgabe des Casteels verhaest is gewordē / dewelcke anderssints noch lange tijt hadde konnen opghehouden hebben ghewordē / ja wel niet gevolght soude hebben ghehadt / by aldien Caeuw sijne Ambassade naer behooren ende ghelucklgh volvoert / en van de Tartaren de aenghe boden hulpe aengenomen / en naer Tayouan overgebracht hadde / want de belegerden hadden noch courage / ende moets ghenoegh den uptslagh van ghemelte Ambassade af te wachten / ende tot Caeuws wederkomste den Vpant te konnen upthalden / ende by aldien dan dien hant eenige troost en hulpe was gekomen / soo en is niet te twijffelen / ofte de moedige belegerden souden Coxinja, na alle apparentie / noch wel negen maenden daer en boven hebben uptgehart / en dese belegeringh eeuwigh besaemt gemaeckt.

Claes Verburgh, Jan van der Laen en Jacob Caeuw hebben Formosaes verlies veroorsaeckt.

Maer

Maer desen allen niet tegenstaende / onaengesien den Gouverneur Coyett ende sijnen Raet / soo wel voor / als gedurende den tijt van Coxinjaes belegeringe / hun selven in alles gedragen ende ghequeeten hadden / als luyden met eeren toestaet / soo en heeft hen sulcks niet mogen helpen / nochte niet bevrijden konnen / van op Battavia daer over gecalangeert / ende in hechtenisse gestelt te worden / alwaer sylieden naer veele smaetheden uytgestaen te hebben / ende naer eene tweejarige gevangenisse / van alle hare middelen / welvaert / eere en reputatie sijn berooft geworden / ende den persoon des Gouverneurs gedoemt in een eeuwige gevangenisse op 't Eylant Ay in Banda, sijn leven te moeten eyndighen / van waer hy oock nimmermeer soude verlost gheworden zijn / ten ware dat ter occasie van sijn Hoogheydts / den Heere Prince van Orangien / avancement / tot de dignitepten ende waerdigheden sijner hooghloffelijcker Voor-Ouderen / ende mitsdien geluckige herstellinge onser Republijcke / in sijnen eersten Staet; de Kinderen ende Vrunden des Gouverneurs sich geaddresseert hadden aen sijn Hoogheyt / ende naer sommaire en korte remonstratie van het toedragen deser geheele saecke (ghelijck die hier vooren in 't breede verhaelt is geworden) op haer lieden ootmoedigh versoeck hadden geobtineert sijne Hoogheyts hooghwaerdige intercessie ende voorspraecke aen de Heeren Bewinthebberen ter vergaderinge van seventienen / om den selven Coyett uyt sijne ghevangenisse te relaxeeren en libereren; 't welcke by gemelte Heeren Bewinthebberen / naer behooren in achtinge genomen sijnde / soo en hebben sy niet langer (alhoewel de Vrinden en Kinderen te meermalen soodanigh versoeck aen hen ghedaen hadden) konnen leedigh staen / maer hebben den voorschreven Coyett op sijne vrye voeten gestelt / ende hem toegestaen om naer dese Landen te moghen overkomen; Edoch alsoo de voorsz Coyett een seer habil man is / en Compagnies negotie en maximen seer grondigh verstaet / ende dat hy mitsdien de Compagnie soude konnen nadeelig wesen / by aldien hy sijn persoon in den dienst van eenigh ander Potentaet in India gebruycken liet / soo sijn daer tegens eenige præcautien gebruyckt / ghelijck deselve uyt de volgende Acte te sien is.

Den Gouverneur *Coyett* uyt sijne ghevangenis ontslagen.

Extract uyt den generalen Brief, gheschreven door de Vergaderingh der Heeren seventiene, aen den Gouverneur Generael en Raden van India, in dato den 12 Mey 1674.

BANDA.

DE Kinderen en Vrinden van *Frederick Coyett*, sijn ons verscheyde malen aen geweest, ten eynde wy haren Vader en Neef souden willen relaxeren en delibereren, van, ende uyt het confinement of gevangenisse, daer inne hy by sententie van den Raet van Justitie tot *Batavia* is gecondemneert, mitsgaders permitteren om weder herwaerts te mogen komen, hebben haer daer over oock te meermalen aen haer Ho. Mog. geaddresseert, maer t'elkens afgewesen, evenwel by ons in achtinge ghenomen zijnde, de menighvuldige intercessien, die sedert by verscheyde hooge Stants-personen, voor,

en

en in faveur van den ſelven zijn gedaen, en byſonderlijck van ſijn Hooq
den Heere Prince van Orangien, verſterckt met eenige aennemelijcke
ſentatien en borghtochten by de voorſz hunne Vrienden gedaen en gei
poneert; hebben wy niet langer konnen leedigh ſtaen, U E. by deſen a
ſchrijven, dat U E. den voornoemden *Coyett*, op 't Eylant *Ay* in *Band*
confineert, op ſijn vrye voeten ſullen hebben te ſtellen, en hem toe te
om te mogen herwaerts komen, mits dat hy alvoren ſal hebben aen te ne
mitsgaders ſijn ſelven by Eede te verobligeren, onder een valide acte, tot
eynde by hem te paſſeeren, *dat hy hem hier te Lande in een van de Geun*
Provintien ſal ter neder ſetten, ook in de ſelve ten uyt-eynde van ſijn leven h
woonen, en ſonder dat hy hem dien volgende in yemants dienſt naer Indien ſ
geven, of ſulx blijkelijck trachten te doen, of tot eenige Indiſche ſaecken, 't ſ
ſelfs of daer toe verſocht, laten gebruycken, en waer voor, mitsgaders da
gunt voorſz is, by hem ſal werden gepreſteert en nagekomen, ons hier v
keringe ter ſomme van 25 duyſent guldens is gedaen, ſoo als U E. ſulx
der ſult konnen ſien by ſekere Acte Notariael, hier bygevoeght gaende.

Welcke Acte te ſien is op No. 16.

BYVOEGHSEL

Van eenige

Aenmerckelijcke Saecken,

Rakende de oprechte gront der

SINESE WREETHEDEN EN TYRANNY;

Gepleeght aen de Predicanten, Schoolmeesters, ende de Nederlanders aldaer.

HIer mede souden wy het verhael van Tayouans belegeringe mogen besluyten / maer alsoo voor desen hier te Lande een groot geroep is gheweest van der Chinesen wreetheden / tyrannyen / en vrouwe-schendingen aen de Nederlanders / geduyrende deselve belegeringe gepleeght / ende dat daer van niet een enckelt woort gerept wort in ons Verhael / om den draet daer van niet af te breecken / soo vinde geraetsaem / als eene toegifte alhier in 't korte te verhalen / wat de waerheydt van die saecke zy. 't Is dan sulcks / dat Coxinjaes Soldaten eenige van de onsen in de Piscadores verrast en gevangen bekomen hebbende / twaelf a dartien persoonen van dese ghevangens ghescheept wierden op een Coya / ofte kleen Chinees Vaertuygh / om naer Formosa in Coxinjaes Leger ghebracht te worden / welcke gevangenen met dit Scheepje in 't gesichte van 't Casteel Zeelandia gekomen wesende / soo deede de sucht tot de natuyrlijcke Vryheyt en vreese van in een eeuwige slavernye te moeten verblijven / hen lieden resolveren dit Scheepje af te loopen / met de Chinesen die daer op waren den hals te breecken / en haer alsoo in 't Casteel te salveeren / waer toe de apparentien van een goet succes niet vreemt waren / alsoo dit Scheepje maer met omtrent de dartigh Chinesen gemant was / waer van de eene helfte des nachts de wacht waernam / terwijlen de andere helfte lagh en sliep / sulcks dat dartien gheresolveerde gasten / vijftien Chinesen onverhoets op 't lijf vallende / seer gemackelijck souden hebben konnen afmaken / en meester van 't Schip wesen / al eer de resterende slapende hadden wacker geworden / en in postuur van defensie konnen sijn; welcken aenslagh onder henlieden dus onderlinghe beslooten en belooft hebbende / elckanderen daer in getrouwelijck by te staen / soo wierde de uytvoeringe van dien uytgestelt tot de aenstaende nacht / na dat de helfte der Chinesen omtrent een uyr souden geslapen hebben / edoch onder en tussen een van de dertien / sijnde een Fransman Estienne genaemt / in vreese vervallende / dat boven ghemelte aenslagh mochte mislucken / en hy daer door in gevaer van 't leven gheraecken / soo ontdeckte dese bloode poltron deselve beraemden aenslagh / met

Wreetheden door de Chinesen, gedurende het beleg gepleegt.

Snijden twaelf personen den neus, ooren en handen af.

alle ſijne omſtandigheden aen de Chineſen / dewelcke aenſtonts daer op aen de andere Chineſen Vaertuygen zepn van onraet doende / ſoo wierden deſe twaelf Nederlanders gevat / en geboeyt in Coxinjaes Leger gebzacht / alwaer hun verweten zijnde dat ſich ondanckbaer betoont hadden / dooz datmen hen het leven verſchoont hadde / ſo wierdenſe geſententieert / dat tot exempel van anderen de neuſ en ooren afgeſneden / mitsgaders de handen afgehapt ſouden wozden / waer mede 't voozverhaelde ſepl hadden willen perpetreren / ende uyt ſinguliere gratie hier by gevoeght / dat aenſtonts naer de executie ſp lieden in 't Caſteel Zeelandia ſouden mogen gaen / om van onſe Chirurgijns hen lieden te laten cureren / alſoo onwaerdigh geacht wierden de Chineſe Medicamenten daer toe te gebzuychen / en mede dat de Chineſen hun ooch niet al te wel op de Chirurgie en verſtaen / gelijck dan verbolgens gemelte gevangenen in de ſtadt Zeelandia gebzacht / ende aldaer ſoodanigh geexecuteert ſijnghewozden / en met de afgeſneden neuſen / ooren / ende handen / met een touſjen om den hals hangende / noch bebloet in 't Caſteel Zeelandia uyt de Stadt quamen aengeloopen / en 't bloet dooz onſe Chirurgijns noch tijdigh geſtelpt wierde / ſoo dat alle te ſamen daer van geneſen ende opgekomen zijn / blijvende gemelte Franſe verrader in 't Leger by Coxinja, aen wien nopt vernomen hebbe dat eenigh leet aengedaen is gewozden / alhoewel mede gheloobe dat ooch geene groote careſſen ſal ontfanghen hebben / vermits de Europiſche Natie in 't generael by de Chineſen in kleenachtinge is / ende de Chineſen niet veel werchs van verraders ſijn maeckende.

Cruyſigen twee Schoolmeeſters levendig.

By na uyt de ſelfde oozſaeck / als nu verhaelt is / ſijn twee Nederlantſche Schoolmeeſters op eene ſeer wreede manière gedoot gewozden / waer van den toeval ſich dusdanigh toegedzagen heeft: wanneer Coxinja in den beginne des Oozloghs met ſijne troupen op Fozmoſa gheland / ſich meeſter van den platten Lande gemaeckt / ende de Fozmoſanen meeſt onder ſijne gehoozſaemheyt gebzacht hadde / en met eenen vele der Nederlanders / ſoo Predicanten / Schoolmeeſters als Soldaten / dewelcke ten platten Lande in de Dozpen verozdineert waren geweeſt hunnen dienſt te doen / gebangen bekomen hadden / ſoo onderſtonden twee der gebangene Schoolmeeſters / de Fozmoſanen van de Dozpen / daer in ſp ghelegen hadden / tegens Coxinja op te rocken en / en tot rebellie te verwecken / deſelve aenmierende dat de Chineſen in hare Dozpen logerende onverhoeds op 't lijf ſouden vallen / en den neck breken / ende dat daer in van andere Dozpen lichtelijck ſouden nagevolgt wozden / welcken hommel uytbzekende / ende dooz eenige der inwoonderen aen de Chineſen ontdeckt ſijnde / wierden deſe twee Schoolmeeſters dooz de handen en voeten / yder op een groot houte kruys genagelt / ende alſoo baſt geſpijkert / met de kruyſen in de ghemelte Dozpen opgherecht / met afſtundinghe in de Chineſe tale / dat wie voozraen / ſoo wel Nederlanders als Fozmoſanen / ſich onderſtaen ſouden diergelijcke ſepten te practiſeren / gelijck deſe misdadigers gedaen hadden / dat die gene met deſe ſelfde / ende noch wzeeder ſtraffe ſouden gedoot wozden; gelijck eenige maenden daer aen dooz een generale dzoevige maſſacre / van ober de vijf hondert gebangen Nederlanders ooch is komen te gebeuren; want als dooz voozſichtigh belept des Gouverneurs Coyett de ſaken ſoo wijſſelijck aengelept wierden / dat Coxinja geene andere hoope meer oberigh ſcheen te hebben van 't Caſteel Zeelandia te obermeeſteren / als dooz langhdurighept van tijt / honger /

Vermoorden en ontbalſen over de 5 hondert gevangen Nederlanders.

J.D.B. in et fec.

alle ſijne omſtandigheden aen de Chineſen / dewelcke aenſtonts daer op aen de andere Chineſen Vaertuygen zeyn van onraet doende / ſoo wierden deſe twaelf Nederlanders gevat / en geboeyt in Coxinjaes Leger gebracht / alwaer hun verweten zijnde dat ſich ondanckbaer betoont hadden / voor datmen hen het leven verſchoont hadde / ſo wierdenſe gesententieert / dat tot exempel van anderen de neuſ en ooren afgeſneden / mitsgaders de handen afgehapt ſouden worden / waer mede 't voorverhaelde ſeyt hadden willen perpetreren / ende upt ſinguliere gratie hier by gevveght / dat aenſtonts naer de executie ſy lieden in 't Caſteel Zeelandia ſouden mogen gaen / om van onſe Chirurgijns hen lieden te laten cureren / alſoo onwaerdigh geacht wierden de Chineſe Medicamenten daer toe te gebruycken / en mede dat de Chineſen hun oock niet al te wel op de Chirurgie en verſtaen / gelijck dan verbolgens gemelte gevangenen in de ſtadt Zeelandia gebracht / ende aldaer ſoodanigh geexecuteert ſijngheworden / en met de afgeſneden neuſen / ooren / ende handen / met een touſjen om den hals hangende / noch bebloet in 't Caſteel Zeelandia upt de Stadt quamen aengeloopen / en 't bloet door onſe Chirurgijns noch tijdigh geſtelpt wierde / ſoo dat alle te ſamen daer van geneſen ende opgekomen zijn / blijvende gemelte Franſe verrader in 't Leger by Coxinja, aen wien nopt vernomen hebbe dat eenigh leet aengedaen is gewordẽ / alhoewel mede gheloove dat oock geene groote careſſen ſal ontfanghen hebben / vermits de Europiſche Natie in 't generael by de Chineſen in kleenachtinge is / ende de Chineſen niet veel werchs van verraders ſijn maeckende.

Cruyſigen twee Schoolmeeſters levendig.

Bij na upt de ſelfde oorſaeck / als nu verhaelt is / ſijn twee Nederlantſche Schoolmeeſters op eene ſeer wreede maniere gedoot gewordẽ / waer van den toedal ſich dusdanigh toegedragen heeft: wanneer Coxinja in den beginne des Oorloghs met ſijne troupen op Formoſa ghelant / ſich meeſter van den platten Lande gemaeckt / ende de Formoſanen meeſt onder ſijne gehoorſaemheyt gebracht hadde / en met eenen vele der Nederlanders / ſoo Predicanten / Schoolmeeſters als Soldaten / dewelcke ten platten Lande in de Dorpen verordineert waren geweeſt hunnen dienſt te doen / gevangen bekomen hadden / ſoo onderſtonden twee der gevangene Schoolmeeſters / de Formoſanen van de Dorpen / daer in ſy ghelegen hadden / tegens Coxinja op te rocheuen / en tot rebellie te verwecken / deſelve animerende dat de Chineſen in hare Dorpen logerende onverhoets op 't lijf ſouden vallen / en den neck breken / ende dat daer in van andere Dorpen lichtelijck ſouden nagevolgt worden / welcken hommel upt te breken de / ende door eenige der inwoonderen aen de Chineſen ontdeckt ſijnde / wierden deſe twee Schoolmeeſters door de handen en voeten / yder op een groot houte kruys genagelt / ende alſoo vaſt geſpijkert / met de kruyſen in de ghemelte Dorpen opgherecht / met afkundinghe in de Chineſe tale / dat wie voortaen / ſoo wel Nederlanders als Formoſanen / ſich onderſtaen ſouden diergelijcke feyten te practiſeren / gelijck deſe misdadigers gedaen hadden / dat die gene met deſe ſelfde / ende noch wreeder ſtraffe ſouden gedoot worden; gelijk eenige maenden daer aen door een generale droevige maſſacre / van over de vijf hondert gevangen Nederlanders oock is komen te geſchieden; want als door voorſichtigh beleyt des Gouverneurs Coyett de ſaken ſoo wijſſelijck aengeleyt wierden / dat Coxinja geene andere hoope meer overigh ſcheen te hebben van 't Caſteel Zeelandia te overmeeſteren / als door langhdurighheyt van tijt / honger /

Vermoorden en onthalſen over de 5 hondert gevangen Nederlanders.

t. in Bÿvoegsel fol: 52

honger / en derſterf der belegerden / en dat hy gereſolveert hadde met loosheyt / en bedzogh upt te voeren / 't geene dat met ghewelt vooz hem niet doenelijck ſcheen / ſoo ſont hy den Predicant Hambroeck, dewelcke nevens andere Nederlanders van den platte Lande in ſijne handen gevallen was / binnen 't Caſteel Zeelandia, met laſt ende ozdze / dat hy de belegerden met alle middelen ſoude perſuaderen ſich aen Coxinja over te geven / alſo doch tegens hem in 't langhe niet beſtant ſoude konnen blijven / dat hy hen als noch alle ghenade aenboodt / maer in ghevalle deſelve niet pzomt geaccepteert wierde / dat alsdan niet anders als alle bedenckelijcke ſtraffen ende tozmenten te verwachten ſoude hebben / ende ſoose dooz hopeloose reſiſtentie hem noch meerder tertteerden / dat alsdan wel lichtelijck ſijne gramſchap ſoude komen upt te barſten over de ghevangene Nederlanders / dewelcke hy upt het Fozt je Provintia, ende van den platten Lande in ſijn ghewelt bekomen hadde / met welcken laſt Dº. Hambrouck afgevaerdigt / moetende ſijn vzouw / nevens twee van ſijne kinderen by Coxinja in 't Leger verblijven / tot onderpant en verſeeckeringhe van ſijne wederkomſte ; komt binnen 't Caſteel Zeelandia, alwaer ſijne commiſſie ſeer getrouwelijck ontledight hebbende ? O wondere courage van een edel en genereus gemoet ! in plaetſe van de belegerden te perſuaderen / van ſich aenden Vpant over te geven / ende dooz dat middel ſijne vzouwe / kinderen / ende hem ſelven upt des Vpants handen / en 't gedzepghde doots gevaer te redden / ſoo animeerde hy deſelve met alle bedenckelijcke motiven / dat doch getrooſt tot den upterſten toe ſouden uptharden / ſonder opt ſoo verre te verballen / van met den Vpant wegens overgave des Caſteels in eenige onderhandelinge te treden ; hy ſepde wel te voozſien / dat hy langer continuatie van hare teghenwoozdige toeſtant / de belegerden ſtonden te verballen in veele miſerien / kommer / ende groote elende / maer datſe daerom niet en behoozden te verſlauwen / nochte van haren plicht te verballen / nochte den moet niet verlooren te gheven / van den Vpant in 't eynde te konnen verduren / ten minſten tot dat ſecours van Batavia quam / aengeſien het met den Vpant alles ooch niet vooz wint en gingh / ſeggende voozders / dat deſelve ghedurende 't belegh een groot ghetal van ſijne beſte Soldaten was gupt ghewozden / dat veele Joncken en Vaertupgen van hem wegh gevlucht waren / dat ſijne Soldaten de langhdurighept des belegs begon te verdzieten / en daer over onder malkanderen mede begonnen te murmureeren / dat de Fozmoſaenſe inwoonderen onder des Vpants ghebiedt ſoodanig noch niet verballen waren / ofte datſe hen lichtelijck ſouden verſamelen / en tegens den Vpant oppoſeren by de minſte nederlage die Coxinja quam te lijden / voegende dien edelmoedigen man hier by / dat hy wel wiſte dat hy alsnu de ſententie des doots teghens ſijn ſelven pzonuncieerde / maer dat upt betrachtinge van ſijn eer ende eed daer mede aen de Compagnie verpticht / ende dooz ingeven van ſijne conſcientie daer mede aen Gode verbonden was / hy daſtelijck beſlooten en gereſolveert hadde liever goet / bloet / lijf / vzouwe / kinderen / en alles pro aris & focis te wagen / als te verballen in de minſte laf hertighept / verraderye / en ontrouw tegens Godt ende ſijnen naeſte ; hoedanige reſolutie hy hoopte dat een yder der belegerden ooch ſoude nemen / hy ware berept en baerdigh hen lieden daer in met ſijn exempel vooz te gaen / ende waer van ſy lieden metten eerſten de effecten ooch hadden te gemoet te ſien / dooz dien hy het vooz ſeecker hielde / dat dien bloetdozſtigen Coxinja op deſe wijſe 't Ca-

steel niet konnende bemachtigen / niet onderlaten soude onder het een ofte andere opgeraept pretext / tot voldoeninge van sijne gramschap / alle de gevangen Nederlanders jammerlijck te verwoorden en massacreren / welcke onnosele menschen van nu af niet anders als voor verlooren te achten wesende / so was het beter met lijtsaemheyt af te wachten wat de voorsienigheydt Godes over hen lieden soude mogen beslooten hebben / als dat sylieden (te weten de belegerden) uyt eene onnutte barmhertigheyt / aen de gevangenen willende het leven salveeren / van met den Vyandt in onderhandelinge te treden / hen selven / nevens de gevangenen moetwillens in de ghestelde stricken werpen / ende sich aen de verwoetheyt van dien Heyden overgeven / van wien noch geloove / noch trouwe te verwachten stonde / en die het maer alleenigh daer op aenleyde / om den eenen met den anderen te verschalcken / en alles in sijn gewelt hebbende / alle de Nederlanders met malkanderen / niet eenen uytgenomen / in de pan te hacken / ende den Duyvel sijnen Afgodt daer mede een aenghename offerande te doen. Ende na dat D°. Hambrouck alle persoonen in 't generael / ende een yder in 't bysonder dusdanigh tot moedigheyt geencourageert / en tot volstandigheyt geanimeert hadde / en hem tot sijn vertreck begon te prepareeren / doen vertoonde sich so droevige tragœdie als men by na opt gehoort heeft / den Gouverneur en de Raet stelden 't hem in vrye wille en keur / ofte hy in 't Casteel verblijven / van ofte naer 't Leger wederkeeren wilde; de omstaenders door sijne grootmoedige redenen beweegt / met de tranen in de oogen / rieden hem dat lieder by haer in 't Casteel soude verblijven / als sonder eenigh voordeel aen de gevangenen te konnen doen / sijn leven buyten noodsaeckelijckheyt te gaen verwaerloosen; twee van sijne kinderen die in 't Casteel waren smolten by na in hare tranen / ende vervulden de lucht met hare lamentatien / gekerm en klaghen / baden en smeechten haren Vader dat doch medelijden met haer ende met sich selven wilde hebben / en dat hy in 't Casteel blijven soude: isser opt eene grootmoedige Ziele door contrarie passien aengevochten geworden / soo was sulcks het gemoet van desen stantvastigen man / op dit moment van sijn vertreck; in 't Leger by den Vyant was sijn lieve huysvrouwe / nevens twee waerde Kinderen / tot onderpandt van sijne wederkomste / het medelijden dat met soo lieve panden was hebbende / en kon hem niet doen resolveren deselve te verlaten / ende haer daer door in de uyterste jammerpoel van ellenden ende miserien te storten / vermits het seecker was / soo hy achterbleeve / dat Coxinja uyt wraeckluft de gebleven vrouw en kinderen / alle bedenckelijcke tormenten soude aenghedaen hebben; in 't Casteel hadde hy oock twee kinderen / die hem alsoo lief waren als die in 't Leger / en boven dit soo was hy met sijne eygene persoon binnen 't Casteel / op sijne vrye voeten / buyten des Vyants banden en gewelt / soo dat hier het gewichste scheen te moeten overwegen / namentlijck de conservatie van sijn eyghen leven en vryheydt / boven het leven van vrouw en kinderen; hier by quam noch dat hy met sijne wederkeeringe na 't Leger niet verseeckert was aen vrouw en kinderen het leven te sullen konnen salveeren; waer toe dan het sijne / op soodanig een losse voet gehasardeert; welke beweegredenen hem door sijne kinderen voorgehouden wordende / ende deselve van hem beantwoort wesende / met de vrage ofte sylieden dan wilden / dat hy hare moeder / broeder en suster liet vermorden / so wierden de kinderen met sulken groten droefheyt bevangen / dat noch traen / noch sucht / noch gekerm / noch niet een

eenigh woort meer konnende uytbrengen / de eene dochter plat van haer selven ter aerde nederviel / en d'andere hem om den hals vallende / aen sijn lijf besturf / sulcx dat Do. Hambrouck uyt vreese dat dese tedere lamentatien sijne ghenomen resolutie / die was in 't Leger weder te keeren / niet en quamen te bewegen / sich van dese ghelegentheydt dienende / hem uyt sijne dochters armen reddede / ende met eenen ten Casteele uytgingh / segghende in 't uytgaen teghens de omstaende Soldaten / dewelke met betraende oogen hem adieu wensten / Mannen ick ga als nu na mijne gewisse doot, op hoope van uwe ende mijne gevangen mackers in 't Leger dienst te konnen doen, en dat men my niet t'eeniger tijt en mocht verwijten, van door mijn achterblijven den ondergangh aen soo vele eerlijcke lieden, en vroome Christenen veroorsaeckt te hebben; Godt wil u lieden bewaren, ick en twijffele niet ofte hy sal u noch een gewenste uytkomst verleenen, houdt maer goeden moet, en verdraegt den arbeyt des Oorloghs geduldigh. Ende hier mede sijn afscheyt nemende / begaf hy sich in het Leger by Coxinja, aen de selve met een vrymoedigh ghelaet rapporterende (gelijck sulcx naderhant door eenige overloopers verhaelt is geworden) dat de belegerden tot de overgave des Casteels geenfins geresolveert / maer ter contrarie van onbeweeglijke resolutie waren 't selve tegens alle gewelt ende aenvallen ten uytersten te defenderen / datse hen in alle dingen seer blymoedigh en vigilant / en nergens van gebreck te hebben vertoont hadden / noch na geen ander accoort en verdragh en wilden luysteren als met behoudenisse des Casteels Zeelandia; maer Coxinja tot eenigh ander verdragh met den belegerden geinclineert wesende / dat deselve op alle billicke conditien aen sijn Hoogheyt Coxinja alle behoorlijcke satisfactie en contentement wilden doen hebben; door welck rapport Coxinja ten hooghsten tegens de Nederlanders verbittert / ende dat sijne saken soodanigen voortgangh niet en namen als hem selven van den beginne ingebeelt hadde / mitsgaders dat de ver-afghelegene Formosanen hier en daer hare hoofden begonnen op te steecken / en in seecker Dorp wel omtrent de twee duysent van syne Soldaten onverhoets overvallen, ter nederghemaeckt ende verstroyt hadden, soo liet Coxinja eenige weynige tijt na Hambroucks wederkomste / door de sijnen uytstroyen / dat de ghevangene Nederlanders de Formosanen tegens hem dagelijcks waren ophitsende / ende onder dit pretext geeft hy deselve aen sijn soldaten ten proye / met ordre aen alle Dorpen en Plaetsen / alwaer de gevangens by twintigh / dartigh en veertigh / hier en daer verdeelt waren / datmen alle de gevangene Nederlanders / alles wat mannelijck was / sonder eenige verschooninge en onderscheyt / soude ter neder maken / en om 't leven brengen: welcke ordre soo ras ghegeven / soo ras geexecuteert wiert / en vielen de Chinese Soldaten als verhongerde wolven op dese ellendighe onweerbare menschen / deselve sonder eenige barmhertigheyt op alderhande wrede manieren doodende / wordende 't meeste gedeelte van hen onthooft / alsoo de Chinese Soldaten de lust ware overgekomen / de deugt van hare sabels en houwers op de Nederlanders te proberen / ende na dat de principaelste Dorpen en Plaetsen van Formosa met dit vergooten Nederlants bloet besproeyt / ende de vermoorde lighamen berooft en gheplundert te hebben / maecktense groote kuylen / waer in vijftigh a sestigh rompen by malkanderen wierpen / ende met aerde bedeckten / sijnde in dese generale massacre wel ruym over de vijf hondert menschen deerlijck omgebracht / ende van 't leven berooft geworden / en is nie-

mant verschoont geworden / als den gevangen Landtdrost Jacobus Valentijn, nevens noch omtrent de twintigh persoonen die hy by hem was hebbende, dewelcke naer 't overgaen des Casteels Zeelandia gesamentlijck naer China vervoert zijn / alwaer als noch gevangen sitten. Eenige Vrouwen en Kinderen sijn in gemelte verwoetheyt mede omgebracht / en van de geenen die overschooten nam yder Chinees Bevelhebber die geene naer sich / die hem best behaegde latende het uytschot aen Jan Hagel / van welcke vrouwlieden sommige goede / sommige quade saecken hadden / naer dat een goeden ofte quaden meester aentroffen / want de geene die in handen van ongetroude Chinesen vervielen / wierden van de selve doorgaens seer gecaresseert / alsoo de Chinese Natie seer vrouw sieck is / ende dat een Hollantse vrouw voor hen lieden wat nieuws was / sulcx dat dese vrouw-lieden naderhant haer lieden den koop niet seer hart beklaegden / wanneer volgens capitulatie by overgave des Casteels bedongen / weder in onse handen gelevert wierden / hebbende haer niet eens geobsteert / of schoon een halve Chinees in 't lijf hadden / dat noch aen sommige Nederlanders trouden / die haer voor goede weduwen aennamen / sijnde Matroosje en Soldaetje / daer te Lande soo vies niet als 'er maer gheen been in vinden / trouwens sommige mosten oock soo lange met haer trouwen wachten / tot dat het packje eerst gelost was; de andere Hollantse vrouws-persoonen dewelcke aen getroude Chinesen waren te beurte gevallen / die en waren der soo wel niet aen als de eerste / door dien de Chinese wijven met den jaloersen drommel beseeten / deselve veele plagen en tormenten aen deeden / haer gebruyckende voor hare slavinnen / nevens dewelcke sy den dagelijcksen arbeyt van water halen / hout hacken / rijs stampen en soo voorts mosten volbrengen / waer over dese vrouws-persoonen op hare wederkomste ende verlossinge seer hart over de Chinesen klaegden / en der selver wreetheden seer breet extendeerden / en de geene dewelke de lelijkheyt van hare backhuysen / spijt hare eygen backhuysen / eerlijck gelaten hadden / dese waren die geene / die het meeste grosseerden / en hare mede mackersen beschuldigden van met de Chinesen geboeleert ende vrolijck geweest te hebben.

De Chinesen gebruycken der Hollanderen vrouwen tot hare bysitten.

Door dien onder de vermoorde Nederlanders / behalven den Predicant Hambrouck, noch vijf a ses andere Predicanten / nevens een groot ghetal Schoolmeesters geweest sijn / soo is daer mede uyt het Fabeltje (datmen soo wel in Oost-Indien als in Europa divulgeert) gesprooten / dat de Chinesen op Formosa de Christenen om de Christelijcke Religie hebben vervolght / vermoort en getyranniseert / ende dat de Predicanten hare Religie niet hebbende willen verlaten / nochte afvallen als Martelaers / om de Religie gestorven sijn en daer over een roode letter inden Almanack behoorden te hebben; welke eere / alhoewel wy hen niet en begeeren te misgunnen / soo dwingt ons nochtans de liefde tot de waerheyt 't selve tegen te spreken / alsoo Coxinja wegens de Religie niemant der Nederlanders oyt lastigh gevallen / maer heeft deselve alleenigh uyt politijcke consideratien / en tot volvoeringh van sijne progressen dus jammerlijck doen om hals brengen / 't welck wy nodigh hebben geacht alhier soodanig aen de werelt bekent te maken / op dat door dit staeltje moge geoordeelt worden wat te gelooven zy van alle de andere Martelaers / dewelcke verhaelt worden in andere gedeelten des werelts / en verre afgelegene Landen geweest te sijn / en voornamentlijck van de Christen Martelaers in China / daer van de Paters Jesuyten soo hoogh roemen / welcke luyden ick wel kan ghe-

loo-

looben / dat door de Chineſen en Tartaren aldaer effectivelijck op wreede manieren ſijn gedoot gewordẽ / maer dat ſulcx om de Religie / ſonder andere Politijcke redenen / geſchiedt ſonde weſen / ſulcx gaet mijn geloof te boven / ratio om dat het in de hedendaeghſe eeuwe geen mode meer is dat men ſich om ſijn geloof verbranden laet / waer van wel een gheheel boeckje vol van exempelen / niſi exempla eſſent odioſa, ſoude konnen door den dagh brengen / edoch en behoeve van mijn ſeggen geen ander bewijs als de hedendaegſe practijcke / daer in men dagelijcks voor oogen ſiet hoe dupſenden van menſchen / ſo wel groot hangs als kleyn hangs / van Gerefourmeert / Arminiaens / Sociniaens / Lutters / Paepſch en ſoo voorts van d'eene Religie tot d'andere / met houſſen en ſchoenen overſtappen / als maer eenigh voordeel daer by weten te bekomen / en ſulcx met haer intreſſe komt te accorderen / en dat ſoodanige menſchen haer om de Religie ſouden laten marteliſeren en verbranden / credat hoc judæus Appella, ick niet. En om weder tot onſe Formoſaenſe Predicanten en Schoolmeeſteren te komen / ſplieden waren mede menſchen van vleeſ en bloet ghemaeckt / aten en dronchen gaern wat goets / en wilden met gewelt geeert weſen, daer over veel tumult maeckten en veele boecken van ſchreeven / datmen hare perſoonen niet genoegh en eerden / ſoo dat eyndelingh om deſe Broeders te appaiſeren / by de Hooge Overh. geordonneert wierde / dat de Predicanten / wanneer in de Dorpen waren / als dan aen den Politijck / die aldaer 't gebiet hadde / de rechter hant ſouden cederen / maer wanneer met de ſelve Politijck in Tayouan waren / dat alsdan gemelte Politijck aen haer de rechter hant geven ſoude; hordanige eerſtrijden door opreghte Chriſten Martelaers gemoveert te weſen / ick nopt geleſen heb. Wel is waer / dat gemelte Broeders hen lieden altijt op Formoſa ſeer yverigh hebben ghetoont / om de harten te bekeeren / maer dit was om de Vellen te hebben / waer van gheheele Scheeps-ladingen na Japan verſonden / dat hen lieden oock geene wint-eyeren en lep / en ick kender wel een die daer mede wel twee tonnen gouts overgegaert en t'huys gebracht heeft / en met reeden / want die den altaer dient die moet'er van leven / 't weſen niet alleen van den geeſtelijcken / maer oock van den wereltlijcken dienſt te verſtaen is / gelijck Compagnies dienaren geheel India door genoeghſaem bewijſen / met in korte Jaren groote Rijckdommen by een te vergaderen / ick ſpreeck maer van ſommige / en niet van alle / nam non cuivis hominum contingit adire Corinthum, want elck en is ſijn geluck ſoo goedt niet / ende deſe laetſte worden onder ons Oost-Indies Baerders de conſcientieuſe ghenaemt / alſo men haer gedurigh by na niet anders uyt den mont hoort komen / als badde ick oock ſoo willen doen als die ofte die, ick ſoude mede ſo veel goets wel hebben konnen krijgen, maer ick en hebbe mijne conſcientie niet begeren te beſmetten, en ſoo voorts / quaſi vero, als ofte ymant ſulcken ſware en penible reyſe / als die na Oost-Indien is / ſoude by der handt nemen / en ſoodanigen verre baerwater willen overvaren / met intentie om aldaer vliegen te vangen / of om het ſobere tractementje te ghenieten / dat de Compagnie aen hare dienaren is gevende / het welcke naulijcks toereycken kan / om daer mede maendelijcks de swijfs Thee-back naer behooren te voorſien / ſoo koſtelijcke en dier hoop teeren is 't daer te Lande / ende alsmen dan niets van ſijn ſelver en hadde / ofte door behoorlijcke middelen niet en wiſte te proſpereeren / waer van ſoude men leven / en Wijf en Kinderen konnen onderhouden / en wat ſou'er teghens den ouden

dagh

dagh) overschieten / wanneer men met de oude honden aen den Dijck gejaegt
wort: ebenwel als ick hier segghe dat men voor sijn selven mede magh opt sij
oogen sien / om wat oock te gaderen tegens den ouden dagh / soo en versta ick
daer niet mede / dat men de Compagnie en sijn Bedaels-Heeren magh ontro
wesen / en haer fraudeeren; maer oordeele dat sulcks door behoorlijcke middele
behoort te geschieden / waer toe daer te lande honderderley occasien voorvallen
waer van wel veele soude konnen aenwijsen; maer en begeere de secreten va
de misse niet te openbaren / ende eene nodeloose haet op mijnen hals te lade
't is my gesecht als met den vinger aengewesen te hebben / dat men in Oost
Indien in Compagnies dienst wel kanrijck worden / ende niet te min de Com
pagnie getrouw ende eerlijck dienen / alhoewel daer upt mede niet en volgt al
de geene die upt India rijck t'huys komen / dat die de Compagnie trouw e
en eerlijck gedient hebben / want hier mentigh hoeverijse en schelmstuck o
derloopt / voornamentlijck / van die in korte jaren groote rijckdommen t'hup
bzengen / 't welck dan de de arme, of weynigh hebbende Oost-Indies Vae
ders hier te Lande moeten ontgelden / wanneer weder komen te solliciteren
om naer 't warme lant te varen / ende hun by de Bewinthebberen doet aengij
sien worden / als ofse spijeden alle te samen met een selfde sop overgooten wo
ren / ende dat maer naer Oost-Indien wilden om hun selven te verrijcken / e
worden sommige sollicitanten upt dien instichte deerlijck voor 't hooft gestooten
en een party Nieuwelingen, wert-nieten / baboetten / die nergens van en w
ten / en geen Oost-Indisch en konnen / door hun gepzefereert; maer daer en
niet veelaen gelegen / de Compagnie sal wel sien hoese varen sal met hare oud
getrouwe dienaren soo door 't hooft te stooten / ende soo veele nieuwelingen n
India te senden; het is onmogelijck dat de Compagnie soo doende / langer sa
konnen staende blijven / maer sal wel haest / volgens 't voorbeelt van de Wes
Indische Compagnie deerlijck verballen / ende te gronde gaen / om datse on
oude getrouwe dienaren niet en willen employeren tot den dienst / handel en r
geeringe van Oost-Indien / ende dit sullen wy verstoote Oost-Indies Vae
ders soo lange segghen / roepen / schzeeuwen / vertellen / schzijven / verhalen
protesteren / lamenteren / fulmineren / jancken / huplen / balcken / blassen e
uptbolderen / tot dat de Compagnie pder van ons met een goet ampt / officie / e
honorabel tractement / elck boven sijne merriten / sal voorsien ende begiftigt
hebben / als wanneer de geene die een beegh upt de pan sal gheknegen hebbe
aenstonts een geheele andere tale sal voeren / ende aen 's Compagnies staet e
eeuwigh welvaren en prosperteyt voorseggen / om dat de Bewinthebberen s
judicieus ende voorsichtigh zijn in 't eligeren en verkiesen van hare Dienaren
om tot welcke eer ende profijt-ampten metter haest te mogen geraken. O li
de Confraters / verachte en verschove Oost-Indies Vaerders! soo binde ic
my van conscientie wegen / alsoo ick mede een van de conscientense ben / gh
houden u lieden eene geheymentisse (met conditie nochtans dat dit secreet bl
be / volgens onse gewoonte die wy onder malkanderen hebben / eene secrete
te maken van 't geene pder ghemarkelijck kan weten) alhier te openbaren / d
welcke ick ontlanghs door een Magische geest ontdeckt hebbe / namentlijck
waer in 't principaelste obstaculi is bestaende / van dat wy by de Bewinthe
beren dus deerlijck meer den noch aengesien en verschooven worden / en dat
by dage ende nachte dus loopen / rennen en draven / sonder nochtans een stre

bij...

hzeet in onſe ſollicitatien advanceeren / komende al dit onheyl / miſerie / hartſeer en dzoef heyt ons eenlijk ober den hals / dooz 't gebzupken van een enkelt wooztje / dat wp in onſe ſollicitatien ſoo onboozſichtig altijt in den mont hebben / en ons ſoo qualijck daer van dienen ; maer ſulje miſſchien hier teghens uptvaren en dzagen / hoe 't mogelijck is dat een enkelt wooztje ſoo veel kracht heeft van ſoo grooten quaet te konnen veroozſaecken ? het is nochtans ſo / goede dzunden / ick hebbe veel Cabaliſe Characters en Boecken ober dit vermaledijde wooztje gemaeckt / naergeſien en opgeſlagen / en bevinde datter booz een Oost-Indies Baerder die ſolliciteert na India te varen / onder de geheele ſonne geen ſchadelijcker / noch periculenſer ſake te practiſeeren en zp / als dit eenigh wooztje bp de Bewinthebberen te willen gebzupcken / ick ſie datje verlangt om dit ſchadelijke wooztje te mogen weten / wel aen ick ſal het u ſeggen / dit wooz hiet Oude, ep lieve lacht niet / neemt'er maer eens de pzoef van / en ſeght in uwe ſollicitatien teghens Bewinthebberen / ick ben een oude Dienaer, ſiet eens ofje niet dadelijck ſult moeten hooren / hebje ons gedient daer hebje jou gelt booz gehad / ben je een oude dienaer ſoo weetje van de mooz / gp ſyt de rechte man om een particulier handeltje te dzijven / daer van de ſtreken en knepen u noch niet vergeeten zijn / ghp ſout wel weder het vette van de keetel willen ſchupmen / ofte den doper willen uptſuppen ende ons niet als het grontſop en de ledige ſchalen oberlaten ; neen / ſoodanige pzactijſyns en ervaren Lootslupden en hebben wp in India niet meer van doen / wp ſullen het eens pzoberen met nieuwelingen daer henen te ſenden / die van deſe lorrendraperijtjes noch niet en weten / daer wp beter bp hoopen te varen / ofte komje dan met jou compliment van oude Dienaer bp een ander Bewinthebber / die ſal wel geheelijk de geck met u ſcheren / en u tot antwooz toepaſſen / benje out ſoo dient u beter de ruſt / als een ſoo ſware repſe / en ongemackelijcke dienſt aen te nemen / wp ſyn met geen oude afgeſloof de menſchen boozſien / maer hebben van noode jonge fluxe-mannen / die tegens fatigues / en een ſtoot en onghemack konnen uptſtaen. Ende hier mede al weder booz wandelende na een ander Heer / daer ſulje moeten hooren / doeje in Oost-Indien waert / waerom en ſyt gp daer niet gebleven / ghp hebt immers uwe blauwe ſacken genoegſaem gebuilt / ofte waerom en hebje nebens anderen niet mede upt uwe oogen geſien / ſpt gp niet bequaem genoegh geweeſt uwe eygene ſaken te verſorgen / ſoo ſoudt ghp ſulcks noch veel minder weſen in Compagnies dingen waer te nemen / de Compagnie en ſal met ſulcke loome / achteloſe / domme menſchen niet gedient weſen / en ſoo boozts / ſult ghp ober al van de hant afgeweſen wozden / waer in / alhoewel de Heeren Bewinthebberen veeltijts niet miſraden / en menigmalen den ſpijker recht op 't hooft treffen / ſoo valt het nochtans booz een out / eerlijck dienaer hart te verdzagen / dat men ſoo weynigh reguart is nemende op de goede dienſten die men aen de Compagnie gedaen heeft. Ah vzunden gaet niet voozder / hier is al weder den dzommel te bannen ! ſpzeeckje van goede dienſten aen de Compagnie gedaen te hebben omtrent Bewinthebberen / ſoo lept uwe geheele ſollicitatie in duygen / en is het werck daer mede ſoodanigh verbzuſt / dat met alle mijne harſſenen gheen middel en weet te practiſeeren / tot redzes van deſen onvergeeflijken miſſlag gp lieden behoozt immers ſo veel politijke letteren gegeten te hebben / dat gp wiſt dat ober al / en in alle Staten / het vergeben van ampten en officien niet anders en is als een pure benefitie / dependerende van de vzye wille en keur des gevers van dien / ſulcks dat wanneer ghpliteden de Bewinthebberen met uwe goede

diensten aenboort komt / het niet anders en is dan ofte een Crediteur sijn D
biteur aensprack / en de selve tot voldoeninghe van sijne schult en betalinge w
de constringeren / tot hoedanige constrainte ymant die een benefitie wegh ge
niet willende verbonden wesen / so hebben de Heeren Bewinthebberen 't mee
gelijck van de werelt / datse sulcke goede dienst-schreeuwers sachtjens af wij
en in 't lange pack laten loopen; hebt ghylieden noyt gelesen datter staet /
gy alles gedaen hebt, soo seght Heere wy sijn onnutte dienst knechten. Wel
verootmoedinge / indien wy voortaen mede by der hant nemen / soo en is niet
twijffelen / of wy sullen met onse sollicitatien vry meer opdoen / als tot noch
schiet is / daer andersints so we by onse goede dienst schreeuwinge blijven v
harden / soo soude lichtelijck konnen komen te gebeuren / dat Bewinthebber
yder in 't particulier af verghde / waer in de ghedane goede diensten waren
staende / en welck de specialiteyten van dien sijn / en by aldien wy alsdan
anders als een party baggatelles en weten voor den dagh te brenghen; No
niet anders en weten aen te wijsen gedaen te hebben, als het geen den dien
daer in yder gestelt is geweest, heeft komen te vereyssen, en requireren,
by nalatinge van het welcke men soude gecensureert en ghestraft gheword
hebben, en dat Bewinthebberen daer op tot onser confusie ende innerlij
schaemte eens seyden / zijn dit dese wonderlijcke diensten / de welcke ghylied
met de groote elle soo breet uytmeet; moet de Compagnie jaerlijcks hier aen
groote kosten dragen? hebt ghy daer vooren maendelijcks soo groote gagie
gelt / en ample emolumenten moeten genieten? Seeckerlijck / alle het geene g
lieden gedaen hebt / soude de minste provisioneele Adsistent van tien gulden
Maents insgelijcks ende op sijn gemack mede wel konnen doen en waernem
O hoe bekapt met den mont vol tanden souden wy op sodanige reproches sta
kijcken / ende dat noch het erghste is / door dese onse importune goede dien
schreeuwinge / soude aen de Heeren Bewinthebberen de ooghen wel eenm
konnen geopent worden / en haer lieden soodanighe goede ordres doen beram
tot soulaes van Compagnies groote onkosten / dat voortaen geen hooge ghe
geerde meer gebruyckt en wierden in 't geene eene provisioneel Adsistent op
gemack kon waernemen / dan souden wy het wel gemaeckt / en een fraye
de op ons eygen gat gehaelt hebben / en moeten pluggeren en arbeyden al
Esels / om een mont vol broots te winnen / daer we het tot noch toe soo gem
kelijck gehadt hebben / ende ons de gebrade Duyven van selfs in de mont
komen vliegen /

Ut mihi sæpe
Bilem, sæpe jocum vestri movêre tumultus.

Mannen Broeders / hac viâ non itur ad astra, dit en sijn de rechte midd
niet om daer mede de Heeren Bewinthebberen t'ons waerts genegen te mak
willen wy wat obtineren / wy moeten dese en diergelijcke steenen des aensto
eerst uyt de weegh doen / ende alsoo mijne genegentheyt u lieden doch niets
bergen kan / ende dat ick tegenwoordigh in mijn humeur ben van gheheyt
nissen t'openbaren / soo sal ick u lieden alhier noch een saeck van wonderlij
groote importantie ontdecken / de welcke seer secreet gehouden wort / en niem
dan eenige weynige onser Heeren en Meesters bekent is / dese is / dat by ee
der selver Heeren die inde Compagnie vry wat te seggen hebben / op het secr
ste ja / op het aldersecreetste een secrete resolutie getrocken is van dat voor
geen Paepsgesinden, roncadores, mysterieusen, penitentiarissen, calumni

ſen, ofte diergelijke ſlagh van Ooſt-Indies Vaerders meer aengenomen noch naer India ſullen verſonden worden. Ende hier by komt het dat ſo tas ymant van ons van ſijne gedane dienſten / maer een enckelt woortje begint te reppen / ſoo is het dadelijck ho ho / deſe man ſlinckt al na het Paysdom / dat hy / gelijck de Papiſten met hare verdienſten den hemel willen beſtormen / hier mede ons meent de wet voor te ſchrijven / dat we gehouden ſouden weſen ſijn verſoeck / ſo tas als hy maer ſpreeckt / aenſtonts in te willigen; neen wy moeten dienaers hebben die meer op ghenade hoopen / ende met meerder ootmoedigheden haer ſaecken weten voor te dragen.

Voor de Roncadores, verſtaen de troetlers van de voorſz reſolutie / de ſnuppers / pochers / ſnorchers / blaſers en groot-ſpreechers / daer onder voornamentlijck begrijpende die geenen / de welcke by occaſie ergens in een Schuyt / op een Waghen / ofte in een Gaſtmael / eens by den een of den ander Bewinthebber geweeſt ſijnde / ende tegens ſoodanigen Heer van de Ooſt-Indiſche ſaken / van Compagnies ſtaet en gelegentheyt / boven haer begrijp / geheel confuys en tot walgens toe veel gediſcoureert en geſwetst hebbende / en dat ſoodanigen Heer upt complaiſance / ofte wel om de narren den klap vol te vullen / aen deſelve maer eens vraeght ofte ſplieden wel luſt ſouden hebben om weder naer Ooſt-Indien te varen / ofte anderſints dat ſplieden de Compagnie weder behoorden te dienen / en dergelijcke; waer mede deſe quidams dan ſoo gefnonneert en opgeblaſen worden / dat / wanneer by de andere arme ſackhalſen ende Ooſt-Indies Vaerders van minder calibre / de welcke ſoodanigh gheluck niet heeft mogen gebeuren / komen / ſoo dienden deſelve wel achter af met het hoetje in de hant te bijven / voor deſe begunſtigde Sinjoors, die in ſoo goeden blaetje by de Heeren Bewinthebberen ſtaen / op dat door hare intereſſie en bequame voorſpraech ſplieden metter tijt mede mogen by Bewinthebberen bekent worden / en alſoo tot het een ofte andere Officie aen geraken; ende ondertuſſen ſoo en komt by deſe gelucklge mannen nopt Snijder / Schoenmaker / Weber / Pelſer / ofte wie maer met haer wat te doen heeft / ofte ſplieden weten dadelijck met deſelve een praetje van Ooſt-Indien op te halen / het komt te pas ofte niet / met vertellingen / wat groote mannen ſplieden in Ooſt-Indien geweeſt ſijn / en welcke wonderlijcke ongemeene dienſten ſy aen de Compagnie gedaen hebben / ſijnde de minſte van hun een Gouverneur / Commandeur ofte Opperhooft van de eene ofte andere plaetſe geweeſt / ende dat de Heeren Bewinthebberen, om hare ongemeene bequaemheyt ende capaciteyt, haer lieden menighmalen verſocht ende aen boort geweeſt hebben, om weder in Compagnies dienſt te treden, waer toe ſeer groote officien en ample gagien haer aenboden, maer dat ſy lieden voor alſ noch geene genegentheyt hebben weder naer Ooſt-Indien te varen / en daerom de Bewinthebberen haer verſoeck hebben afgeſlagen / of anderſins noch een jaer twee a drie uytſtel ghenomen / om haer ondertuſſen te bedenken / ofte hare vrouwtjes daer toe te bewilligen / die dan / quaſi vero, ſoo licht noch niet konnen reſolveren / met welke praetjens ſy lieden ſommige eenvoudige menſchen menigmalen ſoo verre miſleyden / dat de goede lieden in de opinie en geloof ghevallen / dat Ooſt-Indien lupt lecker landt ſy / alwaer men voor de koſt niet en behoeft te wercken / en hen de tanden waterigh ghemaeckt worden / om mede daer na toe te varen / waer door dan een walgh in het werck komende / als nu een beter landt wetende / alwaer ghemackelijcker aen de koſt konnen geraken / ſo verballenſe lichtelijck in groote onachtſaemheyt met hare

hupshoudinge naer behooren niet meer waer te nemen / en daer dooz met w
en kinderen in armoede gheraechende / dan looptmen naer 't Oost-Indis
hups aen 't solliciteeren / om met wijf en kinderen naer India te varen / en b
len de Heeren Bewinthebbers so impoztun en lastig / dat booz dese sollicitant
hen naulycks weten te bergen / waer van mp selber noch geen lange jaren g
leden een fijn staelije te boren gekomen is van seker eerlijck Burgerman / sijn
een Schoenmaker van sijn hantwerck / dewelcke in sijn arbeyt en winckel
delijcke goede neeringe hadde / soo dat nebens sijn bzouw ende acht kleene ki
deren jens eerlijckjers daer van leefde / maer dese man tot sijn ongheluck twe
dziemalen bp eene van dese Koncodares ofte Gzootspzeeckers gheweest sijn
soo waren hem aldaer de oozen van Oost-Indien soo vol ghebla sen / en had
het hooft soo vol mupse-nesten gekregen / dan in kozte jaren sonder te arbeyd
rijck te komen wozden / dat desen goeden man daer dooz in sloffighepdt en
gevolgh in verloop van sijne neeringe / en tot armoede soude vervallen hebb
ghehadt / ten ware bp gheval pemant van sijne Vzunden / met mp van des
mans ghelegenthepdt spzeeckende / mp de gheheele Historie daer van vert
hadde / die was dat gemelten Koncadoz ende Grootspzeecker (waer van d
naem upt discretie booz dismael sal verswijgen) aen desen goeden man had
wijs ghemaecht / dat de Heeren Bewinthebberen hem versocht hadden
Opperhooft aen de Caep de Bonne Esperance / in de plaet se van Qualbe
gen te willen wesen / ende dat hp op dit versoeck sijne tijdt van bedenckin
hadde genomen / ende wijders bp aldien hp het aengebooden Opperhoofts
quam te accepteeren / dat hp alsdan dese man met vzouw en kinderen v
vzp Burger aen de Caep soude mede nemen / dewelcke met alderhande dza
ken aen de gaende ende komende Schepen te verkoopen / ende eenighe and
schackerijtjens en kleene Coopmanschapjens te dzijben / in kozte jaren soo v
gelts soude konnen oberwinnen / dat al sijn leben konde behouden wesen / wa
op bp mp onderbonden wesende / dat gemelten Grootspzeecker sijn voozgebe
van da: hp dooz de Compagnie versocht was ghewozden tot ghemelte Opp
hoofts chap / valsch ware / en dat hp sulcks tot disreputatie van Compagn
respect upt sijn hooft gesingeert hadde / soo hadden wp de meeste moeyte van
werelt om de boozs goeden man sijn phreneste van rijck te wozden upt het ho
te pzaten / ende hem tot sijne gewoonelijken arbeyt weder te doen keeren / w
in tegenwoozdigh als noch welbarende is / en booz onse goede onderrechti
ghe harteliick bedankende / waer van des noots goede ghetupgen sse soude ko
nen pzoduceren / 't welck hier verhale tot waerschouwinge van alle goede lied
om hen booz dese Syrenen beter als booz de pest te wachten ; want dese m
schen met hare pzaetjens konnen schade doen aen lichaem en gemoet van die
nen / die haer maer geloof geest / en sijn hun selben boben dien menighma
alsoo schadelijck als aen een ander / want dooz hare gheduprige gewoonte b
opsnijden en liegen / wozt de nature in haer soodanigh verandert / dat me
tijdt selfs beginnen te gelooben waer te wesen / het geene sp anderen in den
ginne voozghelogen hebben / ende vervallen sp wel tot soodanige sot- en onb
schaemthept / dat se sich niet en ontsien selfs aen onse Oost-Indies Vaerder
die nochtans beter behoozden te weten / wijs te willen maecken / dat se dooz
Heeren Bewinthebberen in 't secreet tot Compagnies dienst aengheso cht w
den ; maer lacy ! als soodanige Grootspzeeckers eens in der daet komen te sol
citeren / wat hebbense anders te verwachten / als een bitter verwijt en smad
schim

ſchimp / met te moeten hooren / hoe komt deſe man ons nu aenſoecken / die ſoo menighmalen gheroemt heeft / dat we hem aengeſocht hebben ghehadt / wegh met dien laetdunckenden Man / hy en dient ons niet; ende ſulcx moeten wy andere onnoſele Oost-Indies Vaerders dan ſomwylen mede ontgelden / dooz dien Bewinthebberen meenen / dat wy al te ſamen al een Volckje zijn / weshalben ick raden ſoude / dat wy andere Oost-Indies Vaerders deſe Gzootſpzekende quanten den boender gaben / en uyt ons geſelſchap uytſloten / ſo we maer ander ſints al te ſamen met deſe ſteckte van grootſpzeken en pochen / d'eene wat meerder d'ander wat minder / inſgelyckx niet beſmet en geraeckt ſijn.

Noch veel quader ſlag van menſchen / als de Koncadores / en aen ons Oost-Indies Vaerders in onſe ſollicitatien / tien mael ſchadelyker ſijn de Myſterieuſen, dat is ſmupgers / ſmockelaers en ſecrete ſolliciterende Oost-Indies Vaerders / dewelke aen hare machers / en aen yder een daer van een ghehepmeniſſe maken / dat ſylieden ſolliciteren / en tot dien eynde geduyrigh met diſreſpect en klepnachtinge van des Compagnies dienſt ſpzeecken / als ofte ſylieden deſelve niet van nooden hadden / daerſe onder en tuſſchen des avonts laet / ende des mozgens vzoegh / eer ſint velten ſijn ſchoenen aen heeft / op de been ſijn / loopen en vzaven dat het ſweet langhs haer gat vzyft / ende geheele upren / als ſintinellen ſtaen op en paſſen vooz de deure van de Bewinthebberen / om gelegentheydt af te wachten van deſelve aen te ſpzeken / daer in nochtans deſe pzæcautie gebzupken / wanneer ergens by een Bewinthebber in hups gaen / datſe alvoorens aen te bellen eerſt naerſtigh aen alle kanten rontſom ſien / ofter ooch eenig Oost-Indies Vaerder / ofte ymant anders van kenniſſe daer omtrent is / die haer han ſien ingaen / en de baen onklaer ſtende / ſo gaenſe ſachtjens voozby / en ſoo lange een ſtraetje om / tot dat de perſoon van kenniſſe weg is / en dan ſnap in hups / op dat niemant achterdocht mocht krijghen van datſe ſolliciteeren: welcke maniere van ſolliciteren / of die ſchoon wel voozſichtig ſchijnt aengelept / ten fine daer mede te verhoeden / dat andere ſollicitanten hen niet in de weeg en ſijn / ſoo en voegh t deſelve aen ons Oost-Indies Vaerders nochtans geenſints / dooz dien wy meeſt al te ſamen by Bewinthebbers ſuſpect ſijn van experte meeſters te weſen / om in India een particulier handeltje te dzyven / waerom ſoo ras als Bewinthebbers deſe onſe fineſſen / diewe in 't ſecreteren van onſe ſollicitatien gebzupken / in de neus krijgen / ſo ſijn wy daer mede aenſtonts ſuſpect / en maken ſylieden daer uyt een beſlupt / dat wy ſo habil ſijnde in deſe ding'n / die men wel weten magh te verbergen / wy in India komende / noch veel bequamer ſouden weſen in 't beleggen en uytvoeren van dingen / diemen niet weten magh / daerom is het fœnum habet in cornu, longe fuge, wacht u vooz ſoodanigh ſlagh van ſollicitanten / alſoo de Compagnie van hen d'alder meeſte afbzeuck en onderkruppinge in hare negotie te vzeeſen heeft.

De Pœnitentiariſen alhoewel die niet veel quaet aen de Compe. gedaen hebben / en ooch van de quaetſte ſlag van Oost-Indies Vaerders niet ſijn / hare gewoonlijke diſcourſen ſijn nogtans / kom ick eens weder in India, ick ſal mijn ſaken wel anders aenleggen, of ick ſal de ſchoone gelegentheden die ick gehad heb niet meer ſo mal verſuymen, en ſal 't wel ſodanig weten te maken dat voor de darde mael niet weder daer na toe ſal behoeven te varen, dit dooz d'een ofte d'ander ſpion en verklicker aen de Bewinthebbers overgebzacht wozdende / ſoo wozden wy daer dooz alſoo ſuſpect als de Myſterieuſen, en konnen in geen dienſt aen geraecken / al ſpzongen wy naer onſen ſtaert om / waeromme rade dit vergeefs pœniteren wat meer verbozgen te houden / en die wat goets

in den sin heeft / die swijge soo lange stil / tot dat de ghelegentheydt eens weder schoon sal krijgen / en doe dan 't geen dat hy geleert sal hebben / altijt gedenkende op dese goude spreucke / fronte capillata post est occasia calva. Die yder dienaer van de Compagnie in India wesende / des morgens als hy opstaet / en des avonts wanneer te koop gaet / nevens haer morgen ende avond gebet / behoorde op te seggen / welcke lesse ick alhier maer geve aen de pænitentiarisen dewelcke met soodanigen yver / als de Joden haren Messias verwachten / verlanghen weder na India te varen / alsoo ick onderrecht worde / dat de nieuwelingen die sedert eenige jaren herwaerts na India gevaren zijn / deselve spreuke seer wel weten te practiseren / en daer by geen schade en lijden / trouwens daer onder zijnder veele die Latijn konnen / en den inhoudt van dien seer wel verstaen / en boven dat vier witte Voeten hebben / sulcks dat wel wat derven doen daer aen ymant anders niet eens soude durven dencken.

Van de Calumnieuse quaetspreeckers / achterklappers / nijdigaerts en diergelijcke soorten van Oost-Indies Vaerders / en sal niet veel woorden maken / door dien soodanige onse dagelijckse actien ons wel niet juyst in het sollicteeren seer nadeeligh sijn / nochtans ons oock niet hart by Bewinthebberen recommandeeren konnen / als die liever vreedsame menschen in haren dienst hebben / als daer mede wel best over een komende / en daerom en behoorden wy onder malkanderen niet meer soo nijdigh den een tegens den anderen te wesen / noch malkanderen de Kroon van 't hooft te spreken / volghens de quade ghewoonte tot noch toe by ons religieuselijck onderhouden / met ymant achter de rugge na te seggen / al het quaet dat wy daer van weten / en elckanders geringe extractie en parentagie te verwijten / aengesien wy doch alle te samen Adams kinderen / ende uyt eenen selfde wortel voortghekomen sijn / vreese andersints dat volgens 't voorbeelt der Joden / dewelke door de geheele Christen werelt by yder gehaet / veracht ende bespot worden / wy insgelijcks van de geheele Nederlantse natie afgesondert / en als een particulier slagh van menschen staen gheconsidereert te worden / daer van Godt betert sich reets eenige quade beginselen beginnen t'openbaren / alsoo hier te Lande den meesten hoop van ons / by luyden van fatsoen / geen hooger estime ende achtinge en hebben / als het is maer een Oost-Indies Vaerder, welck woortje van kleynachtinge / te weten dit verbrutste maer wy veeltijts met gemack wel souden konnen declineeren by aldien wy ons aenwennen onse onwetende grootsheydt / en povre hovaerdye wat in te toomen dewelcke ons in de conversatie van eerlijcke luyden soo odieus en insupportabel is makende / edoch en behoeven wy daerom ons selven mede niet t'eenemael te verwerpen / want die sich onder den draf mengt die wort van de Varckens gevreeten / en mogen ons onder malkanderen / dewijle het doch niemant anders doen en wil / wel eeren / en by onse gewoonte blijven / van elckanderen te mogen noemen de Heer die, de Heer dese, en de Heer geen, naer het ampt dat we eenmael in Oost-Indien bekleet hebben gehadt / want eens Burgermeester altijt Burgermeester.

Alle welcke getrouwe waerschouwingen en aenwijsingen van onse gewoonelijcke misslagen / waerde Confraters / hoope u lieden in 't generael / ende yder in 't bysonder seer aengenaem te sullen wesen / en verwachte daer over wel hartelijcken bedankt te worden / met versoeck / dat gy lieden gelieft te considereren de selve van my niet animo injuriandi, om ymants persoon in 't particulier te affronteren / voor den dagh gebracht te wesen / namentlijck / uyt haet van soo

danig

danige groobe en in 't oogh van de werelt beſpot en belachelijcke feylen en mis-ſlagen / en dat gy lieden weten moogt / waer vooz u lieden na deſen voornamelijck wachten ſult hommen / en ſoo yter mede ymant in 't particulier op ſijn ſeer geraeckt is / dat hy ſich betere / ſijnde mijne meeninge niet / dat alle luyden die upt beſchepde in ſichten in Oost-Indien geweeſt en de Compagnie gedient hebben / van ſoodanigen aert en natuure ſouden weſen / als hier vooren aengeweſen wozden / maer ſpreke alhier van ſommige wepnige / dewelke met deſe hare malle actien / d'andere eerlijcke luyden die in India gheweeſt zijn / niet als tot ergerniſſe en ſcandael ſtrecken / en maken dat daer dooz mede in blepnachtinge geraecken ; iſſer ymant die wat beters weet vooz den dagh te bzengen / dat hy bzp ſpreke / ick gebe het myne om een beter / volgens 't ſeggen van den Poet /

Si quid noviſti rectius iſtis.
Candidus imperti, ſi non, his utere mecum.

Edoch ſo deſe vooz aengeregene bzutale / en ons andere gemodereerde Oost-Indies Baerders tot ſchandael ſtrechende menſchen / hen dooz deſe generale cenſure niet en begeeren te beteren / maer datſe willen vooztbaren met hare buyle lebbige tongen te roeren / en ons noch meerder quaet komen te maken / ſoo ſullen wp on's niet ontſien hen met namen en toenamen te noemen / en ſi dooz mp particulier ſal deſe ontrouwe dienaren / om welckers wille wp goede getrouwe mede ſoo weele lijden moeten / wel anders weten te plagen / en geheelijck te rupneren : want ick ſal alsdan aen de Heeren ſeventienen remonſtreren / demonſtreren en offereren seecker gewiſſe onfeylbare methode, waer door in Oost-Indien alle particuliere handelaers, (niet een eenigen uytgenomen) konnen achterhaelt en geattrappeert, ja ſelfs alle particuliere verboden handelingen voorgekomen, geweert en geſtuyt worden. Tot welckers fondament in den generalen ſtaet van de Compagnie geene andere alteratie en begeere gemaeckt te hebben / als dat aen den Generael en Raden van India / mitsgaders aen alle Gouverneurs / Commandeurs ende Opperhoofden van alle plaetſen / en aen alle Collegien van Juſtitie / en aen alle geſtelde Fiſcaels dooz geheel India benomen werde d'inquiſitie / onderſoeck ende judicatie / over alle verbode particuliere handelingen en handelaers / ende dat in plaetſe van dien overal / alwaer de Compagnie maer eenige jurisdictie vermagh t'exerceren / opgherecht werden ſeltere Collegien van vyf a ſes / meerder ofte minder daer toe bequame perſoonen / nebens haren Preſident / Fiſcael ende Secretaris / welckers eenigſte ampt ende judicature ſal weſen / op alle verbode particuliere handelingen ende handelaers t'inquireren / achterhalen / ſtuyten / weeren / de aengehaelde goederen confiſceren en de particuliere handelaers naer gelegenthept van ſaecken te depozteeren en naer Nederlant te verſenden. Edoch dat het voorſz Collegie van inquiſitie over de verboden handelinghen in 't generael / en over perſoon en ledemaet van dien / in 't byſonder / van niemant anders als immediatelijck van de Heeren ſeventienen / en ſal moeten dependeeren / ſonder datſe over eenige hande begane fauten / misſlagen / crimen ofte andere oorſaken / die men tot hun laſt ſoude weten by te bzengen / en te practiſeeren / van ymant anders als immediatelijck van 't volle Collegie van ſeventienen / alhier in Hollandt ofte in Zeelant vergadert weſende / vermogen aengeſproken / gemoleſteert ter judicature geſtelt en geſtraft / ofte aen den Gerechte / ofte Hoven van Juſtitie of andere competente Rechteren van deſen Lande ter ſtraffe overgeleevert wozden / waer toe nebens de behoozlijcke documenten tot hun laſten weſende / upt India

naer

naer Nederlandt ſullen moeten verſonden worden / en ondertuſſen in India en op de thuys repſe pendente lite geen andere moleſtatie in hare perſonen lijden / als een eerlijcke en ſecure bewaringe haerder perſoonen / tot dat by ſeventienen mondelinge ſommarie gehoort ſullen weſen: Dat wijders gemelte Collegianten ('t welck mede een van de eſſentieelſte deelen van deſe ſake is) ghedurende den tijt van deſe hunne bedieninge ofte namaels naer expeditie van dien noch te geeniger tijt in eenige andere als den voorſz dienſt van de Compagnie in Oost-Indien / ſullen mogen geemployeert / ghebruyckt / en gheavanceert worden / maer dat daer van voor al haer leven ſullen uytgeſlooten blijven / ende hen alle expectativen en andere benefitten dien aengaende by reſolutie van ſeventienen ſullen benomen / en voor altoos afgeſneden worden; weshalven oock met ſeer ample gagie / tractament / ende eer-titulen ſullen begiſtigt moeten worden / en den Fiſcael van 't ſelve Collegie een redelijcke quota van de aengehaelde en geconfiſqueerde goederen dienen toegelept te weſen / waer van de koſten voor eerſt uyt de ſelve aengehaelde goederen wel hondert voudig ſullen konnen uytgevonden worden. Welcke punctum archimedeum my toegeſtaen weſende / en dat de Heeren Bewinthebberen / na rijpe deliberatien konnen bevinden de oprechtinge en inſtitutie van ſodanige Collegien in India / met hun ſtaet en gelegenthept daer te Lande nier ſtrijdigh te weſen / en daer mede wel te konnen accorderen / ſo weet ick aen de Heeren Bewinthebberen ſoodanige facile / onkoſtelijcke / licht practibile en indubitabile middelen aen te wijſen / waer mede binnen de tijt van ſes achter een volgende jaren / de verbode particuliere handelingen en handelaers daer te lande ſoodanig achterhaelt / gemoleſteert / verdelgt / uytgeroept / geſuppremeert / voorgekomen / en ſullen weſen verſmoort / datmen na dien tijt van ſoodanige handeltjens en handelaers aldaer te lande naulijcks meer ſal weten te ſpreken. En ſo ick alsdan van het opperſte der Collegie eens Fiſcael Generael quam te worden / o bloet van ganſen hoe ſupr ſouden wy alsdan malkanderen aenſien / ende pmant van u particuliere handelaertjens eens onder mijn klupben quam te verballen / ſelderement hoe ſouden wy malkanderen dan lubben met een beene meſſen / en ick u de lange lebbige tonghriem ſoo net jens weten te beſnijden / als opt Jode van ſijn voorhuydt beſneden is gheweeſt / want een magere lups die bijt ſcharp / en die een boer plagen wil / die moet een boer mede brengen / ho! hoe ſouden de participanten in haer buyſt lacchen / wanneer gewaer ſouden worden / dat door uytroepinge van deſe particuliere verbode handeltjens en ſmockelaerijtjens Compagnies negotie / die daer door gantſch onder de voet gehouden wort / en in hare onkoſten komt te ſmooren / ſoo merckelijcken aenwas quam te nemen / en de oberwinſten ſoodanigh vergroot te worden / dat de uytdeelingen daer mede wel vijf en twintig en meerder ten hondert / boven ordinaris quamen te tenderen. O la belle propoſition! o la belle invention! ah quanta ingenia latent in occulto. Adieu Meſſieurs neemt het voor ditmael ſoo voor lief met mijn ridendo dicere verum al lachende de Waerheydt.

FINIS.

A U-

Authentijcke Bewijſen,

Dienende tot verklaringe

Van 't VERWAARLOOSDE

FORMOSA,

Behoorende tot het Eerſte Deel.

N°. 1.

Extract uyt de Reſolutien des Comptoirs Nanſagacquy in Japan, onder dato 11. *Novemb.* 1646.

EErſtelijk hoe op giſteren alhier ter Baje, een Jonck komende van Hockieuw, met weynigh Swarte, en wel half verdorven Suycker gearriveert, ende door den tolk bekent geworden, den Tartar den oorlogh, in 't Rijck van China, ſeer avantagieus, en ſijne victorie ſulcks vervolgde, dat reede de *Koningh*, neven *Iquan*, uyt Hockhieu verdreven, ſich ter vlucht na Chinchieuw begeven, gemelte plaets, nevens Chinchieuw al in de aſſche gelegt, ende niet dan een groot jammer en gekerm in al die geweſten noch overigh was, *En alſoo gerucht werdt, oock reede genoeghſaam gewaarſchout zijn, de vluchtende Chineeſen, wien ſich niet willen ſubmitteren, het oogh op 't Fort in Tayouan, om by de wercken ſich vaſt te verhouwen, wel ſlaen mochten*, 't geenige hoopen ende vertrouwen willen, de goede Godt nu noch nimmermeer ſal toelaaten nochte gehengen, hoewel buyten twijffel 't Eyland Formoſa een groot verblijf ende uytvlucht, voor desſelfs vluchtelingen zijn ende weſen ſal; waer door Tayouan niet alleen van proviſie, maer ſelfs oock van hunne landerie ende bouwneeringe lichtelijk ſtaet ten deele ontbloot, en berooft te werden, of men Tayouan naerder ofte met proviſie, ofte met verſien, dan alles al wel te weſen, ſoo ſijn beloop voorts laten nemen ſal. &c.

N°. 2.

Extract Miſſive door haer Ed^t. den Heer Gouverneur Generael ende Raaden van India, aen den Gouverneur Nicolaes Verburg *in Tayonan. Geſchreven in dato* 25. *July* 1652.

VOor aengeroerde Pater Jeſuyt, heeft ons mede gerelateert, de geruchten in China ſterck loopen, hoe dat den Soon van *Iquan*, genaemt *Coxin*, door 't geweld der Tartaren, ſigh niet langer in China kan onthouden, noch dorſt vertrouwen; over ſulcks hem met een groote macht ter Zee begeven, ende op 't rooven ſtelt, *voornemens zijnde, ſoo de maren loopen, 't oogh wel op Formoſa mocht gewend hebben, om daer ſijnen ſedem te nemen*; 't welck Godt verhoede, ende wy anders verhoopen, echter heeft goet gedacht U E. deſe geruchten te verwittigen, om tot waerſchouwinge te dienen, mitſgaders doorgaens in defenſie, ende op hoede te mogen weſen, d'adviſo, &c.

N°. 3.

Extract Miſſive door haar Ed°. den Gouverneur Generael, ende de Raaden van India, aen den Gouverneur Nicolaes Verburgh, *in Tayouan. Geſchreven dato* 26. *May* 1653.

MEt groote verwonderinge, ende niet ſonder alteratie, hebben wy uyt U. E. eerſte Miſſive vorder geleſen van het verraderſche attentaat (*te weten de Chineeſſe revolte van* A°. 1672.) der Chineeſen, op Compagnie's ſtaet, op het Eyland Formoſa; het welck, alhoewel geluckigh ontdekt, ende victorieus gedempt ende t'ondergebracht zy, (daer de name Godes in der eeuwigheyt voor zy gepreſen) NB. *ſoo konnen wy evenwel niet nalaten daer uit alles ſuſpect te houden, niet wel te geloven zijnde, dat die ſlechte luyden het ſelve by der handt genomen hebben ſonder ſteunſel ofte vermengingh van hooger aenſien; het zy dan van den Mandorijn* Coxinja *voornoemt, ofte andere, hoewel daer van tot noch toe niet gebleecken zy.* Ondertuſſchen is het een groote ſaacke voor de Compagnie geweeſt, dat de Chineeſſe Hoofden daer niet aen vaſt zijn geweeſt, maer dat in plaetſe van dien, het verraed tegen haer eygen Landsluyden ontdekt, ende aen den dagh hebben gebracht; als mede dat de Formoſanen ons getrouw gebleven zijn, ende haer in 't uytroeyen der rebellen mannelijk gequeten hebben. Die U E. dan wel gedaen hebben, voor yder Chineeſſe kop te vereeren met een Cangan ofte Nietquaina: echter mogen wy ons op de eene nog andere natie niet al te ſeer verlaten, *hebbende de Chineeſen niet alleen nu, maer oock voor deſen doen blijcken wat ſtaet op haer te maecken zy*; ende zijn de Formoſanen oock voor ſoo ſtantvaſtigh niet aen te ſien, dat van de Chineſen, die gemeenſamer ommeganck met haer hebben, als de onſe, ende onſe Regeringe doorgaens tracht ſwart te maeken, niet ſoude konnen worden verleyd, ende tegens ons opgehitſt; het welcke, by aldien in dit geval geſchied ware, ende dat de Chineeſen van behoorlijck geweer waren voorſien geweeſt, Compagnie's ſtaet groot pericul ſoude heb ben geloopen, ten minſten ſouden ſy ons va het vaſte land gedreven, ende binnen Tay ouan beſlooten hebben, tot onuytſpreeck lijcke ſchade van de Compagnie, die nade hand genoegh te doen ſoude hebben gehadt hare verlooren Conqueſte met groote koſte ende arbeyd wederom te recupereren. Wa uyt vermercken hoe hooghnoodigh het zy dat de Chineſen buyten beſit van geweer e de andere oorlogs-gereetſchappen gehouden ende voortaen wel nau op het inbrengen va 't ſelve gelet worde, op dat ons d'een of d'a der tijdt geen quaden trek en komen te ſpe len. NB. *Wy en konnen ons noch niet ontlaſte van groote bekommeringen, wegen den Mando rijn* Coxinja, *boven meermalen genoemt, d wy, ſoo uyt de geſalveerde Nederlanderen va de Fluyt de Koe, als de Chineſen, deſen Jae hier aengeland, onderricht worden, eenige m len van de Tartaren uyt het veld geſlagen is, en Aymuy licht eyndelijck genoot ſaeckt ſal word te ruymen, ende hem na d'een of d'ander plac met ſijnen aenhanck te ſalveren, dat op 't Eylan Formoſa wel aengeſien mochte worden, alſoo ha de vruchtbaerheyt, ende andere goede gelegen heden van het ſelve, alſoo wel als ons bekent zij doch willen een beter hoopen; te meer, alſoo a voorſz. volck van de Koe verſtaen, gelijck U uyt het boven geciteerde extract mede kom ſien*, hoe dat voorſz. *Coxinja* van ſijn eyg volck niet ſeer bemint zy, ende van tyt tot t verlaten wort, om ſijn ſtraffe regeringe, en dat ſijn ſoldaten geen noodig onderhoud ve ſorgen kan, waer uyt wy verhoopen, dat aldien 't land ruymen moet, van geen groo macht gevolgt ſal worden, maer dat hen li ver onder den Tartar ſullen begeven, die v verſtaen, dat alle die hen gewillig ſubmitt ren, in hunne volle beſit harer goederen la ende minder overlaſt doet, als ſy van haer e gen Overheden gewent zijn; NB. *Doch hebben evenwel meer dan groote oorſaeck, meer als oyt voor deſen ſorghvuldigh op hoed te weſen, ende alle bedenckelijcke als onbede kelijcke gelegentheden verdacht te houden, tende datter meer als gemeene wijsheyt ende d perheyt vereyſcht word, om een groot land* kle

kleyne Krijgsmacht te beſchermen tegen vyanden van buyten, &c.

N°. 4.

Extract uyt het rapport door Claes

Verburgh, *Gouverneur op Formoſa, aen Generael ende Raaden van India overgelevert, wegens Formoſa's geſtelte, in dato* 10. *Marty* 1654.

HEt is een vaſten regel, datter meerder kenniſſe ende wijsheyt vereyſcht wert, in 't wel en voorſichtig regeeren, ende voor onheyl te protecteren van eenigh Land, als'er wel behoeft om 't ſelve te conqueſteren, ende onder ſijne heerſchappye te brengen; ende daeromme moet een Overheyt, die de ſorge daer van bevoolen is, geduerigh tegen alle buyten ende binnenlandſe vyandlijcke attentaten vieriglijck waken, op dat niet onverſiens, van d'een of d'ander, kant ſoo ſubijt overvallen werdt, dat daer door in confuſie ende buyten poſtuer komen te geraken. Dese leſſe moet den Gouverneur van 't Eylandt Formoſa altoos wel obſerveren, ende ſijn hooft noyt ſonder die bedenckingen, om te ſlapen nederleggen, hebbende ick de bekommeringe te mijnen tijde genoeghſaem ondervonden ende beproeft, verklarende my menighmael, wanneer mijne gedachten ontrent die ſorghvuldigheden ſpeelen liet) de hairen van ontroerniſſen over eynd reſen; ende hoe kan het minder zijn, dewijl het Eyland Formoſa met veele evidenten, periculen ende gevaer beſitten; want, ſullen wy van binnen in 't harte van't lant ſelver gaen ſien, ſo bevinden voor eerſt dat noch een deel wilde ende woeſte inboorlingen te temmen hebben, die maer uyt onnoſelheydt onſe onderdanen zijn geworden, ende wie weet, wanneer tot beter kenniſſe zijn gekomen, of ſy hun dan wel ſoo geſeggelijck. als nu doen, ſullen aenſtellen: *Ende wat is doch onſe macht by hare menighvuldigheyt te vergelijcken? gemerckt ick rekeninge make dat Formoſa wel met over de* 100000 *menſchen bevolckt is. Hier by krielt het op onſen bodem met alderhande ſlagh van Chineeſen, die het landt door haere frequentatien aller wegen verſpien, ende uyt dien hoofde wel eenige conſpiratien ſmeeden konnen*, gelijck ons in den Jare 1652. op den 8. dagh van de Maent September, by een ſeer ſchielijcke ende dangereuſe revolte van die natie is komen te blijken, &c.

Inſgelijks is het perijkel van buyten 's Lands niet weyniger te achten, alſoo Formoſa in 't midden, en ontrent ſoo machtige Rijcken als China ende Japan zijn, is leggende, welkers Koningen al mede jalours, wegens onſe dominatien over Formoſa, zijn; konnende veeltyts oock wel eenige groot Perſonagien, die tegens haere wettige Coningen opſtaen mochten, en door oorlogen uyt hare gelegentheden geworpen wierden, wel naer Formoſa de vlucht nemen, *gelijck reede langh de geruchten geloopen hebben, dat den Chineeſſen Mandorijn* Coxinja, *weſende de ſoone van* Iquan, *die aen de Zeekant langh in oorlog tegens den Tarter geweeſt is, van meeninge was, ſoo uyt ſijn Land gedreven wierd, hem, met desſelfs gevolgh, naer Formoſa te begeven, ende aldaer ſijnen ſedem te nemen.* &c.

N°. 5.

Extract uyt de Reſolutien door den

Gouverneur Cæſar, *in Tayouan, getrocken onder dato den* 6. *Marty* 1655.

NU geruymen tijdt herwaerts, tot byſondere verwonderinge (vermits dat ſedert, ofte by na nimmermeer gebeurt is) zijn geene Joncken van de Kuſt van China alhier aengeland, na de oorſaak van welcke wy D°. Chinees Cabeſſas, ende Kooplieden alhier vernoomen hebbende, ende nauwe onderſocht, konnen wy, volgens der ſelve beſte kenniſſe (ſoo ſy voorgeven) niet anders uytvinden, *als het nieu aengevangen oorlogh, tuſſchen den Chineeſ ende grooten Mandorijn* Coxinja, *ende den Tarter*, waeromme alle Vaertuygen in China, ten dienſte van den ſelven Mandorijn werden aengehouden, ofte ook miſſchien in hunne handelvaert belet en-

de verhindert, NB. *het welcke wel eenigen, ende ſelfs grooten ſchijn van waerheyt hebbende, echter evenwel noch ſoo krachtigh niet en is, dat het ons geheel en al ſoude doen vergeeten de gerucht en voor deſen ſoo lange geloopen, van de eene ofte andere aen te vangen aenſlagh op dit ſchoone Eyland, door den ſelven Mandorijn, welcke gerucht en ſoo hier in Tayouan, als in Japan, ende ook van den Chinees* Cuſtaff, *gekomen op Battavia, gehoort zijnde, niet ſoo geringh geacht en mogen werden, de ſelve moeten dienen, om ons aen deſe kant altoos wel op hoede te doen zijn, ende een waeckend oogh te houden, op dat men, ('t welck de genadige Godt verhoeden wil) niet onverhoeds van vyanden en werden overvallen.*

Tot welcken eynde dan op dit voordragen des E. Heer Gouverneurs *Cornelis Cæſar*, met eenpaerige ſtemmen is goed gevonden ende beſlooten, met den eerſten ſeecker bequaem Jonckjen te huyren, ende af te ſenden, onder den Equipagiemeeſter *Aucke Pieterſz.*, ende den Sergeant *Pieter Janſz.*, die ſeer wel in de Chineeſſe taale ervaren is, na Pehoe (anders genaemt de Piſcadores) omme aldaar te beſichtigen ende te verneemen den toeſtandt, of miſſchien ook eenige vergaderinge van joncken aldaer mochte weſen gevonden ende ontdeckt, ende tot welcken eynde, mitſgaders alle omſtandigheden meer. &c.

N°. 6.

Extract uyt de Miſſive door den E. Cornelis Cæſar, *Gouverneur, en den Raad in Tayouan, aen d'Ed. Heer Gouverneur Generael, ende de Heeren Raaden van India, geſchreven in dato* 14. *November* 1655.

DAt *Coxinja* vreeſe heeft om op den eenen tijt ofte den anderen van den Tarter overvallen te werden, is niet meer als al te ſeecker, 't welck men genoeghſaem kan beſpeuren; want weynigen tijd geleden, hebben de geruchten ſeer ſterck geloopen, dat de Tartaren in aentocht waren, ende van Peckin naer Hockſieu met een groot Leger quamen affacken, 'twelck *Coxinja* ſoo verbaeſt heeft gemaekt, dat hy eyndeling te raede is geworden veele treffelijke Fortreſſen ende Caſteelen, die hy ſuſtineerde niet machtig genoeg was te beſetten, t'eenemael onder de voet te laten ſmijten, inſgelijks eenige vaſte Steeden, waer onder de twee vermaerde Koopſteden Anhay ende Sanſieuw zijn. Sanſieuw is de vermaertſte Stadt, want de gantſche Provintie, ende de Revier daer Aymuy mede opleght, beyde daer na genaemt zijn. In de ſelve Stad is niet eenen ſteen op den anderen gebleven. U Edelheyts gelieven te conſidereren hoe menig treffelijck Koopman, ende welgeſetene Burgers hier door zijn komen te verarmen, de welcke nu den eenen hier, en den anderen daer, ook op Eylanden als ballingen zijn ſwervende; ende wanneer hy *Coxinja* te weten komt dat yemand, wie het ook ſoude mogen weſen, ten zy datſe van ſijne Creaturen zijn, een ſtuyver is hebbende buyten ordinair, ſoo doet hy het de lieden aen hem overgeven, onder pretext dat hy 't ſelve noodigh heeft, om tegen den Tarter te konnen oorlogen, ende by weygeringe laet hy deſelve om de minſte oorſaecke dooden: voorwaer arte cruel. Het is een middel waer door hy naer aller menſchen gevoelen, ſijnen ondergank te ontmoeten heeft. &c.

Ten ſelven dage is by ons afgeveerdigt den Equipagie-meeſter *Auke Pieters*, met een Jonkje na de Eylanden van Fehou, om deſelvige te gaen viſiteren, ende te ſien of geene van *Coxinja's* Joncken hun aldaer onthielden, vermits wy ſeer beducht waren, nochte niet en konden bedencken uyt wat oorſaecke geene Joncken uyt China in ſoo langen tijdt alhier waren komen te pareſſeren, *'t welcke in ons een quaet vermoeden baerde, dewijl de Chineeſen alhier woonachtigh, daer van mede het beſte gevoelen niet en hadden, preſumerende dat* Coxinja *wel lichtelijck yet wes op Tayouan, tot nadeel van de Compagnie, mocht trachten te ondernemen*, ende dat 't ſelve oorſaecke was, waeromme hy *Coxinja* ſijne Joncken by den anderen vergaerde. Dies wy aen alle kanten goede ordre hebben geſtelt, ende alles ten ſtrijde bereyd, om by reſcontre van den gemelden

melden *Coxinja* hem mannelijk het hooft te konnen bieden Oock ſoo hebben wy in 't Kaſteel ſoo veel branthout laten brengen als men in 8 a 10 maenden tijds ſal nodigh hebben. &c.

Dat *Coxinja* te dier tyd yets vreemts in den ſin heeft gehad, werd by veele voor vaſt geſuſtineert, *dewijle hy een groot getal van ſtormleeren hadde doen maeken; wes wy verſcheyde balcken en ſteenen op de guardijnen van't Kaſteel lieten brengen, om die in tijd van ſtormen te gebruycken; maer hier op is niets gevolght: echter en kan 't niet ſchaden dat men op hoede is; wie weet of 't ſelvige niet een voorbode is geweeſt? des wy altoos een wakend oog in 't ſeyl ſullen houden, ende volgens U E. Edelheyts recommandatie op hoede weſen, en niet ſchielijck overvallen te werden*, &c.

Maer het ſlimſte dat te duchten is, ſoo den ſelven (te weten *Coxinja*) op Formoſa yets komt te onderneemen, *is, dat wy hem ſeer beſwaerlijck het landen konnen beletten*; want hy naer alle apparentie ſulcks op verſcheyde plaetſen t'evens ſal trachten te ondernemen, als wanneer den landbouw groot gevaer loopen ſal; om in de aſſche geleght te werden; *want wy de handen vol genoegh ſouden hebben om onſe Fortreſſen te beſchermen, dewijle onſe macht te kleen is, om eenige uytvallen te konnen doen, niet tegenſtaende alle buytenwachten ingetrocken waren, des hier toe vry meerder volck ſoude werden gerequireert, waer op U Edelheyts gelieven te letten ende verdacht te weſen*; des het niet qualijk komen ſoude dat aen Tankoja een vaſtigheyt geleght werde, 't welk onſes oordeels wel noodig weſen ſal, &c.

N°. 7.

Extract uyt de Reſolutien des Kaſteels Zeelandia, op Cajovano, op Maendag 5. Maart 1657. Preſentibus omnibus.

DErhalven eendrachtigh goedgevonden, eerſtdaaghs naar 't vertreck der laatſte Bataviaſe beſendinghe, aen gemelten grooten Mandorijn *Coxinja*, inſgelijcks de Heeren Sikoken en Sauja, om ſijn Edelheyt ten beſten te helpen raaden, ons ſchrijvens af te vaardigen; en tot het wel beſtellen te gebruycken den tolck *Pincqua*, zijnde oock een der aenſienlijkſte der Oudſten onſer Chineeſen, en om ſijner bequaemheyt, ſelfs van ginder daer toe voorgeſlagen, ende niet bedecktelijck geëyſt, om 't ſelve, nevens een middelmatigh geſchenck, haer Edelheyt t'overhandigen. &c.

N. 8.

Extract uyt 't Reſolutie-boeck van Tayouan en Formoſa, onder dato eerſte Maert 1659. Preſentibus omnibus.

GElijckerwijs op giſteren hebben vaſt geſtelt gehadt, op het geruchte, 't welcke den Chineeſſen tolck *Pincqua*, hier in Tayouan nu een wijle tijts heeft nagegaen, als daer is, dat hy van alle vertreckende Joncken na China, *Coxinja's* wegen alhier den tol ontfingh, die ginder moſt werden betaelt, ende ſelfs een Pachter daar aan te zijn, ons nauwkeurigh te laten informeren, ende onderſoek daer op te doen: ſoo hebben wy oock t'ſedert ons werk daer van gemaekt, ende daer inne ſoo ver gekomen, dat eenige der Chineeſſe Outſten (welke hun tot noch toe meeſt bedecktelijck hebben verluyden laten, daer van kenniſſe te hebben) in deſe vergaderinge ontboden en verſchenen zijnde, op onſe ſcherpe ondervraginge, en ernſtige aenhoudinge, eyndeling openbaerlijck en gewilligh verhaelde, dat den bovengemelde *Pincqua*, hier nu een weynigh tijds, op de naem van den grooten Mandorijn *Coxinja*, van alle vertreckende Joncken naer China, den tol van 't uytvoerende heeft geheven, dat ſy oock hadden voor de waerheyt gehoort hy ſelfs Pachter was van deſelve tol, en den Mandorijn *Sauja* binnen Aymuy, zijnde borge voor de ſomme van 18000 tyle ſijn ſilver in 't jaer, dat hy in gevolgde van 't ſelve, van den tijd af dat als onſen Briefdrager naer China gebruyckt geworden zijnde, voor de laetſte mael van

ginder, in de Maent Auguſtus 1657, tot nu toe, deſelve tol van alle 't uytgevoerde Hartevlees, Vis, Garnaelen, Zuycker, Kennip, &c. hebben gevordert en ontfangen, of van de gebreckige ter betalinge ſchriftelijcke obligatie van de ſchuld genomen, waer toe eenige van hun ſelfs wel geld verſtreckt en geleent hadde; dat hy oock wel eenige ſijner bekende om in Aymuy te betalen, had laten vertrecken; tot bewijs daer van, van twee vertrockene Joncken, ons overleverende twee onder *Coxinja's* naam, beſond're gedruckte brieven, tot invorderen der ſelver tolle, en met *Pincqua's* Zegel ende hand-teeckeningh, als quitantie, wegen de betalinge aen hem gedaen, bekrachtigt, ende de Schippers overgegeven, nu ongevaer dertien maenden out waren. &c.

Alle welcke beſchuldigingen tegens den ſelven *Pincqua*, en ſijne bekentenis ten deele, en verſchoningh daer op gehoort ende overwogen zijnde, is daer uyt wel te beſeffen, alhoewel die ſaek noch veelſints duyſter ſchijnt, dat hy geen kleyne ſchuld daer in en hebbe, inſonderheyt iſſe ſwaer te wicke, indien 't de waerheydt zy gelijck 'er door *Samſiack* tegen hem wort verhaelt, hy oorſaecker ſoude zijn van deſelve verſwaerden Tol, ende dienvolgens van 't weghblijven der handel-joneken, tot ſoo merckelijcke ſchade ſoo wel voor d'E. Compagnie, als de Ingeſetenen alhier in 't gemeen: is die involgens by eenparigheyt van ſtemmen beſlooten, op dat alles na waerheyt mogen weder onderſocht ende nagevorſcht, ende dan na d'uytvindinge daer inne gehandelt na 't gewicht der ſaecken; de gemelte beſchuldinge en bewijſen, mette bekentenis van *Pincqua*, ſoo verre jegenwoordigh daer in gekomen is, aan de Fiſcael deſer Steede over te leveren, omme ſich daar op te laten informeren, ende te procederen naer behooren. &c.

N°. 9.

Extract uyt het Sententie-boek des Kaſteels Zeelandia, onder dato 21. April 1659.

DEn Raad van den Gerechte vooren gemelt, &c. Doende daer op dan wyders recht, deporteren en ontſetten den gedaeghde (te weeten den Tolck *Pincqua*) van beyde de ampten ende gagien, ſoo van Cabeſſa ofte Outſte der Chineeſſe natie, ende ingeſetenen alhier, als van Tolck, in dienſt der E. Compagnie, mitſgaders van eenige jaren herwaarts genooten beneficien van de Chiampans, op 't Saccamſe Veer, ende het alleenigh hacken ende uytventen van 't brantthout alhier, ſullende ſijns verweeſens gagie, als tolck geſtreeken, ceſſeeren, van de tijd aen ſijner detentie, te deſen boven Kaſteele, zijnde den laetſten February jongſtleden, ende condemneeren den gedaeghde daer en boven in een pecuniele amende van 300. Realen van achten, t'appliceeren $\frac{1}{3}$ voor d'E. Compagnie, ende de reſteerende $\frac{2}{3}$ parten voor den Heer Eyſſcher, ende in de koſten van den Proceſſe. &c.

N°. 10.

Extract uyt 't Reſolutie-boek van Tayouan, onder dato 9. February 1660.

WY bevinden van langhſamer hand af, dat zedert een wijle herwaerts, met d'aengekomen Joncken uyt China, ſeer weynigh waarde in goederen ingebracht, ende daerentegen nochtans ſeer veele hierlandſe Waaren met hun vertreck van hier zijn uytgevoert geworden, voornamentlijck in deſe voorgangene Maand January, &c. Invoegen wy niet ſonder onſe bekommeringh zijn, dat de Chineſen haare goederen voor afwaarts t'huys ſenden, om die by gelegentheyt naar te volgen, ende ons alſoo met den ydelen romp te laaten ſitten. &c.

N°. 11. A.

Extract uyt het Reſolutie-boeck van Tayouan en Formoſa, onder dato den 6. Meert 1660. 's avonds. Preſentibus omnibus.

DEn Heer Gouverneur heeft deſe Vergaderinge op ſtonts uytdruckelijck gedaen beleggen, omme daer in haere Acht-

Achtbaerheyt dit volgende, gelijk't betaemt, mede te deelen, als van geen kleen gelangh, maar eerder van een toeſchijnent ſeer quaed en ſwaer gevolgh, indien den goedertieren Godt daer inne niet genadelijck en quame te voorſien, ende 't ſelve geduchte quaed van deſen ſtaet, (gelijk van ſijne heylige Majeſteyt wel vieriglijck te bidden is) gelieffde af te weeren; Namentlijck:

Dat heden na de middagh, de klocke omtrent vier uuren, eerſt *Saeko* alleen, dit navolgende meeſt aldus had komen verhalen: Giſteren avond van ſijn land by Tavokan t'huys komende, verſtaan had een geruchte, waer van de gantſche Stadt nu kundigh en beweegt ſcheen, vernomen hadt, en daerom hy oock ſulcks nu aen den Gouverneur bekent *maeckte, dat uyt China eerſtdaeghs door* Coxin, *ons den oorlogh ſtond aengedaen te werden*, ſonder yets meerder beſonderheden daer van te weten, noch wie dit gerucht gebracht of geſtroyt hadde. Sijne Moeder, Vrouwe, ende Broeders Vrouwe, hadden deſen gantſchen verleden nacht over dit geval ſeer bitterlijck ſitten ſchreyen; dies verſocht hy, wanneer 't nood dede, hun een veylige plaetſe mocht aengeweſen en vergunt werden.

Een weynigh daer na was oock *Lacco* en *Tonkip* by ſijn E gekomen, den eerſten ſoo 't ſcheen, om een reeckeninge van gelevert Goud te laten teykenen, en als ſy van *Sako* vermerckten of verſtonden, wat ſijn aenbrengen was geweeſt, ſeyde oock ſulck geruchte met alſoo weynigh beſcheyds te hebben vernomen, doch dat *Pincqua* hier toe veel quaets ſtoockt. &c.

Een uur omtrent na dat deſe waren wegh gegaen, was den Chinees *Zekoy* by den Gouverneur gekomen, met een ſeer beſorght gelaat en ernſtig verſoeck, dat ſijn E. hem wilde gelooven, ende ſijnen naem, als aenbrenger deſes, verheelen, *ſeggende van verſcheyde gehoort te hebben* (*die hy oock niet en wiſt te noemen*) *dat* Coxinja, *omtrent deſe volle Maen*, 25000 *Mannen, onder vijf voorneme Krijghshoofden, ſtond herwaerts ons te beoorlogen, te zenden: d'eene helft ſou aen de noord, en d'andre aen de zuyd van hier trachten te landen*; by elcken hoop ſouden 2000 geharnaſte weſen; uyt Pehoe 40 Viſſers, om als Stuurluy, of Lootſen, op eenige Joncken te gebruycken, gelicht waren: op haren 14. dagh deſer Maane, alle *Coxinja's* Krijghsvolck, tot deſen tocht verordent, haer ſouden gereed houden gelaſt was, en het Offer-feeſt, tot 'et wel gelucken van dit groot voornemen, vieren, *oordeelende gemelde* Zekoy, *dat aen dit gantſche werck niet en is te twijffelen; welcke oock ſijne gemelde E had aengeraden dat de E. Compagnie haer ſelven wel diende te voorſien van voorraed, ſpijſe, brandhout en diergelijcke.*

Alle 't welcke dan alſoo door gedachte ſijne E. verhaelt geworden zijnde, zijn wy daer door geſamentlijck opgewreckt tot een beſorgerende bekommering, ter nauwe bewaring deſes koſtelijcken en ons ſoo dierbaer aenvertrouwden Pands; want dit geruchte (*dat nu al verſcheyde jaaren na elckanderen, doch noyt ſoo duydelijck als nu, hier en elders, als van verre, heeft geloopen*) zeeker van geen kleyn gewichte, maer ſeer aennemelijck te achten is; niet alleen om dattet dus omſtandigh, met die aenklevende waerſchijnelijcke redenen in eygenſchappen daer toe dienſtigh is, verhaalt ende aengegeven, maer oock voornemelijck om dees naervolgende ons nu erinnerde, en hier op ingeſchooten reden; namentlijck:

1. Dat *Coxinja* in 't laetſte des vergangen jaers, in 't Nanckinſe gebied, van de Tartaren omringht en overvallen, ende 't meeſte deel ſijner gemeene Krijgslieden, en 7. of 8, der voornaemſte Helden verlooren hebbende, eyndelijck nu eerſt, na vier jaren uyt blijven, wederom in Aymuy is weder gekomen, wel licht een teecken zijnde, dat hy daar door in Volck en Joncken duſdanigh verſwackt geworden, op die voorgeſtelde aenlockingen tot ſulcken aenſlagh heeft doen beſtemmen en bewilligen; miſſchien alſoo uyt noodſaeck door de ſtercke bedreyginge en afkomſt der Tarters naer dees beneden landſtreecke, gelijck men nu onlanghs noch ſeer ſterck hier heeft gerucht, van dat den ſelven voorgenomen hadt *Coxini* noch machtiger, dan voorheen, te vervolgen; ja ſelfs in Aymuy te komen beſtoocken, En 2. miſſchien oock wel

uyt

uyt roof-luſt, om een grooten hoop graanen van hier te haalen, een deel volcks te bederven, maer noch waerſchijnelijcker, om ſich meeſter van dit voortreffelijk ſchoon Eyland te maecken, ende de rijckdommen daer van aen hem te trecken, 3. Welckers beyallighe-den buyten allen twijffel hem genoeghſaem voorgeſtelt ſullen zijn.

4. Dat ook op en zedert het eerſte geruchte deſes doenmaels noch twijffelachtige voornemens, in November verleeden, ſulcken merckelijcken uytvoer (geen gelijckenis by 't ingebrachte hebbende) van hierlands goedt van hier naer China is gedaan geworden, na allen ſchijn door ons eygen ingeſetenen, om hare gereedſte middelen (die oock hier noch meeſt verbonden en verpand ſtaen) by overval van oorlogh haeſt te konnen volgen, gelijckwe daer over voor deſen oock onſe bekommeringh hebben gehadt, ende op den 9. February verleden daer op ordre beraemt.

5. Soo oock om datter geſegt en ondervonden wert, dat ſommige Chineeſſe ingeſetenen hier haere goederen tot gelde gemaeckt, en eenige van die ſelfs al vertrocken zijn, en noch op 't vertreck ſtaen nae allen ſchijn; (want wat ſalm'er anders uyt giſſen konnen) uyt groote vreeſe van de overkomſte der vyandt herwaerts over; dat oock nu in ettelijcke dagen, niet tegenſtaende het ongemeen ſchoon vaerbaer weder, 6. niet eene Jonck uyt China hier aengekomen is: 't welck alle te ſamen gevoeght met 't bovengemelte verhael der Chineſen, ſoo is daer uyt wel haeſt te beſeffen hoe nootſaeckelijck het zy (waer toe ons op 't hooghſte aengeprickelt vinden) dat ſonder het minſte uytſtel, ſpoedigh op ſoodanige middelen werden gedacht, ende vervolgens in 't werck geſtelt, alswe na onſen tegenwoordigen ſtaat noodigh ſullen achten te dienen t'onſer verſtercking, om als den noodt vereyſcht, dat gheweldigh voornemen van *Coxinja*, door Godts genade te konnen wederſtaen, NB. *Ende alhoewel we ons van veele bequame werckt uygen hier toe, en voornamentlijck Krijghsliden, tot noodige verſtercking der buytenpoſten, inſonderheyt aen de ſoodanige daer 't den Vyandt licht ſonde vallen te landen, naer eyſch van ſaecken niet en vinden voorſien*, ſoo ſullen ons echter, na beſte mogelijkheyt, hier in te moeten redden; althans ſoo lange tot dat we van Battavia ſullen werden verſterckt, ende het tegenwoordigh ons ontbreekende ons ſal zijn beſchickt.

Voor eerſt dan behoorlijke ſorge dragende voor ons volck wyd en zyd in de dorpen, ende afgelegene wachtplaetſen langhs de Zeeſtranden, en elders verſpreyd leggende, hebben wy t'hunner behoudenis, en t'onſer verſeeckeringh en verſterckingh, voor 't beſt en raadſaamſt geoordeelt, ende dienvolgens eenparighlijck beſlooten, aen alle Politijcken op Formoſa, van hier af noordwaerd aen gelegen, hier van de weet te doen, *en ernſtelijck* te gelaſten (met bevel, ſy lieden 't ſelve mede aen hunne ondergeſtelde verwittigen, dat alle Duytſen, ſoo ſchoolmeeſters als ſoldaten, in elcks geweſte geplaetſt, mitſgaeders alle Inwoonderen in de Dorpen, op 't ſpoedigſt hun verſien van goedt geweer, de Duytſen met Hollands, ende de Inwoonders met haer eygen wapentuyg, ende hun daer mede, ſonder eenige vertraginge, wel bereyd op hoede ende ſlagvaerdigh houden, omme op 't eerſte ontbodt, by vermercking en op blijk van onraed uytter Zee, geſamentlijck gewapender hand, namelijck alle die van de Zant riviere af tot aen de Patientie riviere, of uytterſte noordſe Dorp toe, geſeten zijn, in Favorlang te verſchijnen, om den vyand door allen mogelijke wederſtandt, het landen voor al onder aen die ſtranden te beletten, ende alle de andere aen dees zyde de Zant riviere beſcheyden in Saulang, om hun van daer by onraedt aen Wankan derwaerts te vervoegen, ten eynde als vooren.

Ende alſoo het meerendeel der zuydſe inwoonderen niet veel te betrouwen en zijn, voornementlijck in ſulcken gevalle van overkomſte der vyand, by welcke ſy wel licht hun voegen ſouden, wanneer vermerkten d'onſe het tegens deſelve niet konnen gaende houden; voornemelijck wanneer aen Tankoya (daer toe ſeer bequaem) te landen quamen; ſoo hebben voor 't ſeeckerſt ende raedſaemſt geacht den Politijck aldaer, *S'. Hendrik Poorden*,

den, te gelaſten op den ontfang onſes bevels, alle Duytſchen ginder in de Dorpen leggende, in Verrovorong t'ontbieden, ende tot nader ordre aldaer by hem te houden, wel verſien van behoorlijck geweer, omme op blijck van onraad, den vyandt geſamentlijck met een goed deel der vertrouwbaerſte vrywillige inwoonders (daer van behoorlijk van nu af gewaerſchouwt moeten werden) alle gewapent. De Chineeſſe Pachters met hun dryvende herwaerts aen te komen over land, alſoo het ginder blyven voor hun in diergelijcken ſtandt ons al te ſorgelijck toeſchijnt, om redenen boven aengehaelt. Maer in de noordſe Dorpen, de Duytſchen, na weynigh dagen daer op wel gelet hebbende, vermerckende de inwoonderen ter wapening ongenegen te zyn, ſullen deſelve met de Chineeſſe Pachters alleen (dieſe gelaſten ſullen met hun te gaan, en door de Politijcken dan voorts te lande herwaerts aen ſullen werden geſonden, die onwilligens overlaten, van daer vertrecken, en naer Favorlangh af komen. Soo ſullen de Politijcken alomme oock gelaſt werden 't ontbreekend geweer voor de Schoolmeeſters, op 't ſpoedighſte van hier te vorderen.

Soo hebben oock verſtaen, om onſe macht ſoo veel mogelijck by een te trecken, en niemand in gevaer te verre van de hand af te laten verblijven, ons wachtvolck uyt Tockodocot ter poſt te ontbieden naer Favorlang af te komen.

Ende om alle verraed ſpoedigh t'ontdecken, ſoo ſullen oock alle buytenpoſten ſcherpelijck aenbeveelen, doorgaens wel op hoede te blyven, en goede wacht naer Zee te houden, ende 't eerſte vermerckend onraed alomme bekent te maecken, mitſgaders daer op geſamentlijck gewapent herwaerts aen te komen, om buyten gevaer te blyven, vermits deſe kleene macht, op ſoo veel plaetſen afgedeelt, geenſints tegens die van buyten ſoude konnen beſtaen.

Wyders onſe gedachten voortgaende op 't houden der generale Formoſaanſe Landtdagen, welcken ontrent den voorgemelten tijd der aenſtaende volle Mane te houden, zijn beſtemt, en reeds al uyt geſchreven, ſoo vinden wy verſcheyde wichtige ſwarigheden, om met de ſelve in deſen ſorgelijcken tyd, mits het boven gemelte ſterck geruchte, van dat *Coxinja* omtrent den ſelven tyd, ſijnen aenſlagh tot volvoeren, voor heeft, voort te varen.

Want ſulcke byeenkomſte op Provintia, na de gewoone wijſe, van de voorneemſte en 't grootſte gedeelte der leden deſer regeeringe, beſtaande in 't midden ſoo veeler trouwlooſe van ſijnen landaerdt onderſaten, en groote menighte inwoonderen (*behalven dat de Dorpen in dien tijd ſoo lange van hare Hooſden, en meeſte manſchap, ja ſelfs van Politijcken en Predikanten zijn ontbloot*) die alle, oft een grootſten deele, ſeer licht door opruyming, in deſen ſtand hem toevallen ſoude, wellicht een goede gelegentheyt hun mochte toeſchijnen, om op ſulcken lang voorgeweten dagh, geſamenderhand het bovengemelde gevaarlijck voornemen, tegens deſen Staet met minder ſchroom t'ondernemen. 't Welck dan alſoo rijpelijck ingeſien zijnde, hebben beſlooten dit jaer de geſtelde Landtdagen op te ſchorten ende uyt te ſtellen, ende 't ſelve nu met eenen den Politijcken te verwittigen, om datſe 't alomme noch tydigh den Oudſten in de Dorpen laten af leggen, &c.

N°. 11. B.

Extract uyt 'et Reſolutie-boek van Tayouan, onder dato 12. *Maert* 1660.

NAdien de Chineeſen, in en omtrent Wancka geſeten, na datwe hun tot verhuyſen van daer herwaerts aen, nu verſcheyden malen ernſtelijck hebben gedaen waerſchouwen, *op onſen laſt niet en ſchijnen te willen paſſen, maer ongehoorſaemlijck weder-ſtreven*, vermitſe hun van hare voorige ſitplaets aldaer begeven hebben aen d'overzyde daer de Redout geſtaen heeft, ende volgens 't ſeggen der Poſten hun verluyden laten daer niet van daen te willen. &c.

Weshalven eenparighlijck hebben beſlooten, opſtonts *een troup van vijfftigh Muſquet-*

tiers, onder 't gebied en beſtiering van den Vaendrich Harmen Nuyts, (*uyt deſe beſetting van gedroocht Hartevlees en hard brood voor de reyſe voorſien*) in ſes Chiampans van hier af te ſenden, derwaerts henen. &c.

N°. 11. C.

Extract uyt het Dag-regiſter van Tayouan, onder dato den 16. *Maart* 1660.

HEden arriveert alhier een Koya van Pehou, gemant met acht Zeevarende, vijf Paſſagiers, twee Vrouwen, vier Kinderen, ende gelaaden met, &c.

Deſe Taykon (ofte Schipper) op verſcheydene leugens bevonden zijnde, wierd daerom in bewaring beſtelt. Middelerwijl wierden alle de brieven van de ſelve Koya afgehaelt tot 18. in 't getal, houdende aen verſcheydene, doch geringe luyden alhier, meldende meeſt alle van 't geruchte *Coxinja's* eerlang te komen Krijgsmacht, ſommige bedektelijk, and're openbaer genoeg hunnen vrienden ende maagden aenradende, mette gereetſte, of alwaer 't met leedige handen, na gins te keeren. &c.

N°. 12.

Tranſlaet uyt ſeeckeren Brief, door den Chinees Coinſienky *ende* Ganſiongky, *van hier na Battavia, op den* 20. *dagh naer 't Chinees nieuwe jaer* 1660, *aen de Chineſen* Sijntei *ende* Kſienqua *geſchreven. Luydende als volght:*

OP dat U L. jonck van jaeren zijnde, van ons naer Battavia gevaren bent, ſoo vertrouwen dat U L. al van aenſchijn verandert, ende ſeer veroudert ſult zijn. Soo wanneer wy ſlapen zijn onſe gedachten beſig over uwe perſoonen, ende verwachten U L. van dag tot dag alhier, ende dat ghy ſoo ſpoedigh als de wolcken aen de lucht moogt herwaerts aen komen. Wy zijn ſeer droevig, vermits weten, hoe 't U L. al gaet, 't zy dat U L. geſond ofte ſieck zyt. ſoo wanneer wy U L. mochten ſien, ſouden ſeer verheugt weeſen. Soo veel ons aengaet, woonen ende eeten ontrent andere luyden in Tayouan, ende konnen, vermits den ſlechten tyd, niet met allen winnen; doch bidden Godt dat hy U L. evenwel gelieve te helpen, ende dat U L. veel winnen, ende in korten tydt alhier komen moght, alſoo U L. groote genegentheyt toedragen; want of op Battavia goed ende wel te weſen is, ende ghyluyden aldaer vrienden hebt, ſoo is 't echter op de Kuſt van China beter, ende wy zijn U L. nader vrienden; ja gelijk als met leem aen malkander gehecht, ende twijffelen niet ofte U L. ſullen in d'aenſtaende maent Mey met de Hollandſe ſchepen alhier krijgen, *ende dan gelijck naer de Kuſt van China gaen, (alſoo hier de gerughten loopen, en als ontwijffelbaer gehouden wort, dat* Coxinja *met ſijne Krijghsmacht eerſt daegs ſtaet naer Formoſa over te komen*) doch ſoo U L. niet wilt komen, ende aldaer blijven, oordeelen wy dat ghy luyden geen eerlijcke perſoonen bent, die noch om vrouw, noch om kinderen, noch vrienden dencken. Hier mede hebben wy U L. genoegh geſchreven, ende U L. kunnen alle 't ſelve in uwe gemoederen ofte wel ofte qualijck geraden is, overdencken. &c.

N°. 13.

Tranſlaet uyt ſeeckeren Brief, door den Chinees Chynko *uyt de Piſcadoris, aen ſijnen oudſten Broeder* Tanſwake geſchreven.

ICk hebbe nu ſoo lange tijd van u geweeſt, niet wetende hoe 't met u geſtelt zy, ofte ghy koopmanſchap doet, ende yets gewonnen ofte verlooren hebt; ſoo ghy eenighe penningen gewonnen hebt, kond aldaer noch een tijd langh blijven, hebt ghy verlooren, ſoo komt datelijck herwaerts na de Piſcadores, wy konnen t'ſamen by malkanderen woonen ende koopmanſchap doen; *'t Is nu ſoo goed in Tayouan niet als 't wel geweeſt is;*

Coxinja

Coxinja *heeft voorgenoomen eenighe Joncken naer Tayouan te ſenden.* Sedert ons nieuw jaer iſſer niet een ſonck van de Kuſt van China alhier geweeſt, 't volck is alhier bevreeſt, ende weten niet hoeſe 't hebben ; want men hoort datelijck twee drie a vierderhande praetjens, d'eene ſeght dat den Tarter met eenige Joncken Emuy wil gaen beoorlogen, ghy moet ſoo langh in Tayouan niet blijven. &c.

Een ander, 1.

Van den Chinees Oytſonſick *aen* Qualakko.

ICk hebbe onlanghs uyt uwen Neef *Zoko* verſtaen, *dat hy wilde, ende ſeer geruſt ſoude zijn, ſoo ghylieden met Vrouw ende kinderen, ende 't geene ghylieden verder beſit, herwaerts begeerden te komen, 't welck my oock wel 't beſte ende geraedſaemſte voor u lieden dunckt; want alhoewel Tayouan wel een goede plaetſe is, ſoo ſoude echter ulieden niet raaden, ende vinde geenſints oorbaerlijck aldaer ſoo langh te continueren. Ick ben ſeer bevreeſt, ende wegens U L. beducht, niet wetende, ingevalle aldaer eenige tumulten, ſoo van oorlogh, of van ander ſwarigheyt voorviel, hoedanigh U L. 't ſelve ontvluchten ſoud konnen.* &c.

Een ander, 2.

Van den Chinees Synko *aen ſijnen Broeder* Sinjo.

ICk maecke u door deſen mijnen Brief bekent dat ick wederom in de Piſcadores ben gearriveert, ende bebouwe mijn Land als voor deſen gedaen hebbe; *my dunckt dat mijne Huysvrouw, ende kinderen, die in Tayouan woonen, aldaer niet altewel verſeeckert zijn;* ingevalle ſy eenige Gerſt, 't zy weynig of veel hebben, ofte krijgen kan, datſe 't ſelve herwaerts komende, mede brenght. Mijn broeder Haine, die van een Vader ende Moeder gekomen zijn, doet ſoo veel voor my als 't mogelijck zy, ende ſend mijn Huysvrouw, ende kinderen, ſonder eenig uytſtel, herwaerts; vertrouwt vry dat ick 't meene, ende verwerpt deſen mijnen brief niet, als of gy mijn ſchrijven weynig achte, *alſoo ick, wanneer den avond genaeckt, gelijck als verſchricke, denckende dat aldaer eenigh tumult ofte oproer ontſtaet;* verſoecke dierhalven als noch, dat ghy op mijn vrouw ende kinderen goede acht neemt: ghy kunt het by u ſelven wel overwegen hoe 't met my is; ende neemt deſen brief alſoo aen of ghy my ſelfs in perſoon ſaaght. &c.

NOTA. Alſoo de voordere g'intercipieerde Chineeſſe Brieven, meeſt alle te ſamen van inhoude zijn, dat *Coxinja* groote preparatien, omme Formoſa met ſijne Krijgsmagt t'overrompelen, was makende, ſoo hebben wy onnoodigh geacht deſelven alle te ſamen alhier te verhaalen, ons genoegende met twee a drie te berde te brengen, daer uyt van de reſte kan g'oordeelt worden.

N°. 14.

Extract uyt Tayouans Daghregiſter, onder dato 14. *Juny* 1660.

ALle dees voornoemde aengeroerde bedriegelijcke, ſchandelijcke, gants onlijdelijcke leugenen, ende omſwervende verdrayinge hunner (*te weten ſommiger Chineſen, dewelcke door den Raad, wegens* Coxinjaas *deſſeyn, g'examineert waren geweeſt*) redenen, dan alſoo ſorghvuldighlijck in Raade in achtinge genomen zijnde, is beſlooten en vaſt geſtelt, den bovengemelde Schipper, en *Samſiacx* Schrijver, welcke gekeurt wierden voor d'allerſchuldigſte, hier in 't Kaſteel, door dagelijckſe geeſſelinge, of om de twee dagen eens, ſoo lange te laten ſtraffen, tot datſe ons het begeerde hier van komen te belijden, en den Schrijver van *Jucko*, en *Samſiacx* ſoon, in welcke minder ſchuld bevonden wierdt, tot naeder beſcheyd hier in gyſelinge binnen 't Kaſteel te houden, gelijck 't opgemelte, by des Raads beſluyt nader te ſien is. &c.

N°. 15.

Extract uyt het Daghregiſter van Tayouan, dato Dingsdag den 13. April 1660.

NAe den middagh deden de gegyſelde Chineſen ſeer ernſtelijk verſoecken aen den E. Heer Gouverneur, om verloſt te worden, ſijne E. te komen ſpreeken, 't welke toegeſtaen zijnde, alvoorens de Heer *van Waveren* mede daer by te zijn gewaerſchout, quamen daer op beneden de Chineeſen *Sacko*, &c. Soo vraegde de gemelde Heer Gouverneur, of hy *Sacko* op dien Saterdagh wanneer hy 't eerſt quam aenbrengen (*te weten de groote preparatien van* Coxinja's *oorloghsdeſſeyn*) daer by niet en had verhaelt, dat hy, als hy daegs te vooren thuys komende van ſijn land, over 't gemelte geruchte, ſijne, en *Dirck Janſſens*, of ſijn's Broeders Wijve, t'ſijnen huyſe hadt vinden ſchreyen, van dien heele Vrydaegs 's nachts af, en byna als trooſteloos, NB. waerom hy oock verſocht aenwijſing om een beſcherm-plaets voor deſelve in tyde van noot. Dit ontkende hy met vollen monde, maer verdraeyden't te onwaerſchijnelijck. &c.

N°. 16.

Extract uyt de Miſſive van den E. Joan Boucheljon, *en den Raad van Nangaſacquy, aen den Gouverneur ende Raad van Formoſa. In dato 15. Octobet 1660. geſchreven.*

MEt 't Fluyt-ſchip de Spreeuwe, op den 11. des verleden Maents alhier behouden aengeland, hebben volgens Factura, desſelfs ingelaeden Vel-wercken, tot 64893. ſtucks toe, droogh ende welgeconditioneert, nevens U E. aengename van 12. en 16. Auguſto paſſat ontfangen, ende daer uyt met hertelijck vreugde vernomen, dat *Coxinja's* geconcipieerde invaſien op dat Eyland, door de wonderlijcke beſtieringe Godes, te niet geraeckt, ende verdweenen was, NB. *Zijnde, ſoo ons van de aengekomen Chineſen, door de tolcken berichten laten, dat deſſeyn alſoo ſeker voorgenomen geweeſt; maer verklaren voor de waerheyt, dat hy naderhand gereſolveert ende vaſt geſtelt heeft, hem liever in ſijn Landt als een Soldaet te willen dood vechten, dan naer een vreemt land, dat hy met de wapenen ſoude moeten conqueſteren, of ten minſte met groote moeyte ende bekommeringh onſekerlijck beſitten, te vluchten.* &c.

N°. 17.

Extract uyt de Miſſive van den E. Joan van Ryck, *ende Raads des Comptoirs Siam, in dato ultimo Juny 1661. aen den Gouverneur ende Raad van Tayouan geſchreven.*

VErleden Sayſoen zijn alhier ſoo van de Kuſt van China, als uyt Japan, niet meer als vijf Chineeſſe Joncken verſcheenen, die alle wederom, door expreſſe ordre van *Coxinja*, op ontboden, nevens noch twee andere groote Joncken, welcke door de Chineſen alhier nieuw gemaeckt waren, ten principale met rijſt, allerhande drooge eetwaren, ſalpeter, ſwavel, loot ende tin geladen, naer de Kuſt van China geſamentlijck vertrocken zyn, NB. *hebbende de geſeyde Chineſen haer alhier openbaer laten verluyden*, ende is ons door diverſe Chineeſſe Koopluyden, met de E. Compagnie alhier handelende, in 't ſecreet gekundigt, dewijle *Coxinja* ſich van den Tarter jegenwoordigh ſoo benauwt vond, ende 't in Aymuy niet langer konde gaende houden, alle ſijne Joncken op ontboden hadde, omme hem in eenen aenſlagh te dienen, die dit aenſtaende ſayſoen by der handt meende te nemen, 't welck naer 't gemeene gevoelen, op eene der bequaemſte ende hem naeſt gelegenſte Eylanden, daer d'Eylanden van Lucon ofte Formoſa d'apparentſte af waren, gemunt ſoude zijn; omme, wanneer genoodſaeckt ſal zijn, dat ſeer apparent is, Aymuy te verlaten, ſijnen ſetel aldaer te planten; waer toe, naer haer voorgeven, om, ende omtrent Aymuy, buyten veele Joncken met alle nootwendigheden geladen, een Vloote van over

de

de 200. Oorlogs-joncken, van volck ten overvloede voorſien, gereed lagh; doch wat hier uyt voortkomen wil, ſal ons den Alderhoogſten en den tydt moeten kundigen: *Echter dewijle deſe geruchten niet buyten groot nadencken en zijn, ſoo hebben goedgevonden haer Ed's. met het laetſt van hier vertrockene Schip naer Battavia, daer van te verwittigen, omme daer inne te handelen, na dat haren wijſen Raed goed vinden ſal te behooren*, NB. *hebbende U E. mijns geringen oordeels, met een ſeer groote voorſichtigheyt Coſty eenige ſcheepen van de Vloot van de* Heer vander Laan *overgehouden, omme by eenige voorvallende diſaſtre (die Godt verhoede) U Ed. daer van te dienen; dat al vry een affien ſoo 't op Formoſa gemunt was, by den Chinees verhoope gebaert ſal hebben.* &c.

N°. 18.

Extract getrocken uyt het Reſolutie-boeck van Tayouan als Formoſa, gehouden op Woenſdagh den 6. October 1660. Preſent d'E. Heer Gouverneur, ende de Heeren Raaden vander Laan, van Waveren, Keyſer, Valentijn, Pedel, *ende* van Yperen.

D'Edle Heeren, de Gouverneur Generael ende Raaden van India, hebben ons by haer Ed's. jongſte Miſſive van den 16 July verleden, voorgeſtelt ende te kennen gegeven, hoe waerdigh en gantſch voordeeligh het voor d'E Compagnie ſoude weſen, indien de Portugeeſſe vyanden uyt Maccao verdreven, en die Stadt en Vaſtigheyt alſoo onder 't gebiedt van den Nederlandtſen Staet overgebracht ende geſtelt konde werden; en dat hier toe noyt beter gelegentheyt dan nu, mettet affenden dier aenſienelijcke Krijgs- en Scheeps-macht herwaerts aen, en ſcheen te zijn gebooren geweeſt. &c.

't Welcke dan alſoo door den Heer Gouverneur, deſen Achtbaren Raade voorgedragen, ende d'eygene ſtoffe hare hooghgemelte Ed's. hier over ons voorgeſchreven, met beſondere opmerckinge geleſen zijnde, heeft ſijne E. wyders daer op vervolgt, ende deſen Rade t'overwegen gegeven, hoedanigh het ſich met den ſtaet van herwaerts over, van naeſt een wijle herwaerts, en noch vervolgens, mitſgaders oock van die des Mandorijns *Coxins*, omtrent ſich ſelven en ſijn geveynſt gelaat t'onswaert tegenwoordig quam toe te dragen en verthoonen, en of daer uyt een onberoert beſit hier aen te mercken was, van ſoodanigen geruſtheyt dat ſulcken merckelijcken aental Soldaten, tot die voorſeyde Krijgstocht, van hier ſou mogen en konnen afgeſteecken en gemiſt worden, en wy dan noch verſien blijven om deſen Staat te beſchermen, ende by aldien van ja (gelijk noch ſeer ongeſien ſcheen) of dan den tyd, van in 't laetſte deſer Maand, door haer Ed's. voor den beſten daer toe te zijn, ons voorgeſtelt, ſulcks by der hand te nemen, by ons ſoude konnen achtervolght worden, daer we reets nu al den 6. in deſe maand, ende in 't Ziecken-huys noch over de 250. nieuw aengekomen ziecken en kreupelen hebben, tot welckers geneſing, voornementlijck die met de berbery zijn gequelt, den aenſtaenden kouden tydt althans niet dan ſeer langſaem, yets goeds aenbrengen ſal; behalven welcke oock een deel deſer nieuwelingen geſtorven, ende met *Workum* noch 30. der ſelver achtergebleven zijn, ſulcks van de afgeſondene 600. nauwelijcks de helft fris hier aen landt gekomen is. Ende op dat ſich een yegelijck lidt deſes Raads, op dit ſwaerwichtig beſluyt te degen ſoude mogen verklaren, ſoo ſtelde ſijn gemelte E. daer inne voor verſcheyde bedenckelijkheden, op deſe ſake beſonderlijck paſſende, ende welcke haer overlegh wel verdiende, als onder anderen:

1. Hoe dat *Coxinja*, na ſijn verlies in Nanquin, in 't laetſte des voorleden jaers, het vervolgen der Tarters, vreſende van die tijd af ſijn vermogen tot genoeghſame wederſtand tegens deſelve te ſwack geoordeelt hebbende, en ſoo 2. vervolgens ook onſtercker en magteloſer geworden zijnde, ſich heeft beginnen te bereyden dit Eyland (welckers ſchatten en vruchtbaerheden hem niet onbekent en konnen zijn) ons af handigh, en hem in tyd van nood, tot een veyligh vertreck te maecken,

gelijck 3. uyt verſcheyde brieven en teeckenen genoeghſaem was gebleecken.

Dat zedert noch door de Tartaren, door ongemeen ſterk afgekomen macht, bedreygt, en daer op reets al eens van de ſelve, nu onlangs vry onſacht aengetaſt is geworden, invoegen noch meer verſwackt, en ſoo de geruchten loopen, niet weynigh aen 't daelen gekomen is; ja ſelfs ſoodanigh geparſt geworden, dat ſijn voornaemſte Veſtinge, op 't Eyland Aymuy, heeft verlaten, en ſich met al ſijn macht, beſtaende in een groot getal Joncken, op 't uytterſte zijner Eylanden, genaemt Kemoy, begeven heeft, alwaer hy ſich tegens 't mächtigh op hem aenkomende oorlogs geweld der Tartaren, op ſijne Joncken in Zee ſlaghvaerdig blijft onthouden, 't welcke, wanneer 't hem ginder te bang mocht vallen, mogelijck hem noch te eerder en ſtercker aendringen, en genootſaecken ſouw een tweede kanswaging herwaerts over te verkieſen, en by der hand te nemen. Behalven dat oock buyten ſulcken noodſaeck (na vermoeden) het ôoge op dit waerdige pand noch al ſal blijven houden, tot dat eyndelijck op 't beſt genomen, den beſten tijt voor hem gebooren ſchijnende, mogelijck die belaeging andermaal hervatten ſal, ſonder van ſijn misluckt vyandlijck voornemen op deſen Staet, noch t'eenemaal af te wijcken, maar 't ſelve (gelijck uyt veele omſtandigheden te beſpeuren zy) alleen tot een beteren welgelegentheyt uyt te ſtellen, wel licht niet langer dan aenſtaende Noorder Mouſſon, welcken tyd doorgaens aen vyanden tegens deſen ſtaet, om bequamelijk te landen, ende mits het daer toe dienſtige droge weder, aen land hun te konnen onthouden, de beſte gelegentheydt geeft. Ende voorneementlijk nu (indien den gemelden Krijghstocht voortganck gewon, veel meer dan in voorige jaeren, om dat de kloeckſte Krijghs-lieden daer toe gebruyckt ende afgeſonden moetende werden, gelijck de ordre meld, wy hier als dan niet boven 900 koppen, daer onder veel ziecken, en een ſeer groot getal jonge ongeoeffende maets, maer ſoude verſien blijven; daer nochtans d'Ed. Heeren Seventhien, al in den Jare 1650, om 't aengroeyend getal Chineſen hier te konnen beheerſchen, de beſetting deſes Eylands, op 1200 koppen hebben ghelieven te voorſchicken en verordenen, in ſoodanigen onbekommerden tyd, wanneer noch van geen tegenſtrevers en belagers op deſen ſtaat en wierden bedreyght, immers ten heeft toen niet gebleken, nog den geluckigen voorwaarts gaenden ſtaet van *Coxinja* van dien tyd, vergeleken by den tegenwoordigen (die ſeeeker nu ſeer vervallen, ende achterwaerts is geraeckt) en konde doenmaals op verre na ſoodanigen ergwaen en indruck ſijnes valſchen en liſtigen voorhebbens, hier geenſints geven, als wel nu naeſt eenige jaren herwaerts, en voornemelijck in 't begin van den loopende Jare, en noch al voorts gedurende, behalven noch eens te vooren in den Jare 1652; welcke dadelijckheden (alhoewel maer beginſelen daer af) haren prickel hier genoeghſaem hebben nagelaten, om dien trouweloofen hoop verdacht, ja nu meer dan oyt by na als voor een openbaer vyand, ons geduyrig wel op hoede te houden, om dat behalven 't algemeen gerucht ſijnes ontrouwen misluckten ſchelmſtucks hy oock nu noch daerenboven alle nabuyrlijcke handelingh ſchijnt tegens te ſtreven, en van hier af te ſnyden, gelijck de dagelijckſe ondervindingh komt aen te wijſen, dat dienvolgens noch meerder verſterckingh, dan toen, hier wel noodig zy, was hier uyt te beſeffen, om dat oock midlerwyl, t'zedert het voorgemelte Jaer 1652, noch eenige duyſenden Chineſen, van onder ſijn gebied, boven de voorige, hier, en op den Saccamſen bodem, ter woon zyn bygekomen, welcke, wanneerſe hun op onſe magt en beſcherminge niet vertrouwen konden, dan oock (gelijk te dencken zy) geen burgerlijcke genegentheydt noch trouwe, tot deſen Staat en ſouden dragen, want dat de volcken geen Heeren getrouw en beminnen, dan de geene die middel hebben om ſich te doen vreeſen, daer van zijn veele exempelen: en dat dit ontrouw volck, de Chineeſſe onderdanen hier, in ſulcken tydt alſſe het tegendeel te beſpeuren komen, aen die, van welcke 't meeſte heyl in diergelijcke geval hun toe te ſchijnen komt,

oock

oock de meeſte gunſte toedraegende zyn, 't ſelve is nu dees voorgaende beroerte genoeg en helder gebleecken, waer toe oock tot geen kleyn bewijs en was, het aenbrengen van die twee brieven uyt China, aen de gegyſelde Chineeſſe Oudſtens, hier in Jury jongſtleden, gelijck by onſe beſluyten van den 14. en 15. der ſelver Maend, in 't brede geſchreven is, vermits de ſelve, niet-tegenſtaende ſoo veel moeyten ter naſpeuringh daer aen is toegebracht, echter niet en zijn konnen achterhaelt worden; waerom oock toen, en ſoo noch niet ſonder reden, daer uyt niet anders en konden vermoeden, noch beſluyten, dan dat der ſelver inhoud van yets nadeelighs tegen deſen Staet moſte melden; gedragende ſijn E. ſich wyders, aengaende de vordere opening deſer ſaeke, aen verſcheyde Reſolutien, ſedert dees laetſte beroerten in deſen Raade getrocken, ende de dagelijckſe aenteeckeningen, welcke daer van breeder quamen te vermelden.

Alle welcke voor-geſtelde opmerckende beweegh-redenen, dan als nu nae der ſelver ſwaerwichtigheyt by ons mede alſoo ingeſien zijnde, hebben wy geſamentlijck ten meeſten dienſt der E. Compagnie voor 't raedſaemſt geacht, het volkomen beſluyt hier over noch uyt te ſtellen tot op den 20 deſer ſelver Maent, om middelerwyl onſe gedachten ſorgvuldelijck daer over te werck te ſtellen, ende dan vervolgens ten ſelven dage het oorbaerſte, tot de meeſte welſtandt en geruſtheydt der E. Compagnie, met rijpſinnigen Rade vaſt te ſtellen, en beſluyten; waer in voornamentlijck ſal aen te mercken en t' overwegen zyn, uyt de boven aengehaelde, ende andere blijcken meer, onſen, en *Coxinja's* tegenwoordigen ſtand en gelegentheyt, ſoo als die nu hier is, en midlerwyl noch ſouw konnen worden, by die van voor deſen, wat de ſelve ſal konnen en mogen lyden en toelaten, hoe verre den ſelven *Coxinja* oock toe te vertrouwen zy, ende 't geene deſen aengaende meer daer aen vaſt zijnde, te verrichten ſal noodig weeſen, oordeelende wy dat dit kleyne uytſtel onſes beſluyts niet alleen d'ordre harer hooggemelde Ed^r. niet tegens en gaet, maer veel eer, om voorbedachtelijk daer in te gaen, ſulks van ons wert ervordert. &c.

N°. 19.

Extract uyt 't Reſolutie-boeck van Tayouan en Formoſa, gehouden op den 20. October 1660. Preſent d'E. Heer Gouverneur ende de Heeren Raaden vander Laen, van Waveren, Keyſer, Valentijn, Pedel, van Yperen, *en ſ^le* Harthouwer.

HEden is 't den dagh, op welcken wy den 6. deſer hebben vaſt geſtelt gehadt beſluyt te nemen, op het ons aenbevolene punct der Edele Heeren onſe Gebieders tot Battavia, in haer Ed^r. Miſſive van den 16. July laetſtleden uytgedruckt, nopende 't afſenden eener krijgstocht (indien 't hier te lande in eenen tranquillen en onberoerden ſtaet bevonden wierd) van hier naer Maccao, ter overwinninge ('t ware mogelijck) der ſelver Portugeeſſche Stad, en aenhoorende Sterckte. Dit uytſtel, tot op heden, hadden weggenomen, op dat alſoo midlerwijl een yegelijk lidt derſer Vergaderingh, ſich ſelven daer op, en 't voorgeſtelde des Heeren Gouverneurs) by 't voorgemelde beſluyt omſtandelijck aengeteekent) ſoude mogen bequamer, en met een beſorgent herte rypelijk beraden: de gedachten aen d'eene zyde wel voorneemlijck geveſt houdende op de hooghvereyſchte betragting, tot den meeſten welſtand deſes ſchoonen Eylands, en desſelvers waerdigen ſtaat, ende ook te gelijck op de tegenwoordige toeſchijnende goede gelegentheyt, ter verovering van Maccoa voornoemt, by occaſie der beſonderlijck hier geſondene Krijghs- en Scheeps-macht, met minder koſten, dan wel anders, op dat alſoo, volgens de welgegeve ordre harer hooggemelde E. Ed^r., het eene tegens 't andere, (als beyde ſaecken van een beſonder gewicht) hier rypelijck overwogen zijnde, het nodigſt en ſwaerwichtigſte, voor 't minder nootſaeckelijcke, voorſichtelijck ſoude werden verkooren en betracht, alvoorens dan heeft bovengemelte ſijne E., boven 't geene reets in betrachting van 's Compagnies waren dienſt, by het meermaels geſeyde naeſtvoorgaende beſluyt, heeft opgehaelt, noch dit volgende,

ter

ter meerder openingh van ſaecken, hier bygevoeght:

1. Dat 't ſedert niet meer dan omtrent 50. der nieu aengekomene ſiecken, uyt 's Compagnies Hoſpitael, hiermaer tamelijk geſondwederom zyn uytgeraeckt, ende verſcheyde andere afgeſtorven, ſulcks in dien deele weynig voordeele daer by uytgewonnen is, maer 't geene (in betooningh en ſtercker beveſtigingh van *Coxinja's* gedurige, en nu noch vermeerderde onlydelijke wederſtrevigheden en gepleegde onvriendelijckheyt tegens deſe ſtaet) waerlijck van geen kleenen indruk en bekommerlijcke ſwarigheyt was, is, dat hy volgens de algemeene geruchten, nu een wyle verleden, de vaert uyt 2. China maer herwaerts, ſtrengelijck heeft verboden, en ſulcks ſoodanigh noch achtervolgen laet, dat nu, t'ſedert Auguſty verleden, (en voor dien tyd maer ſeer weynige) uyt China, en nôch veel langer verleden, uytte Piſcadores, geen vaartuygen hier en hebben bekomen, behalven 't welcke de vaert van hier op Pehou, onſen ingeſetenen oock 3. ongeoorloft ſchijnt, vermits nu onlangs twee kleene vaertuygen van onſe onderſaten, aldaer na gewoonte te handelen gekomen, door ſijn eygen volck ginder vyandlijck zyn aengehouden, ſtreckende 't ſelve alſoo by gevolge tot krenckinge des welſtands deſes gemeenen beſts, ende de welcke daerom oock niet voor tranquil en onberoert (ſoo ſijn E. beſeft) en was aen te mercken; maer wel het tegendeel, namentlijck, *Coxinja's* aenhoudende betrachtingh, om op den ſelven ſtaet hier, die alleen uytgeſtelde eerſte misluckte vyandlijcke belaging, ter beſter en gelegener tyd noch te hervatten en volvoeren, ſich wyders gedragende aen 't gene hier over tot openingh van ſaeken, op den 6. deſer van deſen Raad had voorgedragen, en t'overwegen gegeven, onnoodig in deſen andermael op te halen, ende om 't gene hier aen noch mocht t'ontbreeken komen; ende alſoo alles van belange te deſer ſaecke dienſtigh, by gebracht en erinnert werden, ſoo is ook wederom de ſtoffe hier over door haer Ed^a. van Battavia, aen ons geſchreven, mitſgaders eenige poincten onſes jonghſten aen haer Ed^a. afgeveerdigt, doch weder omgekeert ſchrijvens, nopende de blijcken der waerheyt des beſluyts van *Coxinja's* eerſten aenſlagh, of voorgenomen geweldige komſt op dit Eyland, als nu herleſen, op dat alſoo mede de nieuw aengekomene Heeren in deſen Raad ſoo wel als de ordinarie Leden desſelven, van alles dienaengaende, grondige kennis ſoude konnen nemen; 't welcke dan oock ſoodanigh geſchied zijnde, heeft opgemelte ſijne E. daer op wyders deſe Vergaderinge in 't gemeen, met hertelijcke toegenegentheyt, de quytinge hares gemoeds, in dus een gewichtige ſaecke, aenbevolen gelaeten: en is vervolgens daer op eerſt goedgevonden, dat alle advyſen van een yegelijck Lidt des Raeds, beſonder ſullen werden aengeteeckent, in dees Reſolutie ingeſchreven, ende de meerderheyt daer van, volgens gewoonte, gelden ſullen.

Ingevolge van 't welcke dan d'Heer *vander Laen* geuyttet, en laten aenteeckenen heeft, dat ſijn E. uyttet voorſtaende, tot genoegen van alles deſen aengaende onderricht geworden zijnde, des niettegenſtaende, door aenmerckinge, dat in desſelfs aenweſen hier niet en heeft konnen vernemen eenige ſoodanige beroertheyt, of ontruſting van buyten nochte van binnen in deſe Republijcke, als haere hooghgemelte Ed^a. by 't voornoemde Schrijvens, ons hebben gelieven voor te ſtellen: Concludeert dat dienvolgens het voorgemelte Exploit op Mackoa, achtervolgens de welgegeven ordre, en ernſtige aenmaninge ſo wel onſer E. Ed. Heeren Gebieders in Nederland, als die van Batavia, als een voorneeme hoogwichtige, en voor d'E. Compagnie toeſchijnende voordeelige ſaeck, nu met den eerſten en voor af behoort waergenomen en uytgevoert te werden; te meer, om dat den tyt daer toe (als niet wel langer uytſtel konnende lyden) oock ſchijnt te zijn gebooren.

d'Heer *Oetgens van Waveren* oordeeld dat het beſluyt haer Ed^a. tot Battavia, nopende 't bewuſte Exploict op Maccao, ſeer aenmerkens waerdigh, en niet minder prijſſelijk zy, maer aengeſien de ſaeken van herwaerts over, ſedert de laetſte beroerte, hier 1. noch op verre na ſoo geruſt niet en zijn herſtelt, dat den

den wederſtrevigen *Coxinja*, en ſijn macht yets goeds tegen d'E. Compagnie ſouw mogen toevertrouwt werden, maer wel het tegendeel uyt de nadere beſcheyden, kort na de gemelde beroerte, en noch vervolgens hier aengebracht, als mede dat nu t'ſedert 2. een wijle herwaerts, niet het minſte vaertuygh van onder ſijn gebied, hier en is aengekomen: mitſgaders 3. dat den ſelven tegen der Tarter al vry verre in't achterdeel is geraeckt, en tegenwoordigh noch ſterck word bedreygt, te blijcken komt, ſulcks ons (ſijne erachtens) van den ſelven noch al veel ſwarigheyt ſchijnt over 't hooft te hangen, acht dienvolgens, dattet den Staet hier noch niet en mag veelen de meergemelde Krijgstocht by der hand te nemen; maer beſluyt dat de ſelve ſal werden alleen uytgheſtelt tot primo Meert naeſtkomende, als wanneer wy hier uyt de grootſte bekommeringh ſullen konnen zijn, en dan evenwel oock noch tyds genoeg overig ſullen hebben, om't gemelte Exploict voortganck te doen nemen, mits dat dan oock de Schepen (welcke door hare Ed*s*. tot'et overvoeren der Suyckeren voor Nederland, van hier over Maccao verordent zijn) ſoo lange hier behouden, ende dan oock onder die Vloot gebruyckt ſoude moeten werden, ende oock een minder naer Siam verſonden, om dat de Siamſe beſendingh niet ſoo langh ſal konnen vertoeven, ende echter als dan wel met twee laſtdragende Schepen voor af van hier recht door kan afgeſien worden.

d'Heer *Keyſer* adviſeert, dat nademael het Exploict naer Maccao, ſoo gantſch ernſtelijk door d'Ed. Heeren onſe Gebieders werd gerecommandeert, ende gelijck als voortgedrongen en aengedreven, om dat oock den beſten tyd daer toe tegenwoordig ſchijnt geboren te zijn, ende geen ſwarigheyt over deſen Staet (mettet afvaerdigen desſelven) en kan bemercken, dienvolgens 't ſelve exploict ſal werden by der hand genomen, en alles daer toe vaerdigh gemaeckt, om tegens't midden van de naeſtvolgende Maent November, die Vloot van hier affcheydt gintswaert te doen erlangen.

d'Heer *Droſt Valentijn* begrijpt het bevel der Edele Heeren op Battavia, over het voorgeſtelde Exploict naer Maccao gegeven, ende bygevoegde redenen, namentlijk: indien 't hier te lande alles in een onberoerden ſtant mocht zijn, voor ſeer hoogwichtig en bondigh genoeg; maer hoedanigh nu den ſelven ſtaet ſich hier verthoonde, konde 1. omſtandelijck blijcken uyt de ſeer waerſchijnelijcke oorloghs-geruchten, en uyt brieven, als andere teeckenen van *Coxinja's* ongerechtig bedrijf, geweldig en vyandlijck voornemen tegens den E. Compagnies, en in't byſonder aen deſen ſtaat, reets, en (ſoo als uyt dit volgende te beſeffen was) noch t'ondernemen geſint: Om dat nu naeſt een wijle herwaerts, alle vriendelijcke handelingh, door't ſchijnbaer ſluyten der vaert, aen 't waggelen is gekomen: 3. 't Onvriendelijk aenhouden, door ſijnen laſt, onſer handelende onderſaten, met twee harer vaertuygen, van hier op de Piſcadores. 4. Hier by gevoegt ſijnen eygenen bekommerlijcken ſtant ſelfs in China, waer in hy door ſtercker vervolg des Tarters, nu vervallen zy, ende 't gene dies meer aenmerckens waerdigh is: oordeelt dan dies dattet hier noch niet ſoo geruſt en is geſtelt; als de conditie van hare Ed*s*. tot Batavia meld, meer dan't voorheenen was; 5. En dat dit guarniſoen eenighſins ſoude behooren of mogen verſwakt) gelijck door't gemelde Exploict te merckelijk veel geſchieden ſouw) maer in tegendeel veel raedſamer gehouden werden, ſoo als het nu tegenwoordigh is, tot blijckelijcker welſtand hier, of verloop der meeſt gevaarlijcken tyts, om alſo veel liever te beſchermen, 't gheenwe reets vaſt in beſit hebben, dat 't ſelve in gevaer te ſtellen in duſdanigen ſtand om op onſekers yets te gaen trachten t'overwinnen. Beſluit dan dat de krijgstogt ſal werden uytgeſtelt tot in 't midden van February aenſtaende, om de ſelve reden die d'Heer *van Waveren*, in't eynde ſijns advijs, mede heeft voorgeſtelt, aen't welke ſich, ſo nopende 't hier houden der verordende Schepen met Suycker, en naer Batavia tot dien eynde toe, als't verminderen eenes Schips naer Siam, t'eenemael is gedragende.

d'E. Capiteyn *Pedel* dient van advys, dat,

nademael 't voorgeſtelde exploict door hare Ed. tot Batavia ſoo gants ernſtelijck te bevorderen, wert gerecommandeert, 't ſelve ook behoorde volbragt te werden; maer aengemerkt men begrijpen kan hoedanig ſich *Coxinja*, 't zy vriend of vyand, met deſen Staet genegen is te verklaren, of reets aengeſtelt heeft, en dat midlerwijl, mits onkunde, daer van wy hier in gedurigen angſt en bekommeringh door hem ſoude konnen gehouden werden, ſonder van de vereyſte ruſte oyt verſeeckert te ſullen zijn, indien daer in niet tydelijck en wierd verſien: oordeelt derhalven, dat, om uyt *Coxinja* ſelfs, in een ronde verklaring te mogen verſtaen, hoedanigh hy ſich genegen vind met d'E. Compagnie voortaen te leven, niet raedſaemers en is, dan met den eerſten een beſendingh aen den ſelven af te veerdigen, houdt dan ſijn advijs, over 't gemelde Exploict, ſoo lange in ſtate.

Den E. *van Yperen* adviſeert, dat het gene hare Ed. over 't bewuſte Exploict zijn ſchrijvende, van geen kleyn gelang en zy te achten, maer voor tegenwoordigh niet noodſaecklijcker dan den ſtaet van herwaerts over, naer der ſelver waerde ende bekommerlijckheyt, wel naukeurigh in te ſien ende t'overwegen, op dat alſoo om dat eene ('t welck noch onſeecker zijnde, ſijn gevaerlijckheden oock grootelijks heeft) te gaen verkrygen, met 't reets beſittende, van vry meerder vruchtbaerheyts, ondertuſſchen gelijck als in de waeghſchale geſtelt en werden; 1. Oordeelende uyt alle omſtandigheden en blijcken, naeſt een wijle herwaerts uyt China hier bekomen, den ſtaet op dit Eyland niet ſoo geruſtelijck, maer in tegendeel met veele bekommeringen noch benevelt te zyn, als die wel van buyten aen te ſien, ſich komt te verthoonen; waer by nu noch een andere ſwarigheyt aen de zyde van *Coxinja*, ſich heeft geſet, namentlijck, dat den ſelven door den Tartar, mits geweldige vervolginge, 2. dapper benart en geprangt wordende (gelijck van hem wort getuyght) wel licht ſijnen eerſten aenſlagh (indien niet vrywilligh) genoodſaeckt mocht worden t'hervatten; te meer, om dat al meermaels te vooren, oock 't ooge op dit Eyland heeft gehadt. Beſluyt dierhalven dat 't ſelve Exploict nc ſal werden uytgeſtelt tot in Meert aenſta de, ende wyders ſoodanigh als in 't eynde v 't advys van d'Heer *van Waveren*.

d'E. *Harthouwer* dat kennelijck, en by ſchriftelijcke beſcheyden hier ter Secreta blijckelijck zy, den ſtant hier te lande, al vo ſijn affcheyden van hier in July jongſtled naer Kelang, niet onberoert, maer veel noch al bekommerlijck is verbleven, dewe ke op ſijn wederkomſt nu noch al vererg vind, vermits als boven geſeght, niet alle onſe onderſaaten met hare vaertuygen in hoe handelende, door *Coxinja's* volck werd aengehouden; maer (dat noch verder ſie daerenboven, ſoo als hem heden hier in Stadt verhaelt is geworden, een verbodt d handels en vaert op deſe plaets, ginder he gedaen aenſlaen, waer by gevoeght ſijnen gen bouwvalligen ſtaet, door 't vervolgh Tarters, ſoo en kan niet raedſaem vinden beſettingen hier te lande, in den tegenwoo digen ſtand, in eeniger deelen te verſwack (gelijck by 't uytſetten van dien Krijghstoc ſoude moeten geſchieden) maer in tegend by der ſelver tegenwoordige verſtercking v volck te blijven beſouden: Waerom dan o beſluyt, dat het voor-gemelde Exploict jaer in 't geheel behoorde naergelaten te w den, ende achtervolgens te blijven, om den tyd, wanneer de meeſte bekommer hier ſullen konnen voorby zyn, te ſpade a om 't ſelve dan eerſt te gaen ondernemen.

Ende eyndelijk, de Heer Gouverneur, nadien d'Edele Heeren den Gouverneur G nerael ende Raaden van India, mits nieu bekommering, ende tedere ſucht over welſtand der E. Compagnie, ende behou nis der ſelver ſtaet alomme, beſonderlijk ter beſcherminge deſes Eylandts, alleen ons eerſte aenſchrijvens, van 't gene ons *Coxinja's* geweldigh voornemen 1. tegh 't ſelve bekent geworden was, ſoodanigen a ſienelijcken macht, ter ontſetting en hulp, hebben gelieven toe te ſenden, 2. ende middelerwyl noch ſoo veel meerder klaerh en beſcheyds van dien gemelten misluckt aenſlagh, of gruweliick voornemen, no

nader is komen te blijcken, gelijck ſijn E. hier vooren in 't breede heeft verthoont, ende daer by verſcheyde ſaecken ſoodanigh aengehaelt, dat nu onnoodigh acht die andermael op te halen, ſich aen deſelve dienvolgende t'eenemael gedragende, en oordeelt daer by ten overvloede te zyn beweſen, dat ons, en deſen Staet (voornemelijck wanneer 't bewuſte exploict ſijn voortganck nam) nu meerder bekommeringen, dan oyt voor deſen, over 't hooft te hangen, mercklijck voorſien konnen worden, en duydelijck, ja onwederſpreekelijk toeſchijnende zijn. om dat (gelijck in't voorſtel des beſluyts (van den 6. deſer naeckt aengeweſen heeft, door ſoodanige affending der beſettinge hier veel meer ſoude werden vermindert en verſwackt, dan die naeſt veele jaren herwaerts in eenen geruſten toeſtand, niet en zijn geweeſt, ende dienvolgens onmachtigh worden om de buytenwachten langer uyt te ſetten; maer in tegendeel genoodſaeckt die t'eenemael in te trecken; in welck geval de onderdanen ten platten lande, ende in de dorpen, ſoo Chineeſſe als Formoſanen, van onſe beſcherming hun alſoo ontbloot bevindende, in woeſte ontucht gewiſſelijk uytbarſten, ende alſoo tot wanhoop verruckt, ja by gevolge tot wederſpannige afvalligheyt tegens d'E. Compagnie wel licht vervallen ſouden. Weshalven ten meeſten dienſte der ſelver Compagnie, en behoudenis deſes ſeer waerdigen vruchtbaren Eylands, voor 't aller raadſaamſt ende oorbaarſt acht, dat het afſenden der meermaels gemelde Krijghstocht naer Maccoa, noch uytgeſtelt werde, en opgeſchort, ſoo lange als ſulcks ſal bevonden werden tot den welſtand deſes Staets hooghnoodigh te vereyſchen, latende middelerwyl de Schepen alle, uytgeſondert de twee voor Perſia aengeleyd, ende een tottet overbrengen onſer eerſte beſcheyden (aen hare Ed^r. tot Batavia) voor eerſt noch hier verblijven, en de oock een minder naer Siam vertrecken.

Welck laetſte dan gevoegt by d'ander, daer mede eenhelligh advyſen is bevonden, 't ſelve door te dringen, ende dienvolgens alſoo by meerderheyt van ſtemmen beſlooten en vaſt geſtelt, de gemelde Oorlogstocht dit Jaer, immers tot in February aenſtaende (gelijck boven geſeght, en om redenen daer by aengetogen) noch uyt te ſtellen, en alsdan ons wyders te ſchicken na gelegentheyt van ſaecken, en toeſtand des tyds, in 't betrachten van 't geene de E. Compagnie ſal dienſtigſt zyn: ſullende mette aenweſende ſchepen ſoodanig gehandelt worden, gelijk evens hier bevorens in 't laetſte advijs is aengeteeckent.

Ende nadien door het eerſte geruchte des voorgenomen aenſlaghs op Maccoa, mits het alom verbreyden, wel licht over Siam, ofte oock wel van hier, en voornemelijk door ſoo ongemeenen getal onſer Schepen op dit vaerwater, ende 't aenlopen aen een der Maccaoſe Eylanden om drinckwater, mogelijck gints over aen onſe vyanden groote nabedencken, ende genoegſame verſtercking tegens ons ſal hebben veroorſaeckt, ſoo hebben nu mede goedgevonden, om 't ſelve geruchte wederom gelijck als te doen verſterven en vernietigen, by een beſonder t'ontwerpen beſluyt, onder deſen datum, alleen voor de leuſe aen de Portugeeſſe vyanden ginder, ſoo wel als de Chineeſſe naegebuyren hier: d'eerſte ſulcks tot ſorgloosheyt, ende d'andere tot een teugel te laten dienen, te melden ſimpelijck, dat we tot de meeſte verſeekertheyt en beſcherming deſes Staets, by meerderheyt hebben beſlooten, die Krijghstocht op Maccao, door haere Ed^r. tot Battavia voorgeſtelt, t'eenemael af te ſtemmen, ende de daer toe verordende macht hier over te houden, ſonder meer, &c. 't welcke dan oock voor eerſt om te dienen ſo lange, tot dat den tyd daer in verandering ſal mede brengen, in ſtede van dit ſal werden ingeſchreven. Ende op dat niemand hier van middelerwyl eenige kenniſſe ſoude mogen gekrijgen, dan alleen die in deſen Raade geſeten, en door Eede tot ſecreet te weſen verplicht zijn, ende alſoo niet in eeniger manieren komen uyt te lecken, ende openbaer te worden, ſoo is oock ſpecialijck goedgevonden dat deſe Reſolutie in 't beſonder alleenlijck ſal bewaert blyven onder den Heer Gouverneur.

Ende aengemerckt nu alſoo beſlooten is, d'opgemelde aenſienelijcke macht noch ſoo lange, als geſeght, hier by der hand te houden,

soo heeft gemelde sijne E. desen Achtbaren Rade daer op wyders in bedencken gegeven, of niet by dees gelegentheyt, mits *Coxinja's* gedurige onvriendelijkke wederstrevigheden tegen de E. Compagnie, waer door desen staet in sulcken onseeckerheyt, veel meer schade en hinder in koophandel, en andere saecken, als door openbaren oorlogh met hem te lijden komt, yets voordeelicks omtrent den selven *Coxinja* soud' t'ondernemen wesen, immers hem afgeverght konnen werden een duydelijcke verklaring sijnes voorhebbens met d'E. Compagnie, en hoedanig hy tot deselve eyndelijck zy gesint, ende 't gene dies meer soude mogen zyn, 't besluyt hier over: op dat een yegelijck sich berade, is totten naesten uytgestelt.

Om onse advysen en bescheyden van den stant en gelegentheyt der saken van herwaerts over, omtrent het midden der aenstaende Maent November van hier naer Battavia af te vaerdigen, hebben wy gesamentlijk beslooten te gebruycken het Jachtje Maria.

Aldus beslooten en goedgevonden in 't Kasteel Zeelandia op Tayouan, ten dage ende jaere voorsz. &c.

N°. 20.

EYSCH en CONCLUSIE,

Gedaan maken, en den E. Achtbaren Raad van Justitie des Kasteels Batavia overgelevert, by ende van wegen Mr. Louis Philibert Vernatti, *Advocaet Fiscael van India, soo hy procedeert.*

Contra

d'Heer FREEDRICK COYETT,

Extraordinaris Raad van India, ende gewesen Gouverneur van Tayouan en Formosa.

Mitsgaders

JOAN OETGENS,
THOMAS van YPEREN, ende
DAVID HARTHOUWER,
Kooplieden, ende gewesene Raden van Formosa, Gedaegdens.

E. Achtbare Heeren,

1. OM welken eysch ende conclusie in't eynde van dien te doen, ende te nemen te funderen.

2. Soo seght den Eysscher, ende de waerheyt is sulcks:

3. Dat d'Heer Gouverneur *Coyett*, verweerder in desen, by de twintig jaren in de principaelste Charges van gantsch Nederlands India, soo ten aensien van eer, als voordeel, gestadigh is begunstigt geweest,

4. Ja soo verre, dat hem boven 't Gouvernement ende directie van gantsch Formosa en Tayouan, het hoogwaerdig ampt van Extraordinary Raed van India, door de Heeren Majores hem toegevoeght is geweest.

5. Dese, ende andere ontallijcke gewichtige redenen, hadden den Heer Verweerder, boven gepresteerden eed, eer, ende schuldigen plicht, immers behooren t'animeren tot een sonderlinge affectie ende genegentheyt tot het welvaren van sijn Heeren en Meesters, door dewelke dus lange niet als een dienaer, maer kind getracteert is geworden.

6 Maar gelijck als de liefste kinderen groot geworden zijnde, d'ouders 't meeste hartseer dickwils veroorsaken, *& arietibus bene patis cornua pruxuint.*

7. Ende

7. Ende de lammeren die onder de tafel opgevoed zijn, hare meesters kinderen eerst komen te stooten.

8. Soo heeft den Heer Verweerder, in desen gesterkt door sijn toegevoeghde Raaden, medegevangens, sijne milde Voester-heeren soodanigen hort gegeven, dat het gantsche gebouw daer noch van beeft,

9. Waer in sy te samen klaerlijck hebben doen blijcken, dat het gemoedt van een vroom Patriot, ende liefhebber van Compagnies welstand (op dat ick de rest, ja veeler gedachten verswijge) noyt in hen oprechtelijck is geweest;

10. Want hoe souden de Gedaegdens anders 't dreygnde verderf van de Compagnie patientig te gemoed sien, ende de fundamenten van haer staat konnen laten ondermijnen.

11. *Pincqua* een doortrapte Chinees, ende een bysonder gunstling van den Heer Verweerder,

12. Heeft met sijn E. consent een tocht in China gedaen, alwaer hy het werck soo wist te bouwen, dat

13. Op sijn aenkomste weder in Tayouan, openbaer, ende gelijck als impune in *Coxinja's* name, tol ende impost van den inwoonder ende koopman genomen ende geheven heeft.

14. Welcke insolentie ende enorme misdaad, soo lange gecontinueert heeft, tot dat de Chinesen selfs dorsten seggen, dat sulks te plegen onmogelijk was, ten zy de Heer Verweerder daer in conniveerde.

15. Dit seggen, raekten d'Heer Gouverneur Verweerder in desen soo op sijn zeere, dat men den openhertigen Heyden, om dat met recht verwondert was, dat sulcke baerblijckelijcke geschschending niet meer ter harten getrocken wierd, de uytterste tormenten ende straffen, tot vindicatie van eere wilde overleveren,

16. Daer d'Heer Verweerders d'eere, achtbaerheyt ende gebiedt haerder betaelsheeren selfs soodanigh lieten vertreden,

17. Dat een verrader Chinees, noch door getuygen van sijn eygen landsluyden,

18 Noch door verklaringe van de geoppresseerdens; (ven:

19. Nog door met eygen hand geteekende brie-

20. Ja niet door eygen bekenteniſſe, tot spectakel ende exempel van anderen, met sijn welverdiende straffe, ende by alle natien ende volckeren geapprobeerde straffe, mocht gestraft werden;

21. Den verraeder en invoerder van vremde tollen *Pincqua*, wort met een boete van drie hondert Realen, op vrye voeten gestelt, die misschien wel hondert mael soo veel van de onrechtmatige exactien in sijn beurs had gestoken ende geparticipeert, aen die hy 't gunde,

22. Wat is op dese flauwe koeligheyt en wanyver tot Compagnie's welstand gevolght, als een schandige ende schelmachtige vlucht van den verrader?

23. Waer door de Compagnie veel te kort komt, den ingesetenen geruineert, ende de Compagnie's heerlijcke ende diergekochte domeynen, aen haer dood vyand, den heydense schelm *Coxinja* overgelevert zijn geworden.

24. *Pincqua* was genoeg bekent, voor een die in de gelegentheyt ende constitutien van Compagnies staet in Tayouan soo wel doorkroopen was als yemand,

25. Ende wien het aen geen gauwigheyt ontbrack, of quaetaerdigheyt, om de Compagnie (gelijck 't gebleken is) in de ziele te quetsen,

26. Waerom dan soo een geconvenieerden landverrader vry gelaten,

27. In saecken van minder gewicht, heeft den Heer Verweerder sijn strenge wel weten te trecken, ende 't vonnisse van een vrye Collegie *ex autoritate*, nevens de proceduyren daer toe horende, te doen annulleren en vernieuwen,

28. Om een arme gepardonneerde Chinees, een verworpeling van *Pincqua*, die qualijk de waerdye van drie Realen gestolen hadde, te doen hangen en verworgen, gelijck geschied is.

29. Soo ras is *Pincqua* niet wegh, of 't gemoed begint te wroegen, ende hebben geen gerustheyt, maer beven, *ad strepitum culicis motaque ad auras dinis umbram*.

30. Den *Timor Panicus* heeft haer herte beseten,

31. Dan sullen een partye onnosele Visschers Formosa aflopen, dan wederom wat anders.

32. Op 't aldermin ste gerugte, ja op een oud wijfs ydel geklap, is men soo ontstelt, dat alles davert:

33. De soldaten, wiens tijd geexpireert was, worden tegen haer danck opgehouden,

34. De landsdagh opgeschort,

35. De arme onnosele Chinesen gevangen gepijnigt, gegeesselt, gebannen, sonder de minste blijk van redenen, buyten figuire van proces, op 't simpel voorgeven van eenige pluymstrijkende Chinesen,

36. Die gestadigh nieuwe alarme fingeerden, uyt geen ander oorsaeck, als om dat bemerckte dat den Gouverneur, en veele van sijn Raed daer mede gedient waren.

37. Dese tyrannige proceduyren verspreyden sich al verder, en voor eerst

38. Heel Formosa over ten platten lande,

39. Alwaer duysenden van menschen, arme onnosele landbouwers, met geweld, ende perijkel van lijf en leven,.

40. Van hare landeryen, gewas, beesten, huysen, bouwgereedschap, sonder de minste barmhertigheyt ofte sustenue, tot 's levens onderhoud gedreven, ende van alles ontbloot, met vrouwen ende kinderen op den dijk geset geworden,

41. De landthuysen geraseert, ende soo veel duysenden sakken pady door 't vuur verteert;

42. De Chineesse Pachters uytte Formosaense dorpen verjaegt;

43. Het Eyland Lamey van Chinesen ontbloot,

44. De vischnering ter Zee gestut.

45. Den Koophandel van buyten gebannen, door sware arresten, onlydelijke inquisitien, ende pijnelijke gevanckenisse.

46. Forcerende de luyden meer te seggen als selfs wisten.

47. Ende als 't al ten besten verging, soo drong men de luyden niet meer te mogen uytvoeren, als 'er ingebracht was:

48. Een restrictie, rechtstrijdende tegen alle maximen de gantsche wereldt door, alwaer den vryen koophandel floreert, geobserveert:

49. Door welcke onlydelijcke lasten de luyden gevexeert zijnde, zijnse genootdruckt geweest de Compagnie af te vallen, en troost ende heul by andere Potentaten te soeken.

50. 't Is niet genoeg dese ontsteltenisse in haer eygen lichaem veroorsaekt te hebben, maer trachten 't selve voort te setten en verbreyden, soo verre haer pen reycken kan.

51. Ende schrijven brandbrieven naer haer Eds. d'Heer Generael ende Raden van India, om een spoedigh ende machtigh secours,

52. Met soo weynig fondament van vrese, dat men qualijck oordeelen konde, tot wat eynde de Compagnie soodanige ongelegentheyt, ende sware ongelegentheyt soude aengedaen werden.

53. Echter, op dat het in der eeuwigheyt niet blijcken soude, dat haer Eds. yets versuymt hadden, 't welcke soude mogen strecken tot nut ende voordeel van de Compagnie,

54. Soo hebben haer Eds. een Vloot van 12. kloecke bodems wel gemant, ende van alles voorsien, onder 't beleyd van den E. Manhaften Commandeur *Ioan vander Laan*, op 't spoedigste naer Tayouan afgevaerdight;

55. Evenwel met dese voorsichtigheyt, dat indien Tayouan en Formosa in gerustheydt ende vrede noch bevonden,

56. Gelijck daer geen apparentie ter contrarie was, dat als dan met soo veel secours, als bequamelijck uyt Tayouan konde gemist werden,

57. Om, soo veel mogelijk was, dese overgroote expensen goed te maken,

58. De Portugesche Sterckten Maccao souden trachten te vermeesteren.

59. Den Commandeur *vander Laen* voorsz., aldaer gearriveert zijnde, vond alles in een gerust ende vredigen stand, behalven de verwoesting, die den Gouverneur ende sijnen Raad in haar eygen ingewand noodeloos veroorsaeckt hadden,

60. Waer door d'ingesetenen, soo ten platten lande als anders, immers soo seer bedorven waren, als oyt met *Coxinja's* komste konde bedacht werden.

61. Den Commandeur *vander Laan*, die voor een blaes met boonen niet gewend was te schricken, was seer verwondert over haer noodeloose vreese ende alarm,

62. Drong seer hart op 't vervolg van sijne commissie, ende attacqueringe van Maccao,

63. Waer tegen den Heer Gouverneur en Raad sich piquerende (niettegenstaende op haer eygen voorstel ende schrijvens de tocht naer Maccao by haer Eds. alhier geresolveert en besloten) eyndeling soo verre in verwijdering geraekt zijn,

64. Dat in plaets van aensien, respect ende civile bejegening, tot aenmoedigen, ende encouragement tot soo hoogwichtigh desseyn, den Commandeur alle hoon, smaet, kleynachtingh en spijt hebben aengedaan,

65. Lettende meer op haer ongerelde particuliere affecten en driften, als op Compagnies waren dienst,

66. Fingerende wonderlijke Chimeras om voor eerst de hoognoodige tocht uyt te stellen,

67. Sonder oyt yets suffisants te konnen produceren, om een redelijck mensch tot haer gevoelen te doen neygen,

68. Ende daer na geheel af te stemmen, ende haer E. ordre, sonder de minste nootsaeckelijckheyt, achter rugge te smijten,

69. Versuymende niet alleen sulcken schoonen kans ende gewenschte gelegentheyt op den vyanden de Portugeesse.

70. Maer door 't blijcken van sulke schandelijcke verzaegtheyt, den vyand moedigende o[illegible] te attenteren, daer anders wel licht noyt a[illegible]

dacht hadde, gelijck den Mandorijn *Sampea* ſpotsgewijſe door brieven, den Gouverneur toegeſchreven heeft.

71. In plaets van de Heer Generael en Raden van India, haer ordre ende laſt na te komen,

72. Ondernemen ſy te zenden een brief aen *Coxinja*, om hem te vragen, of oorlogen in 't ſin heeft of niet,

73. Die haer ſeer wijſſelijk ende politikelijck ten antwoort weet toe te paſſen, dat hy niet gewent is ſijn deſſeynen te openbaren, maer dikwils een gerucht om de Weſt maeckt, als hy Ooſt aen te gaen in 't harte beſlooten heeft.

74. Hier bleef men even wijs, ſonder de minſte geruſtheyt, als radeloos, met ſo ſchoon een macht, vruchteloos leggen.

75. De tocht naer Maccao, niet tegenſtaende d'Heer *van der Laans* ernſtig aendringen, mocht geen voortgang hebben.

76. Men fingeert ſonder bewijs, dat *Coxinja* al tot drie diſtincte reyſen, de invaſie op Formoſa en Tayouan vaſt geſtelt had, ja op weg is geweeſt.

77. Indien dat waer was, waerom hem ſelver mette vloot niet eerſt aengetaſt, ende ſijn Joncken vernielt, ende alſo onmachtig gemaekt ons te beledigen.

78. Liever als ſoo dromende te ſitten, ſonder yets ter werelt uyt te rechten, tot groote laſt en ſchade van de Compagnie.

79. Vol vreeſe en benautheyt, gelijk gebleken is by ſchortinge van den Lantdag, ende verbot van Pady uyt te voeren.

80. Waer door niet alleen den armen ingeſetenen geruineert, maer ook *Coxinjas* komſte miſſchien veroorſaeckt, ofte ten minſten verbaeſt is geworden,

81. Dewijle meer als kennelijk was, dat om die granen tot lijftocht, ten hoogſten was benaut.

82. Ende geduurende alle deſe bekommerde tijden (ſoo wyſe noemen) iſſer wel yets tot verſterckinge van de ſwackſte plaetſen, of welſtandt van de Compagnie by der hant genomen?

83. Heeft men wel oyt met den Commandeur *vander Laan*, als een dapper geexperimenteerden Krijgs-officier, te rade gegaen?

84. Om het quartier te verſterken, ofte andere defauten te ondecken, en de ſelfde te remedieren.

85. Maar alle dit behay, doen de noot aen de man quam, was men om alles verlegen.

86. 't Fort Provincia was van alles ontbloot, ſoo wel ammunitie van oorlog, als vivres: daer op den 7. April per reſolutie voornamen ſoo wel op haar hoede te ſullen zijn.

87. Men klaegt van gebreck van kruyt, daer met 't Schip Enkhuyſen weynig dagen te vooren met 800. ponden liet naer Siam vertrecken.

88. De Regenten ſtaen verbaeſt, ende ſtaen als ſteenen ſonder beweging.

89. De vyand laten ſy op ſijn gemakkelijkſte met ſijn Jonken, een voor een 't lakje muyſche gat inkomen,

90. Ende ſonder tegenweer, naer ſijn beliefte rondſom met ſijn volk landen.

91. Dewijle dat met ydele langduurige irreſolute raedplegingen de tijd, om yets voordeeligs uyt te werken, verſuymt wort,

92. Beſich zijnde, met 't een uur af te ſtemmen, dat men 't ander uur al vaſt geſtelt hadde;

93. Ende dan weder als 't te laet was, tot het eerſte voornemen kerende.

94. Gelijk als met de uytzending van Aeldorp met 200. man, evident gebleken is,

95. Die verdeelt van ſijn troepen wederkeerende, om dat een Bas-kogel voorby hem heen gevlogen was,

96. Niet eens hart aengeſproken is geweeſt, of beſtraft over ſijne flaeuhartigheyt.

97. Den Land-droſt adviſeert, dat de vyande niet tegenſtaende al gelant was, met 400. mannen wel op te ſlaen ſoude zijn geweeſt.

98. Maar neen, geven valſchelijk voor, dat maar 500. man in 't Kaſteel Zeelandia waren.

99. Laten den Vyand na ſijn welgevallen domineren.

100. Ende derven noch ſeggen, in een dach of twee kan de vyand doch weynig voordeels uytrechten.

101. Wat ſchandelijke ongevoelijkheyt, is den tijdt in oorlogs-ſaken ſoo weynig conſiderabel, dat men ſuſtineeren ſal aen een dach a twee niet gelegen te zijn, daarmen dikwils in een uur, ja minuyt of twee, de gantſche victorie of nederlage termineert.

102. Middelerwijle dat d'onſe als wanhopige, ende ten eynde raad zijnde, verbaeſt ſitten kijken.

103. Dat den vyand ſijn voordeel, ſnyt alle advenues af ſo te water als te lande, berent Provincia.

104. Ende opgeblaſen door ſijn groote progreſſen, door negligentie van Formoſa's Raad, meer als ſijne eygen manhaftigheyt veroorſaeckt.

105. Eyſcht met ſeer ſmadige ende blaſphemeuse redenen beyde de Kaſteelen.

106. Den Raad wert beroepen, in dewelke naer wijdloopighe diſcourſen tot concluſie gekomen zijnde,

107. *Jan*

107. *Ian Oetgens*, als eerſte ſtem, ſonder dat hy noch geſien had vyand of vyands gelijcke, adviſeert tot overgave van beyde de Caſteelen:

108. Welck advijs van den meeſten hoop ſonder twijfel ſoude zijn gevolgt geweeſt, had God almachtigh' in 't hart van den Predicant *Cruyf*, Kloeckmoedigheyt niet geinſpireert,

109. Die ſulken ſchandelijcken verleyding niet aen konde hooren, ſonder alteratie en beſtraffinge;

110. Ende heeft God de Heer ſijne redenen ſodanigen kracht gegeven, op de gemoederen van de overige, dat voor dat maal ſulken heylooſen werk geſtut wiert.

111. Echter men reſolveert, om Commiſſariſſen over dit werck, aen *Coxinja* te ſiicren.

112. Gelijk als van *Iperen*, en *Leonhardis* zalr., afgezonden zijn; geinſtrueert, om *Coxinja* op het alder demoedigſt, ende ſachtſte wijze, haar laſt voor te dragen, door vreſe, om hem te vertoornen,

113. Ende geauthoriſeert, om als *Coxinja* niet anders en wilde, hem Provincia, ende gantſch Formoſa, over te geven;

114. Sonder dat tot die tijd noch (by maniere van ſpreken) oyt geweer getrocken was,

115. *Coxinja* haer verſaegtheyt merkende, blijft ſtip op ſijn pretentie ſtaen.

116. De Commiſſariſſen keeren vruchteloos weder, te kennen gevende, dat niet als alle dingen in Provincia, van noden was.

117. Hier was goet raet dier, de Stadt Zeelandia lag open, men had ter nauwer noot twee batteryen ter bequamer plaetſe opgeworpen, en Canon daer in geplant, om den vyand 't landen te beletten.

118. Den burger was welgemoet om den vyand in te wachten; verſoecken maer 200. mannen tot tot verſterking, uyt het Kaſteel;

119. 't Welck geweygert wort, en in p'aetſe van dien, worden al t'ſamen uyt de ſtadt ſoo als gingen ende ſtonden, achterlatende alle hare goederen, met wijf, kinderen, en ſlaven, binnen 't Kaſteel getrocken, door de Heer Gouverneur, en *Oetgens* alleen, ſonder verder raetspleging te gebruycken.

120. Daer wort de hoek-ſteen van Tayouan, ende Formoſas gebouw, verplettert.

121. De opgeworpen batteryen werden verlaten, 't geſchut binnen geſleept.

122. De huyſen vol leeftocht geabandonneert, ſonder welck den vyandt van honger had moeten vergaen.

123. Met een woord, een Fort tegen een Fort den vyand ingeruymt,

124. Niet tegenſtaende vele ernſtige vermani gen van den armen beklagelicken in wooncer.

125. Zijnde ſoo waen wijs, dat men ſich n inbeelden dorſt den vyand ſulcken advantagieu gelegentheyt tot ſijn voordeel ſoude doen keere

126. Maer dat men in weynige uren, des ge zijnde, de Stad tot een puynhoop konde maken.

127. 't Welck, (och jammer) den dat den da daer aen wel gebleeken is, doen *Coxin* met al ſ macht ongemoleſteert binnen trock,

128. Ende aldaer van koſtelijk voorraet, walgers toe gepr ovideert wiert.

129. Dat elijk peurden hy aen 't werken, en begroef, ende bebolwerkten ſijn ſelven ſoo v met onſe verlaten vaſtigheden, als Stadhuys, Wa tol, &c. mitsgaders Schans-korven, *dat*

130. Men weynig puyn-hopen *met ons* g ſchut, daer na maken konde;

131. Ja dorſten met geſchut niet ſpeelen, ſcho ſchans-korven voor d'onſe haer ooghen, binn reyk van 't Canon, dagelijx ſterk geplant wierd

132. 't Geroep was al, benje verſeeckert te r ken? ende men moet geen kruyt ſpillen.

133. Waer toe is Canon, ende kruyt, geſch pen, als om ſich te defendeeren, en den vyanc beledigen.

134. 't Welk in 't begin veel lichter valt, d als men verſterkt is, gelijk nu (Godt betert) d de experientie, te laat gewaer geworden zijn;

135. Ende als men ſijn beſt gedaen had, en 't kruyt verconſumeert was, dan dwong de noo kelickheyt, de meſnage t'obſerveeren, en eer n

136. Ende is geen Gouverneur gehouden, m kruyt te ſparen, als tot afwachtinge van een ſtor van nooden is.

137. Den vyand aldus ongemoleſteert op gemack ſich verſterkt hebbende,

138. Heeft op den 25. May, een preuve van geſchut, op ons Caſteel genomen;

139. Waer door hy ſijn geſwintheyt, ende bil ommegang, met 't ſelve manhaftig toonden

140. Als wanneer Hr. *Oetgens*, met gro verſlagentheyt riep, mannen wat raet gaet ons de Gouverneur is dood:

141. Ende alhoewel hier door behoorden leert te zijn, wat het is, den vyand ongemoleſt ſijn wil te laten doen,

142. So hebben ſy echter doorgaens, den vy ſijn Werken, in perfectie ende effect laten bren ende voltrecken, voor en aleer yets tot tegenw by der hant namen.

's Anderen daegs, heeft Godt almachtig ſijn

nade t'onswaarts noch doen blijcken, ende getoont, dat niet t'eenemael ſijn vaderlijke hand van ons getrocken en had,

144. Doen hy met weynig volk ons ſoodanige victorie op de vyand verleenden, dat wy de batterij met 28. ſtucken.

145. Daer ſy daegs te vooren ſoo hevig uytgeſchooten hadden,

146. Met weynig tegenſtant in kregen.

147. Den Vyand was verbaeſt, ende kroop in ſchuylhoeken en winkels, men riep om verſterking uyt het Caſteel,

148. Door 't welk (met Gods genade) ſonder twijffel den vyand in route geſlagen ſoude zijn geweeſt,

149. Maer in plaets van dien, lietmen die buyten waren, tot eeuwige ſchande van de Nederlandſe naem, met klocken geluyd, binnen commanderen,

150. Sonder de Trompen van 't veroverde geſchut eens na den vyand om te keeren, ende alſoo te verpletteren;

151. Ja ſonder 't geſchut eens meeſter te werden, daer 't alrede gelijck in haer handen was.

152. Als nu de kans voorby was, had men rouw koop.

153. 't Volck binnen getrocken zijnde, ſloegh den vyand weder hand aen 't werk, ende verſterkten de ſtraten met ſchanskorven, daer op plantende het Geſchut, dat door ons al vermeeſtert, doch ſchandelijck geabandonneert was geweeſt;

154. Ende niettegenſtaende men die geſtadigh hoorde wercken, ſoo mocht echter geen tegenſtand gedaen werden,

155. Al manhaftigheyt genoeg getoont, men bleef ſoo weerloos ſitten, ſonder yet te attenteren, tot de komſte van de Vloot van Batavia, onder 't gezag van den Commandeur *Iacob Cauw*.

156. Met 't verſchijnen van dien, wierden alle verſlagene geeſten verquikt, de ſiecken uyt de koy, de luyen op de wal,

157. Ende den vyandt aen 't recken; ſommige liepen totten hals toe in Zee gewapent, ende lieten ſich door mismoed verzuypen:

158. *Coxinja* was vertzaeght, ende gereed om de vlucht te nemen, verlatende de ſijne met deze trooſtreden, *ſe ſauve qui peut.*

159. *Pinqua*, als aenleyder van 't werck, wiert in hechteniſſe genomen, om ſijn hooft, tot loon van ſijn aenrading, over te geven.

160. In ſomma, een generaele diſorder ende wanhope in 's vyandt leger.

161. Daerentegen verleende God Almachtigh (dat ongemeen was, omtrent die tyd des Jaers) ſodanigen favorablen wind ende lieffelijck weder; om ons volck ende ammonitie te landen, als een danckbaer hart begeren ſoude.

162. Des niettemin ongeconſidereert de dangereuſe Rhede, ende 't periculeuſe vaerwater,

163. Men verſlijt den tijt met lanterfanten, gelijck doorgaens,

164. Ende laet de gantſe Vloot, aldaer by de drie etmalen leggen, ſonder van loſſen te reppen,

165. 't Welck murmuratie onder 't volck verwekt, die tot antwoort van *Oetgens* krijgen,

166. Om dat gy ſoo murmureert, zoo zal de Vloot nu noch in geen drie dagen geloſt werden: of diergelijck.

167. Korts daer aen, even als of God ſijn zegen van een ondankbaer volck aftrok, zijn ook hevige ſtormwinden ontſteken,

168. Invoegen dat de gantſche Vloot, gelijk als gekomen was, geladen de Rhede ruymen moeſt,

169. Blijvende noch 18. dagen wegh,

170. Middelerwijl is 't Fluytjen Urck geſtrant, 't volk gevangen, gepynigt, geryranniſeert, gedoot.

171. Waar door den vyandt kondtſchap onſer macht gekregen hebbende,

172. Moed geſchept, ſich ſelfs verſterkt, en ſoodanigh in poſtuur geſtelt heeft, als een Krijgsman behoort.

173. Naer de wederkomſte van de Vloot, heeſe men eens een kans met kleyn vaertuyg, tegen des vyands kleyne Joncken gewaeght,

174. In 't welck men confuſelijk ende onordentelijck te werck gingh, contrarie 't vaſt beſlotene, dat de nederlage, met verlies van eenigh volck en drie boots aen onſe zyde gevallen is,

175. Sonder dat de overtreders van de vaſt beraemde ordre oyt aengeſproken, of van den Gouverneur en Raad geſtraft zijn.

176. 't Zedert iſſer weynigh meer by der hand genomen; 't volck is wel moedig genoeg geweeſt,

177. Ende de Officieren gewillig om haer dienſt te preſenteren, om yets voordeeligs ten dienſte van de Compagnie uyt te wercken, 't zy met uyt te vallen, of anders,

178. Maer wierden doorgaens door moedt dempende woorden van den Heer Gouverneur geſtut ende tegengeſprooken.

179. Ja de vaſtgeſtelde Reſolutien, op eygen authoriteyt, ſonder reden geſurcheert ende verandert.

180. Soo langh tot dat een yder moede zijnde

van ſijn hooft t'elckens te ſtoten, als yets hachelijks proponerende,

181. Gelijck als in een flauwte ende ſorgloosheyt verviel.

182. Compagnies koſtelicke goederen ende contanten konden, mits de bequaemheyt der daer aenweſende bodems, gemackelijck ende veyligh geſalveert zijn geworden.

183. Maer neen, men wilde dat niet doen, op pretext dat ſulcks alteratie onder't guarniſoen maken ſoude, maer liever de Compagnie noch beſwaren met een ſomme van die op wiſſel, niettegenſtaende deſe dangereuſe belegering, getrocken wierden.

184. Men liet den vyand approchieren, ſonder obſtacle, ſoo lang, tot dat de Reduyt Uytrecht gedemolieert zijnde, menige ſchanskorven tegen't Kaſteel geplant wierden, waer door

185. Soo benaut wierden, dat nootſakelijck, of met een couragieuſen uytval ruymte moſte maecken, of wel een ſtorm afwachten, of met accoord overgeven:

186. Ende niettegenſtaende verſcheyde tot de twee eerſte aanſlagen helden, en met fatſoen haer ſuſtenu fundeerden,

187. Soo favoriſeerde men de gene die van contrarie gevoelen waren, ſoo verre, dat ongevraegt, en voor ſijn beurt den onder koopman *de Ridder*, toegelaten wierd, een ſchandig verleydent ſchrift, tot overgave van't Kaſteel ſtreckende, met applandiſſement het overluyt leſen,

188. In ſomma den Formoſaenſen Raad heeft ſoo veel ſwaerhoofdigheyt gehadt, ende ſoo veel gelaboreerde diſcourſen voortgebracht, die de wackere militie juyſt met die welſprekentheyt niet konde beſtrijden, gelijk als geproponeert wierden.

189. Die beter metter daad als woorden, haer goede intentie konden uytdrucken,

190. Ende hebben het koſtelijck Fort Zeelandia vol Ammonitie, volck ende vivres, mitſgaders koopmanſchappen en kontanten, niet uytſondert tot goud ende bloedkorael inkluys, ſonder ſlagh of ſtoot, aen den bloeddorſtigen heydens duyveldienende vyand *Coxin* overgelevert,

192. Niettegenſtaende heele ſcheepladingen met goederen van groote volumen hebben konnen ſalveren.

193. Ende alhoewel *van Yperen* tot dit laetſte overſtemt is geworden, ende *Harthouwer* in eenige voorvallen abſent is geweeſt, in welcke abſentie voornamentlijck na de Bay van Ingelingh, veele onbehoorlijckheden gepleeght heeft, gelijck per atteſtatie blijckt,

194. Soo en kan echter geen van beyden van den Formoſaenſen Raad geſepareert werden,

195. Dewijle met een *alle alleen Compagnies verderf in dien dele veroorſaeckt heeft*, maer een continueele geketende, ende aen malkanderen gehechte gevolg van veele moedwilligе feylen ende verſuymeniſſe, gelijck als wydloopig alrede aengeroert, ende noch breder by over te leggen Extracten, Reſolutien en Dagh-regiſters blijken ſal, Tayouans en Formoſa's ondergangh gheeauſeert heeft.

196. Ende dewijle de Verweerders in deſen in macht ende authoriteyt geſtelt zijn geweeſt, ende den laſt der regeting op haer genomen hebben.

197. Op wiens voorſichtigheyt ende goede adminiſtratie de Compagnie haer dierbare Conqueſten, d'onderſaten haer goederen ende welvaren, ende een yegelijck in woonder ſijn lijf ende leven heeft betrouwt,

198. Dewelcke nu al te ſamen door de Verweerders als Regeerders particuliere driften, onnoodige vreeſe, tyrannige bejegeningh, wederſpannige moedwilligheyt, obſtinatie, hartneckigheyt, verfoeyelijcke ſloffigheyt, ſchandelicke vertſaegtheyt, ende ondanckbaerheyt van yver genuneert zijn.

199. Welcke grove feylen, ende ongehoorde moedwilligheden, die't verderf van Landen en Staten veroorſaeckt hebben,

200. En lijden niet, dat de perpetrateurs van dien ongeſtraft mogen blijven; maer ter contrarie hoe grooter hare macht geweeſt is om ſulcks te verhoeden, veel grooter moet de ſtraffe weſen tegens de uytwerckers der ſelve,

Weshalven ſoo concludeert den Eyſſcher, dat de Gedaegdens alle vier in beſloten hechteniſſe by proviſie ſullen geſtelt werden, om t'ſijner tijdt ter plaetſe alwaer men gewoon is criminele ſententien ter executie te ſtellen, ſoodanigh metten ſwaerde geſtraft te werden datter de dood na volght, met confiſcatie van alle hare goederen, als na regten cum expenſis. *Was geteken't*, L. P. Vernatti *ter ſijden ſtond* exhibitum in judicio, *den* 21. *September* 1662. *Lager ſtond*,

Accordeert met ſijn principael, Batavia 23. September 1662, Was geteeken't, *Cornelis Snoeck*, Secretaris.

Au-

Autentijcke bewijſen,

Dienende tot verklaringe

Van 't verwaerlooſde FORMOSA,

Behoorende tot het Tweede Deel.

N°. 1.

Extract uyt de Notulen der Tayouanſe Reſolutien, van 1661. Ady ult. April 1661. præſentibus omnibus, excepto d' Heer Valentijn.

IS beſlooten, opſtondts 200. gewapende muſquettiers, onder den Capiteyn *Aldorp*, met Champans, naer de provintie af te ſenden, om van daer dan voorts te voet naer 't Smeerdorp te marcheeren, ende de nu aenkomende Joncken, welcke al gaende wech derwaerts ſteeken, het landen te beletten, ſoo lange geſchieden kan, ende by te hogen noot na Provintia wederom af te wijcken, en allen toevloey van Chineſen uyttet land dien hoeck af, te beletten, 't zy met gewelt of anders; midlerwijl wordenwe hoe langer hoe meer gewaer, dat de meeſte macht al binnen is, hunnen cours recht na de Zanckanſe Revier, en Tikarang nemende, *ſulcx daer op onmogelijk wert geoordeelt iets te konnen uyt wercken*, veel min 't landen te beletten, als van te grooten gevaer, vermits ſy nu al beſig ſchijnen te zijn met landen, *dierhalven goet gevonden hebben dit wederom te ſtaecken*, &c.

N°. 2.

Extract uyt 't Reſolutie boeck des Caſteels Zeelandia. Op donderdag den 1. May 1661. 's morgens.

IN overleg genomen zijnde, of niet ter ontſetting der ſelver Fortreſſe, (*Provintia*) en openingh der vaert, tuſſchen beyden een tamelijk wel toegeruſte krijgs-macht, van hier diende worden afgeſchikt na ginewaert over, op dat ook dan met eenen onder derſelver beſchermingh, het geeyſchte mochte mede gegeven worden, ende d'onſe aldaer alſoo geholpen en verſterckt, mitsgaders des vyands moedigheyt, ſo veele mogelijk zy gebroken en geſtut; NB. maer daer en tegen oock aenghemerckt, hoe dat als boven geſegt, des vyants meeſte macht, die volgens 't zeggen van eenen harer gevangens in 20000. koppen beſtaen, en *Coxinja* ſelfs daer tegenwoordig zijn, nu reets op de Saccamaſen bodem zijnde gelant, na alle ſchijn d'onſe wel ſouden derven tegenſtant bieden, en van daer af houden, ja wel licht vervolgen ende verſlaen; te meer, ſylieden ook veele paerden by hun hebben, en veele van de haren met ſchiet geweer, ſeepmeſſen, bogen en pijlen, en diergelijke oorlogs-tuyg; daer en boven geharnaſt en met blancke ſtorm-hoeden ſijn verſien: NB. *wy aen d'andere zijde van kleyn vaertuyg om 't volk te landen byna t'eenemael ontrieft*, behalven de te duchten, ja vaſt te ſtellen ontrouwe der Chineſe Champanners, *mitsgaders d'ongeredertheyt in deſe ſtadt Zeelandia*, die noch volkomen open, en als tot een bereyde aenkomſt voor den vyand leyt, tot tegenweer van dewelke nu ſterck gearbeyt wordt, op dat niet ſchielijck van Joncken, en te gelijck door 't nau heen overvallen en worden; waeromme dan ook voor eerſt met een goet aental krijgsvolcx voornemelijk 's nachts, moet werden bygeſet en beſchermt, gelijk voorleden nacht al is begonnen, in ſulcker voeghen, dat deſe gantſche ſortreſſe boven dien, maer omtrent de 500. binnen hout, die niet te veel en zijn tot der ſelver beſetting; *NB. weshalven goetgevonden hebben de gemelte uytſetting naer Provintia, deſen dach te ſtaken*, &c.

af te keeren, als van geen Sterckten voorſien zijnde, ſoo dat het gevaer des daer te leggen volcks oock des te grooter zy: boven alle, 't welke onſe Krijghshoofden verklaren, dat by volherding van 's nachts de Stadt met ſoldaten van hier binnen t'elckens te moeten gaen beſchermen, dit Kaſteel naer behooren rondomme niet en kan beſet blijven, te minder, om dat het volck door 't by na gedurigh waecken ſoude afgeſlooft werden, en daer door alſo onbequaem; *daerentegens vereyſcht den noot, dat dit Kaſteel voor alle ding, ten beſten der E. Compagnie, ende ons allen bewaert, en niet door ſchielijcke verraſſing en overval van den vyand beſprongen en worde*, gevaerlijckſt, wanneer (als geſegt) een groot deel onſer beſter Krijgers daer buyten en in de Stadt, of daer omtrent verdeelt en als verſtroyt lagen, 'twelck den vyand wel licht ſoude poogen waer te nemen.

't Welk dan alſoo overwoogen zijnde, hebben om die en andere redenen, in ons naeſtvoorgaende beſluyt mede aengehaelt, als nu beſlooten, alle Duytſen, ſoo burgers als ſoldaten, en anderen, NB. oock die van de Stads Waege geſamentlijck deſen avond, in goede ordre te doen van daer aftrecken, en hier binnen dit Kaſteel komen, alvoorens door trommel-ſlagh 't ſelve alomme bekent ghemaeckt zijnde. &c.

N°. 7.

Extract uyt de Miſſive van haer Ed. den Heere Gouverneur Generael, en de E. Ed. Heeren Raaden van India, in dato 5. July 1661. aen den Gouverneur ende Raad van Tayouan geſchreven.

WAt goeden moed, ende ſchier onfeylbare hope wy hebben gehad, om met naer Coſty gheſondene Scheeps- en Krijghs-macht, de Portugeſen het gerenomeerde Maccao te ontweldigen, ende onder Compagnies heerſchappye te brengen, ſullen U E. uyt onſe voorjarige brieven en geſchriften ten overvloede hebben konnen afmeten, daer op dan oock niet anders en hadden verwacht als een victorieuſe overwinninge van de ſelve Plaets; maer wy hebben gants buyten verwachtinge, ſeer ongeerne, uyt U E. bekomene advyſen vernomen, dat die welgemeynden raedſlagh, daer den Staet van de generale Compagnie ſoo veel aen gelegen leyd, door U E. geheel en al vernietigt, en alſoo in den voortganck geſtut is geworden, om dieswille dat de dreygende ſwarigheden van den Mandorijn *Coxinja's* vyandelijcke overkomſte op Formoſa niet en konden gedoogen, het voorſz. exploict ſijn effect te laten ſorteren, maer dat de geheele macht van volck en ſchepen, tot reſiſtentie des vyands, en verſeeckeringe van den Staet, aldaer nootſaeckelijck van doen hadde;

NB. Het welcke, vermits die ſuſtenue, nu in 't laetſte juyſt ſoo uytgevallen zy, NB. *wy ſoo qualijck niet en konnen opnemen, als wel te vooren*, doen wy uyt U E. laetſte advijſen van den 15. Maert verſtonden datter in een geheel Jaer tijds op *Coxins* dreygement niet gevolght en was.

Idem vervolgh.

Soo is 't dat ons 't een en 't ander tot reſolutie gedrongen heeft gehadt, omme daerinne by tijds ſoodanigh te verſien, als de gewichtigheydt van deſe ſaecke, ten meeſten dienſte van de generale Compagnie was vereyſchende, zijnde tot dien eynde door ons voor dato al vaſt geſtelt geweeſt, de Heer Gouverneur *Frederick Coyett*, en de twee van ſijn E. naeſte Raeds-perſoonen van daer te removeren, ende het Gouvernement by proviſie te ſtellen in handen van den *E. Hermannus Kleucke van Odeſſen*, geweſen Advocaet Fiſcael van India, die reets mette Commiſſie daer toe dienende, per 't Jacht Hoogelande, ende de Fluyt Loenen, op den 22. paſſato van hier na Coſty vertrocken zijn; NB. *Maer alſoo ons twee dagen daer na door het Jachtje de Maria*, ſeer onverwacht tijding is toegebracht, hoe dat op ultimo April, voor Tayouan, vyandelijck waren verſchenen omtrent de 400, ſoo groote als kleyne Oorlogs Joncken, Wanckans, ende mindere vaertuygen van *Coxinja*, daer van de meeſte part, door

deſer Fortreſſe alleen ſullen blijven, in alle 't land hem ongemoeyt te laten; ende by aldien daer toe niet en wil reſolveren, *datwe dan tottet nyterſte toe ons ſullen defenderen.*

d'Heer Gouverneur, datwe niet ſterck genoegh en zijn, des vyands geweld lange tegen te ſtaen, de disordre onſes volcks, ons geleden diſadvantagie op hem van heden, &c. oordeelt egter datwe ſullen tragten met den vyant in contract te treden, ende *te bedingen dit Kaſteel, met deſe Plaet, ongemoeyt en onbelaſt te blijven ſitten*, dat de inwoonderen niet en ſullen gedwongen werden in 't veranderen haerer, van ons nu aengenomen Godtsdienſt, eenige dagen ſtilſtand van wapenen, morgen Gecommitteerdens aen *Coxinja* afgeſonden ſullen werden, ter plaetſe daer toe te appointeren, wegens de koophandel na eyſch van ſake, NB. *en indien hier toe niet en wil verſtaen, datwe dan ſullen afwachten na de grootſte wederſtand diewe by ſtorm ſullen konnen uytwercken, 't gene Godt ons ſal gelieven te verleenen*, waer toe we ſijne H. hulpe van gantſcher herten afbidden. &c.

N°. 4.

Extract uyt Tayouans Reſolutie-boeck op Maandag den 2. Mey 1661.

HEbben wy eyndelinge beſlooten en vaſt geſtelt, op morgen van hier aen gemelte *Coxinja*, af te vaerdigen, ende te volmachtigen onder opene Commiſſie, den E. *Thomas van Yperen*, Lidt deſes Raads, ende den E. Fiſcael *M°. Leonard de Leonardus*, met twee of drie bequame Aſſiſtenten t'haerder geſelſchap, daer onder den eerſten Aſſiſtent *Willem Pedel*, ter vertalinge der Chineeſche ſpraeck.

Haeren voorneemſten ende uytterlijcken laſt, die hun alleen by monde ſal werden mede gegeven, ſal zijn dees volghende: Zijne Hoogheyt te begroeten, *ende op een ſachte wijſe ons misnoegen, wegens ſijne vyandelijcke overkomſt hier te lande met ſulcken heyrkracht, te verthoonen*, &c.

N°. 5.

Extract uyt de Reſolutie des Kaſteels Zelandia, op Dingsdag den 3. Mey 1661.

DIt alles dan alſoo omſtandelijck ons verhaelt geworden zijnde, ende 't gene ter ſaecke dienſtigh, rijpelijk overwoogen, hebben wy beſlooten ter meerder geruſtheyt en beſcherming onſer ingeſetenen, in de Stad Zeelandia, de Burgerwacht noch deſen nacht te verſtercken met 130. ſoldaten uyt dit Kaſteel, &c. ende oock voornamentlijck om met eenen dien grooten ſchat van granen in vele huyſen aldaer leggende, in ons gewout te behouden. ſullende op morgen wijders ons richten na gelegentheyt des tijds, 't zy deſelve te verbranden, of wel hier binnen te doen brengen; welck laetſte, mits de meenigte der ſelver, indien den vyand mocht komen aflacken, ondoenlijck ſchjnt, te minder, om datwe *in ſulcken gevalle, dan oock om dit Kaſteel voornamentlijck te beſchermen, en den vyandt voor al daer van af te houden*, NB. *genoot ſaekt zijn, alle Duytſen uyt de Stadt te ſullen moeten uyttrecken, om dat niet veel tegenſtand daer uyt, na desſelfs tegenwoordighe geſtalte, tegens ſoo machtigen vyand, en kan werden gedaan*, dan alleen met groot gevaer, vanmogelijck niet te ſullen daer van af komen; waer aen dat dan oock by gevolge voor een groot deel, de qualijck geſchapenheyt van ons allen hier binnen ſoude hangen. &c.

N°. 6.

Extract uyt Tayouans Reſolutie-boeck, op Woenſdagh 4. May 1661.

ENde om deſelve Stadt (Zeelandia) noch langer te bewaren, en konnen wy niet ſien hier machts genoeg te hebben, wanneer ſoo veel Krijghsluyden meer uyt dit Kaſteel ſouden moeten daer toe afgeſteeken en gemiſt worden, behalven dat de ſelve na alle ſchijnbaerheyt oock evenwel niet machtig en ſouden zijn, ſoo machtig een vyand daer uyt

ningen, ſoo dat geen vaartuygh uyt noch in en kan, 't welck onvermijdelijcke verachteringe baert. De Loots ſal echter toekomende nacht neerſtigheyt aenwenden, om mette Chiampan uyt te raecken, tottet overbrengen eens Briefs aen d'Heer *Cauw* aldaer.

's Nachts trachtede *Ziecke Pieterſz.*, buyten te ſteecken, *maar mits de holle Zee was't hem onmogelijck geweeſt, dies te rugge quam.* &c.

Maendagh den 15. *'t Is den gantſchen dagh dijſigh weer, en betrocken lucht, ſomtijds weynig regen, 't Canael is noch ſeer ontſtelt, ſulcks geen vaertuygh daer buyten komen kan.*

Dingſdag den 16. Voor de middag, ſchijnt het dat het weeder ſich tot bedaaren ſal ſtellen, zijnde 't Canael oock niet ſoo ſeer ontſtelt als in de voorige dagen, 't welck die van de Schepen oock vermerckende, quamen vijf der ſelve, daer onder twee kleyne uyt de Vloot ten negen uuren herrewaert, naer 't Canael zeylen, als offer willen binnen weſen, 't welck nochtans onmoogelijck is, *want de Zee noch vry hol aenſchiet, ſoo dat* Ziecke Pieters *geen moed had, mits ſtercken vloed buyten te geraecken.* De gemelte Scheepen lieten haere anckers omtrent het Canaal, te gronde vallen. Wy verwonderden ons daer over, te meer, ook ongetwijffelt daer buyten wel af te meten zy, ſylieden, nochte niemant van de vijf tegenwoordig binnen konnen gebragt worden, twee derſelven deden elk een ſchoot, daer by te kennen gevende, datſe de Loots van Land verwachteden, *dieme nu hun niet beſchicken kunnen.* Ende dieper op den dagh betrock wederom de lucht, ſoo datwe ons niet weynigh en bekommerden over deſelve afgekomene Schepen, te meer, om datſe al vry na by zijn leggende, jae by een weſterſtorm, gelijck als in een fuyck: dies om hun af en evenwel niet na de Piſcadores te wijſen, daer ſeyn van afwijſen alleen naer toe vermelt, deden ſes Canonſchooten van de punt Hollandia en Gelderland, dog kreunden hen dies niet. Na de middag ten twee uuren de vloed verloopen, en d'ebbe in 't water gekomen zijnde, roeyden de Loots met een Schiampan naer buyten, mede nemende onſen brief aen den Commandeur: aen boort gekomen zijnde, maekten de Schepen zeyl by, en ſtaken t'zeewaert na de Vloot, dat ons geruſtheyt aenbrenght.

Ten dry uren vielen wederom veel regens, de wind ſachtjens uyt den noord-weſtelijcke hand, welcke wy verhoopen 't water ſlechten ſal.

Woenſdagh 17. Na de middagh, *'t weer langſamerhandt toenemende in onſtuymigheyt*, de wind fris uyt den zuyd-ooſten beginnende door te koelen, deed aen de Schepen ter buyten Rheede, een ſchoot, waer op deſelve geſamentlijck onder zeyl gingen t'zeewaert in, invoegen ten vijf uyren alle uyt ons geſicht raekten, te meer om dat het ſeer dyſigh was, mits harden regen. *De wind nam in den avond en voornacht ſterck toe*, uyt den zuyd-ooſtelijcke hand, *God almachtigh behoedde de Schepen voor ongeval*; omtrent middernacht nam de wind wederom af, en viel een ſware regen, &c.

N°. 9.

Extract uyt 'et Reſolutie-boek van Tayouan en Formoſa, in dato den 15. Septemb. 1661. preſent d'Heer Gouverneur Coyett, *d'Heer Commandeur* Cauw *ende de wordere Heeren Raden* van waveren, Caſembroot *ende* Harthouwer.

WAar op dan voortgetreden zijnde tot de ſaak ſelfs (*te weten, omme de ſtad Zeelandia te water en te lande, t'attaqueren*) is verſtaen 't ſelve werk morgen voor de middag by der handt te nemen, ſullende 't Jacht Koukerken tuſſchen den Tol ende de tweede dwarsſtraet, of de noort-ſtraet ſeylen, ende daer by blijven leggen, om op des vyands Batteryen daer tuſſchen beyden gelegen, met ſijn Canon te ſpeelen, ende hun aldaer alſoo in onruſt te houden, het Jacht Anckeveen ſal verder daer voorby loopen, het Zuyt-ooſtwaert tot voorby de hoeck achter de nauwſtraet, om alſoo de gantſche noorder ende een ſtuck van de ooſter-wal langhs heen te ſchieten, als wanneer die beyde ſchepen elkande-

kanderen oock bequamelijk ſullen konnen bevryden, behalven dat Anckeveen oock ſijn kanon op des vyants Joncken, daer omtrent wel gebruycken kan, eer de Boots derwaerts afſteecken.

NB. De Fluyt-ſchepen Cortenhoef, Loenen ende Boede, het Galjoot de roode Vos, de Loots-boot, de Jager, mitsgaders alle de andere Boots ende Chaloepen, ſullen hun van daer voorts eens loefs begeven, de grootſte ſoo verre alſſe eenigſints konnen, binnewaerts na de Joncken toe, ende ſullen de kleene vaertuygen deſelve navo'gen ende mogelijck zijnde trachten te vermeeſteren, verbranden, en vernielen, ſonder een menſche in de furie te verſchoonen, maer alles ter neer te kappen ſonder onderſcheyt, het eene Eſquadre der voorgemelte Joncken, als vooren geſegt, verdeſtrueert zijnde, ſullen d'onſe (kans ziende) d'andere nader het Saccamſe ſtrant gelegen, mede geweldelijk aendoen, op de voorgemelte wijſe gelijck d'andere.

Naer verrichter ſaecken, ſullen alle kleene Vaertuygen die aldaer gemiſt konnen werden, inſonderheydt van de buytenleggende Scheepen wederom voor 't Caſteel komen, maer de ſcheepen ſullen achter de Stadt behoorlijck verdeelt blijven legghen, om den vyand allen toevoer naer en van de ſtadt verſeeckert te beletten, ende den ſelven alſoo te ſpoediger aldaer meeſter te worden.

Ende om een yegelijck ſoo Soldaten als Matrooſen, in deſe verrichtinge tot meerder couragie op te wecken ende aen te prickelen, ſoo hebben wy goet gevonden, tot een eergifte te ſtellen, op 't veroveren, verbranden, of vernielen van een groote Jonck, een hondert, voor een middelmatige vijftig en voor een koya 25. Realen te verdeelen na evenredentheyt, behalve de buyt, ſoo 'er eenige gevonden wert, en dit meer om dat het een heftigh gevecht zal zijn.

Ende op dat alles met goede ordre ende beleyt moge toegaen, ſoo hebben tot hooft en opper-bevelhebber over deſe expeditie verkooren, den Schipper van Z. Zee, met namen *Ruth Iacobſz. Buys* (dewelcke in ons weerde Vaderlant voor deſen als Capiteyn ter Zee is gebruyckt geweeſt) over de Schepen, en alle de kleyne vaertuygen ſonder onderſcheyt, wijders tot tweede Hooft over de kleene vaertuygen, alleen Schipper *Isbrant Bomm.* ſullende vervolgens elken Schipper op ſijn Schip het commando voeren, onder het oppergebiet van voornoemde *Buys* hebbende, &c.

N°. 10.

Extract uyt Tayouans Reſolutie-Boeck, op Saterdag den 29. October 1661.

IN overleg genomen zijnde, of oock eenige van de koſtelijkſte waren der E. Compagnie, als Barnſteen, Corael, &c. van hier nu weg te ſenden, dienſtig geoordeelt ſoude konnen werden, naer den ons nu toeſchijnende toeſtant van herwaerts over, dan of *te bevreſen mochte zijn, dat den vyandt ſulcx uyt overloopers van hier te weten komende, ſoude mogen komen daer op moedig, ende in tegendeel de Soldaten en andere hier binnen, daer door achterdencken te krijgen van quaden moet, flaeuhertigheyt in ons, of yets diergelijcks*, waer by oock aen te mercken ſy, dat deſelve waren in geen andere deelen van India, dan alleen in China moeten werden vertiert en geſleten, ende gevolge by wackering des handels (welke nae 't eynde deſes oorlogs door Gods genade noch wenſchelijk wederom op luycken, en wel licht beter dan oyt te vooren werden ſal) hier wel dienſtig ſullen zijn, daer deſelve anderſints by verſenden noch tweemael gins en weer 't gevaer der Zee ſouden moeten uytſtaen, 't welcke overwogen zijnde, *is by meerderheyt verſtaen, vermits doch geen ſwarigheyt, nopende 't verlieſen deſes Caſteels, door Gods hulpe en konnen voorſien, deſelve waren alle hier te behouden, om redenen boven vermelt.*

De vertreckende huysgeſinnen hebben in alles opgegeven, en verſocht op wiſſel te moghen tellen haer behouden armoedtjen, *omtrent* 18 *of* 20000 *Realen*, 't welck in overleg gekomen zijnde, is verſtaen 't ſelve geldt aen te nemen, om dat oock verbooden is, dat de lieden gelt by hun mogen voeren, behal-

ven dat d'E. Compagnie, doch het naeſte jaer wederom geldt voor dit Guarniſoen ſal moeten herwaerts zenden, ende noch te meer, *om dat we goeden moet hebben, op de behoudenis deſes Caſteels, daer anderſints 't ſelve geweygert wordende, na bedencken, moedeloosheyt aen de onſe, mocht komen te veroorſaecken, &c.*

Aldus beſlooten in 't Kaſteel Zeelandia ten dage, maent, en Jare voorſz.; was geteeckent *Fredrik Coyett*, teyckene dit, om datter meer reſolutien zijn; maer van het verſenden van Barnſteen, daer hebbe toe gereſolveert geweeſt, *Iacob Cau. I O. van Waveren*, tot het verſenden der Barnſteen, &c. geſtemt *I. Caſembroot*, *T. v. Iperen*, *C. Nobel*, Secretarus, &c.

N°. 11.

Extract uyt de generale Reſolutien des Forts Jaccatras (tegenwoordig genaemt Battavia; Sondag ady 30. December 1618. tegens den Avont in ons fort Jaccatra.

ALſoo tegenwoordelijck in 't fort Jaccatra een ſeer treffelijck Capitael is beruſtende, beloopende omtrent 4 a 500. duyſent, waer van Realen 100. duyſent in Japans Silver, ende eenige Realen beſtaet, welck ſilver meeſtendeele wel geſcheept ſoude konnen werden, dan alſoo men niet en weet, waer het beſt bewaert ſy, *en inſonderheyt ſeer ghevreeſt wert, dat het eenige alteratie, of flaeuhertigheyt, onder 't volck van 't fort ſoud mogen veroorſaecken, wert ſulcx nagelaten.* Item, dat tegenwoordelijcken in 't voorſz. Fort over de 400. zielen zijn, ſoo witte, ſwarte, jongens als vrouwen ende kinders, daer toe Godt lof geen proviſie ofte vivres gebreecken. Onderſtont gecollationeert, accordeert Battavia in 't Caſteel, 9. Juny 1663. en was geteeckent *P. Morrioille* Secretaris,

Naer gedane collatie is deſe met ſijn Copye bevonden te accordeeren: Batavia, Ady 23. February, Anno 1665.

Cornelis Hooft,

Geſw. Cleik.

N°. 12.

Extract uyt Tayouans Reſolutieboeck, op Saturdag den 21. Iannary 1662. præſentibus, als in dejongſt voorgaende Vergaderingh.

ENde vorders op alle gelegentheden gelet, is'er voorſlach gedaen van uytval op voorſz. Baterye, om deſelve, waer het doenlijck, voor en aleer die met een hooger tal geſchut verſterckt mocht worden, te vernielen; edog geconſidereert, dat 1. onderſtaen na der meeſter gevoelen, niet dan ten minſten met 4. a 5. hondert dappere Krijgs-mannen moſt ondernomen werden, en het guarniſoen die van de Redout en 2. Batenburg daer onder gereeckent, naulijx 600. ſulcke gaſten kan uytmaecken, in gevolge willende ter dadelijckheyt voort treden, en geen kleen hoopje op een wiſſe vleesbanck brengen, het *Kaſteel* (de kans ons tegenloopende) *in groot ghevaer ſtont gebracht te werden*, NB. is gemelte voorſlag niet raetſaem geoordeelt, te meer, vermits oock by ophael van levendige exempelen, vaſt wierdt geſtelt alle haggelijcke uytvallen, ten waer met hoog voordeel verſelt, dat hier niet geſien wert, voor belegerde ſchadelijck zijn, maer in tegendeel goet geſchat ons binnen de Forteſſen te blijven verhouden, en de Reduyt Uytrecht, voor drie maenden te provianderen.

Aldus beſlooten in 't Caſteel Zeelandia op Tayouan, ten dage, maent, en jare als boven; was geteeckent *Fredrick Coyett*, *I. O. van Waveren*, *I. Caſembroot*, *T. van Iperen*, *D. Harthouwer*, *Harmen van Outhoorn*, *Harmen Nuyts*, *Barent Harmenſz. Roelof van de Roer*, *Gerrit Gerritſz.*, *Livinus Bor*, *I. v. Amſtel*, *Iohan Hamilton. &c.*

Extract

N°. 13.

Extract uyt Tayouans Reſolutie-boeck, op maendag namiddag, 23. Ianuary 1662. præſentibus d' Heeren Gouverneur, ende ordinaris Raden, nevens den vice Commandeur Michiel Engelken, *ende Capiteyn* Outhoorn.

EYndelijk onſe gedachten wederom laten-de gaen over de nootſaeckelijkheyt, van of men om dat den vyandt ons hoe langer hoe meerder komt bekommeren, ook eenige *Comptanten of ſijne Koopmanſchappen* uyt onſe Packhuyſen, ſullen na de Reede aen de Schepen afzenden, hebbenwe na reſumtie van ſaecken beſlooten, by onſe voorige reſolutie van den ..... dierwegen genomen te blijven perſiſteren, en dit wel ten voorneemſten, om thans geen te grooten alteratie onder het volck te veroorſaecken.

Aldus beſlooten in 't Caſteel Zeelandia, op Tayouan, ten dage, maent, en Jare als boven; was geteeckent *Fredrick Coyett, I. O van Waveren, I. Caſembroot, T. van Iperen, D. Harthouwer, Harman van Outhoorn, &c.*

N°. 14.

Extract uyt Tayouans Reſolutie-Boek, Donderd. den 26. Ianuary 1662. preſent. omnib. mitsgaders geſterckt met de Krijgs-officieren tot Vaendrich incluys, nevens de Koopluyden Six *ende* Dewick, *mitsgaders d'onderkoop-luyden* Bordes van Noirſten, de Meere, Coenen, Jan de Ridder.

DE Vyand giſteren uyt 28. ſtucken grof geſchut, na der meeſte giſſing omtrent 2500 ſchooten ſoo van 't Kerckhof, de Paſſer ende uyt de Pijn-appels, ſoodanigh de Redout hebbende beſchooten, dat'er niet langer lijf-berging meer in en was, voort na twee afgeſlagen ſtormen hebben moeten verlaten, ende 't overige doen opvliegen.

Dees voorleden nacht dien Heuvel, en van daer af nederwaerts de Punct Gelderlant, en 't Houte Wambais, achter meenigte geſtelde Schans-korven, met bequame ſchietgaten verſien naderende, ſich ſeer is verſterckende, en ons bedreygende, hebben wy wel eenigſints de punt Gelderlandt dees voorleden nacht ook met kleede-packen, de Borſt-wering wat verhooght en geſterckt, maer vertmits met ons geſchut, ten aenſien der dickte ſijner Schanskorven, die hy in een nacht, door de meenigte ſijner arbeyders, naer ſijn believen ſchielijck aenbrengt en verſtelt, en kleyn gewichte onſes Bos-kruyts, hem weynig ſchade, of ſoo veel hinder in ſijne werken niet konde aendoen, als thans der koſten waerdig ſoude weſen, NB. is in deſe Raede voorgeſlagen, of immer nu, dewijl de vyandt het rondom ſterk nadert, en beſluyten van ons op geen andere wijſe en ſien te konnen beletten, voor 't beſte van deſe ſtaet te keuren, hy in ſijnen wercke op hem *uytvallen*, en ten minſten meerder ruymte en opene vaert voor ons daer door trachten te behouden, waer op na verſcheyde redekaveling, en opſtonts gedane nauwer overſieninge, hoe veel geſonden ten ſtrijdt bequame perſoonen ſoude konnen uytmaecken, en bevinding van maer 600. Soldaten, daer van 101. in 't houte Wambais, beſtaende in 94. Muſquettiers, 2. Chergeanten, 12. Bosſchieters en een Conſtapel, en Luytenant, een Vaendrager, 73. Boſſchieters, en dan noch andere eygentlijk daer buyten beſcheyde, omtrent 80. dat ook maer 100. man thans niet ſonder groot gevaer van ſchepen, ſoude konnen lichten te ſamen 780 man, zijnde d'overige na Lamey kreupel ende in 't Siecken-huys, van welke aller oordeel ten minſten omtrent 250. a 300. tot beſchermen des Caſteels, daer binnen ſoude moeten blijven, eerſt het oordeel der Krijgs-officieren daer over genomen, ende rijpelijk overwogen hebbende, eenſtemmelijck (uytgenomen een Luytenant en drie Vaendrigen) raetſaemſt te zijn geoordeelt, ende beſloten, dat wy noch geen uytval doen zullen, naer uytterſte vermogen ons trachten van binnen te verſtercken, en den vyandt ons aenvallende, met de hulpe Godes daer uyt te weeren, voornamentlijk om deſe redenen:

1. Datwe *onſtarck* zijn om een, ten minſten 3 a 4. mael machtiger vyant, uyt ſijne met ſtucken wel verſiene wercken, te verdrijven.

2. Deſelve van uyt de Stadt en Bocke-ſtal, des nodig werden, met vers volk ſoude verſtercken ende aengemoedigt worden, daer en tegen dan d'onſe wel licht in beyts verſwackt,

Veel eerder op de vlucht, dan t'onder kan gebracht worden, en daer naer haeſt keeren van waer hy uytgedreven was.

3. Wy ons geheel, tegens maer een deel ſijner macht ſouden wagen, 't welck niet dan in geval van ſchut baerblijckelijk gewiſſe kans van overwinning te ſullen behalen, die niet kan achten hier noch te zijn, of in de uytterſte noot niet beters konnende, dient ondernoomen.

De vyandt om 't verlies van 1000 man niet ſoude op-breecken, daer en teghen een veel minder getal dooden en gequetſten ons ſeer verſwacken zou.

4. In de Pijn-appels doende zijnde, ſoudenwe van uyt de Stadt op 't Caſteel beſprongen ofte van achteren beknelt konnen worden, ja ſoodanig dat'et voor d'onſe onmogelijck ſoude ſijn weder te keeren.

Wijders aengemerckt, dat na des vyands toeſtel 't houte Wambais wel den eerſten aenſtoot nu ſtaet te lijden, en tegens 't veel donderen van zijn Canon, niet lang ſou konnen ſich verweeren, is mede in overleg genomen, of niet ſoo tot behout dier beſettinge, als 't geſchut daer in ſtaet, 't ſelve in de aenſtaenden nacht afgebroocken, ende alles daer uyt binnen getrocken, dient daer op goet gevonden, tot op morgen met het vaſt beſluyt daer over te vertoeven, om te ondervinden, wat verandering ons onderentuſſchen ſal wedervaren, aengeſien wy 't ſelve tot behoudt onſer vaert, gaerne ſo lange ſouden behouden als immers doenlijk is, al waer't ſelfs met meer dan gemeen gevaers. &c.

N°. 15.

Extract uyt Tayouans Reſolutien-boeck. Vrydag den 27. Januar. 1662. præſentibus als giſteren.

d' HEer Gouverneur d'ordinaris vergaderingh huyden morgen extraordinaerlijk hebbende doen beleggen, om te letten, wat men in deſe jegenwoordighe conſtitutie des tijds beſt ſoude dienen by der handt te nemen, heeft verhaelt het geene op giſteren by den breeden Raedt gereſolveert was, namentlijck: *dat men niet en ſoude uyt-vallen, maer ons in 't Kaſteel trachten te ſtercken.* &c.

Den breeden Raad dan by een gekomen ende geſeten zijnde, ſoo heeft den Heer Gouverneur haer verthoont, 't geene hier vooren geſegt is, raackende de vermatheydt en onwilligheyt der ſoldaten om te wercken, tot beveſting van het welcke *van Yperen*, mede lidt deſer vergadering, daer by verhaelt heeft, dat hy den voorleden nacht, eenige Soldaten tot den arbeyt aengenomen hadde, met belofte van haer een mutsje te ſullen geven, dan dat ſy-lieden daer op geantwoort hadden, wel een mutsje te willen toegeven, indien ſy van den arbeyt maer mochten zijn ontſlagen, dewijl ſy niet geruſt en hadden: waer op dan by den Heer Gouverneur in omvrage gebracht zijnde, wat ons hier inne ſal te doen ſtaen, en of men de Soldaten met den arbeyt niet en behoorde te laten voortgaen, preſenteerende, indien het nodig mochte werden geoordeelt, ende het daer toe helpen konde, om haer te meer aen te moedigen, ſelve de handt aen het werck te ſlaen, heeft den Raet deſe saeck, na ſijn belang en gewichte met aendacht overwogen, en aen d'eene zijde gepondereert de navolgende redenen, die by den Heer Gouverneur bygebracht worden, *tendeerende, om noch een nader proef van ſijn geſchut af te wachten:* Eerſtelijk, dat den vyand op giſteren na rouwe giſſingh, omtrent 2500. ſchooten gedaen, en ſo veel *kruyt verbeeſigt* hadde, dat men twijffelen mochte, of hy nu al genoeg

over

overhielt; en ſchoon ja, dat het dan echter niet gelooffelijck en was, dat hy op elcke, of meer dan een punt, ſoo als ſijne Stucken nu geſtelt waren, ſoo veel ſoude willen wagen als hy giſteren aen de Reduyt verſchooten hadde. Ten anderen, dat wanneer hy maer op eene plaets breſſe hadde geſchooten, men hem daer wel ſoude konnen uyt houden. Ten derden, dat hy *niet licht ſtorm ſoude wagen*, ſchoon dat hy daer toe veel ladders heeft. Ten vierden, dat het ontſet van Batavia miſſchien na by de hand was. Ende ten vijfden eyndelijk, dat wy van levens middelen voor vier of vijf maenden, en van Krijghstuygh noch tamelijck verſien waren. Maer ter andere zijde is by den Raedt ingedient en aengemerckt: Voor eerſt, dat de ſteene Reduyt, de welke het ſwacke Vierkant had beſchermt, nu ter neder lagh, en dat de vyand nu ſoo veel kruyd niet en ſoude behoeven te ſpillen om het voorſz. vierkant te vellen, behalven dat hy miſſchien oock meer kruyds hadde, als den Heer Gouverneur wel meende. Ten anderen, dat door het krachtigh en meenigvuldigh ſchieten, veel volcks van de ſteenen en ſplinters gedood, en noch meer gequetſt ſoude worden, die dan de ſiecken huyſen vervullen, en d'overige den moed benemen ſoude. Ten derden, dat de Packhuyſen, waer in onſe noodige proviſien leggen, ſo geſchonden waeren, dat de voornoemde proviſien daer inne voor het verderf niet en konden bewaert werden. Ten vierden, dat het houte Wambais den vyandt maer weynigh uyren ſoude konnen tegenſtaen; door welcke verlies dan oock de vaert aen een van onſe Schepen t'eenemael geſlooten ſoude worden. Ten vijfden, dat men door het verlies van volck, gequetſten en ſiecken, oock door gebreck van vervarſingh, en door ongemack van de aenſtaende regen, te grooter verſwackingh ſoude lijden. Ten ſeſten, dat het ontſet van Battavia, mits den geruchten Portugeſen oorlogh, van welck ſommige eenigh ſchrijven hadde, wel licht niet nae vereyſch en ſoude konnen vallen, en dat het ſelve nu al komende, en den invaert geſlooten vindende, beſwaerlijck hier omtrent ſoude konnen landen.

Ten ſevenden, dat de guardinen van het boven Kaſteel, inſonderheyt de puncten Vliſſingen ende Campheer, door de ontfangen Canonſchooten ſeer gekrenckt waren.

Ten achtſten ende ten laetſten, dat de vyandt de Redeuts-heuvel door Schans-korven, en het houte Voorwerck verſterckte, en niet langh en ſoude wachten om daer van op het Kaſteel te donderen, *konnende op voorſz. hooghte, de voetſoolen van de Soldaten affien en beſchieten, oock over't gantſche Vierkant ſoodanig dommineeren, datter niemant veylich in ſoude hebben konnen blijven, oordeelen derhalven voor het raadſaemſte te zijn, den Vyandt met den eerſten, op eerlijcke voorwaerden, het Kaſteel aen te bieden.* Waer op nae aenroepinge van den naem des Heeren, rijpelijck gedelibereert zijnde, *is eenſtemmelijck goedgevonden en gereſolveert* Coxinja, *met den eerſten door een brief ken te laten weten, dat wy geſints zijn geworden met hem, wegens d'overgave van het Kaſteel, onder eerlijcke voorwaerden in onderhandelingh te treden.*

Aldus beſlooten in 't Kaſteel Zeelandia op Tayouan, ten dage, maend, en jaere als voornoemt, was geteekent *Freedrick Coyett, J. O. van Waveren, J. Kaſembrood, T. van Yperen, Herman van Outshoorn, Daniel Sicx, Paulus de Vicq, Harmen Nuyts, Barent Hermanſz., Roelof vander Roer, Gerrit Gerritſz., Lvinus Box, Karel Louyſz., Jan van Amſtel, J. Hamilton, J. de Meer, Pieter Bordes, Dominicus van Vorſten, Claes van Detten, Jans Wolf, Johan Franſz., Pieter Stael, Matthijs Benedictus, Johan Askamp, Chriſtiaen Lipack, de Fleur, Adam Hemmen, Joan de Ridder, &c.*

N°. 16.

Acte Notariael, nevens Cautie,

ter ſomma van 25000 *guldens*

COmpareerde voor my *Hendrick Roſa*, Notaris Publicq, by den Hove van Hollandt geadmitteert, t'Amſterdam reſiderende, preſent de naergenoemde getuygen,

tuygen, d'E. Heeren *Joſephus Deutz*, *Abraham Velters*, ende *Steffen van Schoonevelt*, ende verklaerden, alſoo ſy Comparanten eenige jaeren geleeden, een Requeſte aen de Vergaderinge van Seventiene, de Generale Nederlandtſe Geoctroyeerde Ooſt-Indiſche Compagnie repreſenterende, hebben gepreſenteert; daer toe tenderende, dat *Freedrick Coyett*, geweſene Raed extraordinaris, van wegen de gemelte Compagnie, en Gouverneur op 't Eyland Formoſa, uyt ſijn Confinement, daer in hy by ſententie van den Raed van Juſtitie tot Batavia is gecondemneert, ſoude mogen werden gerelaxeert, mitſgaders geadmitteert om weder in deſen Lande te komen, ende dat om hier voort te blijven woonen, onder beloſte, eede, verbinteniſſe ende verſeeckeringe, dat hy hem nooyt de dagen ſijnes levens, buyten deſe Compagnie, in niemant anders dienſt naer Indien, nochte Indiſche ſaecken begeven, of ſal laten gebruycken: Ende dat ſy E. Comparanten 't voorſz. verſoeck ter gemelte Vergaderinge, wanneer de ſelve jonghſt in deſe loopende Maend, alhier by den anderen was, nochmaels hebben gerenoveert; Soo is 't dat, wijle de opgemelte Vergaderinge, inclinatie ſchijnt te thoonen, om voorſz. hun verſoeck, onder de voorſz. verhaelde conditien in te willigen, dat ſy E. Comparanten van nu af aen verklaren aen te nemen, en te beloven, gelijck ſy E. Comparanten aennemen ende beloven by deſen, dat wanneer de voornoemde *Freedrick Coyett*, uyt ſijn voorſz. confinement komt ontſlagen te worden, met permiſſie om weder herrewaerts aen te keeren, dat hy hem hier te lande, in een van deſe geunieerde Provintien ſal komen ter neder te ſetten, oock in den ſelven ten uyt-eynde van ſijn leven te blijven woonen. Ten and'ren, dat hy hem in niemands dienſt weder na Indien blijckelijck ſal trachten te begeven, of tot eenige Indiſche ſaken, 't zy van ſelfs, of daer toe verſocht, laten gebruycken. Ten derden, dat hy voor ſijn vertreck uyt India, by eede ſal belooven alle het ſelve in dier voegen naer te komen. Ende ten laetſten, dat ſy E. Comparanten, tot meerder verſeeckeringe van de opgemelte Compagnie, dat het gunt voorſz. is, ſal werden gepreſteert, hun ſelven by deſen ſtellen tot Borge, ende dat ter ſomme van vijf en twintigh duyſent guldens toe, om die op te leggen, ende aen de meergemelte Compagnie te betalen, ingevalle hy een oſte meer van de voorgemelte conditien ſoude mogen komen te overtreeden, of de ſelve niet te preſteren, ende dat onder renunciatie van de beneficien, *ordinis diviſionis & excuſſionis*, de kracht van dien hun Comparanten ten vollen bekent zijnde, ende voorts onder verband van hunne perſonen ende goederen, deſelve ſtellende ten dwang van alle Hoven, Rechteren ende Gerechten. Aldus gedaen ende gepaſſeert in Amſterdam, den 20. Marty 1674. preſent d'E. *Lucus Schorel*, ende *Wouter Lootsman*, als getuygen.

BODLEIANA BIBLIOTHECA